

Skyrius
Spygliuočiai (Pušūnai)
Pinophyta

Europinis kukmedis

Taxus baccata L.

KLASĖ PUŠAINIAI (*PINOPSIDA*)
ŠEIMA KUKMEDINIAI (*TAXACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Daugiausia paplitusi Europoje. Dar aptinkama Šiaurės Afrikoje, Mažajoje Azijoje, Kaukaze. Apyvėsėje zonoje randama lygumose, apyšilčio ir šilto klimato zonose auga kalnuose. Prieraiši labai okeaninio klimato sritims. Baltijos jūros pakrančių šalyse labai reta rūšis. Lietuvoje išnykusi.

Biologija ir ekologija. Visžalis, dvinamis (kartais vienanamis), plokščiais spygliais, iki 30 m aukščio medis arba krūmas. Dauginasi sėklomis, kurios būna apgaubtos beveik rutuliško, apie 1 cm skersmens, ryškiai raudonos, rečiau oranžinės spalvos apysėklės. Sėklos dygsta sunkiai, neretai po 2–3 metų. Taip pat gali daugintis vegetatyviniu būdu: atlankomis, kelmų atžalomis. Labai nuodingas (išskyrus apysėklę). Pakantus ūksmei. Dažniausiai auga pavieniui ūksminguose miškuose ant rėmė medžių arde, o atvirose vietose paprastai esti

daugialiemenis krūmas. Gyvena 1 000–4 000 metų. Mediena viena tvirčiausių ir patvariausių iš visų spygliuočių, gražios tekstūros ir spalvos (raudonmedis). Plačiai auginamas želdynuose, atsparus karpymui. Išvesta daug veislių. Parkuose pasitaiko sulaukėjusių krūmų.

Populiariųjų gausumas. XIX a. dar augo Prienų, Raseinių ir Švėkšnos apylinkių miškuose. Dabar Lietuvos miškuose natūraliai neauga.

Grėsmės ir apsauga. Visoje Europoje nykstanti reliktinė terciario laikotarpio floros rūšis. Lietuvoje išnyko dėl gamtinių abiotinių (klimato keitimosi) ir biotinių (konkurencijos su kitais augalais) veiksnių bei žmogaus veiklos (kirtimo dėl vertingos medienos, ganymo miškuose, gaisrų).

Informacijos šaltiniai

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.

Pabrėža A., 1900: Botanika arba taislius Auguminis. — Shenandoah, Pa.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Taxus baccata is a species that is extinct in the wild. It used to grow in forests in the Prienai, Raseiniai and Švėkšna areas in the 19th century. Now it is commonly grown in various gardens with escaped plants occurring in parks.

Aprašė Jonas Remigijus Naujalis

Skyrius
Žiediniai augalai (Magnolijūnai)
Magnoliophyta

Dirvinė nariuotė

Polycnemum arvense L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BALANDINIAI (CHENOPODIACEAE)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Mažonoje Azijoje, Kaukaze, pietinėje Vakarų Sibiro dalyje. Lietuvoje XX a. viduryje rasta Pietryčių Lietuvoje ir Kauno apylinkėse. Archeofitas.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, smulkus, 3–20 cm aukščio augalas. Auga pasėliuose, dykvietėse, šiukšlynuose.

Populiacijų gausumas. Duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvi žemdirbystė. Galimas populiacijų atkūrimas ir palaikymas ekologinės žemdirbystės ūkiuose, saugomų teritorijų žinioje esančiuose žemės ūkio paskirties plotuose.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Balandiniai – *Chenopodiaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 216–254. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species was recorded in the middle of the last century in southeastern and central Lithuania.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Gulsčioji jonažolė

Hypericum humifusum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA JONAŽOLINIAI (HYPERICACEAE)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje.

Lietuvoje paskutinį kartą rasta XX a. viduryje Varėnos r., netoli buvusios Senovės geležinkelio stoties, ir Druskininkuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas, gulsčiais, 5–15 cm aukščio stiebais. Žydi birželio–spalio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir smulkiais sėklomis. Pagrindiniame areale auga drėgnuose dirvonuose, ariamuose laukuose, kitose suardytos augalų dangos buveinėse (*Isoeto-Nanonjuncete* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių keitimosi (dirvonų užžėlimo ir apželdinimo, šlapių žemių melioracijos, intensyvios žemdirbystės). Populiacijas galima atkurti tinkamose buveinėse ir dirbtinai palaikyti.

Informacijos šaltiniai

Vilkevičiūtė N., 1971: Jonažoliniai – *Hypericaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 695–703. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species was last recorded in the middle of the last century in southern Lithuania.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Šiaurinė katuogė

Rubus arcticus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (ROSACEAE)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės Europoje ir šiaurinėje Azijos dalyje. Lietuvoje rūšis yra už arealo ribos. VU herbariume saugomi 3 pavyzdžiai, surinkti XIX a. Vilniaus apylinkėse, Ukmergės ir Šalčininkų rajonuose. Šiame amžiuje minėtuose rajonuose rūšis nebuvo rasta, tačiau buvo aptikta 1 radavietė Rietavo apylinkių miškuose (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, 10–30 cm aukščio augalas šliaužiančiu šakniastiebiu, stačiais stiebais. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisiai – kvapnūs ir saldūs kaulavaisiai subręsta rugpjūčio mėn. Vaisiai labai gardūs, bet dėl menko derliaus šiaurinė katuogė neveisiama. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Dažniausiai auga retuose pelkėjančiuose spygliuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse. Aptinkami pavieniai augalai arba nedidelės jų grupės.

Populiacijų gausumas. Vienintelė populiacija Rietavo apylinkių miškuose (Plungės r., 1962) nuodugniai nebuvo tirta ir duomenų apie jos būklę nėra.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl intensyvios ūkinės veiklos miškuose, ypač dėl miškų sausinimo.

Informacijos šaltiniai

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.

Summary

In Lithuania Rubus arcticus is beyond its distribution range. The Herbarium of Vilnius University has three specimens gathered in the 19th century in the Vilnius area, Ukmergė and Šalčininkai districts under preservation. In this century Rubus arcticus has not been found in the above-mentioned districts, but one locality has been recorded in forests in the Rietavas area (Plungė distr.). The population has not been studied, and no data is available.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Dirvinė mažuolė

Aphanes arvensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (ROSACEAE)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Plitimasis. Europoje, Mažonoje Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Auga kaimyniniuose kraštuose: Latvijoje, Lenkijoje, Baltarusijoje.

Lietuva yra šiaurietiniame arealo pakraštyje. Vieną kartą rasta Tūbausių geležinkelio stoties aplinkoje (Kretingos r., 1937).

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba žiemojantis, 5–20 cm aukščio, stačiu arba kylančiu stiebu augalas. Žydi gegužės–rugsėjo mėn., dauginasi sėklomis. Paplitimo regionuose yra tipinga pasėlių, augančių nerūgščiuose lengvuose dirvožemiuose, piktžolė (*Stellaria mediae* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Nežinomas.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis labai jautri augimo sąlygoms: nyksta intensyvinant žemės ūkį.

Būtina atkurti ir dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1971: Mažuolė – *Aphanes*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 224–225. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species was once recorded in the vicinity of a railway station in Kretinga district (western Lithuania) in 1937.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Plūduriojantysis agaras

Trapa natans L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA AGARINIAI (TRAPACEAE)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Įrašyta į Berno konvencijos I priedą.

Plitimasis. Savaiminis arealas apima Europą, Aziją ir atogrąžų Afrikos dalį. Rūšis introdukuota ir natūralizavosi Šiaurės Amerikoje. Šiauriausios populiacijos aptinkamos iki 54–57° šiaurės platumos.

Lietuvoje šiuo metu nerandama rūšis. Manoma, kad Lietuvoje XIX a. savaimė augo arba buvo auginama Kilučių ir Širvenos ežeruose (Biržų r.). Subfosilinių liekanų rasta ežerų ir pelkių poledynmečio laikotarpio nuogulose pietinėje ir šiaurinėje šalies dalyje. Plūduriuojantysis agaras iki šiol auga kaimyninių šalių – Latvijos ir Baltarusijos, ežeruose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis vandens augalas. Stiebas iki 2 m ilgio, išsisknijantis arba laisvai plūduriuojantis, su lapų skrotele vandens paviršiuje. Povandeniniai lapai siūliški, greitai nukrintantys. Jų vietoje išauga plunksniškai suskaldyti, fotosintezę atliekantys organai (galbūt pakitę prielapiai). Žiedai plūduriuojančių lapų pažastyse. Žydi birželio ir liepos mėn. Vaisius – kaulavaisis su 4 rageliais ir 1 sėkla. Sėklos dygsta po 4–6 mėn. ramybės periodo, vandens temperatūrai esant +10–12 °C. Dumble išlieka daigios iki 10 (50) metų. Vegetatyviai dauginasi ir plinta atitrūkstančiais stiebais su lapų skrotele. Auga neturtinguose karbonatų, eutrofiniuose stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse.

Populiacijų gausumas. Nuo XIX a. duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, apyežerių sausinimas ir kitoks pertvarkymas, vaisių rinkimas. Lietuvoje galėjo išnykti dėl pernelyg gausaus vaisių rinkimo ir nepalankių klimato pokyčių. Kadangi Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje, galėjo pasitaikyti laikotarpiai, kai vaisiai nesubrėsdavo, iššaldavo ir nesudygdavo žiemojantys vaisiai ir t. t.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1971: Agariniai – *Trapaaceae* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 779–780. – Vilnius.

Summary

There is no record of the species' current existence in Lithuania. In the 19th century it occurred naturally or was cultivated in the Kilučiai and Širvena lakes (Biržai distr.). Plant subfossil remnants have been found in lake and bog sediments from the post-glacial period in the southern and northeastern parts of the country. It might have become extinct due to extensive fruit gathering or unfavourable climatic changes, which might have disturbed the normal cycle of plant development or affected the germinability of seeds accumulated in bottom sediments. The plant still occurs in the lakes of neighbouring countries such as Latvia and Belarus.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Volfango putokšlė

Polygala wolgangi Bernh.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA PUTOKŠLINIAI (*POLYGALACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2004 m.

Paplitimas. Rytinėje Vidurio Europos dalyje ir Rytų Europoje, Vakarų Sibire.

Lietuvoje labai reta rūšis, dabartiniu metu neaptinkama, manoma, kad išnykusi. Rūšis buvo aptikta XIX a. pirmoje pusėje dabartiniuose Paneriuose (Vilniaus r.) ir Paluknyje (Trakų r.). Literatūroje nurodytose vietose Naušėduose (Kretingos r.) ir Skomantuose (Klaipėdos r.) surinkti augalai priklauso kitai rūšiai – paprastajai putokšlei (*Polygala vulgaris*). Literatūroje nurodoma, kad dar buvo rasta Latavėnuose (Ukmergės r.), bet herbariumo pavyzdžių iš minėtos vietos nėra, todėl augalų tapatybės patikrinti negalima.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, nedidelius kerus su keletu stiebų sudarantis, 15–30 cm aukščio augalas. Žiedynas – tanki viršūninė kekė. Vainikėlis šviesiai mėlynas ar rausvai violetinis. Žydi gegužės – birželio mėn. Volfango putokšlė panaši į skiauterėtąją (*Polygala comosa*) ir paprastąją (*Polygala vulgaris*) putokšlę, bet nuo jų skiriasi ilgais (7,5–9 mm ilgio) šoniniais vainiklapiais (kitų dviejų rūšių jie ne daugiau kaip 7 mm ilgio). Užsimezgus vaisiams, dėžutė būna su aiškiu koteliu, o kitų dviejų rūšių augalų dėžutės bekotės. Be to, Volfango, kaip ir paprastosios putokšlės, vainiklapiai dažniausiai mėlyni, kartais rausvi (skiauterėtosios putokšlės jie raudonai violetiniai). Dauginasi ir plinta sėklomis. Auga sausuose pušynuose, viržynuose, krūmuose, šlaituose, stepinėse pievose.

Populiacijų gausumas. Duomenų apie populiacijų būklę ir augalų gausumą nėra.

Grėsmės ir apsauga. Nykimo priežastys neaiškios, tikriausiai nyksta dėl buveinių pokyčių: pievoms užželiant mišku, tankiais krūmais, jas apželdinant spygliuočiais. Būtina patikrinti galimas rūšies buveines, ypač Pietryčių Lietuvoje. Gali būti, kad dėl panašumo į kitas dvi paplitusias rūšis, Volfango putokšlė lieka nepastebėta.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Putokšliniai — *Polygalaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 596 — 600. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Polygala wolfgangiana was recorded in Lithuania in the early 19th century only in Vilnius (Paneriai) and Trakai (Paluknis) districts. This species is probably extinct. A thorough search for this species in potential habitats, such as dry forest edges, heathlands, and open forest areas, is required, especially in southeastern Lithuania.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Kaufmano glindė

Pedicularis kauffmannii Pinzger

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietrytinėje Europoje, Ukrainoje, Prieškaukazėje, Pietvakarių Sibire. Rytų Europos ir Vakarų Sibiro miškastepės bei šiaurinės stepės zonų subendemas.

Lietuvoje buvo žinoma tik Pošnios kaime (Lazdijų r., 1976 m.). Vėliau nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–60 cm aukščio augalas su trumpu šakniastiebiu ir kuokštinėmis sutrumpėjusiomis verpstiškomis šaknimis. Stiebas status, tankiai apaugęs garbanotais plaukeliais. Žiedai geltoni, taurelė gyslota, plaukuota. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio–liepos mėn. Auga sausose pievose, atviruose kalvų šlaituose (*Festuco-Brometea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Augo pavieniui, atokiai. Populiacijos gausumas nenurodomas.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiek natūralūs, tiek antropogeniniai veiksniai. Ilgainiui keitėsi ekologinės

sąlygos augavietėje. Neigiamą įtaką daro šienavimas netinkamu laiku, intensyvus ganymas, pievų arimas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Glindė — *Pedicularis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 461 — 466. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

Pedicularis kauffmannii was known to exist in the southern part of the country (1976), with no subsequent recordings.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Širdžialapė kaldezija

Caldesia parnassifolia (L.) Parl.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA DUMBLIALAIŠKINIAI (*ALISMATACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Europoje, Pietryčių Azijoje, Šiaurės Australijoje ir Afrikoje. Europoje labai reta ir nykstanti rūšis. Lietuva yra šiauriniame arealo pakraštyje. Augo Vilniaus apylinkėse, Alytaus ir Lazdijų r. ežeruose. Pastaruoju metu neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Drėgnų pakrančių arba seklumų augalas. Daugiametė žolė su trumpu šakniastiebiu ir širdišku lapų skrotele. Lietuvoje buvo randama žydinčių augalų, tačiau jų sėklos tikriausiai nesubrėsdavo dėl per daug šalto klimato. Vegetatyviniu būdu dauginasi žiemojančiais pumpurais (turionais), kurie išauga ant panašių į žiedynstiebių, bet trumpesnių stiebų. Auga mezotrofinių vandens telkinių dumblingose pakrantėse. Daugų ežero įlankoje augo iki 1 m gylio plūdurlapių augalų juostoje kartu su lūgnėmis (*Nuphar luteum*), Ilgio ežere — helofitų juostoje, iki 30 cm gylio.

Populiacijų gausumas. Sprendžiant iš herbariumo rinkinių, gausiausia buvusi Verkių apylinkių populiacija. Kitose radavietėse augo tik pavieniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis yra arealo pakraštyje ir jos išlikimą (dėl klimato sąlygų) riboja galimybė daugintis tik vegetatyviniu būdu. Svarbi nykimo priežastis – pokyčiai, susiję su natūralia ir antropogenine vandens telkinių eutrofizacija.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1963: Papliauškiniai – *Alismataceae*. – Kn: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.) – Lietuvos TSR flora, 2: 92–102.

Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The species is very rare and endangered throughout the whole of Europe. In Lithuania it is at the northern border of its distribution range. Caldesia parnassifolia was recorded in three localities (Verkiai environs, Banduragis bay of Lake Daugai and Lake Ilgis) it has not been found since the middle of the last century.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Tankialapė grenlandija

Groenlandia densa (L.) Fourr.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos ir Vakarų Azijos vidutinio ir šilto klimato juostose.

Lietuvoje labai reta rūšis. Per Lietuvą eina šiaurinė jos paplitimo arealo riba. Nurodomos 2 savaiminės radavietės: Nemune ties Sovetsku (Šilutės r.) ir Melnytėlės upelyje Druskininkų apylinkėse (Varėnos r.). Manoma, kad buvo dirbtinai įveista Trakų Vokės žuvivaisos tvenkiniuose. Naujų duomenų nėra nuo 1960 m.

Biologija ir ekologija. Daugiametis povandeninis augalas su ilgais šakniastiebiais. Stiebas iki 0,4 m ilgio, su priešiniais lapais. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Lietuvoje niekada nerasta žydinčių augalų – dauginasi vegetatyviniu būdu. Auga upėse, upeliuose, ežeruose, tvenkiniuose. Tankialapių grenlandijų sudaromos ben-

drijos priskiriamos *Groenlandietum densae* asociacijai, ji laikoma upių sraunumų bendrijų (*Ranunculion fluitantis* sąjungos) būdinga rūšimi.

Populiacijų gausumas. Pastaraisiais metais galimos rūšies augavietės nepatikrintos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos, hidrografinio tinklo pertvarkymo.

Būtina patikrinti buvusias radavietes.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1961: Lietuvos TSR *Potamogeton* rūšys ir kai kurie jų hibridai. – LTSR MA Botanikos instituto straipsnių rinkinys, 1: 35–62.

Snarskis P., 1968: Vadovas Lietuvos augalams pažinti. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The northern border of its distribution range crosses Lithuania. Spontaneous habitats were recorded on the Nemunas River beside Sovetsk (Šilutė distr.), Melnytėlė rivulet (Varėna distr., Druskininkai area); it was planted in Trakų Vokė fishery ponds (Trakai distr.). No new data has been available since 1960.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lobelio čemerys

Veratrum lobelianum Bernh.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MELANTINIAI (*MELANTHIACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio, Pietų ir Rytų Europoje, Kaukaze, Sibire, Pietų, Pietvakarių, Centrinėje ir Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuva yra ties šiaurvakariniu rūšies arealo pakraščiu. XIX a. pabaigoje rūšis buvo aptikta Kauno apylinkėse. Literatūroje nurodoma, kad XX a. pirmoje pusėje rasta Kenoje (Vilniaus r., 1934) ir Gudelių kaime (Trakų r., 1938), o XX a. antroje pusėje – Inkūnų kaime (Anykščių r., 1975 m.) ir Pašulių kaime (Kaišiadorių r., 1984).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpus storus šakniastiebius išauginantis, 50–170 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Lobelio čemeriams būdingas ilgas brendimo laikotarpis – gamtoje augantys augalai žydėti pradeda tik sulaukę 16–30 metų. Vidutinė individų amžius trukmė apie 50 metų, nors kai kurie gyvena iki 80 metų. Dauginasi ir plinta vėjo nešiojamomis sparnuotomis sėklomis. Nurodoma, kad Lietuvoje Lobelio čemeriai augo pievose. Dėl ankstyvo šienavimo sėklos retai spėdavusios subręsti. Tinkamos buveinės yra šaltiniuotos pievos, žemapelkės, miškų aikštelės, pamiškės, krūmynai.

Populiacijų gausumas. Tikslių duomenų apie rūšies populiacijos gausumą Lietuvoje nėra. Sprendžiant iš populiacijų būklės gretimuose kraštuose, jos turėjo būti nedidelės arba labai mažos. 1975 m. nedidelė populiacija buvo aptikta Inkūnų kaime (Anykščių r.). Nurodoma, kad šaltiniuotoje pievoje su snapuotosiomis viksvomis augo keletas individų. Remiantis archyviniais duomenimis, vienas individas turėjo ne mažiau kaip 6 vegetatyvinius ir 3 generatyvinius ūglius. Nuo 1976 m. nurodytoje vietoje Lobelio čemerų nerasta. 1984 m. negausi populiacija aptikta Pašulių kaime (Livintų apyl.), bet po kelerių metų ji sunaikinta sukultūrinus pievą, kurioje augo Lobelio čemeriai.

Grėsmės ir apsauga. Lobelio čemerų populiacijos tikriausiai išnyko dėl buveinių keitimo (pelkėtų pievų ir žemapelkių melioravimo, pievų kultūrinimo). Ypač kenkia ankstyvas šienavimas, nes tada augalai nespėja subrandinti sėklų. Pakitus aplinkos sąlygoms, negausios lėtai augančių ir ilgai bręstančių Lobelio čemerų populiacijos sunyko. Kadangi augalai ilgaamžiai ir geba ištverti nepalankias sąlygas likdami vegetatyvinės būsenos, galima tikėtis aptikti išlikusių individų tose vietovėse, kuriose anksčiau buvo užregistruota Lobelio čemerų.

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.

Lazdauskaitė Ž., Lapelė M., Lekavičius A., Jankevičienė R., Jukonienė I., 1986: Projekt vidov rastiņij Krasnoj knigi Litovskoj SSR. – In: *Osnovy okhrany rastitel'nogo pokrova Litovskoj SSR*: 18–96. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania Veratrum lobelianum was recorded at the end of the 19th century in the Kaunas area. During the

20th century this species was recorded in Vilnius (Kena, 1934), Trakai (Gudelkos, 1938), Anykščiai (Inkūnai, 1975) and Kaišiadorys (Pašuliai, 1984) districts. In Lithuania Veratrum lobelianum became extinct due to the transformation of habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pelkinis kardelis

Gladiolus palustris Gaudin

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VILKDALGINIAI (*IRIDACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Vidurio Europoje. Pagrindinė arealo dalis apima Prancūzijos pietryčius, šiaurinę Italijos dalį, Albaniją, Bulgariją. Kitose Vidurio Europos šalyse (Čekijoje, Slovakijoje, Lenkijoje, Vokietijoje) rūšis labai reta, išnykstanti.

Literatūroje nurodoma, kad Lietuvoje pelkinių kardelių 1821 m. buvo aptikta Romainiuose (dabar Kauno r.), apie 1885 m. – Lekėčių apylinkėse (dabar Šakių r.). XX a. literatūroje nurodoma, kad pelkinių kardelių buvo rasta Kirtimų, Trakų Vokės ir Žaliųjų ežerų (dabar Vilniuje), Trakų, Rūdninkų (Šalčininkų r.) apylinkėse. Herbariumo pavyzdžių, patvirtinančių minėtas nuorodas, prieinamose kolekcijose nėra.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, gumbasvogūnius išauginantis, 30–60 cm aukščio augalas. Geofitas. Žydi birželio pabaigoje–liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir dukteriniais gumbasvogūniais. Nuo artimos rūšies – paprastojo kardelio (*Gladiolus imbricatus*) skiriasi retu žiedynu, sudarytu iš 2–5 (retai 6) žiedų. Visi žiedai paprastai būna nukreipti į vieną žiedyno pusę. Pelkinis kardelis nuo paprastojo skiriasi pažiedėmis (jos skirtingo ilgio), purka, dėžute (ritiniška, o ne kiaušiniška), taip pat beveik ištisai grubiai tinkliškai susiskaidžiusiais gumbasvogūnių lukštais.

Literatūroje nurodoma, kad Lietuvoje pelkiniai kardeliai augo pelkėtose pievose, miškų aikštelėse, krūmynuose.

Kitose šalyse jie dažniausi melvenynų (*Molinietalia*) bendrijose, karbonatų turtingame dirvožemyje. Neretai su pelkiniais kardeliais tose pačiose buveinėse aptinkama ir paprastųjų kardelių.

Populiacijų gausumas. Duomenų apie literatūroje minimų pelkinių kardelių populiacijų tuometinę būklę ir individų gausumą nėra.

Grėsmės ir apsauga. Visame areale sparčiai nykstanti rūšis. Labiausiai pelkinių kardelių populiacijoms pakenkė tinkamų buveinių naikinimas. Didelė dalis šios rūšies populiacijų, ypač šiaurinėje arealo dalyje, sunyko dar XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Didžiausią įtaką turėjo pelkių sausinimas. Vėlesniu laikotarpiu rūšies nykimą lėmė dėl ūkininkavimo pokyčių vykstanti buveinių kaita (šlapioms pievoms ir žemapelkėms užželiant krūmais). Nemažai žalos jų populiacijoms padaro graužikai ir šernai, nes sunaikina gumbasvogūnius. Lietuvoje būtina kruopščiai ištirti galimas buveines. Pelkinis kardelis gali būti neskiriamas nuo paprastojo kardelio. Jeigu būtų aptikta šios rūšies augalų, jų buveinėms turėtų būti taikomos specialios apsaugos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vilkdalginiai — *Iridaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 555–565. — Vilnius.

Hryniewiecki B., 1933: Tentamen Florae Lithuaniae. — Warszawa.

Summary

Seven localities of *Gladiolus palustris* in Lithuania had been reported since the 19th century, however, herbarium specimens in the available herbaria are absent and reference information is insufficient to determine their exact localities. This species probably became extinct due to habitat changes. Potential habitats should be carefully examined.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Gelsvasis saidrenis

Pycnus flavescens (L.) P. Beauv. ex Rchb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

0 (Ex) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Visuose žemynuose atogrąžų ir vidutinio klimato juostose.

Lietuvos teritorija yra ties šiaurine arealo riba, nuo XX a. vidurio buvo žinomos tik istorinės radavietės Druskininkų, Trakų, Vilniaus, Daugų, Birštono apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 3–20 aukščio, šviesomėgis augalas, sudarantis žemus kupstus. Žydi liepos – rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Galėtų augti upių, ežerų, tvenkinių laikinai užliejamose, ekstensyviai trypiamose pakrantėse, išdžiūstančiuose grioviuose. Vakarų Europoje įeina į *Isoeto-Nanojuncetaea* klasės bendrijų sudėtį.

Populiacijų gausumas. Paprastai auga grupelėmis, sudaro nedidelius sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pertvarkant vandens telkinių pakrantes, joms užželiant stambiais nitrofiliniais ir daugiamečiais augalais.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Saidrenis — *Pycnus*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 304–305. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Not recorded since the middle of the last century. Historical localities were commonly the banks of the largest rivers.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Paprastoji vandens lelija

Nymphaea alba L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA LŪGNINIAI (NYMPHAEACEAE)

4 (I) kategorija

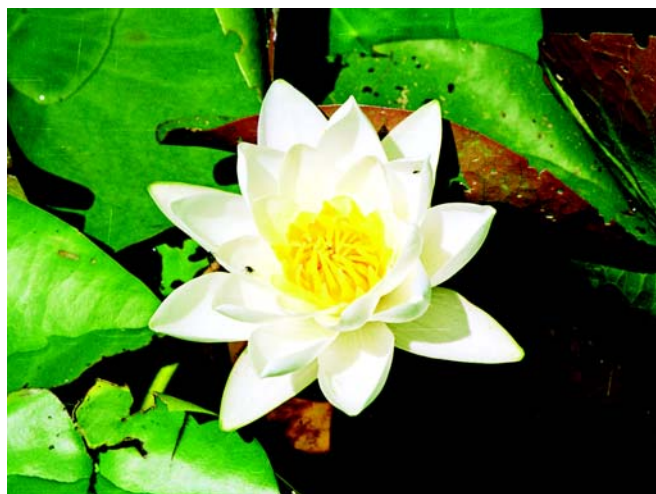
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, Mažosioje Azijoje.

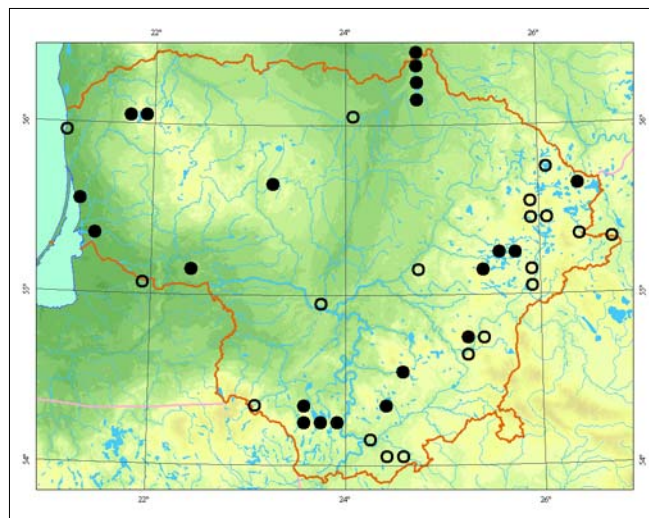
Lietuvoje aptinkama visoje teritorijoje, bet gana reta. Daugiausia radaviečių aukštumų ežerynuose. Paplitimas nepakankamai aiškus dėl rūšies *Nymphaea alba* panašumo į hibridinę rūšį *Nymphaea* × *borealis*.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis vandens augalas, su povandeniniais ir plūduriuojančiais lapais. Žiedai dvilyčiai, balti, su beveik plokščia purka. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios subręsta po vandenių šotėlio pavidalo vaisiuje. Jas išplatina vandens srovės ir paukščiai. Sėklos išlieka daigios kelerius metus ir vandens telkiniui išalus iki dugno. Auga stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse: ežeruose, kūdrose, senvagėse, upėse, kanaluose. Dažniausiai auga 1–2 m gilumoje, tačiau gali augti ir sekliu, ir iki 3 m gylio. Didelių ežerų įlankose auga pavieniui. Mažesniuose užželiančiuose ežeruose sudaro vandens lelijų juostą kartu su kitais plūdurlapiiais augalais – lūgnėmis, lelijomis, plūdėmis. Bendrijos priskiriamos *Nupharo-Nymphaetum albae* asociacijai. Pelkiniuose ežeruose auga kartu su kiminiais (*Sphagnum cuspidatum*).

Populiacijų gausumas. Naujausiose žinomose radavietėse populiacijos dažniausiai negausios, didelių są-

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

žalynų nesudaro. Daugelyje radaviečių dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša, dugno nuosėdų šalinimas, žiedų skynimas, intensyvus poilsioavimas.

Informacijos šaltiniai

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is distributed almost throughout the whole country but is rather rare. The distribution is not clear due to its resemblance to a hybrid species *Nymphaea* × *borealis*. In the recent localities the populations are usually sparse, forming no large overgrowth. In many localities the current state is unknown.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mažažiedė lūgnė

Nuphar pumilum (Timm) DC.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA LŪGNINIAI (NYMPHAEACEAE)

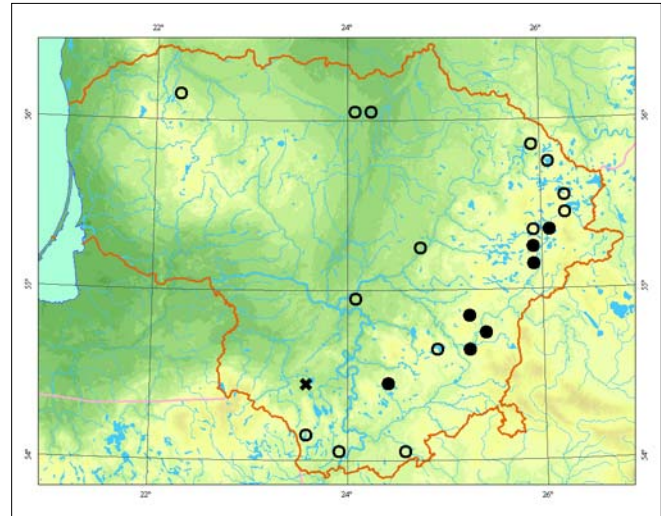
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Eurazijos šalto ir vidutinio klimato juostose. Lietuvoje daugiausia radaviečių rytinėje ir pietrytinėje dalyse. Rasta Ignalinos, Jonavos, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Mažeikių, Molėtų, Pasvalio, Rokiškio, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilniaus, Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis vandens augalas, su povandeniniais ir plūduriuojančiais lapais. Žiedai dvilyčiai, geltoni. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios subręsta ašotėlio pavidalo vaisiuje. Auga mažuose, dažniausiai pelkiniuose ežeruose. Būdinga minkšto vandens ežerų rūšis. Auga nedidelėmis grupėmis arba keliolikos metrų ilgio ir 1–2 m pločio juostomis 0,5–3 m gylyje. Toje pačioje augavietėje gali gyvuoti pakankamai ilgai (pvz., Salotės ežere (Vilniaus r.) buvo pakartotinai rastas beveik po 200 metų). Pelkiniuose ežeruose vyrauja monodominantinės *Nupharetum pumili* bendrijos, rečiau kartu auga kiminai (*Sphagnum denticulatum*, *S. cuspidatum*) ar *Batrachospermum* genties raudondumbliai.

Populiacijų gausumas. Gausiausia pastaraisiais metais stebėta populiacija Kaliūkšlio ežere (Trakų r.), kuriame skirtingais metais žydinčių augalų skaičius svyruoja nuo 30 iki 200. Rūšis išnykusi Žuvinto ežere

(Alytaus r.), galbūt ir Mėlynajame ežere (Ignalinos r.). Daugelyje radaviečių populiacijų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša ir eutrofizacija, pernelyg intensyvus naudojimas poilsiui, apyežerių sausinimas.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2000: *Nupharetum pumili* Oberd. 1957 ex Th. Müller et Görs 1960 – mažąžiedis lūgnynas – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 88–89. – Vilnius.

Summary

The species is rare in Lithuania; its localities are concentrated in the eastern and southeastern parts of the country. Very few localities recorded after 1990. In many habitats the state of populations is unknown. The species is extinct in Žuvintas (Alytus distr.) and probably Mėlynasis (Ignalina distr.) lakes. The most abundant currently observed population is in Lake Kaliūkšlis (Trakai distr.).

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Gležnalapė nertis

Ceratophyllum submersum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NERTINIAI (CERATOPHYLLACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

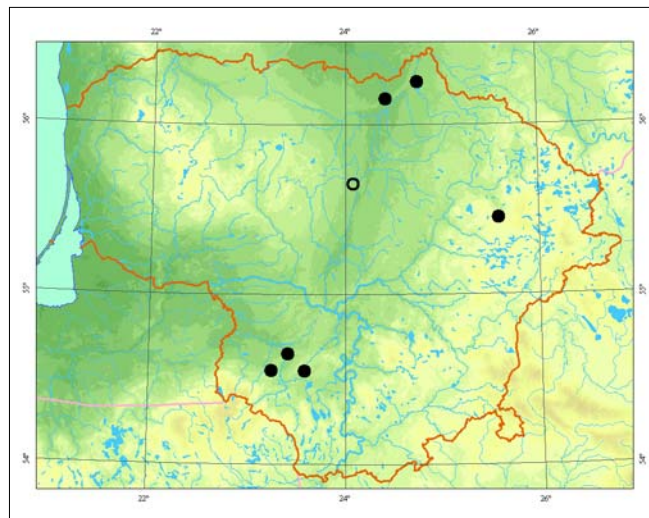
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Afrikoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.

Lietuvoje rasta Biržų, Panevėžio, Pasvalio, Utenos, Marijampolės rajonuose. Turėtų būti paplitusi plačiau, bet šią rūšį sunku atskirti nuo paprastosios nerties (*Ceratophyllum demersum*).

Biologija ir ekologija. Silpnai išsisknijantis povandeninis augalas. Stiebas iki 1 m ilgio, su 3 kartus dichotomiškai šakotų lapų menturiais. Derantys augalai Lietuvoje aptinkami retai. Daugiausia dauginasi vegetatyviniu būdu – stiebo dalimis ir žiemojančiais pumpurais (turionais), kurie susidaro vegetacijos pabaigoje, nugrimzta į dugną ir žiemoja. Gali augti ir gėluose, ir posūriuose vandenyse, tačiau iki šiol neaptiktas su jūra susijusiuose vandens telkiniuose. Auga nedideliuose stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse – upėse, senvagėse, kanaluose, tvenkiniuose, kūdrose. Priešingai negu daugelis retų rūšių, gali augti ir labai turtinguose maisto medžiagų vandenyse (buvo rastas sename skystų atliekų saugojimo sąvartyno baseine). Sudaro *Ceratophylletum submersi* bendrijas, auga kitų vandens augalų bendrijose, dažniausiai iki 1 m gylio.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Populiacijų gausumas. Natūraliose augavietėse populiacijos dažniausiai negausios, sudarytos iš kelių dešimčių individų. Gausiausia iki šiol – pionierinė Mockėnų sąvartyno baseino populiacija (iki 1 000 individų), kuri yra laikina dėl sąvartyno eksploatacijos. Taip pat gausi populiacija aptikta Amalvo ežero polderio kanale.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia smulkių vandens telkinių sausinimas, hidrografinio tinklo pertvarkymas. Taip pat nyksta dėl vandens telkinių užaugimo ir konkurencijos su stambiais šakniastiebiais vandens augalais.

Informacijos šaltiniai

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

The species is rare and insufficiently studied in Lithuania. The most abundant populations were observed in artificial water bodies such as a dumping ground pool and polder canal. The species can tolerate a high amount of nutrients, but in eutrophic water bodies it disappears due to competition with other aquatic plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Trilapė bligna

Isopyrum thalictroides L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA VĖDRYNINIAI (RANUNCULACEAE)

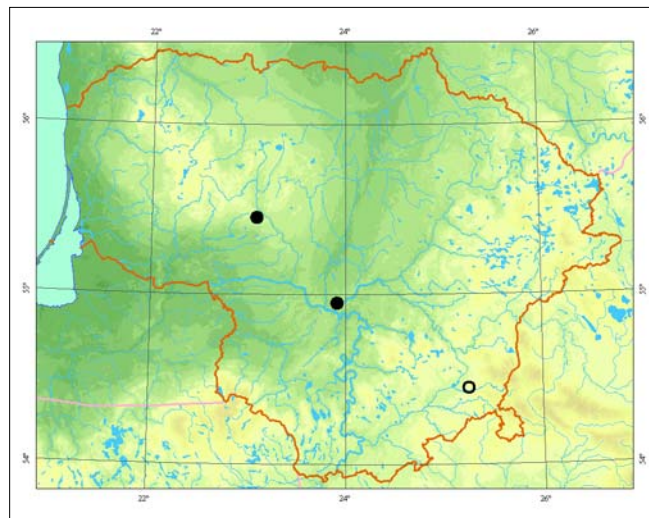
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Rūšies arealas plyti Vidurio Europoje, vidutinio klimato juostoje: nuo Pirėnų kalnų vakaruose iki Vidurio Ukrainos rytuose; nuo Vidurio Italijos ir Balkanų pietuose iki Lietuvos ir Baltarusijos šiaurėje. Lietuvoje žinomos 2 išlikusios augavietės: Kamšos miške (Kaune, Marvelėje) ir Dubysos slėnyje ties Lyduvėnais (Raseinių r.). Anksčiau buvo rasta Jašiūnų apylinkėse (Šalčininkų r.), Vilniuje prie Žaliųjų ežerų, Blinstrubiškių miške (Raseinių r.) ir Marijampolės rajone.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas, pavasarinis efemeroidas. Lapai vieną arba du kartus trilapiai; lapeliai triskilčiai. Žiedai pavieniai, balti. Žydi balandžio mėn. (rečiau – gegužės pradžioje). Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Nuodingas, sukaupia daug įvairių alkaloidų ir cianogeninių glikozidų. Auga *Carpinion* ir *Alnion incanae* sąjungų lapuočių miškuose, kuriuose vyrauja liepos, baltalksniai, skroblai, klevai, pasitaiko eglių. Mėgsta derlingus priemolio ir priemolio dirvožemius.

Populiacijų gausumas. Vegetacijos laikotarpiu sudaro sąžalynus po keliasdešimt arba kelis šimtus individų. Literatūroje nurodoma, kad prie Lyduvėnų esančioje populiacijoje augalai subrandina mažai sėklų, o

jaunų individų labai negausu, tačiau kitur atliktų tyrimų duomenimis, palankiausiomis sąlygomis populiacijose vyrauja generatyviniai individai ir daigai. Tinkamomis sąlygomis augalai toje pačioje vietoje ilgai išsilaiko: išlikusi populiacija Kamšos miške pirmą kartą paminėta 1898 m.

Grėsmės. Miškų kirtimas, mindymas, augalų skynimas, dirvožemio erozija.

Informacijos šaltiniai

Jurkuvienė M., 1999: Trilapės blignos (*Isopyrum thalictroides* L.) paplitimas ir augimviečių sąlygos Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 5 (4): 387–392.

Apalia D., 1961: Vėdryniniai – Ranunculaceae. – Natkevičaitė-Ivanauskienė (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 357–444. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania, *Isopyrum thalictroides* has survived in two sites near Kaunas and Lyduvėnai (Raseiniai distr.). The species occurs in broadleaved forests (*Carpinion*, *Alnion incanae*). The plants are vernal ephemerals with a short vegetation period, though the populations can survive over a century. The species is threatened by forest clearing, trampling, picking and soil erosion.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Kęstučio Obelevičiaus nuotrauka

Vėjalandė šilagėlė

Pulsatilla patens (L.) Mill.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA VĖDRYNINIAI (RANUNCULACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Arealas apima Vidurio Europos rytinę dalį, Rytų Europą ir Vakarų Sibirą.

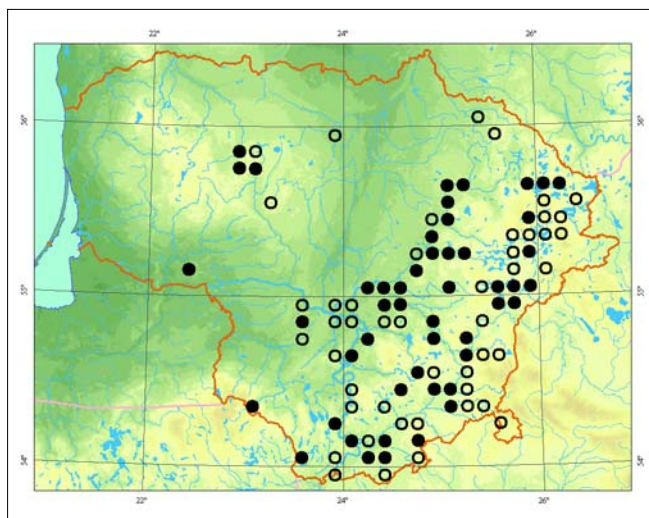
Lietuvoje populiacijos telkiasi pietiniuose ir rytiniuose rajonuose. Pietinėje Pajūrio žemumos dalyje rūšis buvo aptikta tik XIX a.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 35 cm aukščio augalas. Žydi balandžio – gegužės mėn. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis, ūksmės ir konkurencijos nepakenčiantis augalas. Lietuvoje auga sausuose ar apysausiuose smėlio ar priemolio, kartais karbonatų turinčiuose dirvožemiuose, kurių reakcija neutrali arba silpnai šarminė. Vėjalandės šilagėlės sėklos geriausiai dygsta pirmais metais, o 4 metų sėklos tampa visai nedaigios. Subrendusios ir išsibarsčiusios sėklos į dirvožemį įsirausia pačios, sukančios higroskopiškam, akuotą primenančiam vaisiaus snapeliui.

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų yra nedidelės, jas sudaro pavieniai augalai (paprastai iki 10), aptinkami dideliame plote, arba mažos atskirtos gru-

Jono Augustausko nuotrauka

pelės. Esant palankioms sąlygoms, 1 m² gali būti iki 50 ar daugiau individų. Visas vėjalandžių šilagėlių populiacijų užimamas plotas šalyje gali būti mažesnis kaip 500 ha ir gali būti išlikę nuo 10 000 iki 15 000 individų.

Grėsmės ir apsauga. Tiesioginis augalų naikinimas (žiedų skynimas), buveinių pokyčiai (medynų tankėjimas), ištisinės samanų dangos susidarymas. Kai kuriose buveinėse grėsmę kelia invaziniai augalai, ypač gausialapiai lubinai.

Palankiai populiacijas veikia spyglių ir nuokritų bei samanų paklotės šalinimas, dalinis dirvožemio praarėdymas, pažeminiai gaisrai. Norint veiksmingai organizuoti ir įgyvendinti rūšies apsaugos priemones, reikia pakeisti teisės aktus.

Informacijos šaltiniai

Apalia Dz., Lekavičius A., 1961: Šilagėlė – *Pulsatilla*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 393–402. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania *Pulsatilla patens* is distributed in the eastern part of the country and isolated populations are known in Šiauliai, Kelmė and Tauragė districts. The most significant decrease of populations has been noted around towns and villages. The picking of flowers and habitat changes threaten this species.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Rėpliojantysis vėdrynas

Ranunculus reptans L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA VĖDRYNINIAI (RANUNCULACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

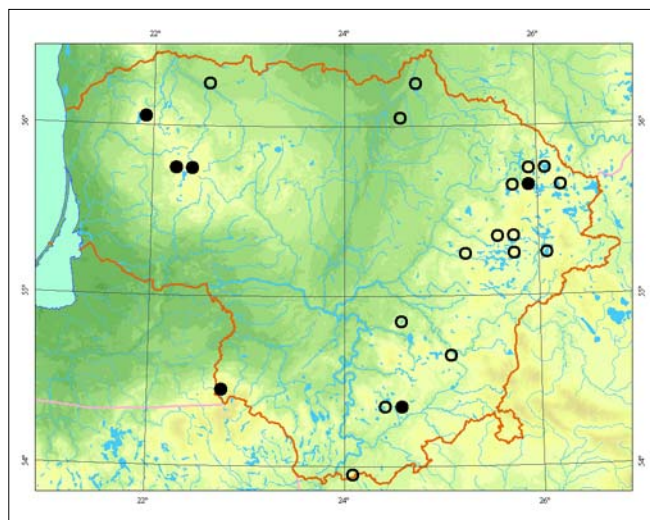
Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje gana reta rūšis. Daugiausia radaviečių rytinėje šalies dalyje, labai mažai – Vidurio Lietuvoje. Dabartinis rūšies paplitimas ištirtas nepakankamai – nuo 1992 m. žinomos tik 6 radavietės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–10 cm aukščio augalas, šliaužiančiais, kiekviename tarpubamblyje įsišaknijančiais stiebais. Smulkūs geltoni žiedai išauga iš kiekvieno tarpubamblio. Žydi nuo birželio iki rugsėjo mėn. Iš vieno žiedo išauga 2–5 vaisiukai, kiti nunyksta. Auga nusekusių ežerų smėlėtuose ir akmenuotuose krantuose, atabrado sekluose, kartais iki 1 m gylio. Rečiau aptinkamas upių pakrantėse, žvyro karjeruose. Kaip pionierinė rūšis kartais sudaro nemažus sąžalynus kitais augalais neapaugusiuose nusekusių ežerų krantuose, dažniau auga nendrių (*Phragmitetum australis*) ir duonių (*Eleocharitetum palustris*) bendrijose. Gilesnėse augavietėse auga su maurbragiais (*Chara aspera*, *Chara contraria*) ir plūdėmis (*Potamogeton* spp.).

Populiacijų gausumas. Visose naujausiose šiuo metu žinomose radavietėse Platelių (Plungės r.), Lūksto (Telšių r.), Vištyčio (Vilkaviškio r.), Pabiezniškių (Varėnos r.), Tauragno (Utenos r.) ežeruose populiacijos yra gana gausios, tačiau joms tinkamų augaviečių tolydžio mažėja.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos, eutrofizacijos, pernelyg intensyvus pakrančių naudojimas poilsiui, pakrančių ir atabrado seklių užaugimo kitais augalais.

Rūšiai išlikti padėtų pakrančių nendrynų šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Apalia Dz., Lekavičius A., 1961: Kurklė – *Batrachium*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 409–414. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is recorded almost throughout the whole country but is rather rare. Most of the localities are in the eastern part of the country; very few are in central Lithuania. Since 1992 the species has been found in large, usually mesotrophic lakes. Although the species is rather abundant in six of the currently known localities, habitats suitable for the species are in decline due to extensive recreation and the overgrowth of lakesides with other plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Tuščiaviduris rūtenis

Corydalis cava (L.) Schweigg. et Körte

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ŽIVIRBLIARŪTINIAI (FUMARIACEAE)

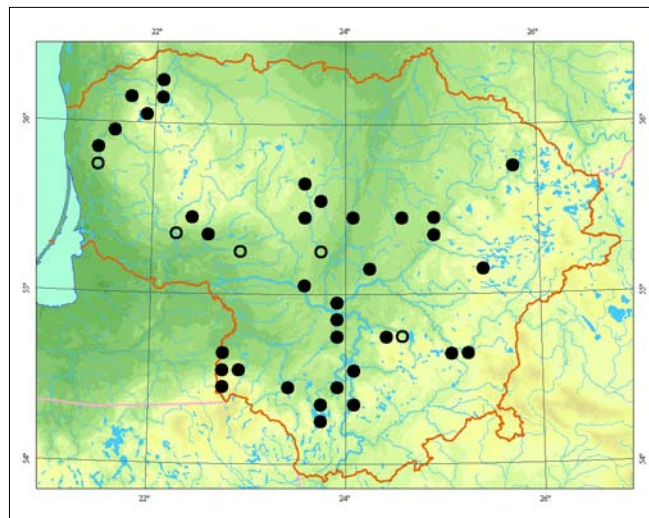
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus šiaur rytinius rajonus ir pietinėje Skandinavijos dalyje.

Lietuva yra ties šiaur rytiniu rūšies arealo pakraščiu. Dažniau randama vakarinėje, pietvakarinėje, vidurinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,2–0,3 m aukščio žolinis augalas, pavasarinis efemeroidas, atsargas kaupiantis ir pavasarį išaugantis iš tuščiaavidurio stiebapumbio. Žydi balandžio pabaigoje – gegužės pradžioje, medžiams dar nesulapojus, kol miške būna pusiau šviesomėgiams augalams tinkamas apšvietimas. Žydėjimo metu dažnai vyrauja žolių dangoje, ypač drėgnuose, nerūgščiuose, karbonatinguose, daug perpuvusių nuokritų turičiuose priemolio dirvožemiuose. Dauginasi sėklomis, kurios subręsta vasaros pradžioje. Jas išplatina skruzdėlės. Sėkloms subrendus, sunyksta antžeminė augalo dalis. Medingas. Dekoratyvus. Aptinkamas

mas plačialapių (*Quercus-Fagetum* klasės bendrijos) miškuose, krūmuose. Dauguma augaviečių yra mišku apaugusiuose upių slėniuose, raguvose.

Populiacijų gausumas. Auga įvairaus dydžio grupėmis. Tinkamiausiomis sąlygomis, žydėjimo metu sudaro ištisinę dangą.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl miškų gaisrų, dėl kertant miškus išdraskytų dirvožemių, neišvežtų šakų krūvų, skinant ar perkeltant į darželius. Yra duomenų, kad miške po plynųjų kirtimų tuščiaavidurių rūtenių populiacijose smarkiai sumažėja individų skaičius.

Informacijos šaltiniai

Bagdonaitė A., 1961: Rūtenis – *Corydalis*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 472–476.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania the species is at the northeastern border of the distribution range. *Corydalis cava* is more frequent in the western, southwestern and central parts of Lithuania. It is found in broadleaved forests and among shrubs, most frequently in river valleys. *Corydalis cava* grows in groups of various sizes; under optimum growing conditions the species gains entire coverage during flowering.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Tarpinis rūtenis

Corydalis intermedia (L.) Mérat

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ŽVIRBLIARŪTINIAI (FUMARIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

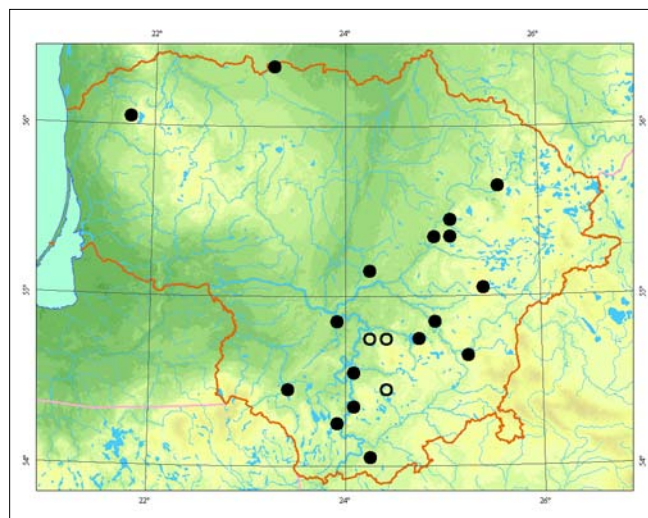
Paplitimas. Vidurio ir Šiaurės Europoje.

Lietuva yra ties rytiniu rūšies arealo pakraščiu. Dažniau aptinkama pietinėje, pietrytinėje ir rytinėje dalyse (Alytaus, Anykščių, Kaišiadorių, Kauno, Marijampolės, Molėtų, Trakų, Ukmergės, Utenos, Vilniaus r.), kitur reta, aptikta tik Žagarės apylinkėse ir Stirbaičių miške (Plungės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–15 cm aukščio žolinis augalas. Pavasarinis efemeroidas, atsargas kaupia rutuliškuose, pilnaviduriuose šviesiai ruduose stiebagumbiuose. Žydi balandžio mėn. pabaigoje – gegužės pradžioje, medžiams dar nesulapojus. Dauginasi sėklomis, kurioms subrendus (pirmoje vasaros pusėje) sunyksta antžeminė augalo dalis. Sėklos turi baltus mėsingus priedėlius, viliojančius skruzdėles, kurios išnešioja sėklas ir taip išplatina augalus. Auga plačialapių ar mišriuose miškuose (*Quercus-Fageteta*

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

klasės bendrijos), krūmuose, pamiškėse. Ypač mėgsta miškingus upių slėnių šlaitus, raguvas, kuriose arti paviršiaus yra karbonatų arba mergelių.

Populiacijų gausumas. Auga įvairaus dydžio grupėmis, tačiau ištisinio susivėrusio žolyno paprastai nesudaro. Vienoje didesnių populiacijų, esančioje Anykščių r. ir užimančioje 0,5 ha plotą, 1 m² suskaičiuota apie 30 augalų, kitoje – 1 m² 50 juvenilinių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl miškų gaisrų, dėl kertant miškus išdraskytų dirvožemių, ant populiacijos suvertus šakų krūvas. Jeigu toje pačioje vietoje auga paprastasis rūtenis (*Corydalis solida*), nyksta dėl hibridizacijos.

Informacijos šaltiniai

Bagdonaitė A., 1961: Rūtenis – *Corydalis*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 472–476.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Corydalis intermedia is most frequent in the southern, southeastern and eastern parts of Lithuania; elsewhere it is rare. The species grows in broadleaved or mixed forests, among shrubs and along forest edges, forming groups of different sizes.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Šaltininė menuva

Montia fontana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PORTULAKINIAI (PORTULACACEAE)

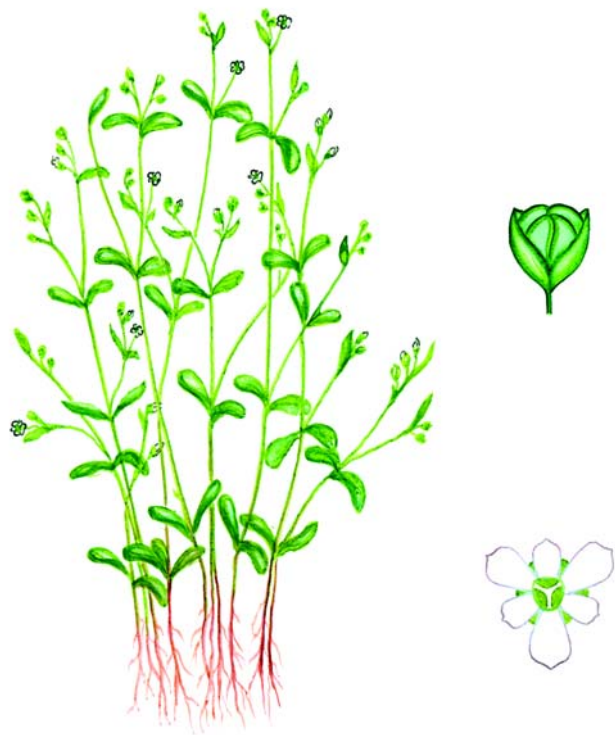
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

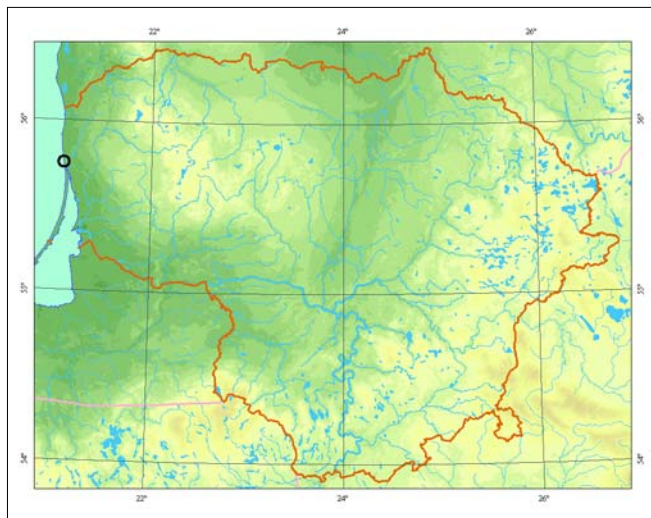
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, rytinėje Šiaurės Amerikos dalyje.

Lietuvoje žinoma 1 radavietė prie Kalotės ežero (Klaipėdos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,1–0,25 m aukščio žolinis augalas plūduriuojančiais ar besidriekiančiais pažeme stiebais. Žydi gegužės–liepos mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Šiaurinėje Kalotės ežero dalyje augo dumblingame ežero krante, netoli atabrado, keleto kvadratinių metrų plote, kartu su kitais augalais sudarydamas ištisinę dangą. Pakartotinių tyrimų metu neaptiktas. Šiauriniame ežero krante susiformavęs brandus juodalksnynas, kuris plyti iki pat vandenyje augančios nendrių juostos, ir nebėra augalais neapžėlusiu dumblingu pakrančių bei atabrado. Kadangi šaltininė menuva plinta ne tik vegetatyviniu būdu, bet ir sėklomis, susidarius palankioms sąlygoms, gali išaugti iš išlikusio sėklų banko.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Vienintelėje radavietėje 1974 m. šaltinių menuvų buvo aptikta keleto kvadratinių metrų plote.

Grėsmės ir apsauga. Gali sunykti pasikeitus augavietei, suintensyvėjus ūkinei ar poilsinei veiklai (renigiant poilsia vietas, dėl trypimo).

Informacijos šaltiniai

Aleksandravičiūtė B., 1961: Menuva — *Montia*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 266–267.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The only locality in Lithuania is known to exist beside Lake Kalotė in Klaipėda district. In 1974 *Montia fontana* grew on a silty lakeshore beside the shallows on an area of several square metres forming an entire coverage with other plants.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Siauralapė smiltė

Arenaria saxatilis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

2 (V) kategorija

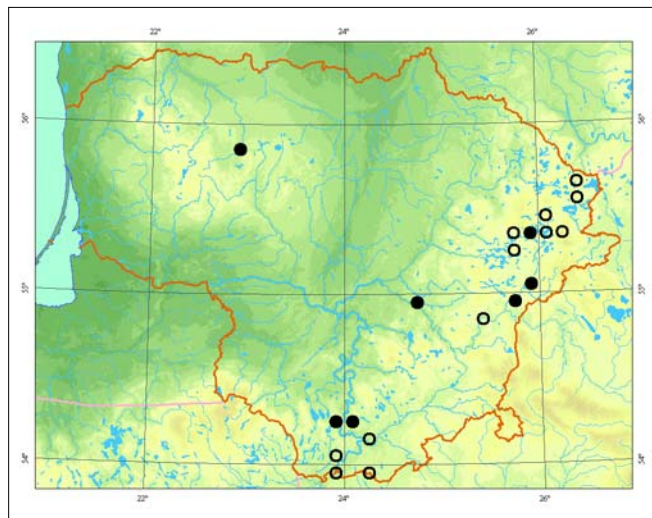
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų ir Pietų Europoje, Sibire, Centrinėje Azijoje. Kontinentinė stepių rūšis.

Lietuvoje paplitusi pietrytinėje dalyje: Žaliųjų ežerų apylinkėse (Vilniaus r.), Varėnos, Lazdijų, Švenčionių, Ignalinos, Zarasų rajonuose. Pavienės radavietės yra Kauno (Girionys), Raseinių ir Kelmės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–40 cm aukščio augalas, su šeriškų lapų kuokštais pamatuose. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio–liepos mėn. Dekoratyvus. Auga sausuose pušynuose, šlaituose, sausose pievose. Būdinga *Koelerion glaucae* sąjungos rūšis. Neretai auga retuose pušynuose, *Peucedano-Pinetum* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse populiacijos gausios. Ignalinos ir Varėnos r. gausios popu-

liacijos ir monodominantiniai sąžalynai plyti pušynų aikštelėse, retmėse ir pamiškėse. *Arenaria saxatilis* sudaro tankias vejas ir kerus su vegetatyviniais ir generatyviniais ūgliais. Pavieniai individai ar jų grupelės (5–8 individai) aptinkami ir nebūdingose šiems augalams *Quercus-Fagetum* bendrijose. Pasitaiko gausių, tačiau trumpalaikių populiacijų naujai išartose ir apleistose smėlėtose pamiškėse.

Grėsmės ir apsauga. Augalas retas dėl tinkamų augaviečių stokos. Augavietės tiek natūraliai, tiek dėl ūkinės veiklos nuolat keičiamos. Pagrindinės nykimo priežastys yra netinkamas ganymas (gyvulių skaičius, ganymo laikas), pavasarinis žolės deginimas, natūralus atvirų plotų užaugimas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Smiltė — *Arenaria*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 292–294 — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This continental species has a rather limited distribution in southeastern Lithuania. It occurs mainly in dry pine forests. The decline of localities has been observed due to changes in forest management.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Smulkialapė glažutė

Cerastium brachypetalum N. H. F. Desp. ex Pers.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

3 (R) kategorija

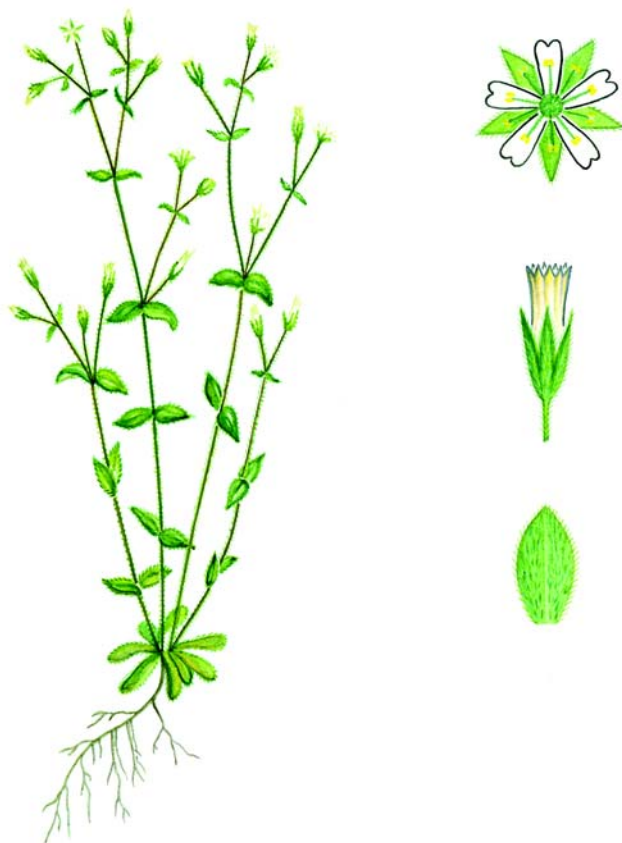
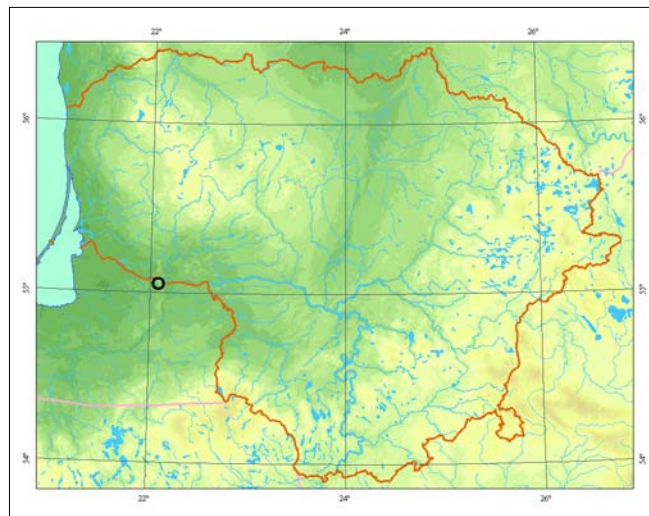
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje, Kaukaze, Kryme.

Lietuvoje rūšies paplitimas neištirtas: yra 1 herbariumo pavyzdys iš Rambynų regioninio parko (Šilutės r.). Literatūroje nurodoma, kad rasta Kauno apylinkėse, tačiau tikslesnių nuorodų apie radavietę nėra.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 7–20 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi gegužės–birželio mėn. Terofitas. Auga smiltpievėse, pakelėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijų būklė ir gausumas Lietuvoje nežinomi.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pasikeitus augavietės ekologinėms sąlygoms, dėl natūralios augalijos kaitos, užželiant smiltpievėms.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Glažutė — *Cerastium*. — In.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 280–286. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Cerastium brachypetalum was registered in only one locality in the Rambynas Regional Park. There is insufficient information on its distribution and present day situation.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Miškinė glažutė

Cerastium sylvaticum Waldst. et Kit.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje.

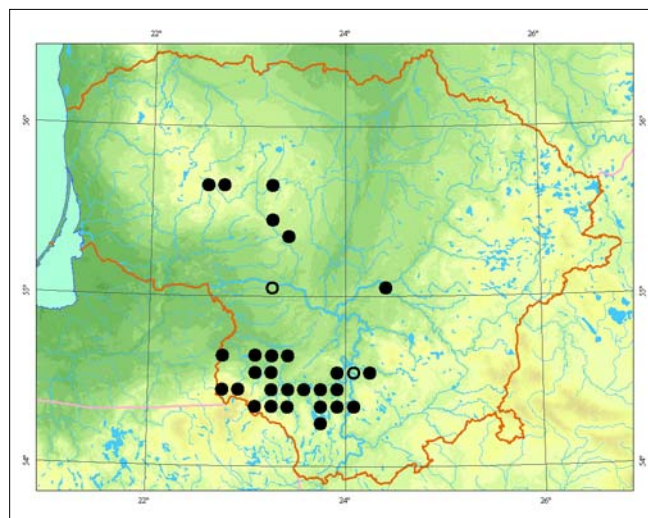
Aptinkama daugiausia Pietvakarių Lietuvoje: Alytaus, Marijampolės, Prienų, Šakių rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis arba dvimetis žolinis augalas. Stiebas kylantis, gležnas, plaukuotas. Žydi birželio – liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga lapuočių miškuose (dažniausiai *Tilio-Carpinetum betuli* bendrijose), derlinguose drėgnuose molio ir priemolio dirvožemiuose. Pakenčia ūksmę, tačiau dažniausiai auga pamiškėse, miškų retmėse, prie kelių arba kvartalų linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Cenopopuliacijos dažniausiai trumpaamžės: susivėrus medynui ir krūmams išnyksta ir pasirodo kitoje vietoje.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, sausinimas. Populiacijos priklausomos nuo vietinių pažaidų. Gali reikėti retinti krūmus ir medynus, kirsti egles.

Informacijos šaltiniai

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The sites of *Cerastium sylvaticum* are mainly found in the southwestern part of Lithuania. The species is associated with broadleaved forests (*Tilio-Carpinetum betuli*) and prefers habitats with fresh clayey soils. Plants are shade tolerant, but prefer more open sites. Populations are short-lived and dependant on small-scale forest disturbance. Forest clear felling and draining pose the main threat to its survival and populations can be restored by thinning out forest canopies.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Dirvinė raugė

Agrostemma githago L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, Centrinėje Azijoje, Sibire, Toliuosiuose Rytuose.

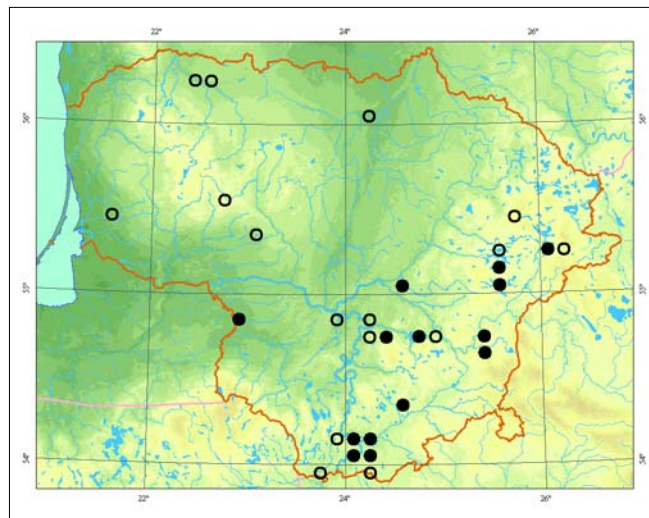
Lietuvoje rūšis dažniausiai aptinkama pietiniuose ir pietrytiniuose rajonuose, beveik nerandama derlingų dirvožemių Vidurio lygumoje, mažai duomenų iš vakarinių rajonų.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, dažniausiai peržiemojantis, 50–100 cm aukščio, stačiais, gana tvirtais stiebais augalas. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Sėklos labai daigios (net iki 10 metų). Auga javuose, dažniausiai rugių pasėliuose, ant ežių, dirvonuose, dykvietėse (*Stellarietea mediae* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Rūšies paplitimas ir gausumas visiškai priklauso nuo krašto žemdirbystės kultūros lygio. Literatūroje yra nuorodų, kad praėjusio amžiaus pirmoje pusėje ji buvo viena iš vyraujančių piktžolių. Kolūkinės santvarkos klestėjimo laikais (XX a. 9-ajame dešimtmetyje) rūšis buvo beveik išnykusi. Žemės reformos pradžioje (paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje) dirvinė raugė vėl tapo dažna piktžole rugių pasėliuose, kurie būdavo įveisiami mažuose sklypuose kasmet naudojant vietoje išaugintą ir nevalytą sėklą.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Pastaruoju metu pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyje dar pasitaiko pakankamai gausių dirvinių raugių populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pažangių javų auginimo technologijų – sėjama kruopščiai išvalyta sėkla (tai tipiška su sėklomis plintanti piktžolė), sudyguosioms piktžolėms naikinti naudojami cheminiai preparatai, ištobulinta pasėlių struktūra.

Populiacijas šalyje galima išsaugoti atkuriant ir jas dirbtinai palaikant ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose) ir botanikos soduose.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – Caryophyllaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.

Regelis K., 1939: Medžiagą Lietuvos piktžolėms pažinti. – VDU Botanikos sodo raštai, 6: 41–93. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species was almost extinct in the 1990s. After land reform which changed land use and ownership, populations have recovered and there are still small rye fields with an abundance of *Agrostemma githago* in the southern and southeastern parts of the country.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Žalsvoji naktižiedė

Silene chlorantha (Willd.) Ehrh.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų ir Vidurio Europoje, Kaukaze, Sibire, Centrinėje Azijoje.

Lietuvoje rūšis aptinkama pietiniuose ir pietrytiniuose rajonuose: Alytaus, Ignalinos, Lazdijų, Prienų, Šalčininkų, Vilniaus, Varėnos.

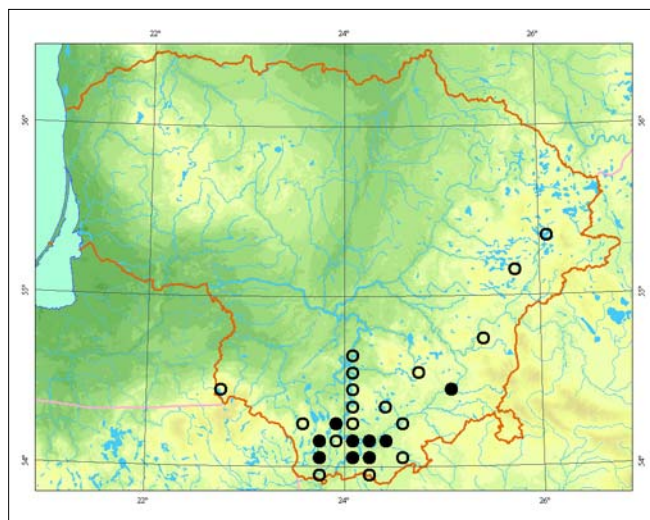
Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio, vienastiebis arba daugiastiebis augalas. Hemikriptofitas. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis. Auga sausuose, šviesiuose pušynuose, miškų aikštelėse, šlaituose, viržynuose, pakelių sankasose. Gerai auga ir dera kaip kultūrinis augalas.

Populiacijų gausumas. Auga nedidelėmis grupėmis po kelis ar keliolika augalų ir pavieniui.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis pavojus yra atvirų aikštelių užsodinimas mišku ar jų savaiminis užaugimas.

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Būtina išlaikyti atviras aikšteles ir pamiškes, prireikus retinti medynus (iki 0,5 skalsumo) ar pamiškėse iškirsti savaiminukus. Surinkus sėklas iš vietinių populiacijų, galima suformuoti sėklų banką ir panaudoti jį atkuriant nykstančias populiacijas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai — Caryophyllaceae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities are concentrated in southern and southeastern Lithuania, mainly in dry pine forests. A decrease in known populations is caused by the overgrowth of open habitats.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Lietuvinė naktižedė

Silene lithuanica Zapal.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų Europoje. Per Lietuvą eina šiaurvakarinė arealo riba.

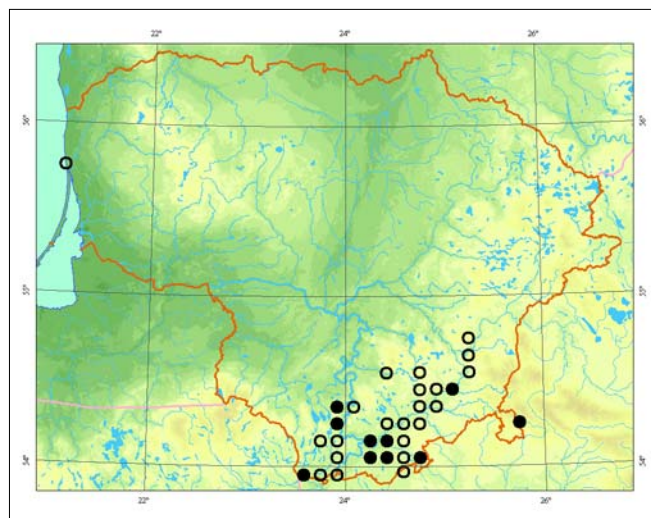
Lietuvoje rūšis aptinkama pietiniuose rajonuose: Alytaus, Lazdijų, Šalčininkų, Trakų, Varėnos, Vilniaus. Daugiausia radaviečių smėlėtoje Dainavos lygumoje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba dvimetis, 20–45 cm aukščio augalas. Terofitas. Žydi gegužės–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Auga sausuose pušynuose, pamiškėse, viržynuose, dirvonuose, atviruose upių skardžiuose, lengvose smėlio dirvose. Aptinkamas ir antrinėse augavietėse: pakelėse, kirtimuose, ant kvartalų linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupelėmis, dažniausiai atvirame smėlyje. Susivėrus augalų dangai išnyksta. Kai kurios populiacijos nuolat ardo muose upių skardžiuose išsilaiko keliolika metų.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Augalas jautrus sukcesijai: augaviečių užžėlimui, šlaitų erozijai. Gera dauginasi, todėl galimas populiacijų atkūrimas naudojant vietinių populiacijų sėklas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai — Caryophyllaceae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities in Lithuania are on the northwestern border of the distribution area. It occurs mainly in the southeastern part of the country on the Dainava sandy lowlands. Populations are mostly associated with open habitats with a naturally disturbed plant cover.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Smiltyninis gvazdikas

Dianthus arenarius L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Tipinis porūšis *Dianthus arenarius* subsp. *arenarius* įrašytas į Buveinių direktyvos II priedą.

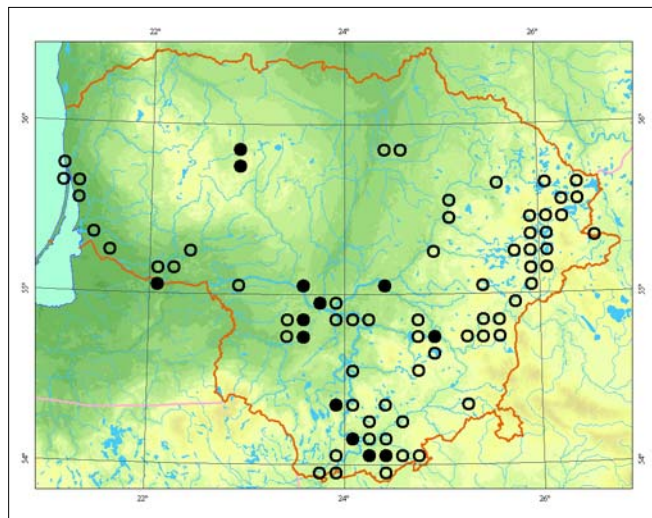
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Skandinavijoje. Lietuvoje rūšis paplitusi pietryčių ir pietiniuose rajonuose, dar aptikta Kauno, Jurbarko, Pagėgių, Palangos ir Raseinių apylinkėse, Stumbriškėse (Panevėžio r.). Lietuvoje paplitęs borusinis porūšis subsp. *borussicus* Vierh., tipinis porūšis subsp. *arenarius* pasitaiko labai retai.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, sudarantis gana tankius daugiastiebius kerus, 15–30 cm aukščio augalas. Hemikriptofitas. Žiedai kvapūs, giliai plunksniškai suskaldytai vainiklapiais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Dekoratyvus. Tipinio porūšio nežydintys ūgliai sudaro tankią pagalvėlę, žydinčių ūglių viršūnėje būna po 1, retai po 2 baltus žiedus. Borusinio porūšio žydintys ūgliai šakoti, su 2–5, dažniausiai rausvais žiedais. Auga sausose pušynų pamiškėse ir miškų aikštelėse smėlėtuose dirvožemiuose: ir silpnai rūgščiuose, ir šarminiuose.

Populiacijų gausumas. Rytinėje ir pietinėje Lietuvoje gana retas, vakarinėje – retas augalas, vidurio ir šiauriniuose rajonuose randamos tik atskirtos populiacijos. Dauguma jų negausios, užima nedidelius plotus.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė grėsmė populiacijoms – tinkamų buveinių trūkumas dėl miško auginimo metodų pokyčių. Intensyvėjant miškų naudojimui ir atkūrimui, mažėja miškų aikštelių ir retmių plotai. Reikalingi išsamūs porūšių paplitimo ir ekologijos tyrimai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2003: Pasiūlymai ir pastabos dėl į Lietuvos raudonąją knygą įtrauktų augalų sąrašo. Botanica Lithuanica, 5: 19–24.

Gudžinskas Z., 2006: Augalai. Europos Sąjungos Buveinių direktyvos saugomos rūšys. – Kaunas.

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – Caryophyllaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This species is quite rare in the eastern and southern parts of Lithuania, and rare in the west; in other parts only isolated populations have been found. Most are sparse and cover small areas. Typical subsp. arenarius is found only in southern Lithuania.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Gauruotasis gvazdikas

Dianthus armeria L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

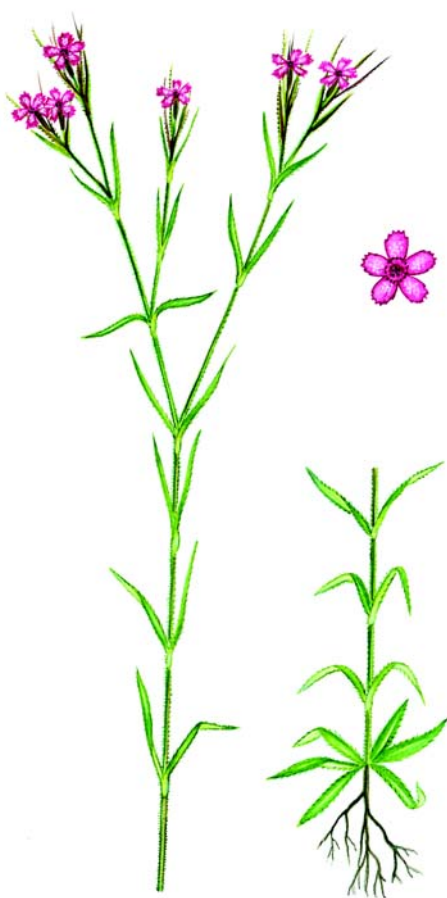
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

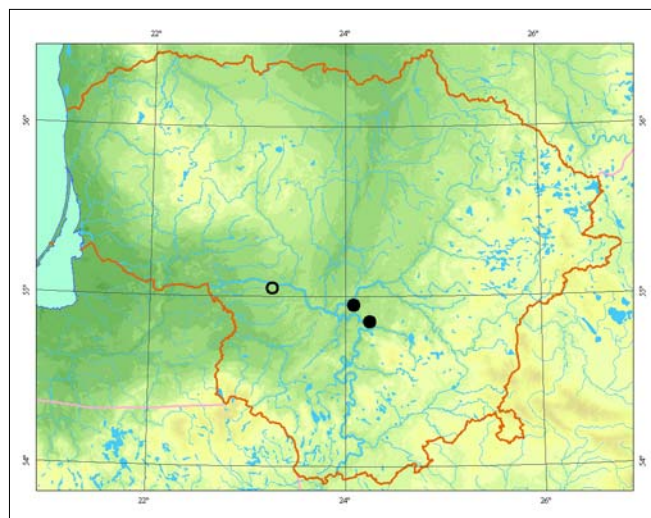
Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje iki Pietų Švedijos ir Rytų Ukrainos.

Lietuvoje rūšis auga už šiaurinės ištisinio arealo ribos, rasta tik Kauno apylinkėse ir Ilguvoje (Šakių r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis ar dvimetis, 30–50 cm aukščio augalas, dažniausiai daugiastiebis, stiebai statūs, viršutinėje dalyje plaukuoti. Hemikriptofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Žiedai maži, purpuriniai. Dauginasi sėklomis. Auga pamiškėse arba pievose, dažniausiai nesaulėtose, bet šiltuose šlaituose stepinių pievų (*Mesobromion* sąjungos) bendrijose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijoms grėsmė kyla dėl buveinių mindymo, naudojimo poilsiui, užaugimo (dėl sukcesijos) ar užsodinimo mišku.

Būtina išsaugoti buveines, reguliariai stebėti populiacijų kaitą, tirti rūšies biologiją. Ypač svarbu, kad augalai sunokintų sėklas.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai — *Caryophyllaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The small populations of Dianthus armeria are known to exist in only three localities in central Lithuania, beyond the border of its northern distribution area.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Borbašo gvazdikas

Dianthus borbasii Vandas

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

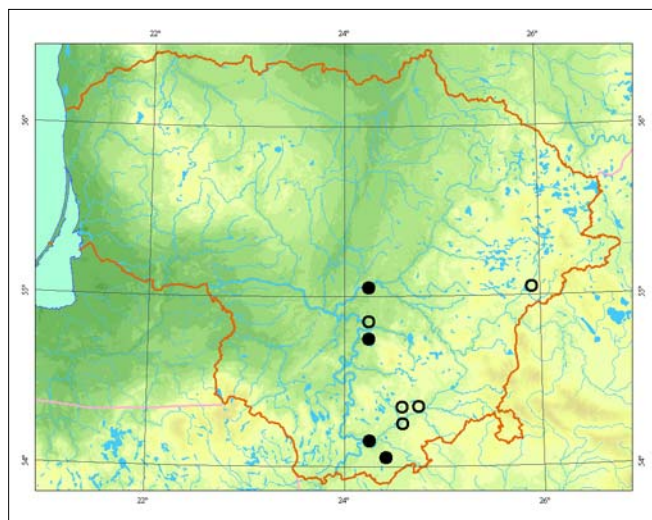
Paplitimas. Pietų, Vidurio ir Rytų Europoje, nuo Krymo iki Lietuvos.

Lietuvoje rūšis rasta Kruonyje, Gastilionyse (Kaišiadorių r.), Pažeimenėje (Švenčionių r.), Babriškėse, Marcinkonyse, Merkinėje, Pamerkiuose, Varėnoje (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–50 cm aukščio stiebais augalas. Žiedynai mažaziedžiai, purpuriniais vainiklapiais. Žydi birželio – rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Dekoratyvus. Auga sausose pievose, upių salpose ir kalvose, sausuose pušynuose ir pamiškėse. Kai kurios radavietės yra antrinėse buveinėse – pakelėse.

Eugenijaus Droblio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, didelių plotų neužima. Stebimose radavietėse jų būklė stabili.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinis pavojus yra buveinių užaugimas medžiais. Buveinėms kenkia poilsiautojai, išsirengiantys stovyklavietes ir mindantys augalus. Būtina išlaikyti tradicinį buveinių naudojimą (ekstensyvų ganymą ar šienavimą), saugoti jas nuo savaiminio užaugimo ar užsodinimo mišku.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – Caryophyllaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities known to exist are concentrated in southern Lithuania, mainly in the Varėna district. Populations are small, covering small areas.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Puošnysis gvazdikas

Dianthus superbus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GVAZDIKINIAI (CARYOPHYLLACEAE)

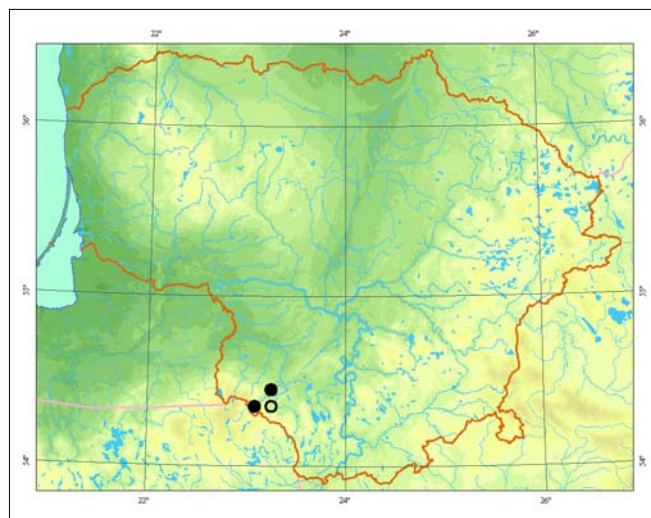
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje (išskyrus pietinį ir vakarinį pakraščius), Azijoje (išskyrus atogrąžas).

Lietuvoje rūšis rasta pietinėje dalyje. Herbariumo pavyzdžiais patvirtintos radavietės tik Kalvarijoje ir Daugirdiškėse (Trakų r.). Literatūroje nurodomos radavietės Druskininkuose, Varėnoje, Vilniaus apylinkėse, Vilkaviškio r., Eišiškėse (Šalčininkų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–60 cm aukščio, sumedėjusiu šakniastiebiu augalas. Hemikriptofitas. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, tačiau negausiai. Dekoratyvus. Auga laikinai pertekliškai drėkinamose, kar-

Linos Jasiukonytės piešinys

tais durpinėse pievose, dažniausiai pamiškėse, *Molinion* sąjungos bendrijose.

Populiacijų gausumas. Auga negausiai, pavieniais kerais.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių keitimasis dėl savaiminio apaugimo medžiais, poilsiautojų, turistų.

Būtina stebėti visų žinomų populiacijų būklę ir kaitą, tvarkyti buveines, saugoti jas nuo apaugimo mišku.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1961: Gvazdikiniai – *Caryophyllaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 268–342. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

At present this species is known to exist in only two localities in southern Lithuania, in the Kalvarija district. Populations are small.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Smiltyninė druskė

Salsola kali L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA BALANDINIAI (CHENOPODIACEAE)

2 (V) kategorija

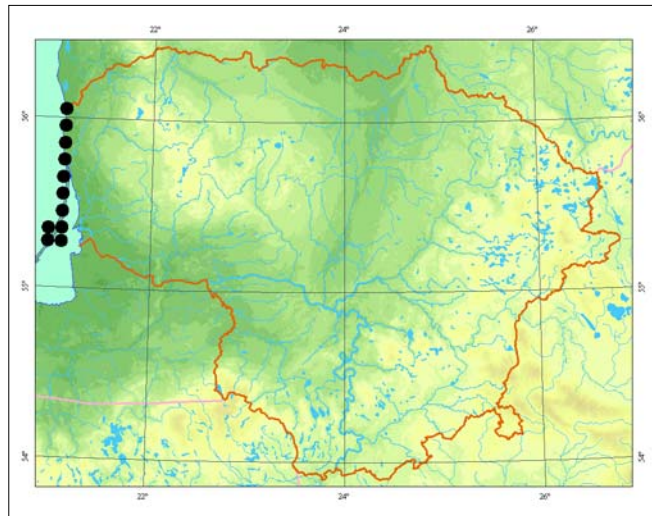
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų Europos pajūriuose, Baltijos pajūryje. Natūralizavosi pietinėje Šiaurės Amerikos dalyje. Griežtai okeaninio paplitimo.

Lietuvoje rūšis aptikta tik pajūryje: Kuršių nerijoje ir žemyninėje pajūrio dalyje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 10–60 cm aukščio augalas. Stiebas nuo pat pamato šakotas, padengtas plokštelių pavidalo šereliais. Žydi liepos–rugsėjo mėn. Sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dauginasi tik sėklomis. Vienas augalas subrandina iki milijono sėklų, kurios išlieka daigios kelerius metus. Platina vėjas. Halofitas. Auga neturtingame maisto medžiagų smėlyje, labai rūgščioje ir druskingoje dirvoje. Lietuvos pajūryje auga pajūrio ir pamario paplūdimiuose, vakariniame pajūrio apsauginio kopagūbrio šlaite. Aptinkamas tik užuomazginių pustomų kopų ir baltųjų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, didelių plotų neužima, tačiau aptinkamos visame Lietuvos pajūryje. Auga grupėmis, po 5–10 individų, 20–50 m² dydžio paplūdimio plotuose. Auga atokiai, paplūdimio zonoje vyrauja generatyviniai individai, ant apsauginio

pajūrio kopagūbrio — vegetatyviniai ir juveniliniai. Labai retai ir ne kasmet pavienių augalų aptinkama Kuršių marių paplūdimio zonoje.

Grėsmės ir apsauga. *Salsola kali* neatspari vėjo ir vandens erozijai, dirbtiniam mechaniniam augavietės keitimui, todėl rimta grėsmė — netinkamas paplūdimio, pajūrio baltųjų kopų naudojimas ir tvarkymas. Nyksta, nes labai mažai tinkamų augti plotų.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Druskė — *Salsola*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 251–254. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs only in coastal regions. The populations are not abundant and do not cover large areas, but *Salsola kali* has been recorded along the whole Lithuanian coastline. *Salsola kali* is sensitive to wind and water erosion and artificial mechanical habitat change; therefore, inappropriate use and management of the beach and coastline white dunes poses a serious threat to species' survival.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Bekotis ažuolas

Quercus petraea (Matt.) Liebl.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BUKINIAI (FAGACEAE)

3 (R) kategorija

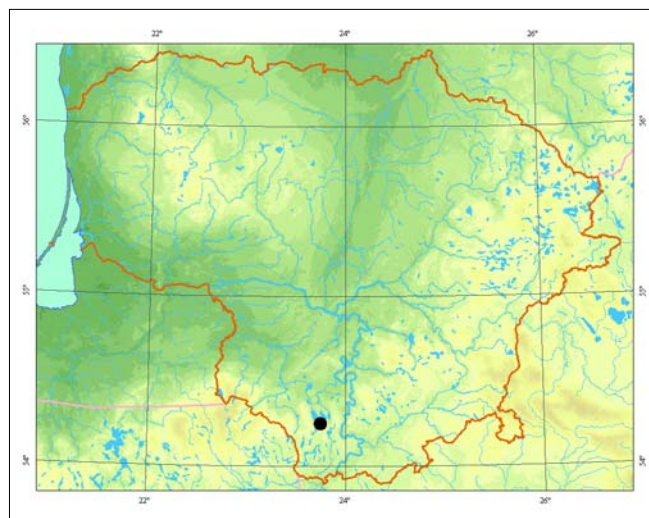
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Kryme, Kaukaze.

Lietuvoje yra už šiaurinės arealo ribos. Lietuvos pietinėje dalyje esantys šio tipo ažuolynai yra holoceno šiltojo subborealinio laikotarpio liekanos. Pietų Lietuvoje esanti radavietė yra arealo sala, nutolusi nuo įpiečiau esančio pagrindinio arealo. Natūraliai auga Trako miške (Lazdijų r.), sodinta — Ažuolijos miške (Utenos r.), Rambyno, Begėdžių miškuose (Šilutės r.).

Biologija ir ekologija. Iki 35–45 m aukščio medis. Žydi ir lapus skleidžia gegužės mėn. Vėjadulkis. Vaisiai — gilės, žalios krinta rugsėjo pabaigoje — spalio pradžioje; paruduoja nukritusios. Dauginasi šaknų atžalomis ir gilėmis, kurias išplatina paukščiai ir žinduoliai, kartu jie stabdo bekočio ažuolo plitimą, nes gilėmis minta. Lietuvoje žinoma 1 radavietė plačialapių arba mišriame miške, kur aptinkamas visuose miško arduose, tačiau pomiškyje — labai menkai.

Populiacijų gausumas. Trako miške populiacija užima apie 70 ha plotą. Vietom bekočiai ažuolai sudaro gryną medyną, kai kur auga kartu su paprastaisiais ažuolais, kitais plačialapiais medžiais, paprastosiomis pušimis. Šioje teritorijoje aptinkama bekočių ir paprastųjų ažuolų hibridų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, intensyvus ūkininkavimas miškuose, gyvūnai, mintantys gilėmis.

Informacijos šaltiniai

Baliuckas V., 2000: Paprastojo (*Quercus robur*) ir bekočio (*Q. petraea*) ažuolo rūšių introgresija Trako miške. — Botanica Lithuanica, 6 (4): 375–388.

Čibiras L., 1961: Ažuolas — *Quercus*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 114–121.

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. — Kaunas.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania *Quercus petraea* is beyond the northern border of its distribution range. The population covers an area of 70 ha where the species forms pure stands or grows together with *Quercus robur*, and other broadleaved trees, *Pinus sylvestris*. Hybrids of *Quercus petraea* and *Quercus robur* occur in this area.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Liekninis beržas

Betula humilis Schrank

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BERŽINIAI (BETULACEAE)

2 (V) kategorija

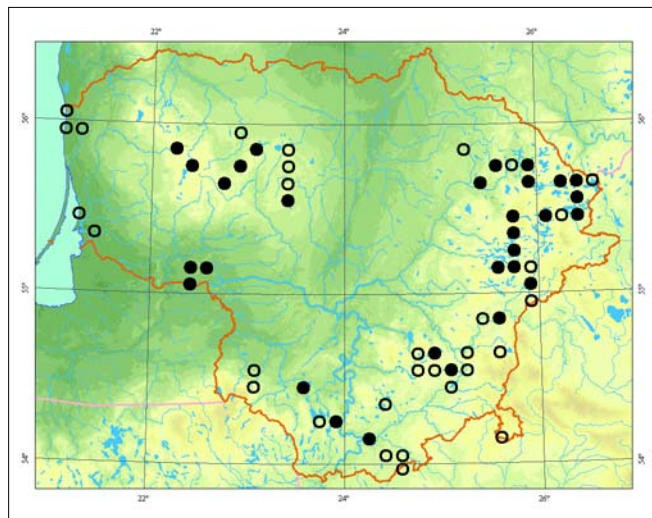
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas plyti Vidurio ir Rytų Europoje iki Alpių prieškalnių, Karpatų ir Pietvakarių Sibire. Rūšies paplitimas susijęs su pelkėmis. Dažniau aptinkama Aukštaičių ir Pietų Lietuvos aukštumose, Vidurio Žemaičių aukštumoje, Rytų Žemaičių plynaukštėje ir nerasta šiaurinėje ir vidurinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Augalas mėgsta vidutinio rūgštumo durpinius dirvožemius. Auga lėtai, iki 3 m aukščio, atsparus šalčiams. Žydi pavasarį, skleidžiantis lapams. Apdulkina vėjas. Vaisius – smulkius riešutėlius su 2 sparneliais – rudenį ir žiemą platina vėjas, pavasarį – polaidžio vanduo. Šviesomėgis. Aptinkamas tarpinėse pelkėse, kartais šaltiniuose ar sudaranciose mozaiką su žemapelkėmis. Pasitaiko atvirose ir mišku apaugusiose pelkėse. Liekniniai beržai auga pavieniui, grupėmis arba sudaro sąžalynus su jaunais plaukuotaisiais beržais, o pelkių pakraščiuose – su karklais.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos įvairaus gausumo – nuo pavienių augalų iki tankiai suaugusių įvairaus dydžio grynų arba mišrių sąžalynų su jaunais plaukuotaisiais beržais, karklais.

Grėsmės ir apsauga. Dėl siauros ekologinės amplitudės yra jautrus antropogeniniam poveikiui. Nyksta pakeitus ekologines sąlygas augavietėse, dažniausiai nusiausinus pelkes, pakeitus vandens lygį.

Informacijos šaltiniai

Čibiras L., 1961: Beržas – *Betula*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 92–102.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.
Gostynska-Jakuszczyńska M., Lekavičius A., 1989: Selected Boreal and Subboreal species in the flora of Poland and Lithuanian SSR. Part I. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica*, 34 (3–4): 299–314.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Betula humilis is more frequent in the eastern and southeastern parts of the country, and is not found in the northern and central parts of Lithuania. The species mainly occurs in transitional mires sometimes in springy fens. The populations are of variable abundance.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Beržas keružis

Betula nana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BERŽINIAI (BETULACEAE)

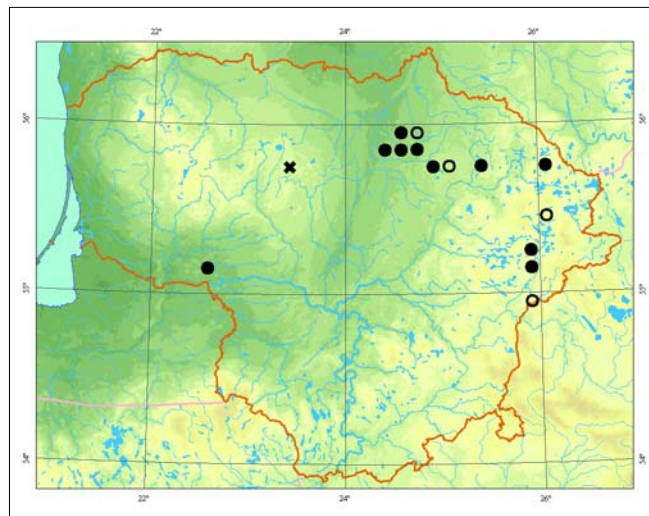
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, Sibire, Šiaurės Amerikoje. Už ištisinio arealo yra žinomos arealo salos Europos kalnuose – Alpėse, Karpatuose, centrinėje Vokietijos dalyje. Lietuvoje ši rūšis yra ledynmečio reliktas. Aptinkama šiaur rytinės dalies aukštapelkėse (Anykščių, Kupiškio, Panevėžio, Švenčionių, Utenos rajonuose), vakarinėje dalyje žinoma tik 1 vieta Viešvilės rezervate. Sulinkių durpyne (Radviliškio r.) buvusioje augavietėje neberandama.

Biologija ir ekologija. 0,2–1,2 m aukščio krūmas kylančiomis šakomis, tamsiai ruda žieve. Mėgsta rūgščius nederlingus durpių dirvožemius, auga lėtai. Žydi pavasarį, skleidžiantis lapams. Vaisiai – smulkūs riešutėliai su 2 siaurais sparneliais. Platina vėjas, polaidžio vanduo. Šviesomėgis. Aptinkamas aukštapelkių plynraisčiuose ir raistuose. Viešvilės rezervate aptiktas netipingame biotope – tarpinio tipo pelkėje, apaugusioje krūmais. Čia beržas keružis nežydi ir nedera.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai įvairios. Pasitaiko pavienių augalų, tačiau dažniausiai auga nedi-

delėmis grupėmis, po keletą ar keliolika individų. Retai išauga guotais iki 1 000 augalų. Kai kur sudaro juostas palei aukštapelkių ežerus, ant kvartalų linijų, durpynų pakraščiuose, plynraisčių ir raistų paribiuose.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus ekologines sąlygas, sunaikinus augavietes, ypač dėl pelkių sausimo, durpių kasimo.

Informacijos šaltiniai

Čibiras L., 1961: Beržas – *Betula*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 92–102.
Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.

Gostynska-Jakuszevska M., Lekavičius A., 1989: Selected Boreal and Subboreal species in the flora of Poland and Lithuanian SSR. Part I. – Fragmenta Floristica et Geobotanica, 34 (3–4): 299–314.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Betula nana is a relic of the glacial period; it has been recorded in raised bogs in northeastern Lithuania while in the west only one locality is known. The populations are highly variable, from solitary individuals to entire belts beside lakes in raised bogs, on forest quarter lines, peatbog edges.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Jono Augustausko nuotrauka

Pajūrinis sotvaras

Myrica gale L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SOTVARINIAI (MYRICACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

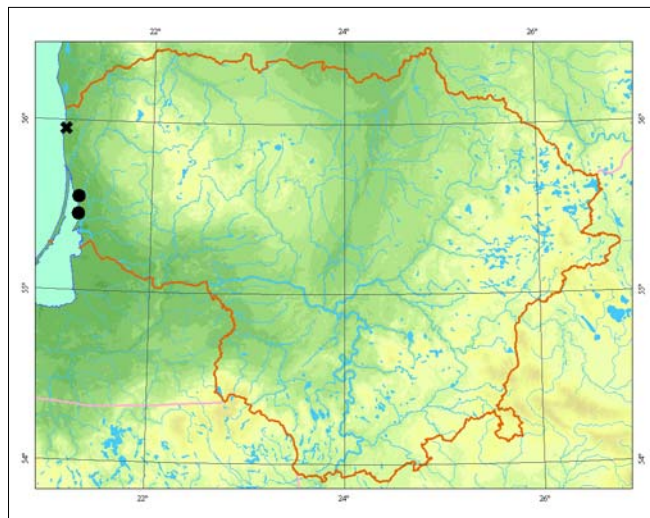
Paplitimas. Vidurio ir Atlantinėje Europoje, Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuva yra rytiniame rūšies arealo pakraštyje. Natūralus arealas apima tik vakarinę Lietuvos dalį, kur pastaruoju metu aptinkama tik Klaipėdos ir Šilutės r. Verkių apylinkėse (Vilniaus r.) esanti pajūrinių sotvarų populiacija antropogeninė – šioje vietoje augalai buvo pasodinti 1962 m.

Biologija ir ekologija. Dvinamis krūmas. Auga žemapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse bei užpelkėjusiose pamario pievose, rečiau – aukštapekėse. Drėgnais metais augavietėse vanduo slūgso dirvožemio paviršiuje. Sudaro *Myricetum gale* bendrijas, kuriose paprastai vyrauja krūmų arde.

Populiacijų gausumas. Tyrų ir Svencelės pelkėse pajūriniai sotvarai yra gausūs ir sudaro ištisinius sąžalynus. Verkių apylinkėse (Vilniaus r.) pelkėtoje apyežerėje 1962 m. keletas pasodintų augalų prigijo ir išplito apyežerėje. Šiuo metu čia suskaičiuota apie 300 individų. Jie aptinkami apie 0,5 ha plote.

Grėsmės ir apsauga. Pajūrinio sotvaro buveinės dažniausiai sunaikinamos kasant durpes. Didelę grėsmę

kelia ir pelkių sausinimas: pakitus hidrologinėms sąlygoms, pablogėja pajūrinio sotvaro augimo sąlygos, suvešėję medžiai ir krūmai sudaro jam itin didelę konkurenciją.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Sotvaražiedžiai – *Myricales*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 74–76. – Vilnius.

Sinkevičienė Z., 2000: *Myricetum gale* Jonas 1932 – pajūrinis sotvarynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 43–45. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The natural range of *Myrica gale* covers the western part of Lithuania. These days this species occurs in the Klaipėda and Šilutė districts. A locality in the Vilnius area is anthropogenic, appearing when some *Myrica gale* plants were planted here in 1962.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Jono Augustausko nuotrauka

Plaukuotoji jonažolė

Hypericum hirsutum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA JONAŽOLINIAI (HYPERICACEAE)

3 (R) kategorija

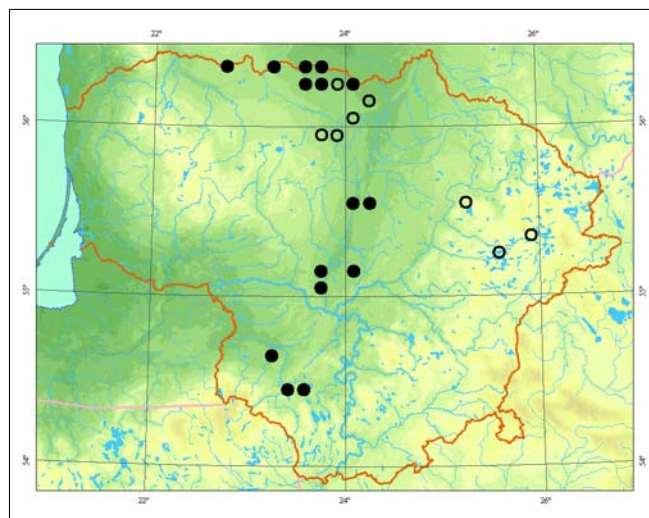
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Didelėje Europos dalyje (išskyrus kraštinius šiaurės rytų ir pietų regionus), Kaukaze, Vakarų ir Rytų Sibire, Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje rasta Raseinių, Anykščių, Pasvalio, Joniškio, Pakruojo, Molėtų, Marijampolės, Panevėžio, Kauno, Akmenės rajonuose. Esama senų duomenų apie šių augalų radavietes Švenčionių ir Varėnos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Nuo Lietuvoje aptinkamų kitų rūšių jonažolių skiriasi minkštais plaukeliais apaugusiu apvaliu stiebu. Žiedai susitelkę į pailgą šluotelę, šviesiai geltoni. Žydi nuo birželio mėn. vidurio iki liepos. Žiedus apdulkina vabzdžiai; kai kada savidulkiai. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Auga įvairaus drėgnumo lapuočių ir mišriuose miškuose. Augalai gana reiklūs šviesai, todėl dažnai auga miškuose su išretėjusiais medynais, ant kvartalų linijų ir griovių krantuose, miškų aikštelėse, pamiškėse, pakrūmėse, kirtavietėse. Ūksmėje augantys augalai dažniausiai nežydi arba nesubrandina sėklų. Plaukuotosios jonažolės mėgsta derlingus, turtingus karbonatų priemolio arba molio dirvožemius.

Linės Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba gana tankiais, tačiau nedidelio ploto (1–15 m²) sąžalynais, kuriuos sudaro nuo keliolikos iki kelių dešimčių individų. Pastaruoju metu aptikta daugiau šių augalų radaviečių.

Grėsmės ir apsauga. Augalai priklauso nuo vietinių buveinių pažaidų ir gali išnykti susiveriant medynui bei krūmams.

Kad populiacijos išliktų, gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, šienauti, saikingai ganyti.

Informacijos šaltiniai

Vilkevičiūtė N., 1971: Jonažoliniai – *Hypericaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 695–703. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Hypericum hirsutum sites are distributed in central, northern, southwestern, and eastern Lithuania. The species is connected to broadleaved and mixed forests and prefers lime-rich clayey fertile soils. In shaded sites the plants usually do not flower. Individuals grow solitary or in small groups. Populations usually benefit from small-scale habitat disturbances and may require tree and shrub thinning, mowing or low intensity grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Kalninė jonažolė

Hypericum montanum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

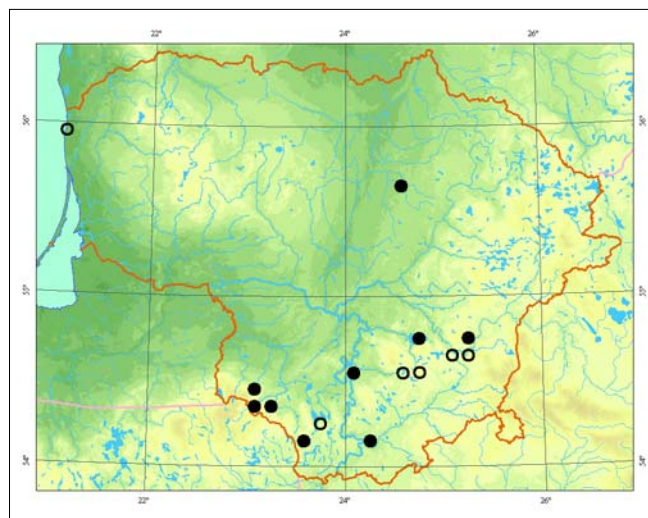
ŠEIMA JONAŽOLINIAI (HYPERICACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Nuo Ispanijos vakaruose iki Vidurio Rusijos rytuose, nuo Italijos ir Korsikos pietuose iki Suomijos šiaurėje; taip pat aptinkama Kryme, Vakarų Kaukaze. Dauguma žinomų radaviečių telkiasi Pietų Lietuvoje (Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Panevėžio, Trakų, Vilniaus r.). Esama senesnių duomenų apie radavietes Kauno apylinkėse ir Palangoje.

Biologija ir ekologija. Nuo kitų Lietuvoje paplitusių šios genties augalų skiriasi pliku apvaliu nebriaunotu stiebu. Žiedai geltoni, sukrauti į viršūninius galvutės pavidalo žiedynus. Lapai kiaušiniški, su negausiomis juodomis liaukutėmis. Žydi nuo birželio mėn. pabaigos iki rugpjūčio. Dauginasi sėklomis, rečiau – vegetatyviniu būdu. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Sėklas rudenį išbarsto vėjas; jos sudygsta pavasarį. Dirvožemio derlingumui nereiklus, tačiau dažniausiai aptinkamas sausose šilto-

se saulėtose vietose. Auga mišriuose miškuose (*Tilio-Carpinetum*, *Quercus-Pinetum*), šlaituose, pamiškėse ir miškų aikštelėse (*Trifolio-Geranietaea* klasės bendrijose), pasitaiko kirtavietėse, prie miško kelių, kvartalų linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupėmis, po keliolika augalų. Nepakankamai šviesiose augavietėse augalai nežydi ir nesubrandina sėklų.

Grėsmės ir apsauga. Augalai gali išnykti dėl plynujų kirtimų arba pernelyg susiveriant medynams ir krūmams.

Kad populiacijos išliktų, gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, šienauti, saikingai ganyti.

Informacijos šaltiniai

Vilkevičiūtė N., 1971: Jonažoliniai – *Hypericaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 695–703. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Sites of Hypericum montanum are concentrated in southern Lithuania. The species occurs in mixed and broadleaved forests (Tilio-Carpinetum, Quercus-Pinetum), on slopes, along forest edges and in clearings, usually in communities of the Trifolio-Geranietaea. In shaded sites plants often do not flower. Populations are threatened by clear felling and the encroachment of canopy cover or shrubs.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linės Jasiukonytės piešinys

Riestasėklė vandenė

Elatine hydropiper L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA VANDENINIAI (ELATINACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europos ir Vakarų Azijos šalto ir vidutinio klimato juostose.

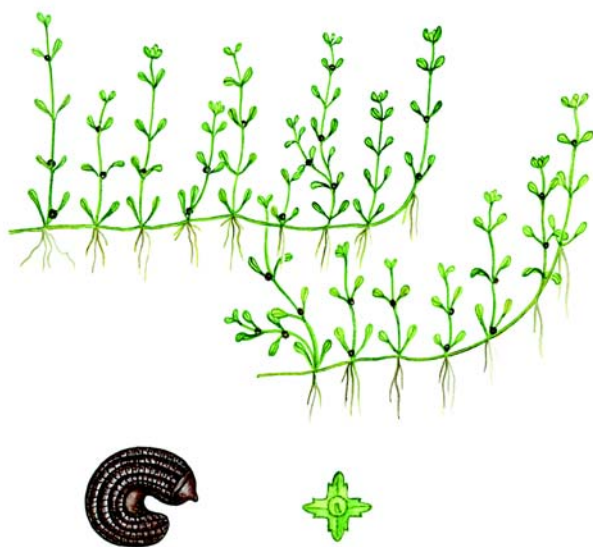
Lietuvoje labai reta rūšis, paskutinį kartą rasta 1988 m. Bitėnų apylinkėse (Šilutės r.). Paplitimas ištirtas nepakankamai, nes dėl mažumo augalus sunku pastebėti.

Biologija ir ekologija. Labai smulkus, vienmetis vandens ir šlapių pakrančių augalas. Stiebai 1–4 cm ilgio, siūliški, ties bambliais įsišaknijantys. Pavieniai žiedai auga lapų pažastyse. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis. Smulkios riestos sėklos sunoksta keturlizdėse dėžutėse. Sėklų dygimo laikas ir sąlygos netyrinėtos. Gali būti, kad augalai išauga ne kiekvienais metais. Auga nusekusių vandens telkinių pakraščiuose ir seklose, iki 0,5 m gilumos. Smulkiųjų terofitų bendrijų (*Cyperetalia fuscii* eilės) diagnostinė rūšis.

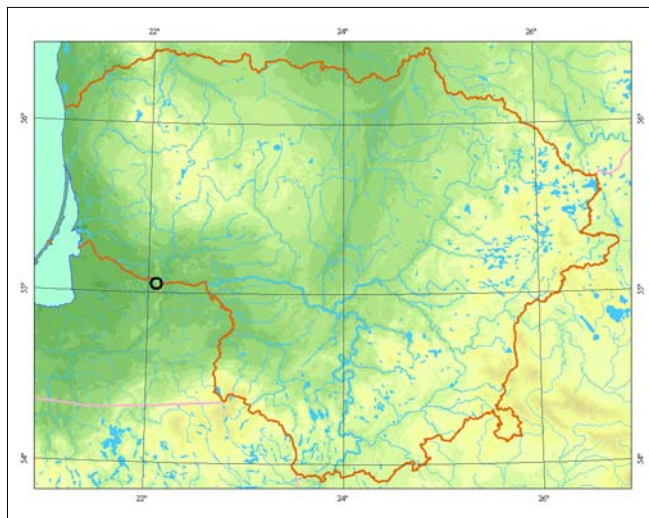
Populiacijų gausumas. Žinomoje radavietėje augo netaisyklingai. Populiacijų gausumas ir kitimo priežastys neištirtos. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sausinant ar kitaip pertvarkant vandens telkinių pakrantes ir joms užželiant stambiais pakrančių augalais.

Būtina patikrinti senas ir ieškoti naujų radaviečių.

Linos Jasiukonytės piešinys

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė B., 1971: Vandeniniai — *Elatinaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 730–731. — Vilnius.

Summary

A very rare species in Lithuania, last recorded in 1988 in the Bitėnai area (Šilutė distr.). The species is probably more widely distributed, but plants are hardly noticeable due to their exceptionally small size. In the known locality the plant was not abundant; the current state of the population is unknown. It is essential to check earlier localities and search for new ones.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Tyrulinė erika

Erica tetralix L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ERIKINIAI (ERICACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Pietinėse Baltijos jūros pakrantėse, taip pat Šiaurės jūros ir Atlanto vandenyno pakrantėse; rytuose ištisinio paplitimo arealas tęsiasi iki Gdansk-o. Žinomos pavienės radavietės Rusijos Kaliningrado srityje ir Latvijoje; Estijoje išnykusi.

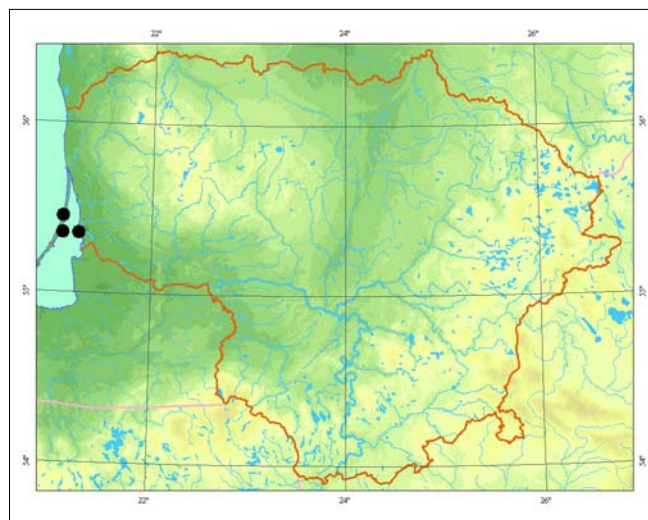
Lietuvoje rūšis rasta Preilos girininkijoje ties Pervalka (Kuršių nerijoje, 1976) ir Aukštumalos pelkėje (Šilutės r., 2000).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 0,5 m aukščio krūmokšnis. Lapai tankiai apaugę stiebą, po 4 išsidėstę menturiais. Rausvi žiedai susitelkę viršūniniuose galviškuose skėčiuose. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina smulkūs vabzdžiai. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Mėgsta drėgnas arba pelkėtas augavietes. Pietinėje Baltijos pakrantėje ir Kuršių nerijoje aptinkama drėgnuose palvių pušynuose, dažnai ten, kur auga daug beržų (*Empetro nigri-Pinetum*). Aukštumalėje tyrulinė erika aptikta auganti užkrūmijusiam pelkės pakraščio varnauogyne.

Populiacijų gausumas. Auga tankiais sąžalynais arba grupelėmis. Kuršių nerijoje žinomos bent 6 subpopuliacijos, iš kurių didžiausia užima apie 150 m² plotą;

Gedimino Gražulevičiaus nuotrauka

Aukštumalės populiacija užima apie 1,5 m². Visos populiacijos gana gyvybingos — augalai žydi ir subrandina vaisius.

Grėsmės ir apsauga. Pelkių ir miškų sausinimas, medynų ir krūmų ardo susivėrimas, smarkus augalų mindymas ir skynimas, augaviečių eutrofizacija. Norint pagerinti populiacijų būklę, gali reikėti retinti sutankėjusius medynus, kirsti krūmus; nusausintose pelkėse — atstatyti ankstesnį hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Čiuplys R., 2001: Nauji duomenys apie tyrulinės erikos (*Erica tetralix*) paplitimą Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (3): 307–311.

Purvinas E., 1976: Erikiečiai — *Ericales*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 98–133. — Vilnius

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania, *Erica tetralix* sites are distributed in the Curonian Spit and the Aukštumala bog. The species prefers moist peaty substrates and occurs in coastal pine forests (*Empetro-Pinetum*) and moist heaths. The main threats to its survival are drainage, overgrowth, trampling, picking of plants, and habitat eutrophication.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Raktažolė pelenėlė

Primula farinosa L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (PRIMULACEAE)

2 (V) kategorija

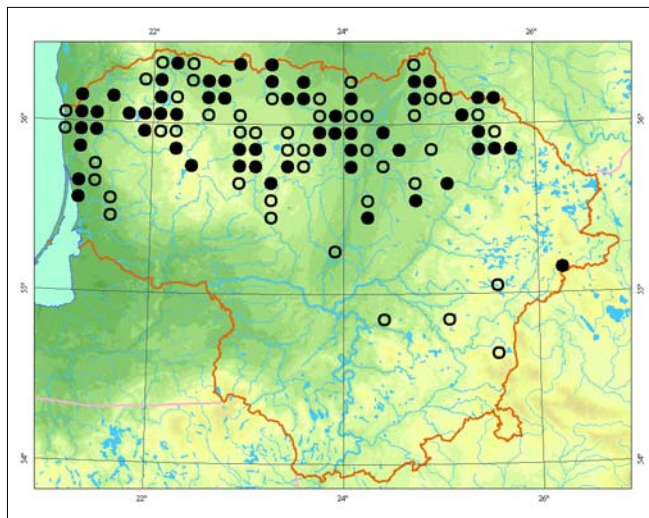
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi per Skandinaviją, Šiaurės Vakarų Rusiją iki Vidurio Europos, Karpatų. Lietuvoje rūšis aptinkama šiauriniuose ir vakariniuose rajonuose, kitur reta arba neauga.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šakniastiebiu, skroteliniais lapais, 10–20 cm aukščio žolinis augalas. Žydi gegužės–birželio mėn. Dauginasi sėklomis, kurios išbyra palinkus dėžutei. Po 1–2 mėn. sėklos praranda daigumą. Platina skruzdėlės. Dekoratyvus. Auga drėgnose ir šlapiose, kartais šaltiniuose pievose, ypač ten, kur paviršiuje yra karbonatų. Tinkamiausios sąlygos augti susidaro *Caricion davallianae* bendrijose. Gausus Vakarų Lietuvai būdingose melsvųjų mėlitynų (*Seslerietum uliginosae*) bendrijose, nusausintose pievose – pavieniai augalai. Kadangi geros sąlygos sėkloms dygti susidaro suardžius velėną, randamas ir antropogenizuotose augavietėse, ypač melioracijos griovių šlaituose.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai skirtingos – nuo pavienių augalų iki įvairaus dydžio grupių. Tinkamiausiomis sąlygomis 1 m² auga 20–30 augalų.

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pievoms užaugus mišku. Nyksta dėl ūkinės veiklos keičiant augavietes, sausinant ir ariant pievas, perkeltant į darželius.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Raktažolė – *Primula*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 145–148.

Balevičienė J., 2000: *Seslerietum uliginosae* (Palmg. 1916) Soó 1941 – melsvasis mėlitynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 103.

Balevičienė J., 2000: *Primulo-Shoenetum ferruginei* Du Rietz 1925 – raktažolinis vikšrenynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 48. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania the species is recorded in the northern and western districts; elsewhere it is rare or absent. *Primula farinosa* grows in humid and damp, sometimes springy meadows, also on the slopes of reclamation ditches. The populations are very different – from solitary individuals to groups of various sizes.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Laiboji vyrskrydė

Androsace filiformis Retz.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (PRIMULACEAE)

4 (I) kategorija

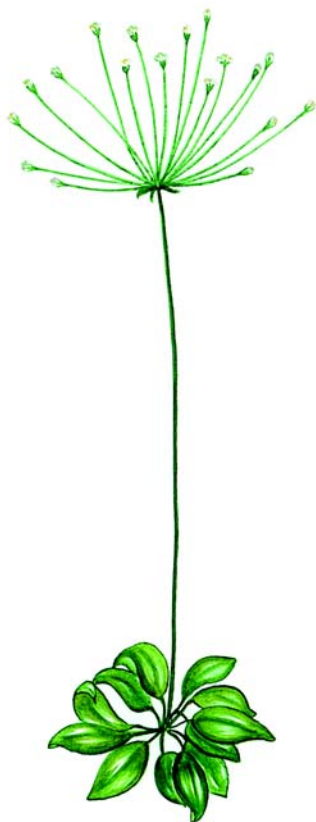
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Rytų Europoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Centrinėje Azijoje, Mongolijoje, Japonijoje, Kinijoje, Himalajuose.

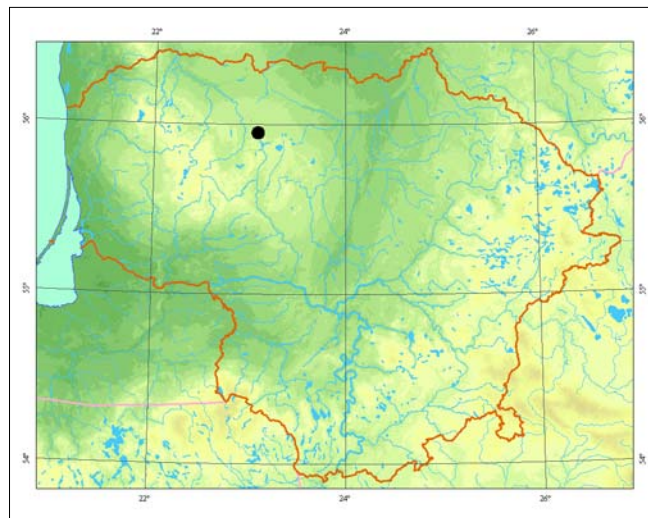
Lietuvoje žinoma tik 1 radavietė Lukšių apylinkėse (Šiaulių r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–15 cm aukščio žolinis augalas. Lapai susitelkę skrotelėje, o smulkūs balti žiedai – skėtiškuose žiedynuose ilgais stipiniais. Žydi liepos–gegužės mėn. Dauginasi sėklomis. Auga pelkėtose ir užliejamose pievose, ežerų ir upių pakrantėse, išretėjusiuose šlapiuose miškuose ir krūmuose.

Populiacijų gausumas. Vienintelė Lietuvoje žinoma negausi populiacija auga ant šlapio miško keliuko Švenčdrės valstybiniame botaniniame draustinyje. 2001 m. draustinio teritorijoje ant kvartalų linijų, keliukų su praardyta žolių danga aptikta apie 300 augalų.

Linės Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Populiacija auga antropogeninės kilmės augavietėse – ant miško kvartalų linijų, keliukų praardytose vietose. Ji gali sunykti, pradėjus per daug trypti keliukus arba leidus jiems visiškai užželti.

Informacijos šaltiniai

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The only locality in Lithuania is known in the Lukšiai environs (Šiauliai distr.). The population is established in anthropogenic habitats – on forest quarter lines and disturbed pathways. About 300 plants have been found.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Pajūrinė pianažolė

Glaux maritima L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (PRIMULACEAE)

1 (E) kategorija

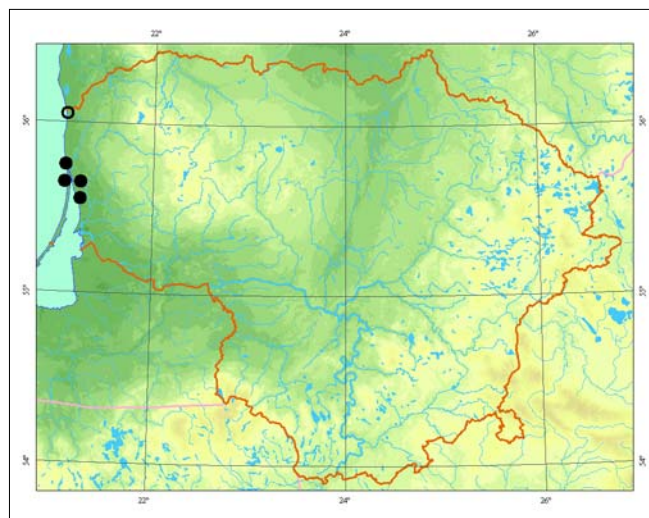
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Litoralinė rūšis.

Lietuvoje auga tik ties Klaipėda (Smeltėje, Lūžiuje). Ne kiekvienais metais pavienių individų aptinkama ties Juodkrante. Kitos literatūroje nurodomos radavietės – ties Giruliais (1976) ir Šventosios žiotimis (1978) – nepatikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–15 cm aukščio augalas. Dauginasi vegetatyviniu būdu. Sėklų subrendimas ir dauginimasis sėklomis netirtas. Žydi birželio–liepos mėn. Halofitas. Auga drėgnose, druskingose, smėlėtose ir akmenuotose jūros ir jos įlankų pakrantėse. Būdinga *Juncetum gerardii* bendrijų rūšis. Lietuvos pajūryje aptinkami labai maži, netipingos sudėties bendrijų fragmentai.

Populiacijų gausumas. Lietuvos pajūryje nėra tinkamų sąlygų šios rūšies augalams augti. Negausi ir nevientisa populiacija yra išlikusi tik Smeltės pusiasalyje. Po 1987 m. avarijos didelė dalis populiacijos buvo užlieta mazutu, o renkant išsiliejusį mazutą – sunaikinta. *G. maritima* išliko tik rytinėje pusiasalio pakrantėje ir gausiai augo tarp akmenų, kuriais grįs-

tas marių krantas. Vėliau, statant Tarptautinę jūrų perkėlą, populiacijos užimamas plotas dar sumažėjo, o 1996–1997 m. duomenimis, po marių kranto tvirtinimo darbų liko nedidelės, atokiai augančios grupelės. Tarp akmenų *G. maritima* sudaro gana tankias vejas. Mažos negausios populiacijos aptinkamos Lūžijos botaniniame draustinyje. Čia dažniau pasitaiko tarp nendrių ir meldų augančių pavienių individų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl urbanizacijos ir užželdinant marių pakrantes.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Pianažolė – *Glaux*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 139–140.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Glaux maritima occurs along the shores of the Curonian Lagoon only. The main threat is probably associated with construction activities on the shores.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Mažoji šimtūnė

Centunculus minimus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAKTAŽOLINIAI (PRIMULACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

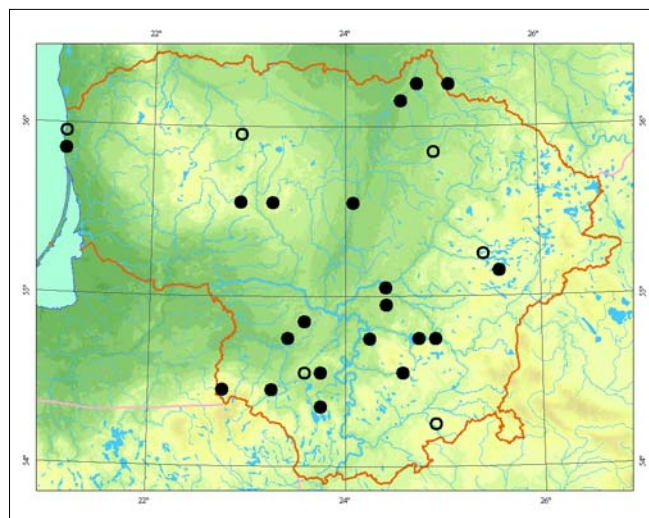
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Mažajoje Azijoje, Amerikoje.

Lietuvoje pasitaiko visoje teritorijoje. Radaviečių gali būti daugiau, nes augalas labai smulkus ir gali būti nepastebėtas.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 2–8 cm aukščio, stačiu, kartais šakotu stiebu augalas. Žiedai pavieniai, labai smulkūs ir neišvaizdūs, išsiskleidžia tik vidurdienį. Žydi ir brandina sėklas visą vasarą. Sėklos labai smulkios. Auga drėgnuose, lengvo dirvožemio dirbamuose laukuose, palaukių vagose, lauko kelių išdžiūstančiose lomose, pagrioviuose, vandens telkinių pakrantėse.

Populiacijų gausumas. Augavietėse pakankamai gausus.

Grėsmės ir apsauga. Kadangi svarbiausios buveinės yra grūdinių kultūrų pasėliai, tinkamų augaviečių labai sumažėjo nusausinusi ir išlyginusi dirbamos žemės.

mes. Nyksta intensyviai dirbant žemę ir piktžolės naikinant cheminėmis priemonėmis.

Būtina atkurti ir dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Raktažoliniai — *Primulaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 133–150. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

This species occurs throughout the whole of Lithuania. While rather abundantly found at the sites, the number of suitable habitats decreased considerably as farmland was drained and leveled. The main threats are intensive land use and weed control using chemical products.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Linos Jasiukonytės piešinys

Aukštoji našlaitė

Viola elatior Fr.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA NAŠLAITINIAI (*VIOLACEAE*)

4 (I) kategorija

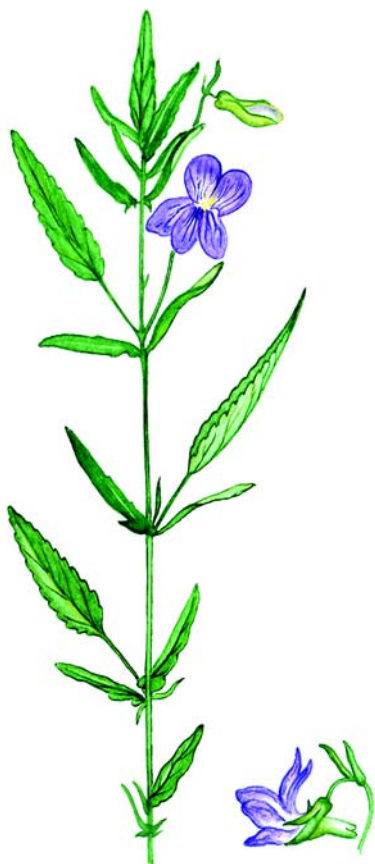
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Azijoje.

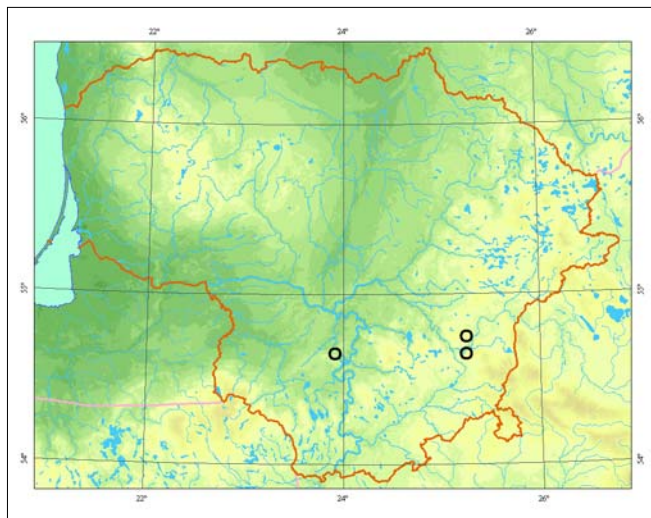
Lietuvoje aptikta Prienų apylinkėse. Literatūroje nurodomos dar 3 radavietės Vilniaus miesto teritorijoje, bet herbariumo duomenimis jos nepatvirtintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Aukštoji našlaitė rasta upės salpoje, pamiškėje. Literatūros duomenimis, taip pat auga drėgnuose paupių miškuose ir krūmuose.

Populiacijų gausumas. Tikslus populiacijų skaičius ir dabartinė jų būklė yra nežinoma, nes duomenys yra seni (herbariumo pavyzdys surinktas 1972 m., literatūros duomenys skelbti 1971 m.) ir neišsamūs, 3 iš 4 radaviečių herbariumo pavyzdžiais nepatvirtintos.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės susijusios su buveinių naikinimu ir jų ekologinių sąlygų keitimu: miškų kirtimu ir sausinimu, upių slėnių keitimu.

Apsaugoti įmanoma tik žinant tikslias radavietes ir jų būklę. Būtina patikrinti visas žinomas radavietes ir įvertinti jų sąlygas bei aukštųjų našlaičių populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Našlaitiniai — *Violaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 704–727. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The only specimen of Viola elatior in Lithuania was collected in 1997, on the forest edge in a flood plain. Data about three localities of this species in the Vilnius area can not be confirmed by herbarium specimens. The current status of Viola elatior in Lithuania is unclear due to the absence of new data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Griovinė našlaitė

Viola persicifolia Schreb. (sin. *Viola stagnina* Kit.)

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA NAŠLAINIAI (VIOLACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Pietų Skandinavijoje, Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Vakarų ir Rytų Sibire.

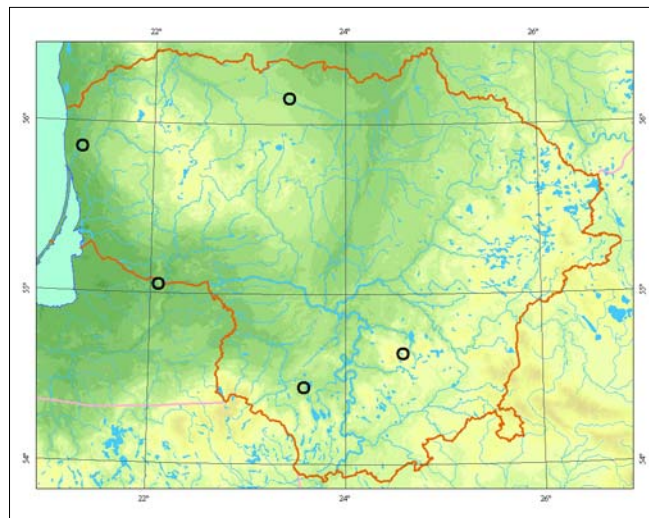
Lietuvoje labai reta rūšis. Aptikta Žuvinte (Alytaus r.), Jauniūnuose (Joniškio r.), Bajoruose (Kretingos r.), Aukštadvaryje (Trakų r.) ir Bitėnuose (Pagėgių sav.). Pasakutinį kartą rūšis aptikta Žuvinto rezervate (1991 m.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, bet trumpaamžis, iki 25 cm aukščio šviesiai žalias augalas be pamatinių lapų skrotelės. Hemikriptofitas. Žydi gegužės – liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis. Sėklos subręsta birželio – rugpjūčio mėn. Dėžutėje vidutiniškai subręsta 18 sėklų. Jas nedideliu atstumu aplink augalą išsivaido atsidaranti dėžutės, toliau išnešioja skruzdėlės. Sėklos sudygsta tik tose vietose, kur truputį pažeista velėna.

Auga drėgnose ir užpelkėjusiose pievose, žemapelkėse ir jų pakraščiuose. Dirvožemis turi būti derlingas, nuolat drėgnas, rudenį ir ankstyvą pavasarį gali būti užtvindytas. Pusiaus šviesomėgis augalas, pakenčiantis nedidelį pavėsį.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Anksčiau aptiktose populiacijose augalai augo pavieniui arba nedidelėmis grupelėmis. Duomenų apie dabartinę populiacijų būklę ir augalų gausumą nėra. Šios rūšies populiacijoms būdingos fliuktuacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl žemapelkių ir pievų melioracijos, kultūrinimo, buveinių pokyčių – joms užžėlus tankiais krūmais ir medžiais arba aukštaūgėmis azotamėgėmis žolėmis.

Būtina ieškoti griovinių našlaičių populiacijų tose teritorijose, kur jų buvo aptikta ir kitose galimose vietose. Reikėtų atlikti intensyvią stebėseną, augalų žydėjimo ir derėjimo, populiacijų sudėties ir raidos tyrimus.

Pažeistose, gerokai apsausėjusiose buveinėse griovinių našlaičių populiacijoms grėsmę gali kelti kryžminimasis su kitų rūšių, ypač šuninių našlaičių (*Viola canina*), augalais.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Našlaintiniai – *Violaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 704–727. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania *Viola persicifolia* is known to exist in five localities. The present state of populations is unknown. The last record of this species in Lithuania dates to 1991.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Liūninė našlaitė

Viola uliginosa Besser

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NAŠLAITINIAI (VIOLACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

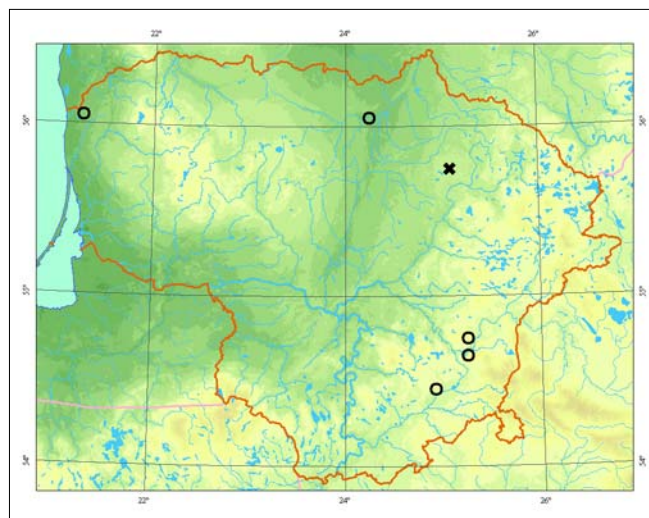
Paplitimas. Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje. Lietuvoje rasta tik Darbėnų apylinkėse (Kretingos r.) ir Vilniuje. Literatūroje nurodomos radavietės Joniškėlio apylinkėse (Pasvalio r.), Paluknio apylinkėse (Trakų r.), Šepetos durpyne (Kupiškio r.) ir dar 1 radavietė Vilniuje, bet visos jos herbariumo duomenimis nepatvirtintos. Taip pat yra nuorodų, kad Šepetos durpyne rūšis jau išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas ilgą, ploną, šliaužiančiu šakniastiebiu ir požeminėmis palaipomis. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga pelkėtuose miškuose ir drėgnose pamiškėse, durpingose pievose ir pelkėse.

Populiacijų gausumas. Tikslus populiacijų skaičius ir jų būklė nėra žinomi, nes esami duomenys yra seni

Mindaugo Rylos nuotrauka

(herbariumo pavyzdžiai yra surinkti 1940 ir 1946 m., kitos radavietės literatūroje skelbtos 1971 ir 1986 m.) ir gali neatspindėti dabartinės situacijos. Herbariumo pavyzdžiais yra patvirtintos tik 2 radavietės.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės yra susijusios su jų buveinių naikinimu ir keitimu: miškų kirtimu ir sausiniu, šlapių pievų ir pelkių sausiniu bei tarša. Tačiau reali apsauga įmanoma tik žinant tikslas radavietes ir įvertinus jų ir liūninių našlaičių populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Našlaitiniai — Violaceae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 704–727. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The exact number of localities and the current status of populations are not known due to the absence of new data. Only two localities (in Vilnius and in the Kretinga district) can be confirmed by herbarium specimens, however, they are rather old, being collected in 1940 and in 1946. Other localities (another in Vilnius, in Trakai and in the Pasvalys distr.) were recorded in 1971 and in 1986. According to the available data, *Viola uliginosa* is extinct in the Kupiškis district.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Laplandinis karklas

Salix lapponum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GLUOSNINIAI (SALICACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos ir Azijos miškų ir miškatundrės zonoje.

Per Lietuvą eina vakarinė paplitimo riba. Daugiausia augaviečių pietinėje ir rytinėje šalies dalyje: Alytaus, Ignalinos, Lazdijų, Švenčionių, Trakų, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų rajonuose. Šiaurinėje Lietuvoje auga Akmenės ir Mažeikių rajonuose.

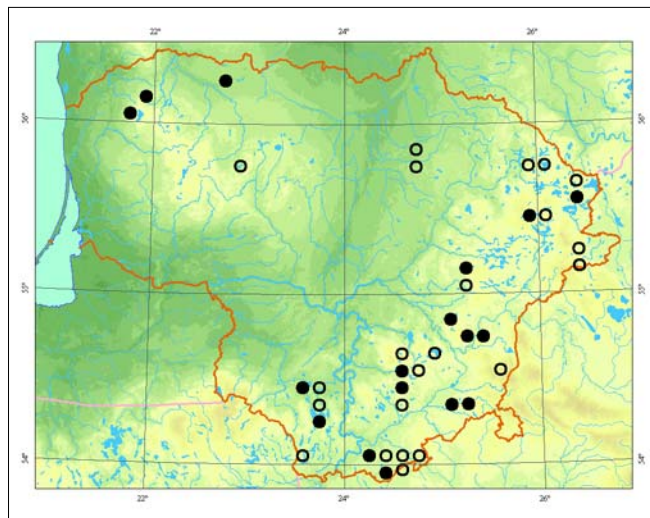
Biologija ir ekologija. 0,5–1,0 m aukščio krūmas. Laja netaisyklinga, išsidraikiusi. Žydi lapams skleidžiantis, gegužės mėn. pabaigoje. Sėklos prinoksta birželio mėn. pabaigoje. Plinta iš šliaužiančio šakniastiebio išaugančiais ūgliais. Mėgsta rūgščius durpinius dirvožemius. Šviesomėgis. Atsparus šalčiams ir šalnoms. Auga žemapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse. Dažniausiai randamas *Caricetum limosae* ir *Caricetum lasiocarpae* asociacijų bendrijose. *S. lapponum* kryžminasi su tose pačiose augavietėse augančiomis karklų rūšimis (*S. myrtilloides*, *S. aurita*).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis, negausiai. Populiacijų gyvybingumas pakankamas, jauni krūmai populiacijose sudaro apie 50 proc. Lapus pažeidžia lapgraužiai vabzdžiai ir ligos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiantis aplinkos sąlygoms ir augaviečių hidrologiniam režimui.

Jono Augustausko nuotrauka

Siekiant išlaikyti normalią hidrologinę augaviečių būklę, būtina visų augaviečių apsauga. Reikia stebėti populiacijų kaitą.

Informacijos šaltiniai

Marcinkevičienė J., Navasaitis A., 1961: Gluosnis – *Salix*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 33–74. – Vilnius.

Smaliukas D., 1997: Willow (*Salix* L.) taxa at the areal border in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 1: 41–47.

Smaliukas D., 1996: Lietuvos gluosniai (*Salix* L.). – Vilnius.

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Salix lapponicum is distributed in the southeast of Lithuania. It is also found in northern Lithuania (Akmenė and Mažeikiai distr.). Its main habitats are the margins of raised bogs, transitional bogs and fens. Populations decrease due to the drainage of peatlands. The protection of all the localities of this species is necessary.

Aprašė Domas Smaliukas

Mėlynialapis karklas

Salix myrtilloides L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GLUOSNINIAI (SALICACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

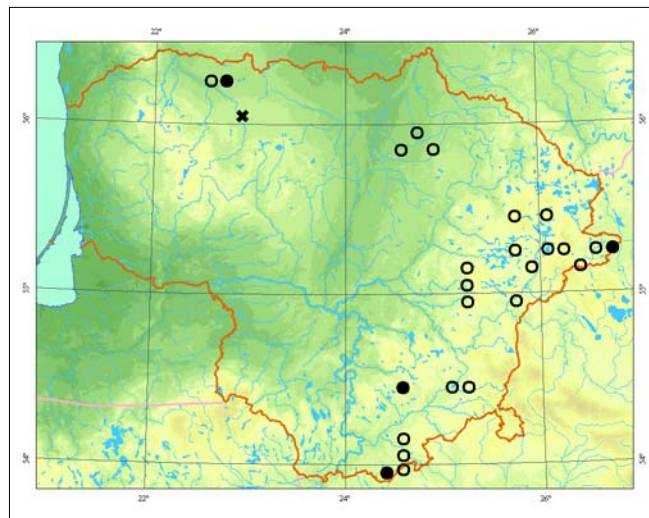
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, Skandinavijoje, europinėje Rusijos dalyje, Rytų Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Mongolijoje, Šiaurės Rytų Kinijoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje augavietės yra pietinėje ir pietrytinėje dalyse. Per Lietuvą eina vakarinė rūšies arealo riba. Už arealo ribos rūšis rasta Dautartų miške ir Šernynės aukštapelkėje (Mažeikių r.) bei Kamanų rezervate (Akmenės r.).

Biologija ir ekologija. 0,5–0,7 (1,0) m aukščio krūmas. Dauginasi sėklomis. Sėklos prinoksta birželio mėn. Plinta šliaužiančiais išsišaknijančiais stiebais. Stiebus nupjovus, išauga atžaliniai ūgliai. Nedidelės mėlynialapių karklų grupės dažniausiai auga pelkėse. *S. myrtilloides* kryžminasi su tose pačiose augavietėse augančiomis karklų rūšimis. Rasti tokie hibridai: *S. x rugulosa* Anderss. (*S. aurita* × *S. myrtilloides* Wimm.); *S. x versifolia* Wahlenb. (*S. lapponum* × *S. myrtilloides* Wimm.).

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga nedidelėmis grupėmis, negausiai. Populiacijų gyvybingumą neigiamai veikia lapgraužiai vabzdžiai ir ligos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sausinant ir eksploatuojant pelkes.

Siekiant išsaugoti rūšį, būtina išlaikyti *S. myrtilloides* augaviečių natūralų vandens režimą ir nepažeisti jų mechanškai. Stebėti populiacijų kaitą.

Informacijos šaltiniai

Marcinkevičienė J., Navasaitis A., 1961: Gluosnis – *Salix*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 33–74. – Vilnius.

Smaliukas D., 1997: Willow (*Salix* L.) taxa at the areal border in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 1: 41–47.

Smaliukas D., 1996: Lietuvos gluosniai (*Salix* L.). – Vilnius.

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Salix myrtilloides is mainly distributed in southeastern Lithuania. It is also found in northern Lithuania. The species is distributed in small populations in fens and transitional bogs. Populations decrease due to the drainage of habitats.

Aprašė Domas Smaliukas

Gulsčiasis karklas

Salix repens L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GLUOSNINIAI (SALICACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Šiaurės Europoje (Alpėse iki 1700–1800 m.), Baltijos pajūrio (Kaliningrado srities, Lietuvos, Latvijos, Estijos) smėlynuose ir Estijos salose.

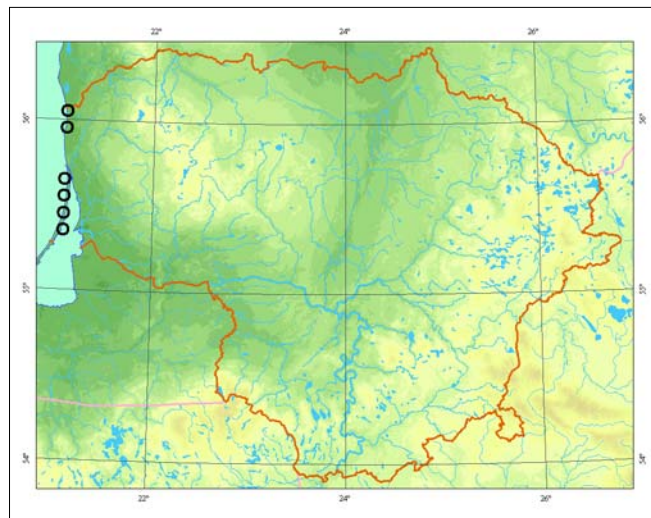
Lietuvoje auga pajūrio smėlynuose, dažnesnė Kuršių nerijoje. Per Vakarų Lietuvos pajūrį eina rytinė rūšies paplitimo riba.

Biologija ir ekologija. 0,3–0,6 (1,0) m aukščio krūmas. Laja netaisyklinga, išsidraikiusi, šliaužianti. Dauginasi sėklomis. Sėklos prinoksta gegužės mėn. Plinta iš šliaužiančio šakniastiebio išaugančiais ūgliais. Mėgsta atviras arba vos užtemdytas, smėlingas augavietes. Auga pajūrio smėlynuose, *Elymo-Ammophiletum* asociacijos bendrijose, kartu su pajūriniais gluosniais ir pelkiniais karklais. *Salix repens* kryžminasi su *Salix rosmarinifolia*, todėl *S. repens* augavietėse aptinkama didelė hibridinių palikuonių įvairovė.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba sudaro nedidelius sąžalynus. Gana polimorfiška rūšis. Skiriasi lapų forma, dydžiu, plaukuotumu, žiedynų ilgiu ir forma bei piestelės spalva. Išsiskiria 2 populiacijos: vienos viršutinė lapų pusė plika arba beveik plika, 4–6 (8) lapų gyslų poros, mezginė plika; antros – lapai abipus plaukuoti, 5–8 lapų gyslų poros, mezginė plaukuota. Augalus pažeidžia kenkėjai ir ligos. Populiacijų gyvybingumas patenkinamas.

Remigijaus Noreikos nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. *Salix repens* augavietės būtina saugoti nuo poilsiautojų. Stebėti, kokį poveikį daro sutankėjęs miškas, populiacijų būklę ir kaitą.

Informacijos šaltiniai

Marcinkevičienė J., Navasaitis A., 1961: Gluosnis – *Salix*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 33–74. – Vilnius.

Smaliukas D., 1997: Willow (*Salix* L.) taxa at the areal border in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 1: 41–47.

Smaliukas D., 1996: Lietuvos gluosniai (*Salix* L.). – Vilnius.

Navasaitis M., Ozolinčius R., Smaliukas D., Balevičienė J., 2003: Lietuvos dendroflora. – Kaunas.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Salix repens is a very rare and decreasing species. It prefers open or slightly shadowed habitats. It is found in the sandy habitats of the Baltic coastline together with *Salix daphnoides* and *Salix rosmarinifolia* in *Elymo-Ammophiletum* communities. Recreation activities have a negative impact on populations of *Salix repens*.

Aprašė Domas Smaliukas

Paprastasis rėžiukas

Nasturtium officinale L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BASTUTINIAI (BRASSICACEAE)

3 (R) kategorija

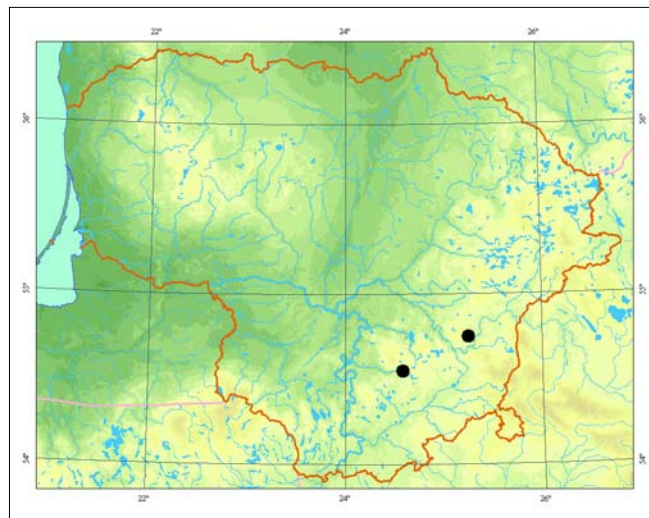
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje (išskyrus šiaurines sritis), Mažosioje Azijoje, užnešta į Šiaurės Ameriką ir Afriką. Lietuvoje labai reta rūšis, XIX–XX a. buvo aptikta keliose vietose, daugiausia Vilniaus apskrityje. Pastaraisiais metais randama tik Verknės pakrantėse Aukštadvaryje (Trakų r.) ir Verkių dvarvietės tvenkinių pakrantėse (Vilniuje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis, 15–60 cm aukščio augalas. Stiebai kylantys, prie pamato išsišaknijantys, lapai kiek mėsingi. Pradeda žydėti gegužės mėn. ir žydi iki vėlyvo rudens. Dauginasi vegetatyviu būdu ir sėklomis. Vaistinis, prieskoninis. Auga ver-smėtose ir šiaip šlapiose vietose, upių ir upelių, tvenkinių krantuose (*Montio-Cardaminetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Verknės upės pakrantėje ties Aukštadvariu paprastasis rėžiukas sudaro juostos pavidalo sąžalyną, tačiau per pastaruosius 20 metų populiacijos užimamas plotas sumažėjo kelis kartus. Pavieniai augalai auga kelis kilometrus pasroviui (žemiau Paverknės miško). Verkių populiacija labai menka – kol kas aptikti tik keli individai tvenkinio pakrantėse, tačiau labai svarbi istoriniu požiūriu: pirmos nuorodos apie čia augantį paprastąjį rėžiuką siekia XX a. pirmą pusę.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos prie Verknės upės susilpnėjimo priežastis – aukštaūgių ir velėną suda-

rančių pakrantės augalų suvešėjimas ir šešėlių sukuriančių medžių pagausėjimas. Šie buveinės keitimosi procesai prasidėjo sunykus pakrantėje buvusiais ekstensyviai gyvulių girdyklai. Verta stebėti populiacijos būklę ir prireikus naudoti dirbtines kitų augalų konkurenciją mažinančias priemones.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Kryžmažiedžiai – *Cruciferae*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 477–586. – Vilnius.

Rašomavičius V. (red.), 1994: Aukštadvario apylinkių augmenija. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In the 19th and 20th centuries the plant was found in several places (mainly in the southeastern part of the country), but now only two populations exist. A very abundant population once found near the Verknė River is now in decline due to the prolific growth of tall and sward-forming littoral plants.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Talvydo Špiliausko nuotrauka

Svogūninė kartenė

Cardamine bulbifera (L.) Crantz (sin. *Dentaria bulbifera* L.)

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BASTUTINIAI (BRASSICACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvos saugomų augalų sąrašuose rūšis nuo 1962 m.

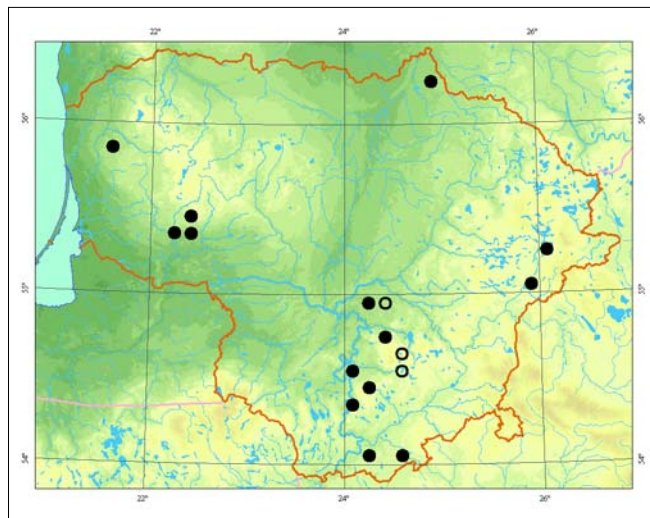
Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Kaukaze, Pietvakarių Azijoje.

Rūšis paplitusi pietinėje Lietuvos dalyje, tik pavienės atskirtos populiacijos rastos Biržų, Plungės, Tauragės ir Švenčionių rajonuose. Lietuva yra šiaur rytiniame rūšies arealo pakraštyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 40–60 cm aukščio, augalas. Sėklos užsimezga labai retai ir būna ne daigios. Žydi gegužės mėn. Pavasarinis efemeroidas. Dauginasi viršutinių lapų pažastyse susidarančiais gemalinių pumpurais. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, dažniausiai derlinguose, vidutinio drėgnumo velėniniuose karbonatiniuose dirvožemiuose. Palankiausios sąlygos svogūninėms kartenėms augti yra brandžiuose lapuočių miškuose, kuriuose susidaro natūrali medžių lajų ir atvirų aikštelių mozaika.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiaurės Lietuvoje (Biržų girioje) esanti svogūninių kartenių populiacija negausi, ją sudaro kelios dešimtys individų. Nemaža populiacijų santalka yra Tauragės r. lapuočių miškuose. Kitur šių augalų populiacijos gana gausios arba gausios, po kelis šimtus individų, arba jos sudaro nemažus sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę svogūninių kartenių populiacijoms kelia medžių tankumo didinimas, spygliuočių plantacijų veisimas iškirstų lapuočių plotuose, plynieji kirtimai.

Būtina išsaugoti medynų sudėtį, negalima veisti arba buveinių plotuose ugdyti eglynų. Šakniastiebius išknisa ir suėda šernai. Nemažai žalos dygstantiems ūgliams padaro augalėdžiai moliuskai.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Kryžmažiedžiai — *Cruciferae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), 1961: Lietuvos TSR flora, 3: 477–586. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Populations of *Cardamine bulbifera* are concentrated in the southern part of Lithuania, and several separate populations are known to exist in Biržai, Plungė, Tauragė, and Švenčionys districts. This species is threatened by changes in the structure of deciduous forests and clear-felling. Populations are sometimes damaged by wild boars.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Lanksčioji kartenė

Cardamine flexuosa With.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BASTUTINIAI (BRASSICACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje į rytus iki Baltarusijos ir Ukrainos, išskyrus Egėjo jūros regioną ir Šiaurės Rytų Skandinaviją. Atskiros populiacijos yra Rusijos vakaruose.

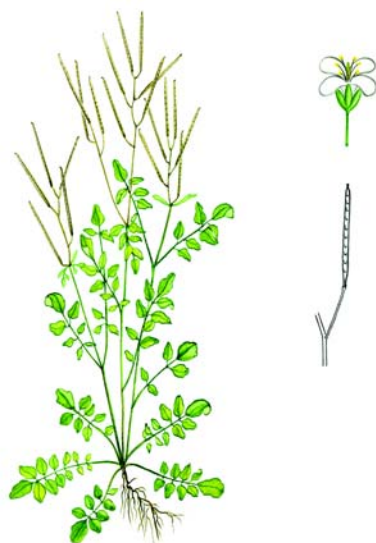
Lietuvoje žinomos 4 populiacijos Kaišiadorių, Plungės, Tauragės ir Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Dvimetis arba vienametis, (4) 10–20 cm aukščio žolinis augalas. Žydi visą vasarą. Dalis sėklų sudygsa iš karto ir augalai žydi dar tais pačiais metais, o likusios sudaro ilgalaikį dirvožemio sėklų banką.

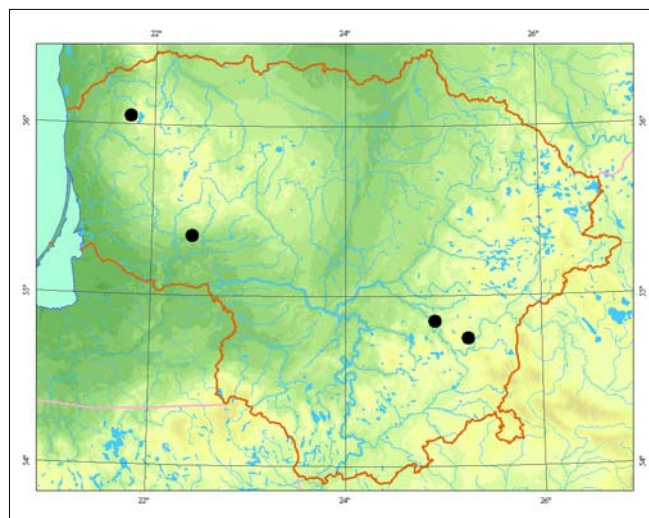
Auga šlapiuose spygliuočių, mišriuose ir lapuočių miškuose, ant šlapių miško bei pamiškių kelių, dažniausiai rupūžinių vikšrių (*Juncus bufonius*) sudaromose terofitų bendrijose.

Augalas gali būti painiojamas su pavėsinėmis karčiosios kartenės (*Cardamine amara*) formomis arba gėlynuose kartais pasitaikančiu adventyvinio augalu gauruotąja kartenė (*Cardamine hirsuta*). Lanksčioji kartenė nuo gauruotosios skiriasi tuo, kad turi 6, o ne 4 kuokelius.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gana gausios, bet nepastovios. 1997 m. Beržoro apyl. eglyne prie Žiedelio ež.

Linos Jasiukonytės piešinys

(Plungės r.) rasta populiacija buvo labai gausi, sudaryta iš kelių tūkstančių individų. Išretinus mišką ir pasausėjus dirvožemiui bei suvešėjus žolių dangai, 1999 m. eglyne lanksčiųjų kartenių gausumas smarkiai sumažėjo. Panašūs pokyčiai vyko ir Dambravos miške (Kaišiadorių r.). Ožkagirio miške (Tauragės r.) lanksčiųjų kartenių populiacija negausi. 2004 m. gana gausi populiacija aptikta Dūkštų ąžuolyne (Vilniaus r.).

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia staigūs miško buveinių pokyčiai dėl kirtimų.

Būtina išsaugoti brandžius šlapius miškus, kuriuose daugiamečių žolinių augalų danga natūraliai dera su periodiškai užtvindomais ir plikais dirvožemio plotais.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2000: *Cardamine flexuosa* With. (Brassicaceae) in Lithuania. — Botanica Lithuanica, 6 (2): 221–226.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania four rather large, but fairly unstable populations of *Cardamine flexuosa* are known to exist in the Kaišiadorys, Plungė, Tauragė and Vilnius districts. Significant short-term fluctuations of the number of individuals were recorded in two populations. It is necessary to maintain mature stands of wet coniferous, mixed and broadleaved trees.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Daugiametė blizgė

Lunaria rediviva L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BASTUTINIAI (BRASSICACEAE)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

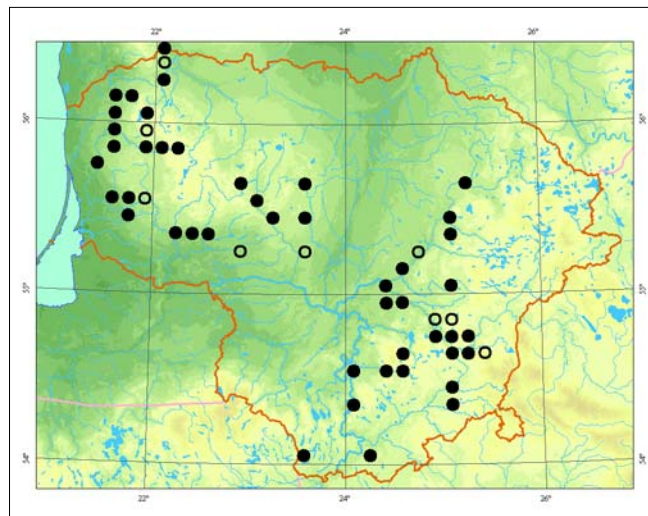
Paplitimas. Arealas plyti beveik visoje Europoje, išskyrus arktines sritis ir stepių zoną. Holoceno epochos Atlančio periodo plačialapių miškų reliktas. Lietuvoje aptinkama daugelyje rajonų, nors yra gana reta rūšis. Šiaurinėje ir rytinėje dalyje nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 2 m aukščio augalas stambiais lapais ir trumpu šakniastiebiu. Žydi balandžio – birželio mėn. Vaisius – didelė plokščia elipsiška ankštarėlė. Sėkloms išbyrėjus, ankštarėlių pertvarėlės ant stiebų išlieka iki žiemos, kartais net pavasarį galima aptikti sudžiūvusių pernykščių stiebų su ankštarėlių pertvarėlėmis. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurių didelis daigumas. Auga drėgnuose, ūksminguose plačialapių miškuose (*Alnion incanae* sąjungos), velėniniuose karbonatiniuose dirvožemiuose. Dažniausiai aptinkamas upių slėnių, raguvų miškuose palei šaltinius.

Populiacijų gausumas. Pasitaiko pavienių augalų, bet dažniausiai želia ištisiniais tankiais sąžalynais. Gausiausiai ir dažniausiai aptinkama Minijos slėnyje, kur ties Dyburių kaimu yra žinoma populiacija, apie 1 ha plote sudaranti ištisinį sąžalyną.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose (pakeitus augavietes), miškų kirtimo, sausinimo, upelių vagų tiesinimo.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Blizgė – *Lunaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 533–536.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs in many districts of Lithuania, except for the northern and eastern parts. *Lunaria rediviva* grows in wet, shady broadleaved forests, most frequently situated in river valleys. Solitary individuals sometimes occur, but usually *Lunaria rediviva* forms entire dense overgrowth.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Smiltyninis laibenis

Alyssum gmelinii Jord.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BASTUTINIAI (BRASSICACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje.

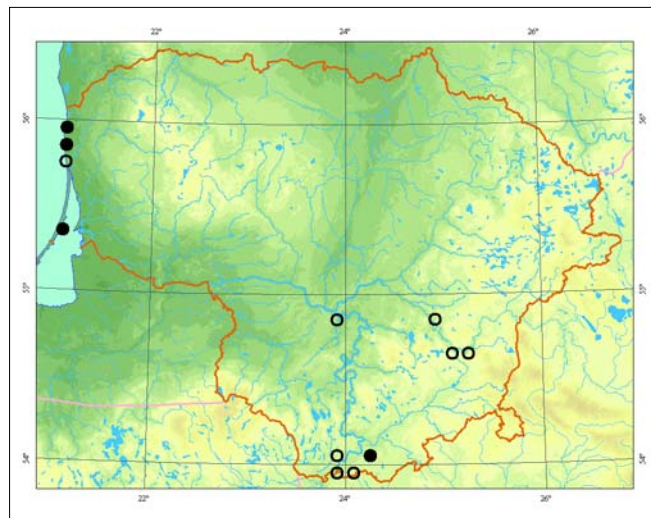
Gana dažna rūšis vakarinėje Lietuvos dalyje: Klaipėdos r., Palangoje, Kuršių nerijoje. Taip pat pietinėje dalyje: Varėnos r. ir Kernavėje (Širvintų r.). Pavieniui aptinkama Vilniaus ir Kauno miestuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–25 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi balandžio – birželio mėn., kai kada dar kartą rudenį. Mėgsta kalkingo priesmėlio dirvožemius. Auga atvirose vietose, pajūrio ir paupių smėlynuose, dirvonuose ir retuose, šviesiuose pušynuose. Žemyninėje pajūrio dalyje gausiai auga pilkųjų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Didžiausios ir gausiausios populiacijos yra žemyninėje pajūrio dalyje: nuo Karklės iki Nemirsetos ir nuo Palangos iki Šventosios. Populiacijose gausu tiek generatyvinių, tiek vegetatyvinių individų, jos užima 50–150 m² plotą. Kuršių nerijoje pavieniai individai ar nedidelės grupelės (5–8) aptin-

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

kami ant didžiojo nerijos kopagūbrio ir ant pajūrio apsauginio kopagūbrio ties Nida. Pietinėje Lietuvos dalyje populiacijos gana gausios, tačiau didelių plotų neužima. Tinkamose augavietėse, atvirose smėlynuose, sudaro beveik monodominantinius sąžalynus, o retuose pušynuose auga pavieniai individai. Vilniuje *Alyssum gmelinii* sulaukėjęs; auga buvusio botanikos sodo teritorijoje.

Grėsmės ir apsauga. Atvirų smėlynų plotų užaugimas krūmais, trako susidarymas atvirose pušynuose, vandens ir vėjo erozija, mechaninis paupių augaviečių pažeidimas per potvynius.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1961: Laibenis — *Alyssum*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 538–542. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs on the shores of the Baltic Sea and in southeastern Lithuania on sandy lowlands. Populations are abundant and flourishing, yet a rapid decrease was caused by recreation and afforestation of glades and clearings.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Pelkinė uolaskėlė

Saxifraga hirculus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA UOLASKĖLINIAI (SAXIFRAGACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Vidurio ir Šiaurės Europoje, Šiaurės Azijoje ir Šiaurės Amerikos šiaurinėje dalyje. Šiaurės Amerikos augalai priskiriami atskiram porūšiui.

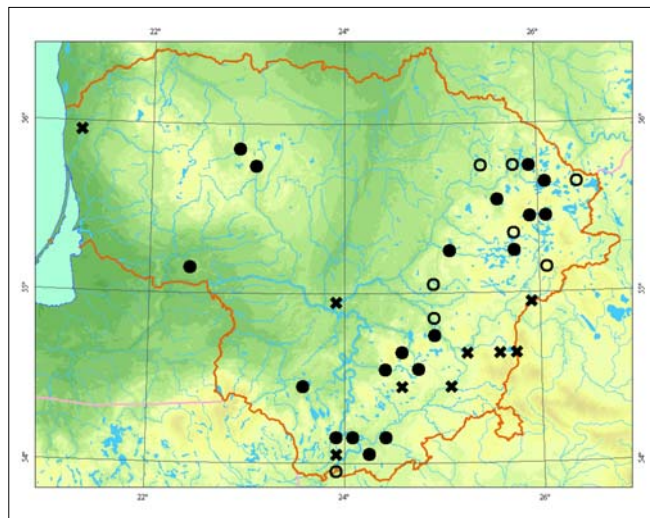
Lietuvoje dabar žinoma apie 30 populiacijų. XX a. Lietuvoje savaime sunyko arba buvo sunaikinta ne mažiau kaip 20 šios rūšies populiacijų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio augalas. Hemikriptofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Vaisiai bręsta nuo rugpjūčio pabaigos iki rugsėjo pabaigos. Sėklos smulkios, jas išnešioja vėjas. Sėklų daigumas labai nedidelis. Populiacijos išsilaiko dėl vegetatyvinio dauginimosi būdo, iššaknijant šliaužiančioms 5–10 cm ilgio palaipomis.

Auga šaltiniuose žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, atvirose vietose. Svarbiausi aplinkos veiksniai yra drėkinimo sąlygos, buveinės būklė ir apšviestumas. Silpnai konkurencingas. Lietuvoje dauguma populiacijų aptinkamos dirvožemyje, kurio reakcija yra artima neutraliai (pH 6,7–7,3). Palankiausios sąlygos augti yra šaltiniuose pelkėse.

Eugenijaus Drobilio nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų užima mažus (nuo kelių iki kelių dešimčių kvadratinų metrų) plotus. Gausiausios populiacijos žinomos Ignalinos, Varenos, Trakų, Zarasų r., jas sudaro po kelis šimtus individų. Apytikriai rūšies populiaciją šalyje sudaro 5 000–8 000, bet ne daugiau kaip 10 000 individų.

Grėsmės ir apsauga. Labiausiai populiacijos nukenčia nuo medžių ir krūmų skverbimosi ir vandens lygio mažėjimo. Svarbi nykimo priežastis yra kryžminimosi stoka ir maža genetinė įvairovė. Kai kurioms populiacijoms grėsmę kelia bebrų veikla. Būtina palaikyti palankią nepažeistų ar mažai paveiktų populiacijų buveinių būklę, atkurti pažeistas buveines.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Uolaskėliniai — *Saxifragaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 36–57. — Vilnius.

Meškauskaitė E., Naujalis J. R., 2006: Structure and dynamics of *Saxifraga hirculus* L. populations. — *Ekologija*, 1: 53–60.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania populations of Saxifraga hirculus are concentrated in the eastern and southern districts. In other parts of the country only a few isolated populations are known or the species is extinct (as in northeast Lithuania).

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pūslėtoji aldrūnė

Aldrovanda vesiculosa L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SAULAŠARINIAI (DROSERACEAE)

1 (E) kategorija

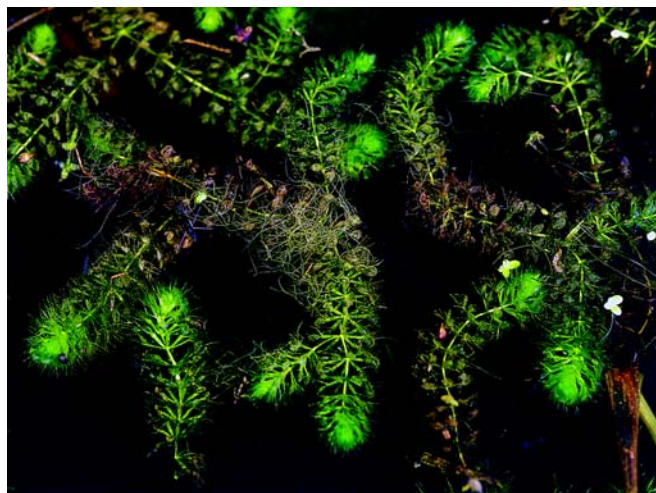
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II priedus.

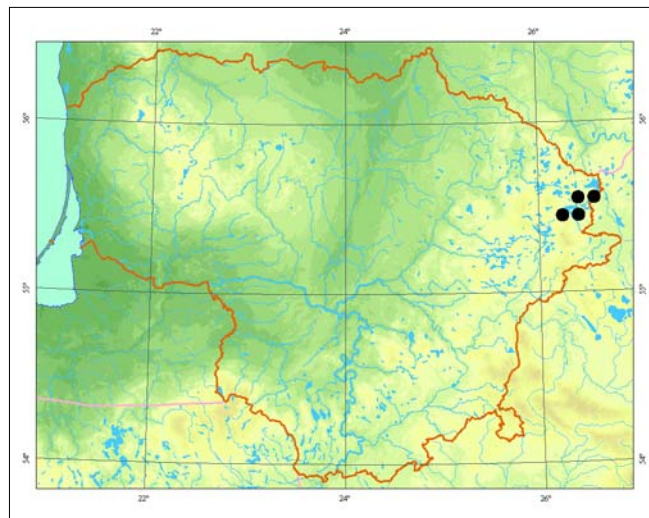
Paplitimas. Europoje, Afrikoje, Azijoje, Šiaurės Australijoje. Pliurizoninė rūšis, paplitusi visų klimato zonų žemyniniuose vandenyse, tačiau reta visame areale, daugelyje vietų išnykusi, vietomis reintrodukuota. Lietuvoje yra šiauriniame arealo pakraštyje. Lietuvoje rasta tik Ignalinos r. ežeruose.

Biologija ir ekologija. Plūduriuojantis vandens paviršiuje, iki 10 (30) cm ilgio vabzdžiaėdis augalas. Vegetatyviniu būdu dauginasi stiebo dalimis. Žiemoja pakitę viršūniniai pumpurai — turionai, kurie rudenį nugrimzta į dumblą. Kad gerai augtų ir vystytųsi, būtinos ekologinės sąlygos: skaidrus vanduo, didelė anglies dioksido koncentracija, aukšta temperatūra, tam tikras huminių rūgščių kiekis. Lietuvoje dėl nepalankių klimato sąlygų išauga ne kiekvienais metais. Auga seklių užpelkėjusių ežerų uždumblėjusiose įlankose ir pratauose tarp ežerų.

Populiacijų gausumas. Didžiausia Lietuvoje yra Rūžo ežero populiacija, kurią sudaro apie 100 000 individų. Tai viena didžiausių populiacijų Europoje. Dysnų, Apvardų ir Alksno ežero populiacijas sudaro apie 2 000—4 000 individų.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Rūšies išlikimą Lietuvoje natūraliai riboja klimato veiksniai ir su tuo susijęs vegetatyvinis dauginimasis. Aldrūnės nyksta ir dėl natūralaus ežerų užaugimo ir rūgštėjimo. Didžiausią grėsmę kelia pokyčiai, susiję su žmogaus veikla: vandens tarša ir eutrofizacija, vandens režimo pokyčiai, vandens ir krantų augalijos pertvarkymas.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159—194.

Obelevičius S., 2001: Pūslėtoji aldrūnė (*Aldrovanda vesiculosa*) Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (4): 385—386.

Summary

The species is very rare in the whole distribution range. In Lithuania it is at the northern border of the range. The largest population occurs in Lake Rūžas, with smaller populations in Dysnai, Apvardai and Alksnas lakes (Ignalina distr.). In 2005 in Lake Dysnai the species had been consistently found since 1955.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mažalapė saulašarė

Drosera intermedia Hayne

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SAULAŠARINIAI (DROSERACEAE)

1 (E) kategorija

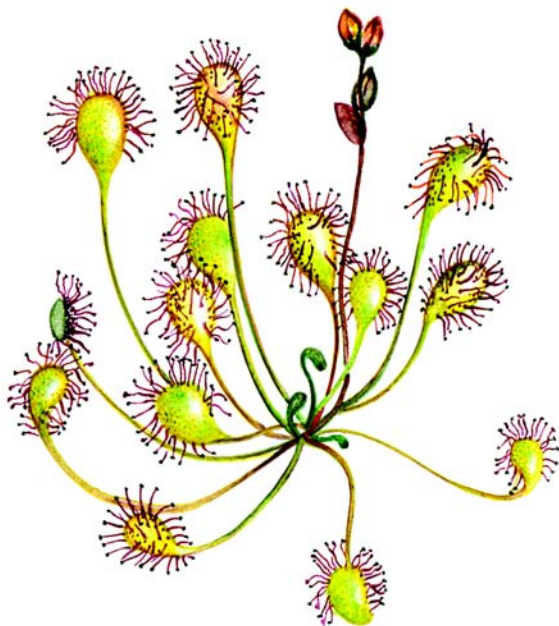
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje.

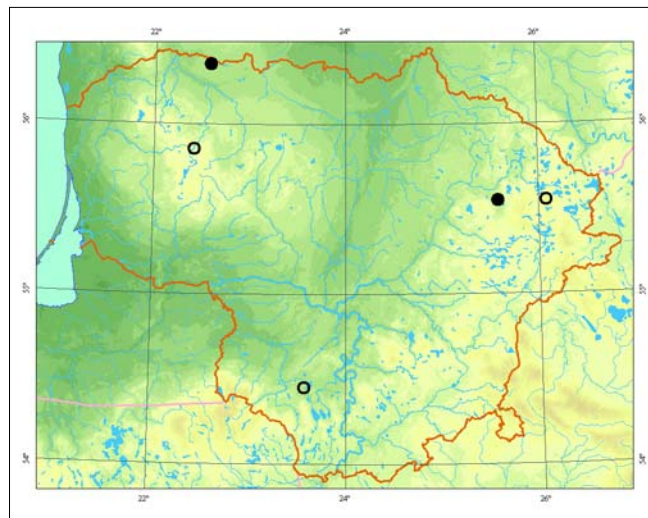
Lietuvoje rūšis aptinkama Kamanų pelkėje (Akmenės r.), Vyžuonų apylinkėse (Utenos r.), Kalniškės apylinkėse (Telšių r.), Salako apylinkėse (Zarasų r.), Žuvinto bei Dėluko apyežerių pelkėse (Alytaus r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, vabzdžiaėdis augalas. Dauginasi sėklomis. Aptinkamas atvirose, šlapiose, saikingai ar vidutiniškai turtingose maisto medžiagų, rūgščios terpės tarpinėse pelkėse ir liūnuose, aukštapelkių klampynėse bei duburiuose. Paprastai auga saidrynuose (*Rhynchosporion albae*) tarp kiminių arba ant atvirų durpių. Literatūros duomenimis, gali augti drėgname vandens telkinių pakrančių smėlyje.

Populiacijų gausumas. Naujesnių duomenų yra tik apie 2 mažalapės saulašarės populiacijas, esančias Kamanų pelkėje (Akmenės r.) ir Vyžuonų apylinkėse (Utenos r.). Jose augalų skaičius nesiekia 100. Būtina patikslinti kitų šios rūšies populiacijų radavietes ir populiacijų būklę.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Buveinės sunaikinamos eksploatuojant ir keičiant pelkes. Grėsmę kelia ir augaviečių sausinimas bei eutrofizacija, nes mažalapė saulašarė yra drėgmiamėgė, prie nedidelių maisto medžiagų kiekių prisitaikiusi rūšis. Be to, šie veiksniai turi ir antrinį neigiamą poveikį – apsausintos ir eutrofizuotos pelkės apauga krūmais ir medžiais. Tai mažalapėi saulašarėi yra pražūtinga, nes ji yra sauliamėgė. Norint rūšį išsaugoti, būtina nustatyti tikslias visų populiacijų radavietes ir būklę. Tikslinga atlikti populiacijų stebėseną, o prireikus taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Pipinyš J., 1961: Saulašariniai – *Droseraceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 591 – 596. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

There are six localities of this species in Lithuania, in the Akmenė, Alytus, Telšiai, Utena and Zarasai districts, but new data exists for only two of these. *Drosera intrermedia* plants in these localities are not abundant – the number of individuals does not reach 100.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Kvapioji dirvuolė

Agrimonia procera Wallr.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (ROSACEAE)

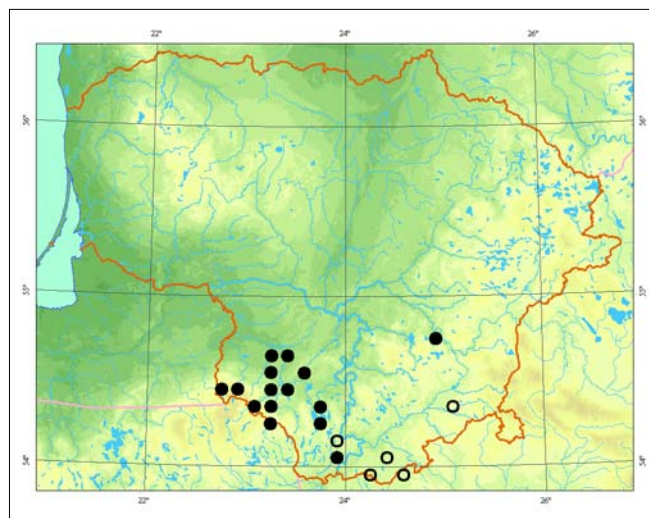
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje. Šiaurėje pasiekia Skandinaviją ir Pietų Suomiją, pietuose – Pirėnų ir Balkanų pusiasalius, vakaruose – Angliją ir Airiją, rytuose – Dniepro vidurį.

Aptinkama tik pietinėje Lietuvos dalyje, dauguma radaviečių telkiasi pietvakarinėje dalyje. Rasta Lazdėnuose (Trakų r.), Nemuno saloje Druskininkuose, po kelias radavietes žinoma Lazdijų, Marijampolės, Šalčininkų, Varėnos, Vilkaviškio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Šakniastiebis žolinis augalas. Nuo kitų Lietuvoje paplitusių šios genties rūšių skiriasi viršūnėje gana giliai iškirptais vainiklapiais. Subrendusių vaisių išoriniai dygliai nulinkę žemyn. Žydi birželio ir liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Auga šviesiuose lapuočių miškuose, pamiškėse, miškų aikštelėse, upių ir ežerų pakrančių

šlaituose. Dažniausiai aptinkamas *Carpinion* sąjungos lapuočių miškuose ir *Trifolio-Geranietaea* bei *Rhamno-Prunetea* klasių bendrijose.

Populiacijų gausumas. Žinomose radavietėse auga pavieniui arba negausiomis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Pievų užžėlimas medžiais nustoja gyventi ir šienauti; miškų želdymas, plynieji miškų kirtimai; arimas.

Gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, šienauti, ganyti.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1971: Erškėtrožiniai – *Rosoideae*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 94 – 225. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The distribution of *Agrimonia procera* is limited to southern Lithuania, mostly in its western part. The species occurs in broadleaved forests, at forest edges or in clearings, and on the slopes of rivers and lakes. The main threats are overgrowth after ceasing mowing and grazing, the introduction of forest plantations, clear felling and ploughing. Restoration activities can include canopy thinning, bush cutting, mowing and grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linos Jasiukonytės piešinys

Dygioji slyva

Prunus spinosa L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ERŠKĖTINIAI (ROSACEAE)

2 (V) kategorija

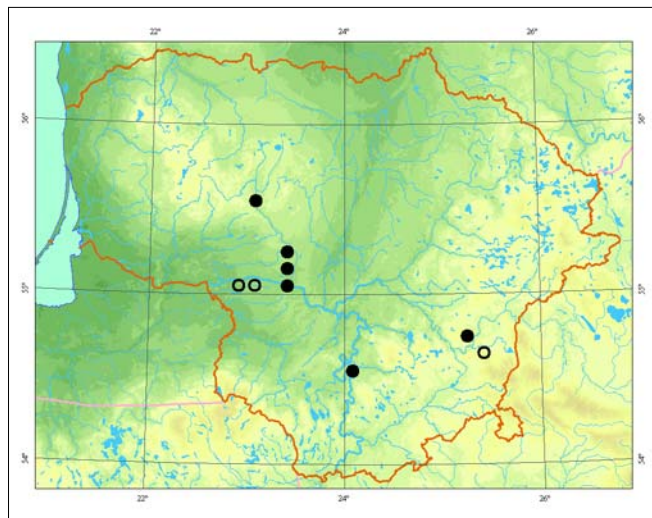
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų ir Rytų Europoje, Skandinavijoje, Viduržemio jūros kraštuose, Kaukaze, Mažajoje Azijoje, Šiaurės Afrikoje, užnešta į Šiaurės Ameriką. Lietuvoje labai retai pasitaiko pietinėje ir vidurinėje dalyje. Pagrindinės radavietės yra Nemuno tarp Seredžiaus ir Skirsnemunės bei jo intakų ir griovų šlaituose.

Biologija ir ekologija. Iki 4 m aukščio krūmas arba medelis, kurio trumposios šakelės baigiasi dygliu. Žydi balandžio – gegužės mėn. labai gausiais baltais žiedais. Vaisiai melsvai juodi, rutuliški, aitrūs, sunoksta rugpjūčio – rugsėjo mėn. Plinta šaknų atžalomis ir sėklomis. Auga upių, upelių bei griovų šlaituose, pakelėse, pamiškių krūmynuose, sausame kalkingame dirvožemyje (*Rhamno-Prunetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Nemuno slėnio šlaituose dygiosios slyvos sudaro kelių tipų buveines, kuriose jų populiacijų struktūra skirtinga: pavieniai, iki 1,5 m aukščio individai, išsibarstę termofilinėse pievose ir stačiuose, stipriai eroduojamuose šlaituose; susivėrę sąžalynai, siekiantys 2–3 m aukštį, kuriuose auga tik pavieniai kiti medžiai; kartu su kitais krūmais sudaromos juostos, supančios lapuočių medžių pavienius guotus.

Grėsmės ir apsauga. Pastaruoju metu pagrindinėse augavietėse vykstanti buveinių kaita yra palanki dy-

giosioms slyvoms – nebešienaujamuose šlaituose jos plinta, tačiau tolesnės sukcesijos metu, susidarant *Quercus-Fagetum* klasės lapuočių bendrijoms, gali būti išstumtos. Siūloma stebėti vykstančius procesus ir prireikus taikyti gamtotvarkos priemones.

Būtina šlaituose kirsti ir šalinti plintančius svetimžemius krūmus, medžius. Ypatingą grėsmę kelia kaukazinės slyvos (*Prunus cerasifera*), kurios jau ankstyvomis sukcesijos stadijomis iš buveinių išstumia dygiasias slyvas.

Informacijos šaltiniai

Urbanas A., 1971: Slyva – *Prunus*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 295–303. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species very rarely occurs in the southern and central parts of the country. The main localities are concentrated on the slopes of the Nemunas River, its tributaries and ravines between Seredžius and Skirsnemunė. The plant forms overgrowths, spreading over slopes that have been left unmowed.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Pelkinė šindra

Peplis portula L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAUDOKLINIAI (LYTHRACEAE)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Amerikoje užneštinė.

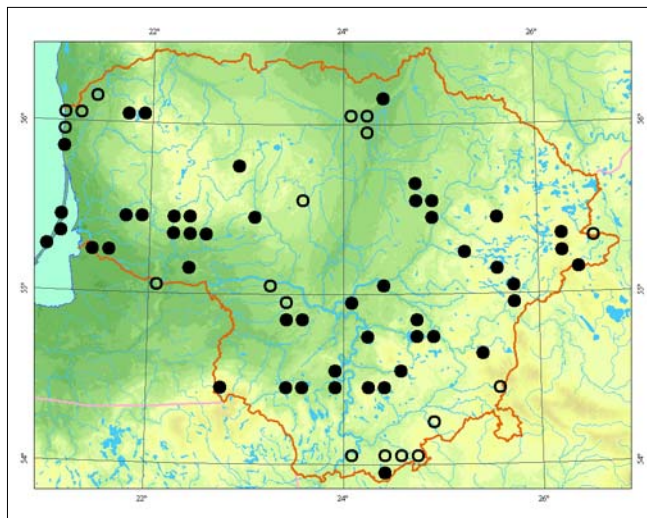
Lietuvoje tinkamose augavietėse pasitaiko visoje teritorijoje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais žiemojantis augalas. Stiebai gulsti, šakoti, 2–20 cm ilgio, ties bambliais iššaknijantys. Žiedai lapų pažastyse, neryškūs. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi smulkiais gausiomis sėklomis. Prilipusias prie dumblo sėklas gali pernešti vandens paukščiai. Auga dumblingose užliejamose, periodiškai išdžiūstančiose vietose: vandens telkinių (ežerų, tvankinių) pakrantėse, pagrioviuose, laukų ir miškų keliukuose, kirtaviečių balose ir provėžose, dirbamų laukų lomose ir pakraščiuose (*Isoeto-Nanojuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse auga gana gausiai, tačiau nedidelėse buveinėse, pvz., lauko kelių išdžiūstančiose balose pasitaiko tik po kelis individus.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Paplitimą bei gausumą riboja augaviečių stoka ir jų laikinumas, nes neišlaiko daugiametinių augalų konkurencijos. Lyginant su kitomis *Isoeto-Nanojuncetea* klasei būdingomis rūšimis, — galviniu vikšriu (*Juncus bufonius*), mažąja šimtūne (*Centunculus minimus*), linine žarotūne (*Radiola linoides*) — pelkinė šindra tinkamose buveinėse yra dažniau aptinkamas augalas. Pastaraisiais metais aptikta nemažai naujų radaviečių, tačiau smarkus jų skaičiaus didėjimas nėra tikėtinas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1971: Raudokliniai — *Lythraceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 748–754. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs in suitable habitats all over the territory; in recent years many new localities have been found. The abundance of populations is highly variable: in suitable habitats the plant is rather abundant, but in small habitats only solitary individuals occur.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Pražangiažiedė plunksnalapė

Myriophyllum alterniflorum DC

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PLUNKSNALAPINIAI (MYRIOPHYLLACEAE)

1 (E) kategorija

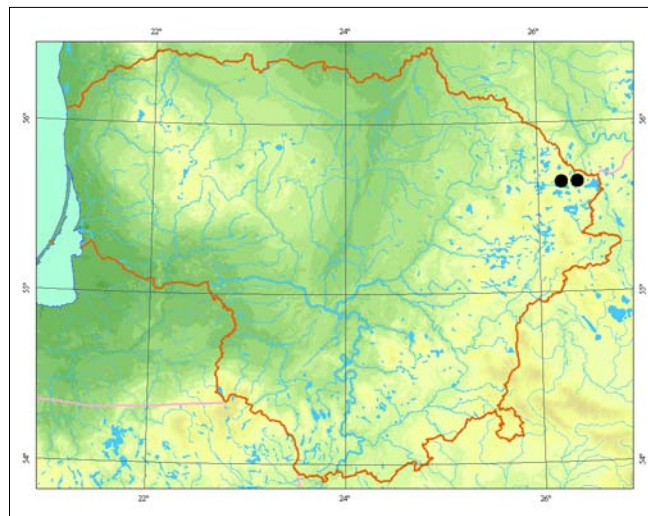
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos ir Šiaurės Amerikos okeaninėse srityse.

Lietuvoje nuo 1953 m. žinoma 1 radavietė Švento ežere (Zarasų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, labai gležnas povandeninis augalas. Žiedynas stiebo viršūnėje, žydėjimo metu jis iškeliamas į vandens paviršių. Dauginimasis sėklomis Lietuvoje netyrinėtas – šiuo būdu galėtų daugintis seklumose augantys augalai. Vegetatyviniu būdu dauginasi iššaknijančiomis augalo dalimis. Auga neturtinguose karbonatų, stovinčiuose ir tekančiuose vandenyse. Lietuvoje auga tik ežere. Vegetuojantys individai aptinkami iki 3–4 m gylio, žydintys – seklumose, apie 0,5 m gylyje. 1953 m. pražangiažiedės plunksnalapės daugiausia augo maurbragūnų sudaromose bendrijose. 1998 m. vegetuojantys augalai sudarė grynus sąžalynus.

Populiacijų gausumas. Švento ežero populiacija buvo labai gausi apie 1953 m. Jos gausumo svyravimai buvo susiję su vandens lygio svyravimais. 1973 m. ežerui nusekus, pagrindinės pražangiažiedžių plunksnalapių augavietės atsidūrė sausumoje. 1998 m. paste-

bėtas rūšies pagausėjimas – 1–4 m gylyje daugelyje ežero vietų buvo paplitę vegetuojančių augalų sąžalynai, o šiaur rytinės dalies seklumose (10–50 cm gylyje) žydintys augalai. Pastaruoju metu povandeniniai vegetuojantys augalai daugelyje stebėtų vietų išnyko. Negausu ir žydinčių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Vandens eutrofizacija, nendrių įsigalėjimas ežero seklumose.

Informacijos šaltiniai

Bagdonaitė A., 1962: Pražangiažiedė plunksnalapė (*Myriophyllum alterniflorum* DC.) Lietuvos TSR teritorijoje. – Lietuvos TSR MA darbai, ser. C., 3 (29): 77–86. Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

Since 1953 only one locality is known to exist in Lake Šventas (Zarasai distr.). The abundance of the species is closely related with natural fluctuations in the lake's water level. The highest abundance of the species was observed in 1953 and 1998. Currently the population is very sparse.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Smulkioji seradėlė

Ornithopus perpusillus L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

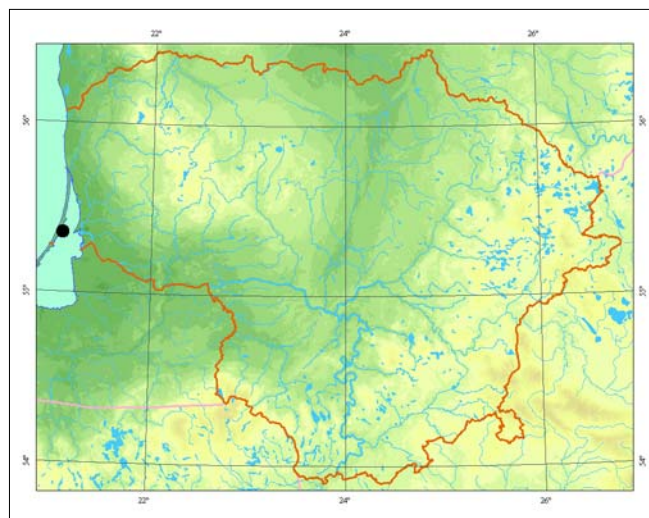
Paplitimas. Okeaninio paplitimo rūšis. Bendras arealas apima Vidurio, Vakarų ir Šiaurės Europą ir šiauriausią Šiaurės Afrikos dalį. Toliausiai už rytinės arealo ribos rasta Kaliningrado srityje.

Lietuvoje rūšis aptikta tik Nidoje (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–15 cm aukščio augalas. Išskirtiniai požymiai: įstrižos, plaukuotos, lenktos, iš 5–7 ovalių, tinkliškai gyslotų narelių, 1–2 cm ilgio ir 0,2 cm pločio ankštys, vainiklapiai su raudonomis gyslomis. Žydi gegužės – rugpjūčio mėn., kai kada antrą kartą rudenį. Auga tiek natūraliuose, tiek antropogeniniuose ekotopuose: smiltpievėse, sausuose pušynuose ir jų aikštelėse dirvonuose, dirbauose laukuose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žinoma 1 populiacija Kuršių nerijoje ties Nida. Ji auga neturtingame maisto medžiagų eoliniame smėlyje, kurio pH 5,2. Užima nedidelį smiltpievės plotą (10 × 10 m²), iš visų pusių ją supa vešlūs ir tankūs *Calluna vulgaris*, *Empetrum nigrum* sąžalynai su pavieniais *Pinus sylvestris* (iki 1,5 m aukščio) ir *Betula pendula* medžiais. Individų kiekis populiacijoje nepastovus (50–70). Vyrauja vegetatyviniai augalai, žydinčių mažai (10–20).

Grėsmės ir apsauga. Mažėja smiltpievių plotai. Jos užauga krūmokšniais ir medžiais. Būtina taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Stankevičiūtė J., 2002: *Ornithopus perpusillus* Lietuvoje. — Botanica Lithuanica. — 4: 3–9.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species occurs only on the Curonian Spit; the only locality is near Nida. The number of individuals in the population is unstable (varying from 50 to 70). In accordance with sand community succession patterns, an increase in forest species abundance, herb layer density and changes in soil structure are expected. The active implementation of nature conservation measures is essential to species protection.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Penkialapis dobilas

Trifolium lupinaster L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

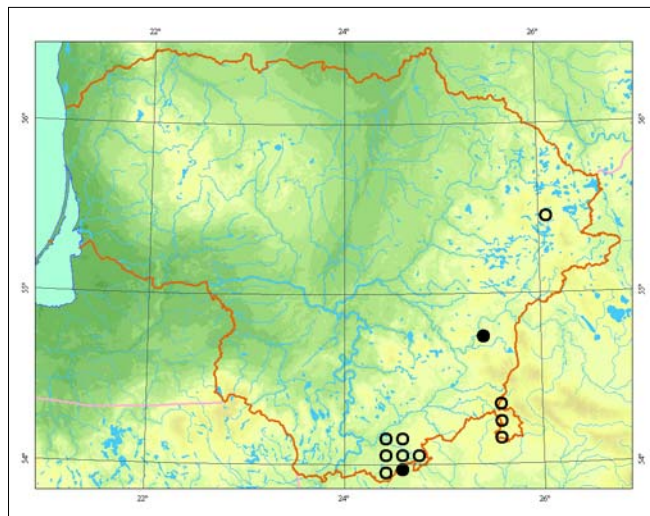
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi Vidurio ir Pietų Europoje, vidutinio klimato juostoje Azijoje.

Lietuvoje auga tik pietrytinėje dalyje. Augavietės telkiasi Varėnos ir Šalčininkų rajonuose. Dar žinoma 1 radavietė Vilniaus r. ir toliausiai į šiaurės rytus nutolusi radavietė Ažvinčių girioje (Ignalinos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,15–0,5 m aukščio žolinis augalas, sudarantis daugiastiebius kerelius. Gelsvi žiedai susitelkę galvutės pavidalo žiedynuose. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisius – ankštis su 2–8 sėklomis. Dauginasi sėklomis. Medingas. Dekoratyvus. Šviesomėgis. Auga retuose sausuose *Dicrano-Pinion* są-

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

jungos pušynuose ar mišriuose pušų ir beržų miškuose, kirtavietėse, miškų aikštelėse, pamiškėse, sausuose termofiliniuose šlaituose, palei miškų keliukus. Kadangi plinta sėklomis, suarus kirtavietes, bet nepakeičius medyno rūšies, atsikuria.

Populiacijų gausumas. Miškuose populiacijos negausios, daugelyje vietų aptinkami pavieniai augalai, išaugę įvairaus dydžio sklypuose. Grupėmis (iki 30 augalų) auga palei miškų keliukus, šviesiuose sausuose termofiliniuose šlaituose.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiant augavietes, apšvietimo sąlygas, dėl žemdirbystės ar intensyvaus ūkininkavimo miškuose, trypimo.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Dobilas – *Trifolium*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 438–468.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs only in the southeastern part of Lithuania. *Trifolium lupinaster* grows in sparse dry pinewoods and mixed pine and birch forests, cleared areas, forest glades and edges, on dry thermophilous slopes, and beside forest paths. Populations are not abundant; mainly solitary plants are found.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Ilgagalvis dobilas

Trifolium rubens L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje ir Pietvakarių Azijoje.

Lietuvoje rūšis yra ties šiaurine paplitimo riba ir aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyje. Augavietės randamos Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Trakų, Vilkaviškio, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–80 cm aukščio žolinis augalas. Purpuriniai žiedai susitelkę ilgose (4–10 cm ilgio) tankiose galvutėse. Žydi birželio–liepos mėn. Vaisius – vienasėklė ankštis. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis. Medingas. Dekoratyvus. Auga velėniniuose karbonatiniuose dirvožemiuose, esančiuose sausuose šlaituose, sausose pievose, sausuose retuose mišriuose ir lapuočių miškuose, pamiškėse, miškų aikštelėse.

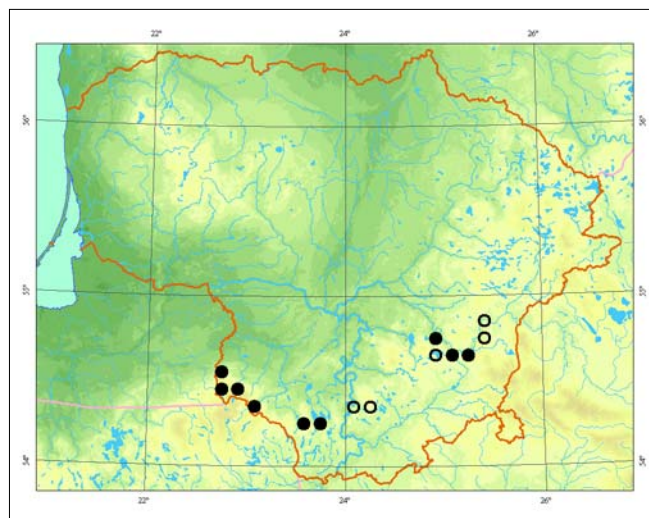
Populiarijų gausumas. Populiacijos įvairaus dydžio, dažniausiai negausios. Įvairaus dydžio plotuose randami pavieniai augalai arba iki 20 augalų grupės, dauguma augalų žydi ir dera.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiant augavietes, per daug intensyviai ganant, per anksti šienaujant, suarus pievas.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Dobilas – *Trifolium*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 438–468.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania Trifolium rubens is at the northern border of the distribution range; it is recorded in the southern and southeastern parts of the country. The species occurs on dry slopes, dry meadows, dry scarce mixed and deciduous forests, forest edges and glades. Trifolium rubens grows alone or in groups of up to 20 individuals.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Jono Augustausko nuotrauka

Geltonžiedis pelėžirnis

Lathyrus laevigatus (Waldst. et Kit.) Gren.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

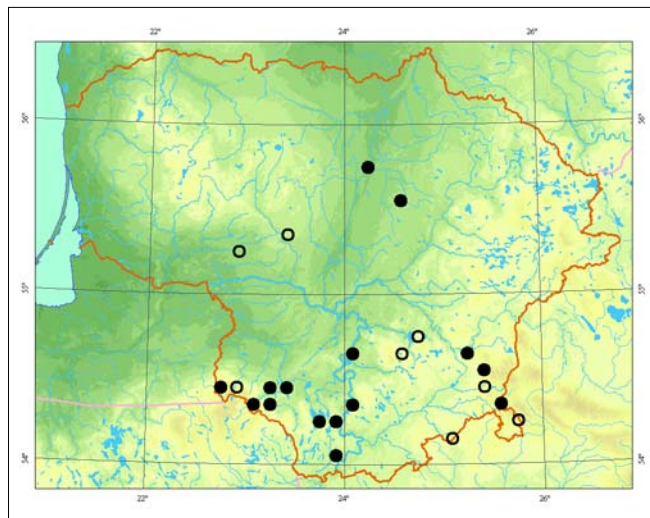
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Balkanuose, Šiaurės Ispanijoje, Apeninuose, Dniepro aukštupyje. Žinomos radavietės yra Pietų Lietuvoje: Alytaus, Jurbarko, Lazdijų, Marijampolės, Panevėžio, Raseinių, Šalčininkų, Trakų, Vilkaviškio, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Stiebas status, šakotas, iki 20–60 (160) cm aukščio. Žiedai susitelkę į purias vienašales kekes, šviesiai geltoni, vėliau paruduoja. Žydi gegužės ir birželio mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose (dažniausiai *Carpinion* sąjungos bendrijose), turtinguose rūšių pušynuose (*Quercus-Pinetum*) ir eglynuose (*Melico nutantis-Piceetum*), miško retmėse, pamiškėse, prie miško keliukų. Mėgsta gana derlingus, karbonatų turtingus priemolio ir priemolio dirvožemius.

Populiacijų gausumas. Ūksmėje augalai dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Šviesesnėse augavietėse geltonžiediai pelėžirniai kai kada sudaro kelių dešimčių kvadratinį metų ploto tankius sąžalynus. Šilinės miške (Švenčionių r.) tirtose cenopopuliacijose didžiausias vidutinis augalų tankis siekė 1,1 ind./m² (cenopopuliacijos užimamas plotas – apie 60 m²). Geriausiai išsivystę ir gausiausiai žydintys augalai rasti pietinės ekspozicijos šlaituose,

apaugusiuose vidutiniškai susivėrusiais mišriais medynais arba pamiškėse.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plynieji kirtimai, pernelyg didelis medžių ir krūmų sutankėjimas, trypinimas.

Populiacijos gali būti atkuriamos retinant medynus ir krūmus; kai kada gali reikėti šienauti arba ganyti.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai – *Fabaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326–537. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Most of *Lathyrus laevigatus* sites concentrate in the southern part of Lithuania. The species prefers broadleaved and mixed forests. It usually occurs along forest edges, on slopes, in clearings or along roads and is associated with fertile and carbonate-rich soils. Some known sites harbour abundant populations. The main threats are clear felling, the encroachment of canopy cover and shrubs, and trampling.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Žirnia lapis pelėžirnis

Lathyrus pisiformis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

3 (R) kategorija

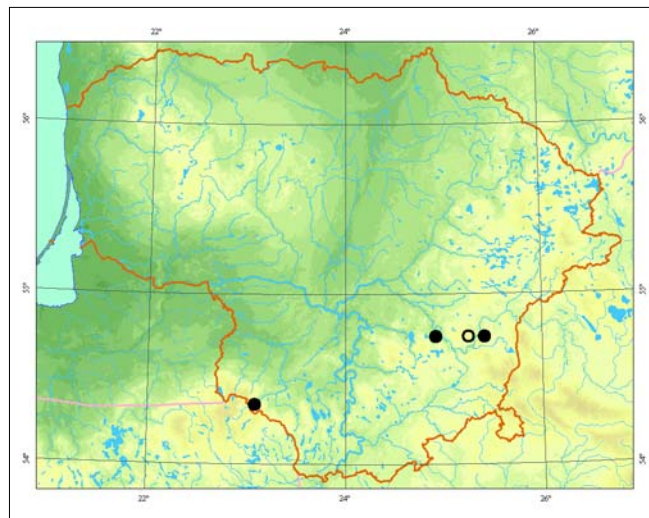
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Sibire, Centrinėje Azijoje.

Lietuvoje labai reta rūšis: rasta prie Žaliųjų ežerų ir Valakampiuose (Vilniuje), Lazdėnų ir Aukštadvario apylinkėse (Trakų r.), Juodelių apylinkėse (Kalvarijos sav.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas, hemikriptofitas. Stiebas status arba kylančias, iki 1 m aukščio. Žiedai vienašalėse kekėse, nešvariai tamsiai raudoni. Žydi gegužės ir birželio mėn., vaisiai subręsta liepos arba rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Mėgsta šviesias sausokas augavietes ir karbonatų turtingus priemolio dirvožemius. Šių augalų buveinės susijusios su *Quercus-Fagetum* klasės lapuočių ir mišriais miškais, tačiau dažniausiai jų aptinkama pamiškėse ir krūmuotuose šlaituose.

Populiacijų gausumas. Populiacijoje prie Žaliųjų ežerų aptikti pavieniai augalai. Grandų botaniniame draus-

tinyje (Kalvarijos sav.) augo apie 10 žydinčių augalų. Vilniuje Sapieginės miške apie 500 m² plote augo apie 100 žydinčių augalų. Bražuolės žemupio slėnyje ties Lazdėnais gausios cenopuliacijos išsidėsčiusios maždaug 7 km ruože.

Grėsmės ir apsauga. Plynieji miškų kirtimai, medyno ir krūmų sutankėjimas, mindymas.

Siekiant atkurti populiacijas, gali būti retinamas medynas ir krūmai.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai — *Fabaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326–537. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Several sites of *Lathyrus pisiformis* are known to exist in southeastern and southwestern Lithuania. The species is commonly associated with broadleaved forests of the *Quercus-Fagetum* class and is usually found along forest edges or slopes. It prefers habitats with abundant light and carbonate-rich sandy soils. The known populations are of different sizes; some are quite abundant. The main threats are large-scale forest felling, the encroachment of canopy cover and shrubs, and trampling.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linos Jasiukonytės piešinys

Krūmelinis vikis

Vicia dumetorum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

3 (R) kategorija

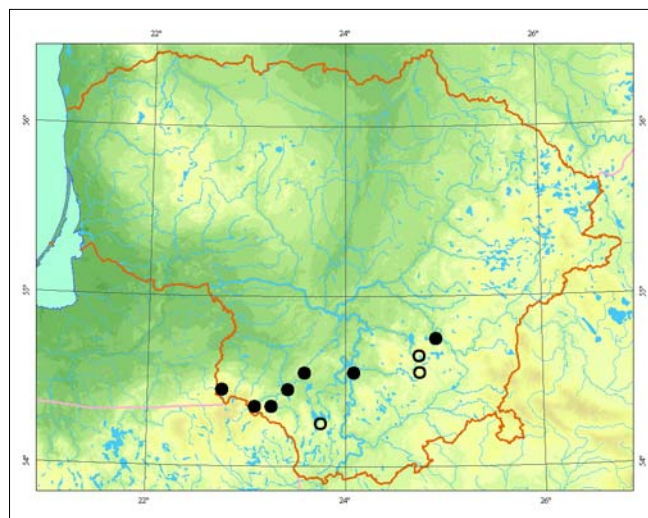
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Arealas apima Rytų, Vidurio ir Pietų Europą, taip pat dalį Vakarų Europos ir Vakarų Sibiro. Vakaruose išplitusi iki Prancūzijos, šiaurėje pasiekia Pietų Skandinaviją, pietuose – Balkanų pusiasalį ir Italiją. Lietuvoje auga Buktos (Marijampolės r.), Grybingirio (Vilkaviškio r.), Statiškės (Lazdijų r.), Strėvos miškuose (Trakų r.), Bražuolės upės slėnyje. Nurodoma, kad augo Vilniuje, Granapolyje (Trakų r.), Šakių ir Ukmergės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, šakniastiebis, 100–200 cm aukščio žolinis augalas, hemikriptofitas. Stiebas šakotas, laipiojantis. Lapai kotuoti, poromis plunksniški, baigiasi šakotu ūseliu. Neseniai išsiskleidę žiedai rausvai violetiniai, vėliau nešvariai geltonai rausvi. Žydi birželio ir liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Mėgsta šiltas pusiau atviras augavietes ir karbonatingus priemolio arba priemolio dirvožemius. Auga mišrių ir lapuočių miškų retmėse, aikštelėse, pamiškėse, šlaituose. Augalams plisti reikia nedidelių augaviečių pažaidų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Buktos miške sudaro keliolikos kvadratinų metrų ploto sąžalyną miško pakelėje. Bražuolės slėnyje populiaciją sudaro kelios dešimtys augalų, augančių šlaite, po elektros linija.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijoms grėsmę kelia plėnieji miškų kirtimai, taip pat per didelis medynų susivėrimas ir krūmų sutankėjimas augavietėse. Kai kada augalus nuėda laukiniai žvėrys. Atkuriant šių augalų populiacijas, gali reikėti retinti medynus ir krūmus, kai kur mechanškai suardyti dirvožemį.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai – Fabaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326–537. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The known sites of *Vicia dumetorum* are concentrated in southwestern Lithuania. The species prefers semi-open sunny habitats and carbonate-rich loam soils. Its main habitats are forest clearings, edges, and slopes. The most abundant populations are found in slightly disturbed sites. Forest clear felling and the encroachment of canopy cover or shrubs pose the main threat to its survival.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Pavasarinis vikis

Vicia lathyroides L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

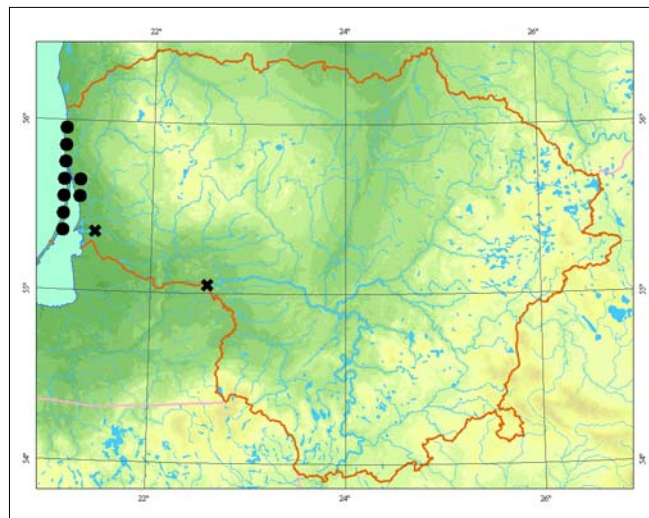
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Pietų Skandinavijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vakarų Europoje, vakarinėje Vidurio Europos dalyje, Kryme, Kaukaze, Šiaurės Afrikoje, Sirijoje. Šiaurės Amerikoje atneštinė. Priklauso europinei florai. Lietuvoje rūšis randama ties šiaurrytine arealo riba. Auga tik pajūryje: Kuršių nerijoje ir Klaipėdos r., Palangoje. Patikrinus radavietę ties Smalininkais, parkototinai neaptikta.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba žiemojantis, 5–20 cm aukščio augalas. Žydi gegužės – birželio mėn., terofitas. Dauginasi sėklomis. Auga tik ant maisto medžiagų neturinčio lengvo priemolio. Kserofitų bendrijose užima savitą fenologinę nišą. Žydi ir sėklas subrandina anksti pavasarį, kol kiti bendrijas sudarantys augalai dar nepradėję vegetuoti. Žydėjimo metu sudaro monodominantinius sąžalynus. Peržydėję sudžiūsta, pradeda vyrauti kiti augalai, todėl vasarą sunkiai aptinkami. Auga pajūrio ir pamario palvėje, smiltpievėse, dykvietėse, sausose pamiškėse, aikštelėse (*Carici arenariae*-*Airetum* bendrijos).

Populiacijų gausumas. Lietuvos pajūryje sudaro gausias populiacijas, kuriose vyrauja generatyviniai au-

galai, gausu juvenilinių. Vegetacijos pradžioje ir žydėjimo metu populiacijoms būdingas rausvas atspalvis, o vasarą augalus sunku aptikti.

Grėsmės ir apsauga. Išskirtinių apsaugos priemonių nereikia. Pagrindinė nykimo grėsmė yra natūralių pajūrio smiltpievių užaugimas, dirbtinis esamų augaviečių naudojimo reglamento keitimas.

Informacijos šaltiniai

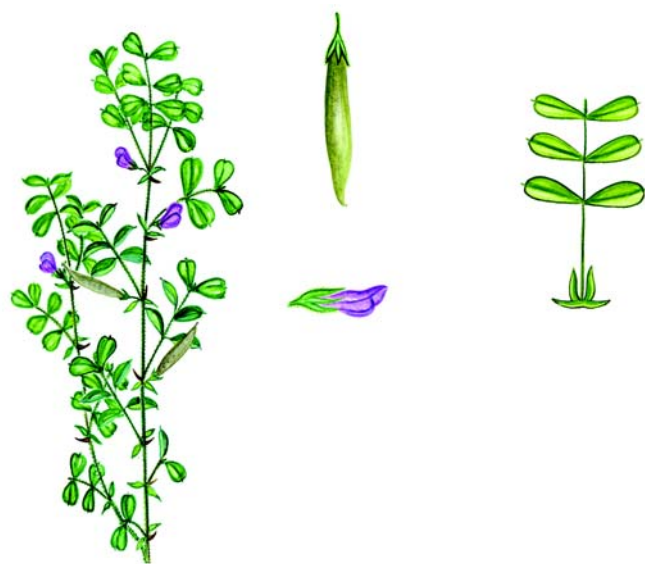
Stancevičius A., 1971: Vikis, pupa – *Vicia*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 470–501. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs only in coastal regions. In Lithuania Vicia lathyroides is on the northeastern border of its distribution range. Seven abundant populations are known with a prevalence of generative and a high number of juvenile plants. The number of localities has decreased due to natural succession.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Žirnia lapis vikis

Vicia pisiformis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPINIAI (FABACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

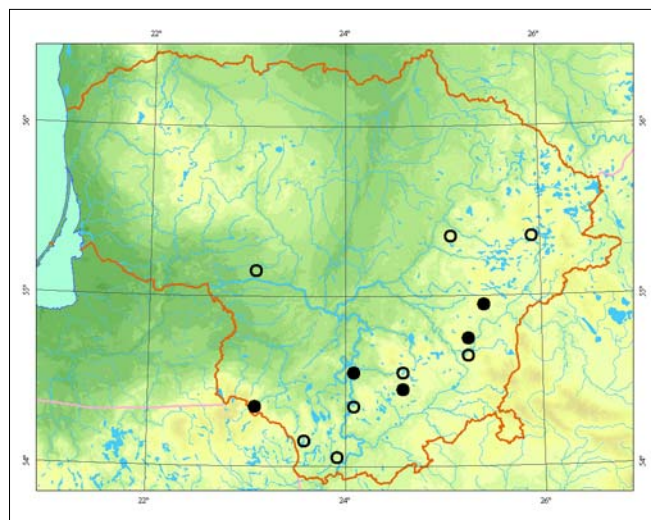
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje: vakaruose iki Rytų Prancūzijos, rytuose pasiekia Uralą ir Kaukazo priekalnes; šiaurėje išplitusi iki Norvegijos, pietuose – iki Šiaurės Italijos ir Balkanų pusiasalio.

Žinomos radavietės telkiasi pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje. Rasta Alytaus, Anykščių, Ignalinos, Jurbarko, Kauno, Lazdijų, Trakų, Vilniaus rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas, hemikriptofitas. Stiebas mažai šakotas, laipiojantis. Lapai bekočiai, poromis plunksniški, baigiasi šakotu arba paprastu ūseliu. Žiedai šviesiai geltoni. Žydi nuo birželio iki rugpjūčio mėn., apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Auga mišriuose ir lapuočių miškuose, retmėse, miškų aikštelėse, pamiškėse (*Trifolio-Geranietae* klasės bendrijose). Mėgsta karbonatų turtingus dirvožemius.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomose populiacijose dažniausiai auga nedidelėmis grupėmis. Prie Sužionių (Vilniaus r.) esančioje augavietėje sudaro apie 100 m² sąžalyną.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią pavojų kelia krūmų ir medynų sutankėjimas.

Norint atkurti populiacijas, gali reikėti retinti medynus ir krūmus, ekstensyviai šienauti.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1971: Ankštiniai – *Fabaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 326–537. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The known sites of *Vicia pisiformis* are distributed in southern and eastern Lithuania. The main habitats are broadleaved and mixed forests, their clearings and edges with communities of the *Trifolio-Geranietae* class. The species prefers carbonate-rich soils. Populations mainly consist of small groups of individuals. The largest threat is the encroachment of the canopy and shrub layer. Populations can be restored by thinning out trees and shrubs and limited mowing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Lininė žarotūnė

Radiola linoides Roth

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA LININIAI (LINACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

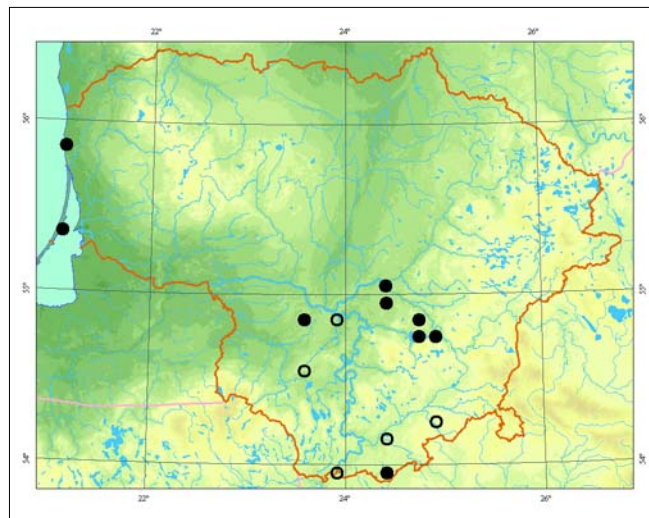
Paplitimas. Rytų, Vakarų ir Vidurio Europoje, Skandinavijoje, Viduržemio pajūryje, Mažajoje Azijoje, Šiaurės bei Vakarų Afrikoje.

Lietuvoje žinomos radavietės aptinkamos pietinėje dalyje ir pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 2–10 cm aukščio efemeris. Stiebas siūliškas, beveik nuo pat apačios dvišakiai šakotas. Lapai smulkūs, bekočiai. Žiedai labai maži, šakų viršūnėse gausiai susitelkę į skydelius. Žydi liepos – rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Auga drėgnose (laikini užliejamose) nedidelėse vandens telkinių pakrančių, laukų, ganyklų, kelių lomose, susijęs su nederlingais drėgnais smėliais arba smėlingais dirvožemiais (*Isoeto-Nanojuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Augalo plitimą bei gausumą riboja augaviečių stoka, populiacijų gausumas jose priklauso nuo kasmetinio drėgmės režimo. Tinkamose augavietėse palankiais metais populiacijos labai gausios (augalas labai smulkus).

Grėsmės ir apsauga. Laikinosose augavietėse populiacijos egzistuoja trumpai ir formuojantis pastoviai augalų dangai savaime išnyksta. Dirvoje išlieka gyvybingos sėklos, kurios palankiomis sąlygomis duoda pradžių naujoms populiacijos generatyvinėms kartoms. Pastaraisiais metais stebimas aiškus augalo populiacijoms formuotis tinkamų augaviečių mažėjimas. Buvusi didžiausia šalyje populiacija buvusiame sovietų armijos Šaipių kariniame poligone visiškai sunyko: dabartinėje Pajūrio regioninio parko Plazės gamtinio rezervato teritorijoje nevažinėjami drėgni keliukai užaugo daugiamete smėlynų augalijos velėna. Mažėjant tikimybei atsirasti tinkamoms augavietėms, būtina atkurti populiacijas anksčiau dokumentuotose radavietėse ir taikyti palaikomąsias gamtotvarkos priemones.

raisiais metais stebimas aiškus augalo populiacijoms formuotis tinkamų augaviečių mažėjimas. Buvusi didžiausia šalyje populiacija buvusiame sovietų armijos Šaipių kariniame poligone visiškai sunyko: dabartinėje Pajūrio regioninio parko Plazės gamtinio rezervato teritorijoje nevažinėjami drėgni keliukai užaugo daugiamete smėlynų augalijos velėna. Mažėjant tikimybei atsirasti tinkamoms augavietėms, būtina atkurti populiacijas anksčiau dokumentuotose radavietėse ir taikyti palaikomąsias gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1971: Lininiai — *Linaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 567–576. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Scarcity of habitats limits the spread and abundance of the species; population abundance depends on the annual humidity. In recent years the decrease of habitats suitable for population formation has been noticed. A total decline of the former largest population on the seacoast of the country was registered.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Jono Augustausko nuotrauka

Blizgantysis snaputis

Geranium lucidum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SNAPUTINIAI (GERANIACEAE)

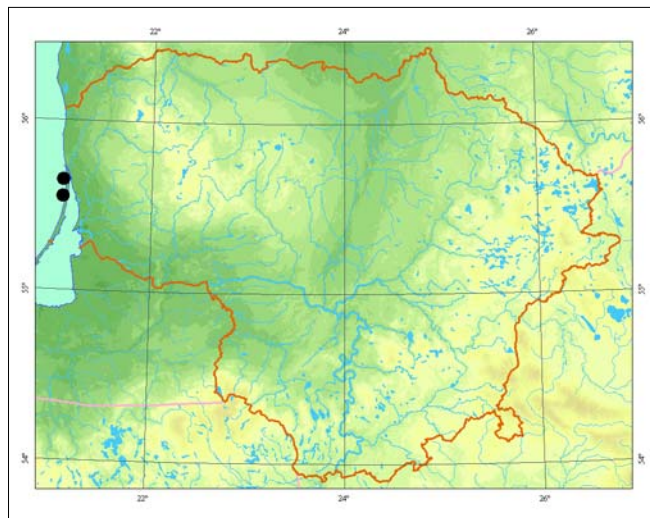
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, pietinėje Skandinavijos dalyje, Viduržemio jūros šalyse, Mažonoje ir Centrinėje Azijoje, Kaukaze. Lietuvoje rūšis paplitusi tik Smiltynėje, Alksnynėje, Juodkrantėje (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais žiemojantis, 15–25 cm aukščio augalas. Stiebai keli, kylantys, raudoni. Plinta sėklomis, kurias išmėto staigiai atsi-verdama dėžutė. Žydi gegužės – birželio mėn. Terofitas. Auga smiltpievėse, pamiškėse, iš dalies ūksminis augalas, auga krūmų pavėsyje. Prieraišus pajūrio smiltpievių, *Thero-Airion* sąjungos bendrijoms.

Populiacijų gausumas. Gausios populiacijos aptinkamos tik Smiltynėje ir Alksnynėje. Šios populiacijos didelių plotų neužima (30–40 m²), tačiau jose labai daug augalų – vyrauja generatyviniai, kurie subrandina ypač daug sėklų. Anksti pavasarį, kol kiti augalai dar nepradėję vegetuoti, *Geranium lucidum* gausiai auga, žydi, sudaro tankius sąžalynus. Ties Juodkrante *Geranium lucidum* auga nebūdingose bendrijose. Šios populiacijos dydis labai priklauso nuo kritulių kiekio ir vandens lygio Kuršių mariose pavasarį. Drėgnais metais didžioji dalis augavietės būna užlieta, todėl *Geranium lucidum* auga tik aukštesnėse

vietose, o sausesniais – pavienių vegetatyvinių ir generatyvinių individų aptinkama 2 ha plote.

Grėsmės ir apsauga. Išskirtinių apsaugos priemonių nereikia. Pagrindinė nykimo grėsmė – natūralių pajūrio smiltpievių užaugimas, dirbtinis esamų augaviečių naudojimo reglamento keitimas.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1971: Snaputis – *Geranium*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 4: 545–563. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been reported only on the Curonian Spit. The number of localities has decreased due to natural succession.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Plikažiedis linlapis

Thesium ebracteatum Hayne

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SANTALINIAI (SANTALACEAE)

2 (V) kategorija

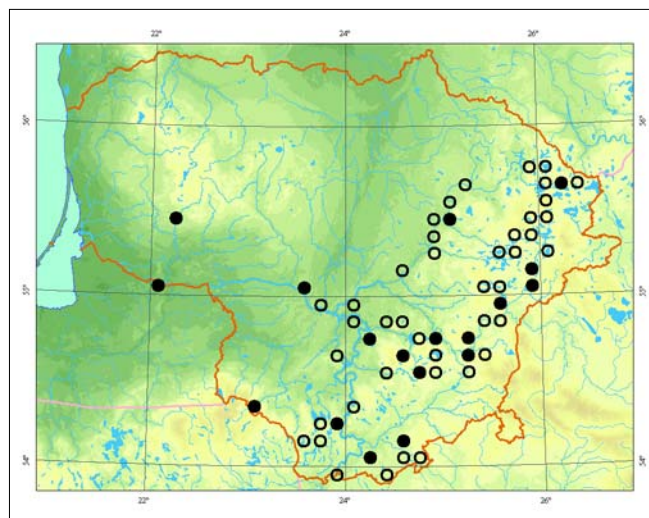
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2004 m.

Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II, Berno konvencijos I priedus.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje.

Lietuvoje rūšis aptinkama pietiniuose ir rytiniuose rajonuose, kitur labai reta, o šiaurinėje ir šiaurvakarinėje šalies dalyje visai neauga.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio augalas su gausiai šakotu požeminiu šakniastiebiu, įsi-skverbiančiu iki 10 cm gylio. Pusiau parazitas. Žydi gegužės – birželio mėn. Vaisiai subręsta liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis, kurias išnešioja skruzdėlės. Šviesomėgis ir šilumomėgis augalas. Auga sausuose karbonatingo priemolio, priemolio ar molio dirvožemiuose, į pietus ar pietryčius atsigręžusiuose šlaituose, pamiškių pievose, dažniausiai *Trifolio-Geranietaea* ir *Festuco-Brometea* klasių bendrijose. Pievoms užžėlus medžiais ir

krūmais, susidarius pavėsiui (maždaug 40 proc. visiško apšvietimo), augalai nežydi ar beveik nežydi, nustoja dauginis sėklomis, išaugina tik vegetatyvinius ūglius.

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų nedidelės, užima vos kelių kvadratinį metrų plotą, retai užima daugiau kaip 100 m² plotus. Geros būklės populiacijose generatyviniai ūgliai sudaro 20–30 proc.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta užželiant pamiškių ir šlaitų pievoms krūmais ir medžiais. Kenkia buveinių keitimas (arimas, užželdinimas mišku).

Palankiai populiacijas veikia nuolatinis ar periodiškasis pievų šienavimas ir ekstensyvus galvijų ganymas.

Būtina parengti ir įgyvendinti buveinių tvarkymo planus, atlikti gyvybingų ir pažeistų populiacijų stebėseną, vertinti gamtotvarkos priemonių veiksmingumą.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Santaliniai – *Santalaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 145–148. – Vilnius.

Gudžinskas Z., 2003: Pasiūlymai ir pastabos dėl į Lietuvos raudonąją knygą įtrauktų augalų sąrašo. – *Botanica Lithuanica*, 5: 19–24.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania populations of Thesium ebracteatum are concentrated in eastern and southern districts.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Mindaugo Rylos nuotrauka

Melsvasis linlapis

Thesium linophyllon L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SANTALINIAI (SANTALACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 2007 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje: nuo rytinės Prancūzijos dalies iki Ukrainos. Lietuva yra ties šiaurvakarine rūšies arealo riba.

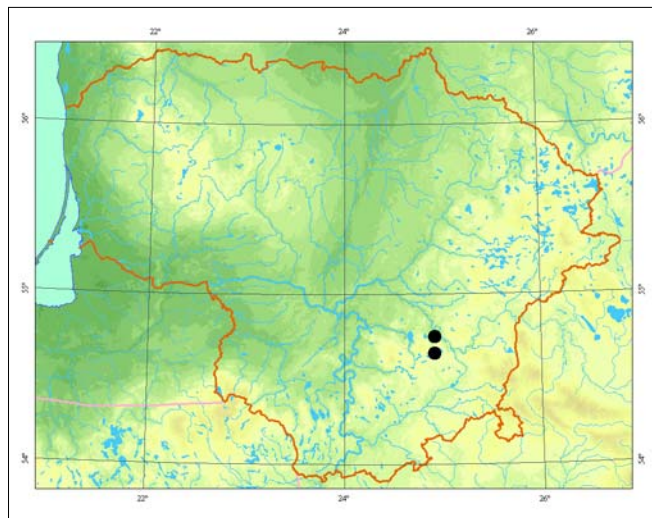
Lietuvoje dabar aptinkama 2 vietovėse Trakų rajone. XVIII a. pabaigoje Ribiškėse (Vilniaus apyl.) rasta rūšies populiacija išnykusi.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio, melsvai žalias augalas, išauginantis trumpus šakniastiebius (kartais būna be jų). Stiebai keli arba jų daug, statūs ar pagulę. Lapai siauri, su 1–3 gyslomis. Žiedynas retas, šluotelės pavidalo. Žiedai balti. Ant šaknų ir šakniastiebių yra haustorijos, kuriomis prisitvirtina prie kitų augalų šaknų ir iš jų ima vandinį su mineralinėmis medžiagomis. Pusiau parazitas. Žydi gegužės–birželio mėn. Vaisiai subręsta liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis.

Šviesomėgis ir šilumomėgis augalas. Auga sausuose karbonatingo priemolio ir priemolio dirvožemiuose, stepinių (*Festuco-Brometea* klasės) pievų bendrijose.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Duomenų apie Ribiškėse (Vilniuje) buvusios populiacijos dydį nėra. Kitos šalyje dabar esančios populiacijos nedidelės, užima po kelis ar kelias dešimtis kvadratinų metrų. Prie Rykantų (Trakų r.) aptikta populiacija buvo negausi, ją sudarė keli žydintys augalai. Didžiausia dabar žinoma populiacija yra Varnikių k. apylinkėse (Trakų r.). Ją sudaro dvi augalų grupės, kuriose 2006 m. iš viso buvo apie 200 augalų. Populiacijoje vyrauja subrendę, gausiai žydintys ir gerai išsivystę augalai, tačiau jaunų labai mažai.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia pamiškių ir šlaitų pievų apaugimas krūmais ir medžiais.

Būtina palaikyti esamą buveinių būklę ir žolyno rūšių sudėtį, negalima tręšti ar dirbtinai želdinti atvirų plotų, kuriuose yra šios rūšies populiacijos.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1961: Santaliniai — *Santalaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 3: 145–148. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania two populations of Thesium linophyllon have recently been recorded in the Trakai district. The species is threatened by changes in habitat conditions, especially the overgrowth of dry sandy meadows with trees and shrubs.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Gebenė lipikė

Hedera helix L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ARALIJINIAI (ARALIACEAE)

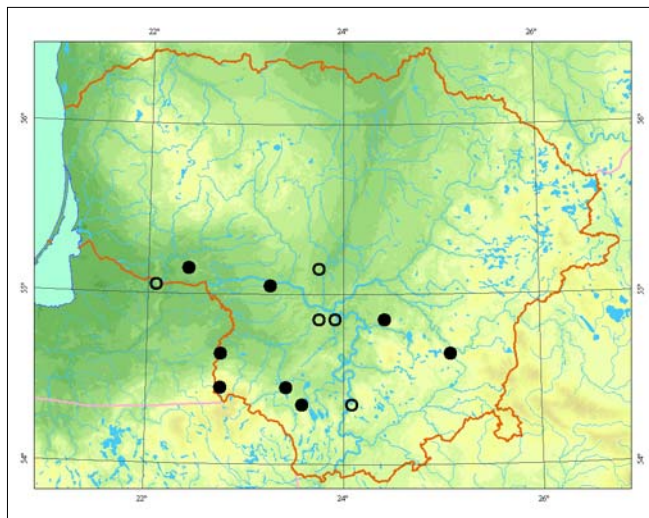
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi per Pietų Skandinaviją, Vakarų, Vidurio ir Pietų Europą iki Kaukazo, Pietvakarių Azijos, Šiaurės Afrikos.

Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Savaimė auga pietvakarinėje Lietuvos dalyje: Alytaus, Kaišiadorių, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Šilutės, Tauragės, Vilkaviškio, Vilniaus rajonuose. Labiausiai į rytus nutolusi vieta — Dėdeliškių apylinkėse (Vilniaus r.). Visoje Lietuvos teritorijoje auginamas kaip dekoratyvinis augalas prie namų, kapinėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametė, sumedėjusi, visžalė liana su orinėmis kimbamosiomis šaknimis, išaugusiomis ant vegetatyvinių ūglių. Šiomis šaknimis prisitvirtina prie atramų, medžių. Būdinga vegetatyvinių ir generatyvinių ūglių lapų heterofilija. Dekoratyvi. Termofilinė. Lietuvos miškuose natūraliomis sąlygomis nežydi, stebėta žydinti tik auginama prie namų,

pietinėje pusėje. Šaltomis žiemomis virš sniego apšąla, todėl dažniausiai driekiasi žeme. Dauginasi vegetatyviniu būdu. Lietuvoje auga šios rūšies var. *baltica* Rehd. Dažniausiai aptinkama plačialapių miškuose liepinių skroblynų *Tilio-Carpinetum betuli* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui ar po keletą individų, kurie lipa į medžius (medžių kamienais pakyla iki 4 m aukščio) arba driekiasi žemės paviršiumi. Žeme besidriekiantys individai gali užimti keleto kvadratinų metrų plotą. Vištytgirvyje aptinkama gana dideliame plote, tačiau daugelyje kitų miškų — neįprastai pavienėse radavietėse.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose, miškų kirtimo, trypimo, perkėlimo į sodybas. Besnigėmis žiemomis gali visiškai iššalti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gebenė — *Hedera*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 22 — 24.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The northeastern border of the distribution range crosses Lithuania. *Hedera helix* naturally grows in the southwestern part of the country, most frequently occurring in broadleaved forests. *Hedera helix* grows alone or in groups of a few climbing or trailing individuals.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Mindaugo Rylos nuotrauka

Pelkinė raistenė

Hydrocotyle vulgaris L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

1 (E) kategorija

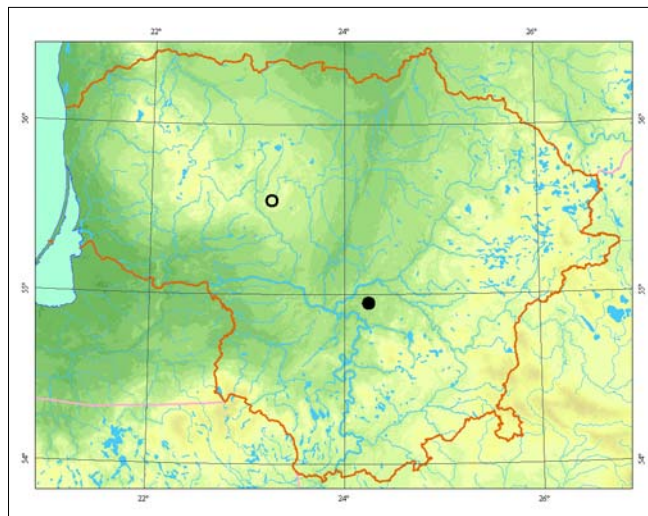
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Pietų ir Vidurio Europoje, pietinėje Skandinavijoje. Priskiriama prie subatlantinės floros. Lietuvos teritorija yra už ištisinio arealo rytinės ribos. Literatūroje nurodomos 2 istorinės radavietės: Šimonių girioje (Kupiškio r.) (duomenys herbariumio medžiaga nepatvirtinti) ir Tytuvėnų apylinkėse (Kelmės r.) (augavietė sunaikinta eksploatuojant durpyną). Nauja augavietė aptikta Karčiupio miške (Kaišiadorių r., 2004).

Biologija ir ekologija. Daugiametis arba dvimetis, 10–40 cm aukščio, plonais, pažeme besidriekiančiais ir ties bambliais iššaknijančiais stiebais augalas. Būdingi apskriti, ties viduriu prie lapkočio prisitvirtinantys lapai. Žiedai po 3–5 susitelkę į galvutes. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga šlapiuose viksvynuose, žemapelkėse, durpinėse pievose.

Populiacijų gausumas. Žinoma populiacija Kaišiadorių r. užima apie 20 m² plotą. Ji įsiterpusi tarp nedidelio vandens telkinio ir pamiškės krūmynų. Pelkinė raistenė vyrauja dalyje drėgno briedgauryno, jos lapai vietomis sudaro ištisinę dangą.

Grėsmės ir apsauga. Tikėtina, kad istorinės populiacija sunyko dėl buveinių keitimo. Dabar žinoma augavietė Kaišiadorių r. pradeda užaugti iš gretimos pamiškės plintančiais krūmais ir medžiais, nes men-

kavertė pieva menkai šienaujama. Tuo pat metu yra didelė grėsmė, kad radavietė gali būti sunaikinta fiziškai: ji yra arti gyvenamosios sodybos, kurios savininkai gali pakeisti teritorijos naudojimo pobūdį (pvz., išplėsti vandens telkinį, įrengti kultūrinius žolynus). Teritorija gamtosaugos statuso neturi.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In reference materials two historical localities are mentioned: one in the Kupiškis district (northeastern Lithuania) that is not confirmed by herbarium data, and another in the Kelmė district that has been destroyed in the course of peatbog exploitation. The habitat in Kaišiadorys district (Central Lithuania) has been known since 2004; it covers an area of about 20 m² and is distinguished by a very viable population.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Kęstučio Obelevičiaus nuotrauka

Didžioji astrancija

Astrantia major L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

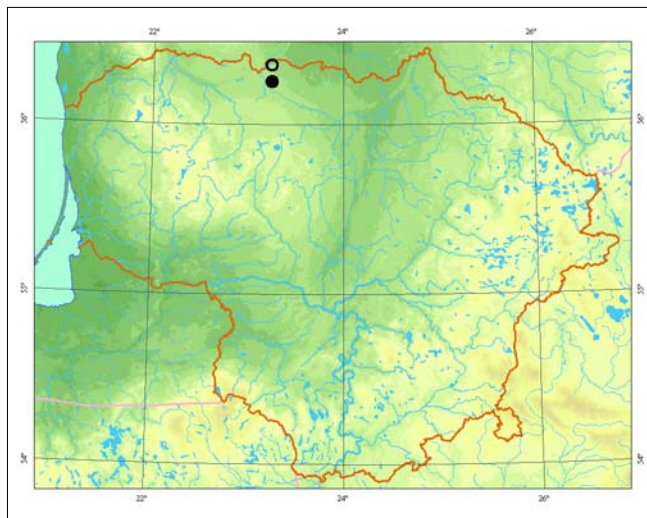
Paplitimas. Vidurio Europoje, rytuose – iki Vakarų Ukrainos. Šiaurėje ištisinio paplitimo riba tęsiasi iki Vidurio Lenkijos.

Ištisinis rūšies arealas Lietuvos teritorijos nesiekia, o natūraliose buveinėse aptikta tik Žagarės miške (Joniškio r.) ir prie Švėtės upės (Pabalių apyl.). Kai kur auginama ir aptinkama sulaukėjusi. Tikėtina, kad ir Joniškio r. gamtoje aptinkami augalai taip pat gali būti seniai sulaukėję.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas. Lapai plaštakiškai suskaldyti arba skiautėti. Sudėtinių skėčių skėtukai rutuliški arba kiaušiniški; skraistlapiai spalvingi. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Auga drėgnuose lapuočių ir mišriuose miškuose, *Alnion incanae* sąjungos bendrijose. Šių miškų medynuose vyrauja baltalksniai, uosiai, eglės. Tarpsta derlinguose ir turtinguose karbonatų velėniniuose jauriniuose dirvožemiuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žagarės miške žinomos bent 6 subpopuliacijos, kurias sudaro 10–150 individų grupės. Švėtės slėnio populiacijoje auga keli šimtai augalų. Populiacijų būklė gana stabili, jas sudaro įvairių amžiaus tarpsnių individai.

Grėsmės ir apsauga. Medynų kirtimas, sausinimas, spygliuočių medžių įveisimas.

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 1991: Sintaksonomo-fitogeografičeskaja struktura rastitel'nosti Litvy. – Vilnius.

Balevičienė J., 2000: *Astrantio-Fraxinetum* Oberd. 1953 – astrantinis uosynas. – Kn: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos. – Vilnius.

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai – Umbelliferae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania, the two known sites of *Astrantia major* are outside the main distribution area of the species. The species has probably escaped from cultivation. It prefers moist forests of *Alnion incanae* in fertile soils rich in carbonate. The largest populations harbour hundreds of individuals. The main threats are forest felling, draining, and the introduction of coniferous trees.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Pajūrinė zunda

Eryngium maritimum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europos jūrų pakrantėse: Viduržemio, Juodosios, Šiaurės ir Baltijos (iki Suomijos įlankos). Atlanto vandenyno pakrantėse.

Lietuvoje auga tik Nidoje, Preiloje, Pervalkoje (Kuršių nerijoje) ir Karklėje (Palangos apyl.).

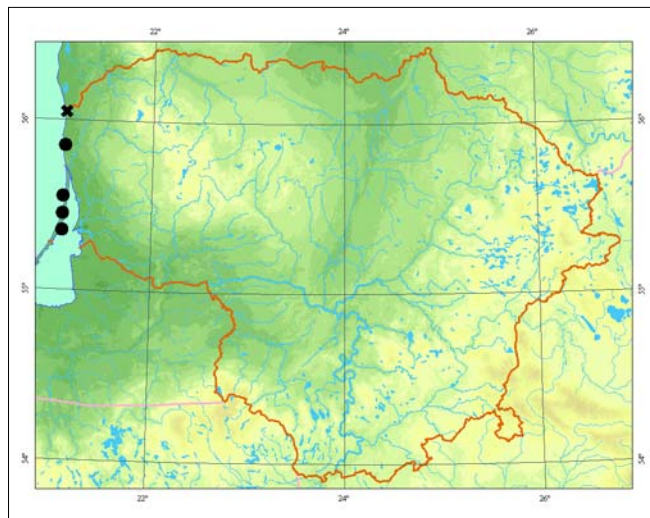
Biologija ir ekologija. Dvimetis ar daugiametis, 20–60 cm aukščio, melsvai žalias, storu stiebu augalas. Šakniastiebis iki 60–80 cm ilgio. Šaknų sistema labai gerai išsivysčiusi, kaupia ypač daug angliavandenių. Savidulkis. Dalis žiedų sterilūs. Žydi liepos–rugsėjo mėn. Sėklos sudygsta per 2–4 savaites, bet esant tik +24 °C ir aukštesnei dirvos temperatūrai, todėl Lietuvos klimato sąlygomis sėklomis dauginasi retai. Auga baltųjų ir pilkųjų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Pagrindinė ir gausiausia populiacija yra Kuršių nerijos ruože nuo Pervalkos iki Nidos. 1994 m. duomenimis, šių populiacijų sudarė 6 000 individų, iš kurių 2 500 buvo vegetatyviniai ir 3 500 – generatyviniai.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė retumo priežastis – mažas subrendusių sėklų skaičius ir nepalankios klimato sąlygos sėkloms sudygti. Svarbus nykimo veiksnys – laukiniai graužikai ir šernai. Jie nuėda daug angliavandenių turinčius storus šakniastiebius ir augalai žūsta. Augalai skinami dėl dekoratyvumo. Esamų apsaugos priemonių pakanka.

Selemo Paltanavičiaus nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Zunda — *Eryngium*. — In.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 33–36. — Vilnius.

Eringis K., Pancekauskienė D., 1995: *Eryngium maritimum* L. population dynamics in the Kuršių Nerija national park of Lithuania and total population inventory method. — In: Gudelis V., Povilauskas R., Roepstoff A. (eds) Coastal conservation and management in the Baltic region. — Riga–Klaipėda–Kaliningrad. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is widely distributed along the Baltic coast on sandy dunes. Habitat conservation is still the main method of restoring *Eryngium maritimum* populations. Strict regulation of recreational activities on some parts of the coastal dunes is an urgent issue.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Plaukuotasis gurgždis

Chaerophyllum hirsutum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietryčių Europoje, Vakarų Azijoje.

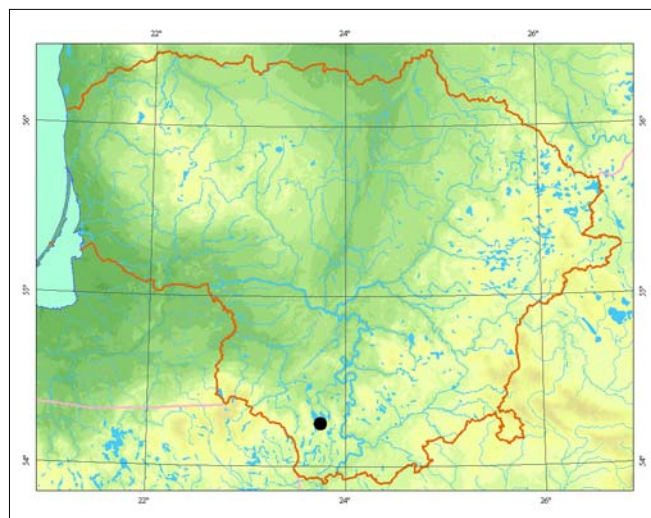
Lietuva yra šiaur rytiniame rūšies arealo pakraštyje. Literatūroje nurodomos apytikslios radavietės Kretingoje ir Kaune, bet jokių tikslių nuorodų ir jas patvirtinančių herbariumo pavyzdžių nėra. 1997 m. plaukuotųjų gurgždžių buvo aptinkama Trako miške (Lazdijų r.). Šiuo metu tai vienintelė herbariumo pavyzdžiais patvirtinta radavietė Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, dauginasi sėklomis. Literatūros duomenimis, auga drėgnuose lapuočių ir mišriuose miškuose, šlaituose, paupiuose, humusingame dirvožemyje. Trako miške aptiktas danteniniame juodalksnyne (*Circaeo-Alnetum*). Jame medyną sudaro paprastieji uosiai ir juodalksniai, pasitaiko paprastųjų ažuolų. Bendrijoms būdingas palyginti netankūs krūmai, didelis žolių ardo projekcinis padengimas ir reta samanų danga. Dirvožemis augavietėje derlingas, nuolat šlapias. Ji būna užlieta per pavasario polaidžius ar dideles liūtis, bet vanduo ilgai neužsistovi.

Populiacijų gausumas. Vienintelę Lietuvoje žinomą populiaciją 1998 m. sudarė keliolika augalų.

Linos Jasiukonytės piešinys

Grėsmės ir apsauga. Augalai jautrūs hidrologinių ir apšviestumo sąlygų pokyčiams. Miško sausinimas ir plynieji ar intensyvūs atrankiniai kirtimai, dėl kurių pakinta augavietės apšviestumas ir padidėja žolinių augalų bei krūmų konkurencija, jiems yra pražūtingi.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — *Umbelliferae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. — Vilnius.

Snarskis P., 1954: Vadovas Lietuvos TSR augalams pažinti. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Only one locality of *Chaerophyllum hirsutum* that has been confirmed by herbarium specimens is found in Lithuania. It is in Trakas forest in the Lazdijai district. The habitat is a wet deciduous forest that floods in spring or after heavy rains. The soil is rich in nutrients and constantly wet. More than 10 individuals of *Chaerophyllum hirsutum* were found in 1997 and 1998.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Pievinis auksveitis

Seseli annuum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio, Rytų ir Pietų Europoje.

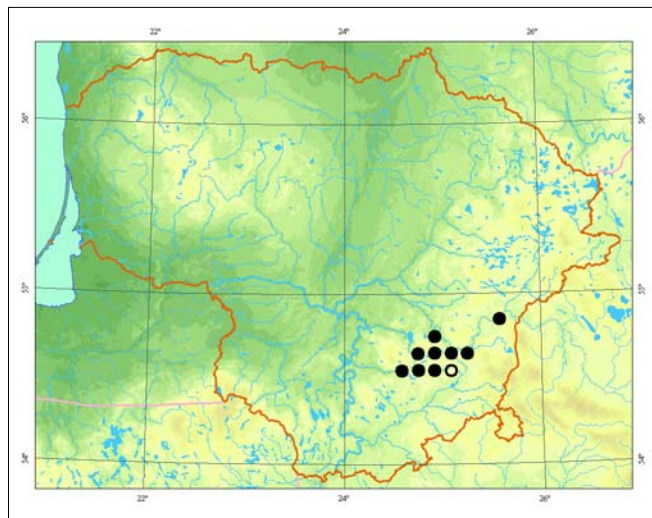
Lietuvoje — šiaur rytinis arealo pakraštys. Aptinkama Vilniaus ir Trakų rajonuose. Literatūroje nurodoma, kad rūšis rasta Kulautuvoje (Kaune) ir Baltojoje Vokėje (Šalčininkų r.), bet Lietuvos herbariumuose iš šitų vietų pavyzdžių nėra.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis, 20–80 cm aukščio augalas. Pirmais metais nežydi, išaugina tik lapų skrotelę. Stiebas stačias, apvalus, smulkiai vagotas, kartais su violetiniu atspalviu. Žydi nuo birželio vidurio iki rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Auga kseroterminėse stepinėse pievose, kurios plyti upių salpos centrinės ekologinės juostos aukštuose lygmenyse, prievaginėse rumbėse, upių ir kalvų pietiniuose terasiniuose šlaituose (*Festuco-Brometea* ir *Trifolio-Geranietaea* klasių bendrijos). Dirvožemiai būtinai karbonatingi, nerūgštūs, lengvos mechaninės sudėties.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga gausiomis populiacijomis, retai pasitaiko pavienių individų. Gausiausiai auga Aukštadvario kalvyne (Trakų r.). Žinoma daugiau nei 40 augaviečių. Ypač gausios populiacijos Alsako ežerą supančioje kalvų grupėje, Jarmališkių, Mustenių, Vievininkų, Varnikų kaimų apylinkėse.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiek natūralūs, tiek antropogeniniai veiksniai. Ilgainiui *Seseli annuum* augavietėse pradeda augti krūmai ir tinkamų atvirų pievų plotai sumažėja. Neigiamą įtaką daro ir augaviečių šienavimas netinkamu laiku, intensyvus ganymas, išėjimas ar kiti mėginimai sukultūrinti šias, ūkiniu požiūriu nevertingas, pievas.

Tikslinga taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Auksveitis — *Seseli*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 64–66. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is found only in a small territory (Vilnius, Trakai distr.) of Lithuania, mainly in the southeast where it is near the northern border of its distribution range. More than 40 localities are known. *Seseli annuum* is sensitive to afforestation and the destruction of dry meadows.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Pelkinė guostė

Cnidium dubium (Schkuhr) Thell.

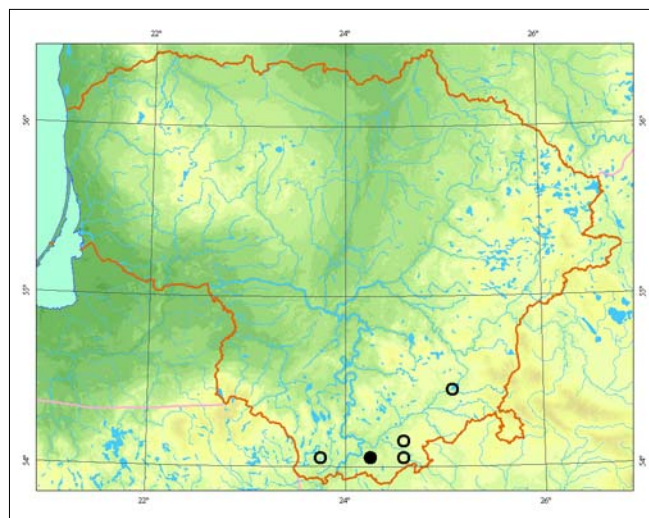
KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Dalyje Šiaurės Europos, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų ir Centrinėje Azijoje. Lietuvoje aptinkama tik pietrytinėje dalyje. Pastaruoju metu rūšis rasta: Lynežerio ir Rudnios apylinkėse, Palkabalio ir Rudnios miškuose (Varėnos r.), Baltamiškio miške (Lazdijų r.). Literatūroje nurodoma, kad auga Baltojoje Vokėje (Šalčininkų r.), Ilgučio Karvio, Karklotės ir Meduvio ežerų apylinkėse (Trakų r.), bet tai patvirtinančių herbariumo pavyzdžių ar naujų literatūros duomenų nėra.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga permainingai šlapiose ar drėgnose buveinėse su vidutinio derlingumo, neutralios reakcijos, humusingu ar dur-

pinio dirvožemiui: pelkėtose pievose ir ganyklose, negiliose žemapelkėse, ežerų pakrantėse, šlapiose kirtavietėse ir miškų aikštelėse.

Populiacijų gausumas. Nors Lietuvoje žinoma 10 pelkinių guosčių radaviečių, tačiau tik apie trijose iš jų esančias populiacijas yra naujų duomenų. Augalų gausumas jose nevienodas: vienos auga tik pavieniai augalai, kitose – iki 200.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių sausinimas ir teršimas bei sumedėjusių augalų konkurencija yra pagrindiniai pelkinių guosčių išlikimui grėsmę keliantys veiksniai. Antropogeninės veiklos palietose buveinėse būtinos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai – Umbelliferae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. – Vilnius.

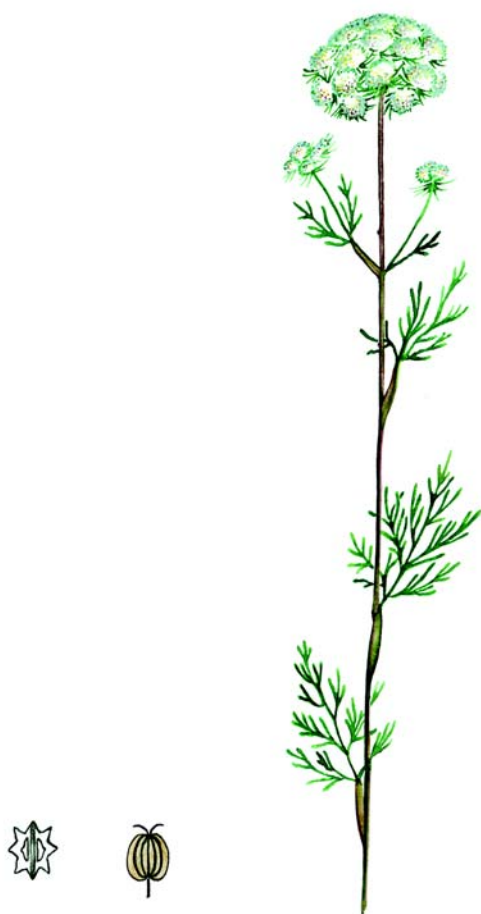
Snarskis P., 1954: Vadovas Lietuvos TSR augalams pažinti. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Cnidium dubium is found only in the southeastern part of Lithuania. *Cnidium dubium* occurs in wet meadows and in flat fens, on lakeshore littoral zones, in wet cuttings and forest clearings.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Totorinė maludė

Conioselinum tataricum Hoffm.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

3 (R) kategorija

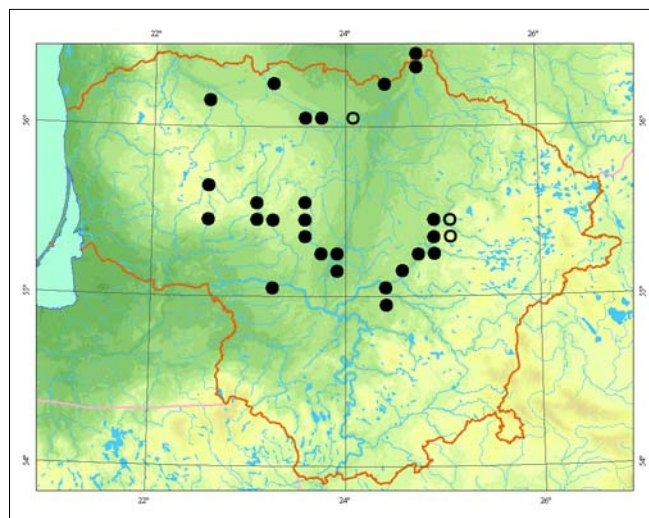
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų Azijoje.

Lietuvoje radavietės aptinkamos Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje: Airės, Ančios, Apaščios, Dubysos, Kražantės, Lapiškės, Lomenos, Mūšos, Nemunėlio, Nemuno, Siesarties, Šušvės, Šventosios, Tetervės, Vilkijos, Virintos ir Virvyčios slėniuose. Daugiausia radaviečių yra Šušvės ir Šventosios upių slėniuose. Pietų Lietuvoje neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga krūmais ir medžiais apaugusiuose ūksmėtuose upių šlaituose, gali augti ir kalkingose atodangose.

Populiacijų gausumas. Nors žinoma apie 40 totorinių maludžių radaviečių, tačiau augalai populiacijose nėra

gausūs — dažniausiai auga grupelėmis (iki 10), nors pasitaiko ir iš iki 50 augalų sudarytų populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių keitimas kertant paupių miškus ir krūmynus, tiesiant kelius ir statant tiltus, tiesinant upių vagas.

Informacijos šaltiniai

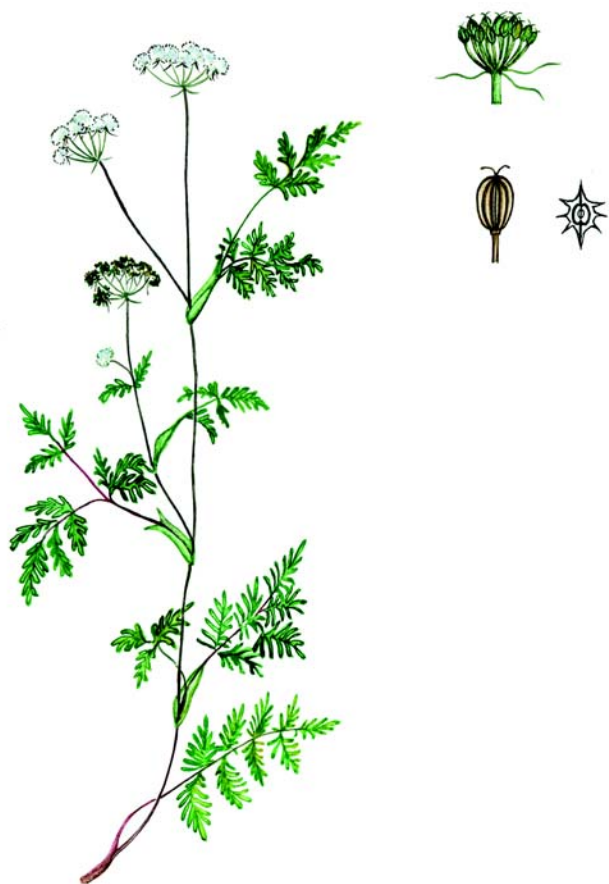
Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai — Umbelliferae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

About 40 localities of *Conioselinum tataricum* are known in Lithuania. They occur on the banks of many rivers in the northern and central parts of the country. Most localities are concentrated alongside the Šušvė and Šventoji rivers. Plants are not abundant in each locality: the number of individuals rarely reaches 10, but sometimes populations are more abundant, reaching 50 individuals of *Conioselinum tataricum*. It is found on the shady slopes of river valleys. Sometimes it grows on calcareous scars.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linės Jasiukonytės piešinys

Plačialapis begalis

Laserpitium latifolium L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

5 (Rs) kategorija

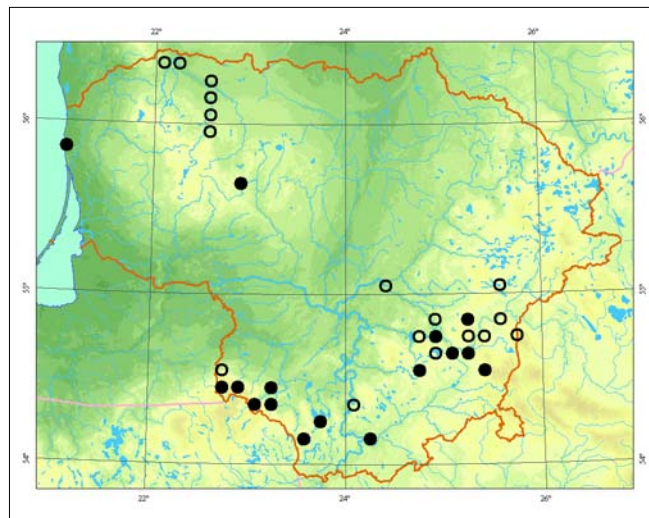
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rūšies arealas apima Vidurio, Vakarų, Rytų ir Šiaurės Europą, išskyrus okeaninio klimato sritis. Šių augalų aptinkama Balkanuose ir Irane.

Lietuvoje žinomos radavietės yra 3 regionuose: šiaurės vakarų – Akmenės, Mažeikių, Telšių r.; pietryčių – Jonavos, Molėtų, Trakų, Vilniaus r.; pietvakarių – Alytaus, Lazdijų, Marijampolės, Vilkaviškio rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis augalas. Žydi liepos mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis, rečiau – vegetatyviniu būdu; sėklas išplatina vėjas. Dažniausiai auga šviesiuose lapuočių miškuose, pamiškėse, miškinguose šiltuose šlaituose ir mažose lapuočių giraitėse, miškų retmėse ir aikštelėse, medžiais apaugusiose pievose ir ganyklose su gausia ir įvairia žoline augalija. Mėgsta turtingus karbonatų priemolio arba priemolio dirvožemius; vidutinio drėgnumo arba sausokas augavietės.

Populiacijų gausumas. Auga grupėmis, rečiau pavieniui; kai kada sudaro labai gausius, kelis šimtus kvadratinų metrų užimančius sąžalynus, kuriuos sudaro iki tūkstančio ir daugiau individų. Tais pačiais metais žydi ir sėklas subrandina ne visi augalai. Ūksmingose augavietėse vaisius subrandinančių indivi-

dų kiekis dažniausiai būna labai mažas arba jų visai neaptinkama.

Grėsmės ir apsauga. Plačialapių begalių populiacijoms pavojų kelia plynieji miškų kirtimai, augalų rinkimas, pernelyg didelis medynų susivėrimas ir krūmų sutankėjimas, arimas.

Norint pagerinti populiacijų būklę, gali reikėti retinti medynus, kirsti krūmus, ekstensyviai ganyti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai – Umbelliferae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Laserpitium latifolium sites concentrate in southwestern, southeastern and northwestern Lithuania. Populations occur in various woodland habitats, ranging from slopes, forest edges and clearings to broadleaved and mixed forests. The species prefers dry or fresh carbonate-rich soils. Some existing populations are very abundant. The major threats are clear felling, plant picking, ploughing, and the encroachment of canopy cover and shrubs.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linos Jasiukonytės piešinys

Prūsinis begalis

Laserpitium prutenicum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA SALIERINIAI (APIACEAE)

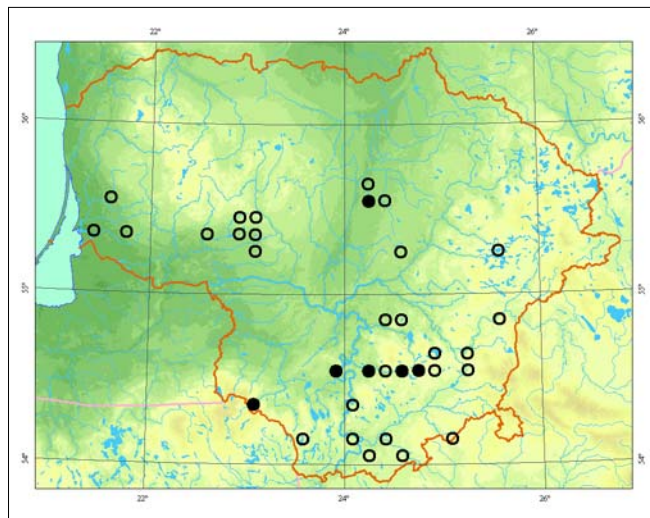
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rūšies arealas apima Rytų ir Vidurio Europą, Balkanus, vakarinę Viduržemio jūros regiono dalį, pasiekia Pirėnų pusiasalį.

Lietuvoje rasta Alytaus, Kaišiadorių, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Panevėžio, Prienų, Raseinių, Šalčininkų, Šilutės, Tauragės, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilniaus rajonuose. Šių augalų neaptinkama Lietuvos šiaurės rytuose ir šiaurėje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis žolinis augalas. Stiebas status, vagotas. Žydi nuo liepos iki rugpjūčio mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina vabzdžiai. Dauginasi sėklomis. Mėgsta gana šviesias šiltas augavietes ir karbonatingus priemėlius, kai kada su gausia žvyro priemaiša. Dažniausiai auga moreninių kalvų ir upių bei ežerų šlaituose. Pagrindinės buveinės – *Carpinion betuli* sąjungos lapuočių ir mišrūs miškai, turtingi rū-

šių pušynai ir ažuolynai (*Serratulo-Pinetum*, *Quercus-Pinetum* asociacijų bendrijos), šlaitai, pamiškės ir miško retmės su *Trifolio-Geranietaea* klasės bendrijomis.

Populiacijų gausumas. Paprastai auga grupėmis po keliolika augalų; didesnių sąžalynų beveik nepasitaiko.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai, pernelyg didelis medynų susivėrimas ir krūmų sutankėjimas.

Populiacijos gali būti atkuriamos ir palaikomos retinant medynus ir krūmus, ganant.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skėtiniai – *Umbelliferae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 24–97. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Several sites of *Laserpitium latifolium* are known to exist in the southern and western parts of Lithuania. The species prefers sunny warm sites with dry carbonate-rich soils and is usually found in broadleaved forests, mixed pine forests, wooded slopes, forest edges and openings with communities of the *Trifolio-Geranietaea* class. The main threats are clear felling and the encroachment of canopy cover or shrubs. Restoration can be performed by thinning out shrubs and trees or grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linos Jasiukonytės piešinys

Balandinė žvaigždūnė

Scabiosa columbaria L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA KARŠULINIAI (DIPSACACEAE)

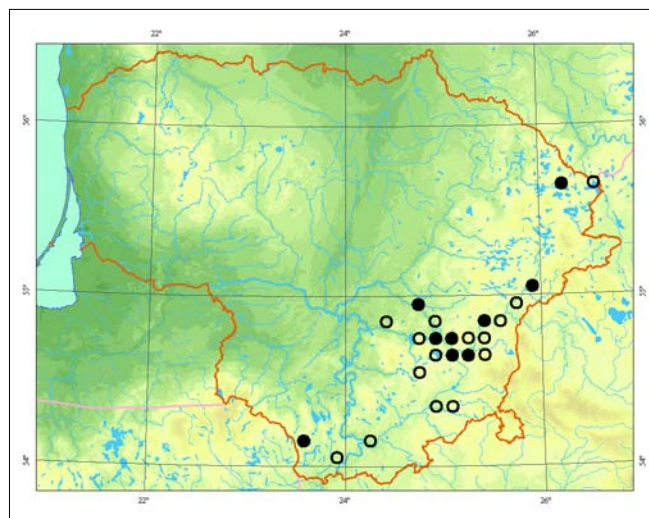
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje, išskyrus rytinę dalį, Kaukaze.

Lietuvoje aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyje. Dauguma augaviečių aptinkama Vilniaus, Trakų, Švenčionių r., po keletą radaviečių žinoma Lazdijų, Šalčininkų, Varėnos rajonuose. Labiausiai į rytus nutolusios radavietės yra Drūkšių apylinkėse (Ignalinos r.) ir netoli Švento ežero (Zarasų r.), o į vakarus – 2 radavietės Kaišiadorių r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 0,4–0,8 m aukščio žolinis augalas. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Vaisiai prisitaikę skraidyti, turi plačias plėviškas apvalkalėlio karūnas. Platina vėjas. Šviesomėgis augalas. Dekoratyvus. Medingas. Auga sausuose retuose miš-

kuose, dažniausiai – pušynuose, pamiškėse, miškų aikštelėse, palei miškų keliukus, termofiliniuose šlaituose, sausose pievose. Palankiausios sąlygos balandinėms žvaigždūnėms susidaro sausuose šlaituose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos paprastai negausios, augalai dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Savaimė sunyksta pasikeitus apšvietimui – susidarius unksmei. Sunaikinami pakęstus augavietes, ūkininkaujant ar kertant mišką suardžius dirvožemį, trypiant, skinant.

Informacijos šaltiniai

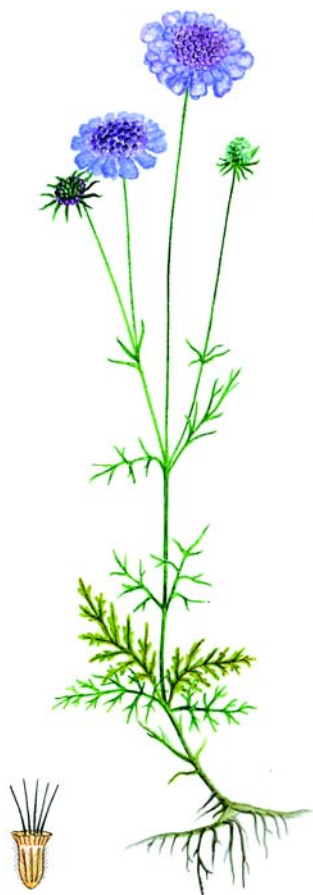
Jankevičienė R., 1976: Žvaigždūnė – *Scabiosa*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 539–542.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been recorded in the southern and southeastern parts of Lithuania. *Scabiosa columbaria* grows in dry sparse forests, usually pinewoods, on forest edges and glades, beside forest paths, on thermophilous slopes, and in dry meadows. The populations are usually scarce; plants frequently grow alone, distributed in plots of different sizes.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Linės Jasiukonytės piešinys

Pelkinis ratenas

Succisella inflexa (Kluk) Beck.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA KARŠULINIAI (DIPSACACEAE)

1 (E) kategorija

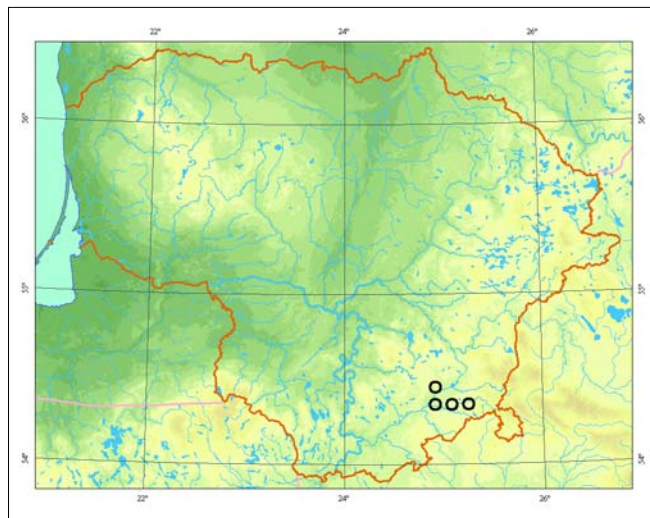
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje.

Per Lietuvą eina šiaurinė arealo riba. Lietuvoje labai reta rūšis, esanti ties išnykimo riba. Žinomos tik 4 radavietės Trakų, Varėnos, Šalčininkų r. paribyje. Naujų radaviečių nerasta nuo 1983 m.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, apie 0,5 m aukščio žolinis augalas su žemais vegetatyviniais ir aukštesniais generatyviniais stiebais. Žiedai šviesiai melsvai violetiniai, sudaro rutuliškus žiedynus. Žydi liepos – rugsėjo mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu. Auga upių slėnių drėgnose pelkėjančiose pievose (*Molinietalia* eilės bendrijos), pakrūmėse, pasitaiko apleistose kultūrinėse pievose.

Populiacijų gausumas. Visose žinomose radavietėse – Merkio, Šalčios, Visinčios upių slėniuose – pelkinių ratenų populiacijos buvo labai negausios. Dabartinė jų būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Upių slėnių pievų sausinimas, pernelyg intensyvus ganymas, teritorijų užstatymas arba naudojimas sporto ir laisvalaikio įrenginiams. Būtina patikrinti žinomas radavietes, įvertinti dabartinę populiacijų būklę, nuolat ją stebėti ir užtikrinti populiacijų apsaugą.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Karšuliniai – *Dipsacaceae*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 534–543. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania, and close to extinction. The northern border of its distribution range crosses Lithuania. Only four localities are known in Trakai, Varėna and Šalčininkai districts. In all four localities – the valleys of the Merkys, Šalčia and Visinčia rivers – the populations are very sparse. Their current condition is unknown. No new localities have been found since 1983.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Linos Jasiukonytės piešinys

Dirvinė šerardija

Sherardia arvensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAUDINIAI (RUBIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus rytinę dalį Kaukaze, Pietvakarių Azijoje, Šiaurės Afrikoje.

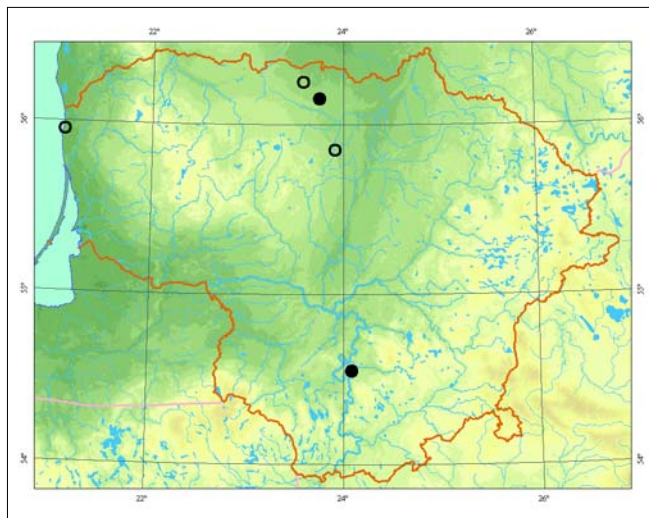
Lietuvoje reta rūšis. Žinomos radavietės Palangoje, Pakruojo, Joniškio, Prienų rajonuose. Ilgą laiką buvo neberandama, tačiau pastaraisiais metais surasta Pakruojo ir Prienų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–20 cm aukščio žolinis augalas. Smulkūs blyškiai rožiniai ar alyviniai žiedai susitelkę į menturius. Žydi balandžio–liepos mėn. Vaisius – riešutėlis. Dauginasi sėklomis. Auga derlinguose dirbamuose laukuose, daržuose kaip piktžolė, pasitaiko dirvonuose su nesusivėrusia žolių dangą, palei takelius. Palangoje rasti pavieniai augalai augo palei žvyruotus takelius – nederlingoje augavietėje jie buvo smulkūs. Derlinguose dirbamuose laukuose šie augalai neišauga aukšti, bet būna vešlūs, išaugina keletą stiebų, kurie driekiasi pažeme.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai skirtingos. Palangoje palei takelius ir Birštone baigiančiame užželti dirvone augo pavieniai smulkūs augalai. Pakruojo r.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

buvo surasta didžiausia šių augalų populiacija dirbamo javų lauko pakraštyje. Apie 30 m ilgio ir 0,5 m pločio ruože vietomis vešliai išsikerojusios dirvinės šerardijos sudarė ištisinę dangą. Augalai gausiai žydėjo.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl intensyvaus žemės ūkio, herbicidų naudojimo.

Informacijos šaltiniai

Kizienė B., 1976: Artvenis – *Sherardia*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 190.
Patalauskaitė D., 1997: Dirvinis artvenis (*Sherardia arvensis* L.) Lietuvoje. – Botanica Lithuania, 3 (1):71–74.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Rare in Lithuania. The species was recorded in the Palanga, Pakruojis, Joniškis, and Prienai districts. In Palanga beside paths and in the wasteland in Birštonas solitary plants have been recorded. The largest population of *Sherardia arvensis* has been found in the Pakruojis district on the margin of a crop field where it has formed coverage over an area 30 m long and 0.5 m wide.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Plačialapis lipikas

Galium rubioides Bernh.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA RAUDINIAI (RUBIACEAE)

3 (R) kategorija

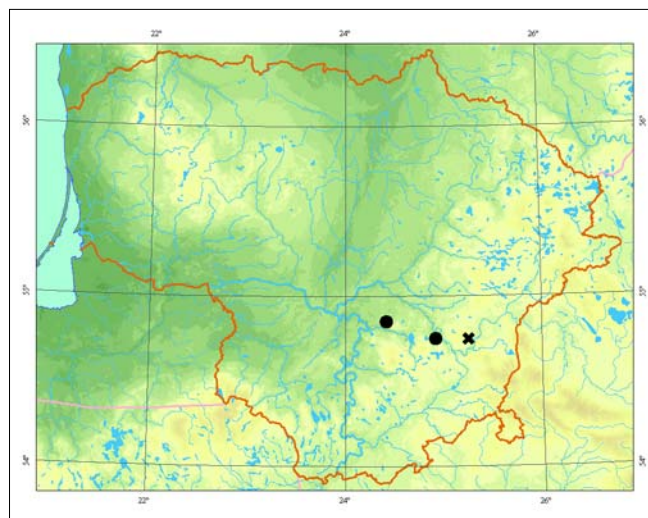
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, pietinėje Rytų Europos dalyje, Kaukaze.

Lietuvoje rūšis aptikta 3 vietovėse. 1922 m. rasta prie Žaliųjų ežerų (Vilniaus apyl.). 1993 m. populiacija aptikta Lazdėnų apylinkėse (Elektrėnų sav.), o 1994 m. – prie Pagirių (Kaišiadorių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, ilgus laibus šakniastiebius išauginantis, 30–70 cm aukščio augalas. Žydi birželio – rugpjūčio mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis bei šakniastiebiais. Būdingomis buveinėmis reikėtų laikyti mezofitų ir kseromezofitų pievas. Dažniausiai auga karbonatų turtingame dirvožemyje. Plačialapis lipikas truputį panašus į šiaurinį lipiką (*Galium boreale*), bet nuo jo skiriasi plačiais, dažniausiai kiaušiniškais ar pailgai kiaušiniškais, iki 5–7 cm ilgio ir apie 2 cm pločio lapais.

Populiacijų gausumas. 1922 m. Žaliųjų ežerų apylinkėse buvo aptikti tik 2 šios rūšies individai. Vėliau minėtoje vietoje plačialapių lipikų nerasta. Jie galėjo

išnykti eksploatuojant buvusį nedidelį kreidos karjerą. 1993 m. prie Lazdėnų aptikta augalų grupė, užimanti apie 8 m². Nurodoma, kad Pagirių apylinkėse esanti populiacija gana gausi, bet duomenų jos užimamą plotą ir individų tankumą nėra.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia šlaitų ir pamiškių užžėlimas krūmais, jų užsodinimas medžių (ypač spygliuočių) plantacijomis. Rūšies populiacijos gali sunykti dėl statybų, žemės kasimo darbų, naudingųjų iškasenų eksploatavimo.

Informacijos šaltiniai

Štawiński W., 1924: Zielone jeziora pod Wilnem. – Wilno.

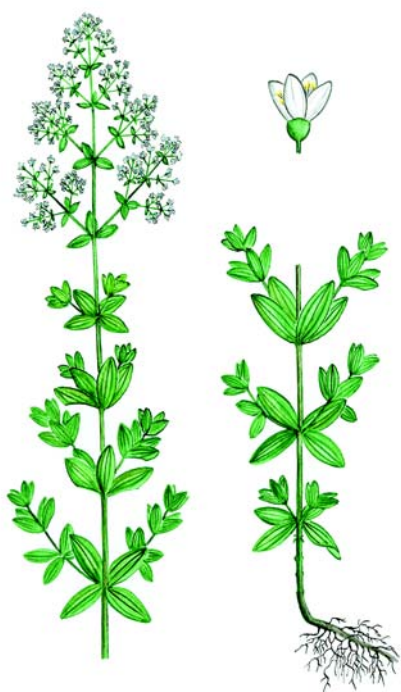
Kizienė B., 1975: Raudiniai – Rubiaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 189–213. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Galium rubioides was recorded in Lithuania in the vicinity of Vilnius (in 1922), but at present it is extinct in this locality, probably due to chalk excavation. Currently two populations are known to exist in the country. This species is threatened by natural changes to its habitats (overgrowth) and from the planting of coniferous plantations.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Linos Jasiukonytės piešinys

Trižiedis lipikas

Galium triflorum Michx.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAUDINIAI (RUBIACEAE)

1 (E) kategorija

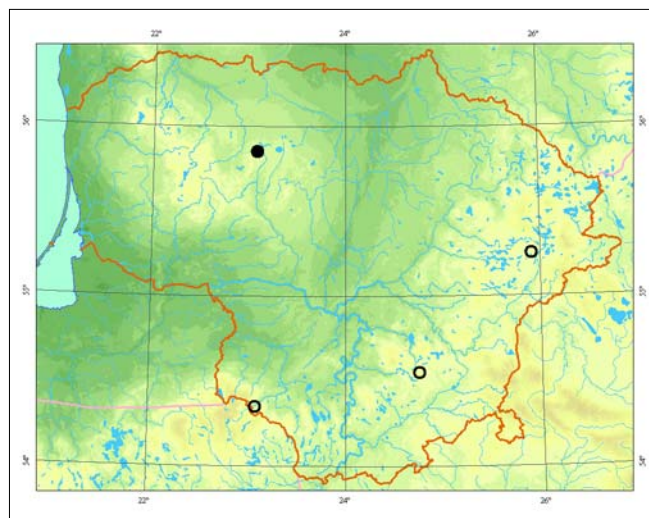
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Šiaurės Amerikos šiaurinėje ir vidurinėje dalyse, atskirtos arealo salos apima Šiaurės Europą ir Vidurio Europos šiaurinę dalį, pietinę ir vidurinę Sibiro dalis.

Lietuvoje rūšis reta, iki šiol aptikta 5 vietovėse Trakų, Šiaulių ir Švenčionių r. bei Kalvarijos sav.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, laibus požeminius šakniastiebius išauginantis, 20–50 cm aukščio augalas. Žydi nuo gegužės mėn. pabaigos iki liepos vidurio, kartais ilgiau. Vaisiai kibūs, juos platina gyvūnai. Auga spygliuočių ir mišriuose miškuose, dažniausiai drėgnuose arba vidutinio drėgnumo, gana retuose brandžiuose eglynuose su gana vešlia samanų ir retoka žolių danga.

Populiacijų gausumas. Visos Lietuvoje aptiktos trižiedžių lipikų populiacijos labai mažos. 1984 m. Strėvos miške (Trakų r.) aptikti keli augalai užėmė maždaug 1 m² plotą, vėliau jų aptikti nepavyko. Duomenų apie Liubavo (Kalvarijos sav.) ir Antaliedės apylinkėse (Švenčionių r.) rastų populiacijų būklę nėra.

Kurtuvėnų regioniniame parke yra 2 trižiedžių lipikų populiacijos. Viena iš jų, aptikta 1985 m. Kurtuvėnų apylinkėse (Šiaulių r.), užėmė apie 1 m² plotą. Antroji, rasta 2002 m., yra Bubių apylinkėse (Šiaulių r.). Kelio lika individų augo maždaug 0,25 m² plote. Manoma, kad populiaciją Lietuvoje sudaro ne daugiau kaip 100 augalų.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai ir negausias populiacijas sudarančiai rūšiai grėsmę kelia ūkinis miškų naudojimas, ypač plynieji kirtimai. Labai svarbu palaikyti palankią buveinių būklę.

Informacijos šaltiniai

Lazauskaitė Ž., Rašomavičius V., 1994: Saugomos augalų rūšys. — Kn.: Rašomavičius V. (red.), Aukštadvario apylinkių augmenija: 100–127. — Vilnius.

Kizienė B., 1975: Raudiniai — Rubiaceae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 189–213. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Galium triflorum has been recorded in Lithuania in five localities. All populations are small, occupying 1 m² or less, and the total number of individuals in Lithuania is unlikely to exceed 100. This species is threatened from the destruction of its habitats due to clear felling.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Linos Jasiukonytės piešinys

Pavasarinė kimbara

Cruciata glabra (L.) Ehrend.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA RAUDINIAI (RUBIACEAE)

3 (R) kategorija

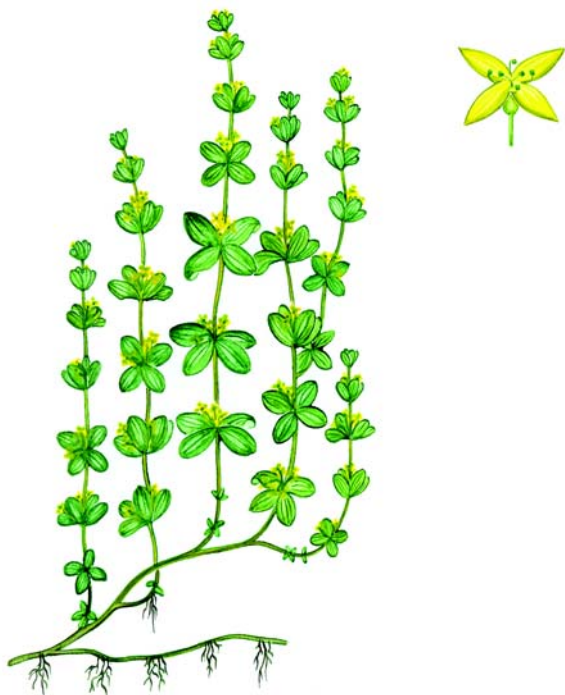
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Viduržemio jūros regione, Pietvakarių Azijoje. Pavienių atskirtų populiacijų yra vakarinėje Rytų Europos dalyje.

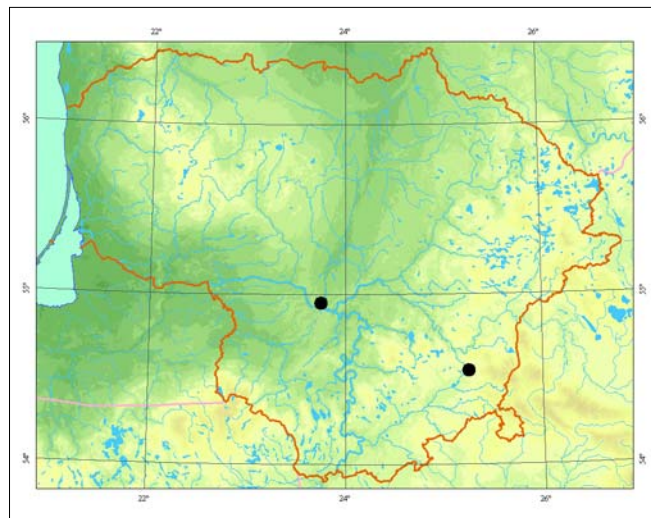
Lietuvoje rūšis labai reta, nes yra už šiaurrytinės ištisinio arealo ribos. Iki šiol šalyje užregistruota 3 vietovėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, laibus šliaužiančius požeminius šakniastiebius išauginantis, 10–50 cm aukščio augalas. Žydi nuo gegužės vidurio iki birželio pabaigos. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Šviesomėgis arba pusiau šviesomėgis augalas. Auga šviesiuose lapuočių miškuose, miškų aikštelėse, retuose eglėnuose ir pušynuose, pamiškėse. Mėgsta vidutinio drėgnumo ar sausokus, neutralius arba mažai šarminius dirvožemius. Lietuvoje 1 populiacija rasta pušyne (Romainiuose), kita – lapuočių miške (Juodšiliuose).

Pavasarinė kimbara panaši į kryžminę kimbarą (*Cruciata laevipes*), kuriai būdingi gausiai plaukuoti stiebai ir lapai. Kartais kryžminių kimbarų populiacijose pasitaiko plikų arba beveik plikų individų, kuriuos galima supainioti su pavasarinėmis kimbaromis.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Romainiuose populiacija su-naikinta XX a. aštuntajame dešimtmetyje, išplėtus sanatorijos teritoriją ir ją užstačius statiniais. Kulautuvoje esanti populiacija, auganti pušyne su eglėmis, apie 1970 m. užėmė kelių kvadratinį metrų plotą. 1993 m. šios rūšies populiacija dar gyvavo, bet dėl pavėsio dauguma augalų buvo vegetatyvinės būsenos. Juodšilių apylinkėse esanti populiacija paskutinį kartą stebėta XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje. Tada augalų buvo nedaug.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai ir negausias populiacijas sudarančiai rūšiai grėsmę kelia savaiminiai miško bendrijų pokyčiai ir ūkinis miškų naudojimas. Labai svarbu palaikyti palankią buveinių būklę, ypač medynų ir krūmų ardo tankumą.

Informacijos šaltiniai

Kizienė B., 1975: Raudiniai — Rubiaceae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 189–213. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Cruciata glabra has been recorded in Lithuania in three localities. All populations are small, occupying areas of a few square metres. Changes to habitats due to natural or human induced succession and the commercial management of forests threaten this species.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pajūrinė širdažolė

Centaurium littorale (Turner ex Sm.) Gilmour

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (GENTIANACEAE)

1 (E) kategorija

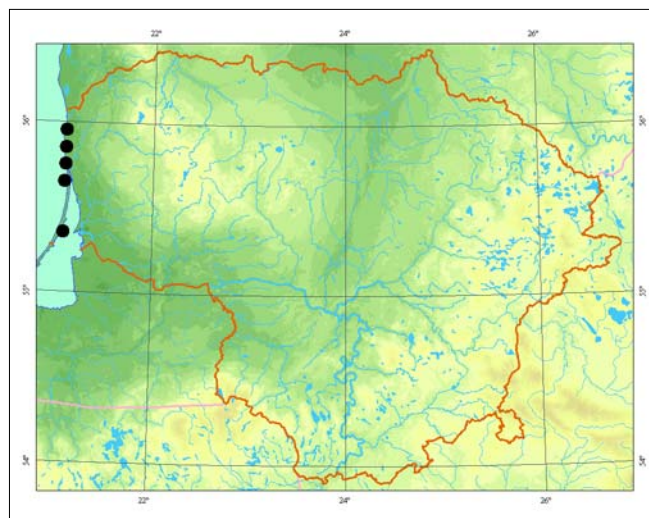
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Šiaurės Vakarų ir Vidurio Europoje. Lietuvoje auga tik pajūryje.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, nedidelis (3–15 cm aukščio), šviesiai žalias augalas. Stiebai nuo vidurio šakoti statūs arba kylantys, turi būdingą pamatinių lapų skrotelę. Žiedai ryškiai rausvi, žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi labai smulkiais sėklomis. Auga pajūrio smėlynų drėgnesnėse lomose. Silpnas halofitas.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui, rečiau grupelėmis, po kelis. Populiacijų gausumas labai priklauso nuo kasmetinių meteorologinių sąlygų: drėgnesniais metais tinkamose augavietėse sudygsa daugiau individų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pajūrio juostoje, nes mažėja tinkamų augaviečių. Tai ypač žymu žemyninio pajū-

rio dalyje tarp Nemirsetos ir Karklės, kur anksčiau vyravę periodiškai ardomų smėlynų plotai per paskutinį dešimtmetį baigia suvelėnėti. Pajūrinės širdažolės labai silpnai konkuruoja ne tik su daugiamete smėlynų augalija, bet ir su stambesniais terofitais, todėl negali išsilaikyti užželiančiose drėgnose smėlynų dubumose. Norint išlaikyti rūšies populiacijas, būtina padidinti tinkamų augaviečių skaičių.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai — *Gentianaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. — Vilnius.

Stankevičiūtė J., 2000: Lietuvos pajūrio smėlynų augalų bendrijų sintaksonominė struktūra. — *Botanica Lithuanica*, 6 (2): 175–202.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania the species occurs only on the seacoast. In the course of the last decade, the number and abundance of the populations has considerably decreased due to a reduction of suitable habitats — overspreading of undisturbed wet sandy depressions with perennial sward.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Melsvasis gencijonas

Gentiana cruciata L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA GENCIJONINIAI (GENTIANACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus šiaurinę dalį), Kaukaze, Mažojoje ir Centrinėje Azijoje, Vakarų Sibire.

Lietuvoje auga daugelyje rajonų, iki šiol rūšis nepastebėta vakarinėje dalyje.

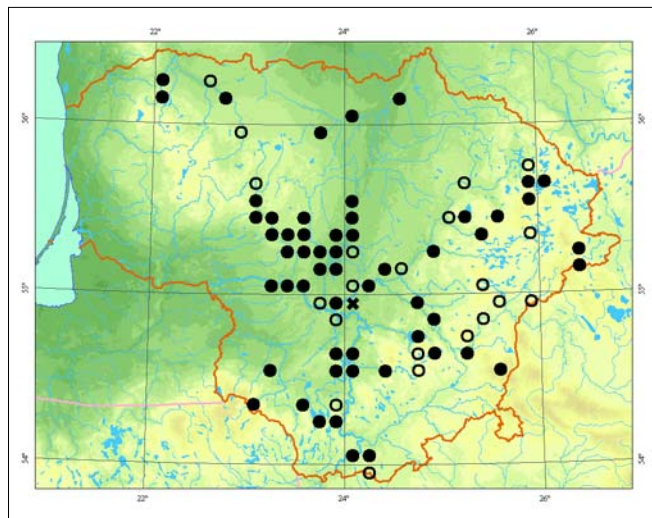
Biologija ir ekologija. Daugiametis, su storu šakniastiebiu, iki 50 cm aukščio augalas. Lapai šviesiai žali, mėsingi, tankūs. Žiedai melsvi, susitelkę į menturius stiebo viršūnėse ir viršutinių lapų pažastyse. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Dekoratyvus, vaistinis. Auga sausose pievose, kalvų ar upių ir ežerų sausuose šlaituose, miškų aikštelėse (*Trifolio-Geranietea*, *Festuco-Brometea* klasių bendrijos).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui ir grupėmis. Retai augavietės užima nemažus plotus, kuriose gali būti keli šimtai augalo kerų.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijų skaičius ir gausumas mažėja keičiantis buveinių sąlygoms – nustojus ganyti ūkiškai mažai vertingus augaviečių žolynus, jos sparčiai užauga medžiais arba tampa aukštažolynais. Poilsiauti patraukliosiose vietose (ežerų, upių šlaituose) melsvieji gencijonai kenčia nuo tiesioginio fizinio poveikio. Galima grėsmė – ilgalaikis ankstyvas šienavimas.

Jono Augustausko nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai — *Gentianaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Gentiana cruciata occurs in many districts growing alone or in groups, but it has not yet been reported in the western part of the country. The number and abundance of the populations decline with changing habitat conditions — when economically unviable grasslands are no longer used (pastured) they rapidly overgrow with trees. It suffers from direct physical impact in areas popular for recreational purposes (lake and river slopes).

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Siauralapis gencijonas

Gentiana pneumonanthe L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (GENTIANACEAE)

1 (E) kategorija

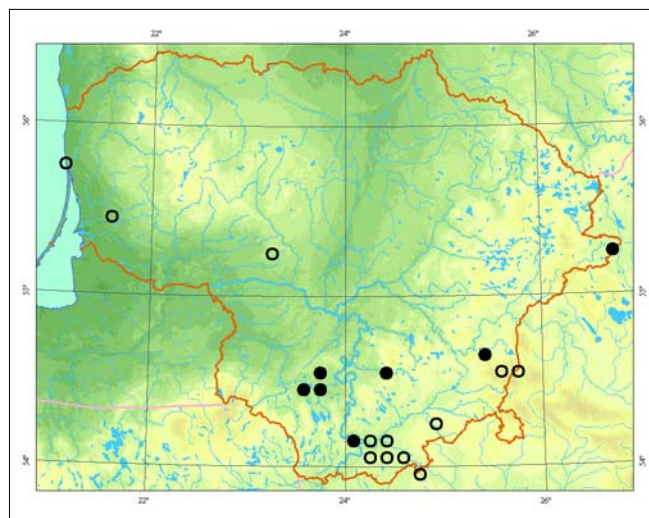
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus salas ir pietinius bei šiaurinius pakraščius), Kaukaze, Vakarų Sibire ir Rytų Sibiro pietuose.

Lietuvoje rūšis buvo rasta pietiniuose, pietrytiniuose ir kai kuriuose vakariniuose rajonuose, tačiau dauguma ankstesnių augaviečių nėra patikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, su trumpu, storu šakniastiebiu augalas. Stiebai statūs, 25–60 cm aukščio, gausiai lapuoti. Žiedai mėlyni, po vieną arba porą išsidėstę stiebo viršūnėje ir viršutinių lapų pažastyse. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis. Dekoratyvus. Auga durpinėse ir laikinai perteklingai drėgnose pievose ir miškų aikštelėse, žemapelkių pakraščiuose, silpnai ir vidutiniškai rūgščios reakcijos dirvožemiuose (*Molinietalia* eilės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui, rečiau grupelėmis, dažniausiai nedideliame plote. Pastaraisiais me-

tais kiek gausesnė populiacija aptikta Birvėtos slėnyje (Ignalinos r.).

Grėsmės ir apsauga. Ankstesnis populiacijų nykimas siejamas su augaviečių sausimu, pievų kultūrinimu ir kitokia augaviečių bei aplinkinių teritorijų kaita. Stacionarūs stebėjimai Žuvinto biosferos rezervate ir Čepkelių gamtos rezervate rodo, kad neganant ir nešienaujant dabartinės augavietės (krūmuoti pievokšniai, pakrūmės ar pamiškės) visiškai užauga krūmais ir medžiais. Norint populiacijas išsaugoti, būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai – *Gentianaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been found in the southern, south-eastern and some western districts of Lithuania, but most of the earlier habitats have not been additionally checked. Recently a somewhat more abundant population was found in Ignalina district (eastern Lithuania). Previously population decline was associated with habitat drainage and improvements being made to meadows, as is also the case now where habitats are being overgrown with shrubs and trees.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Jono Augustausko nuotrauka

Pievinė gencijonėlė

Gentianella amarella (L.) Börner

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (GENTIANACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

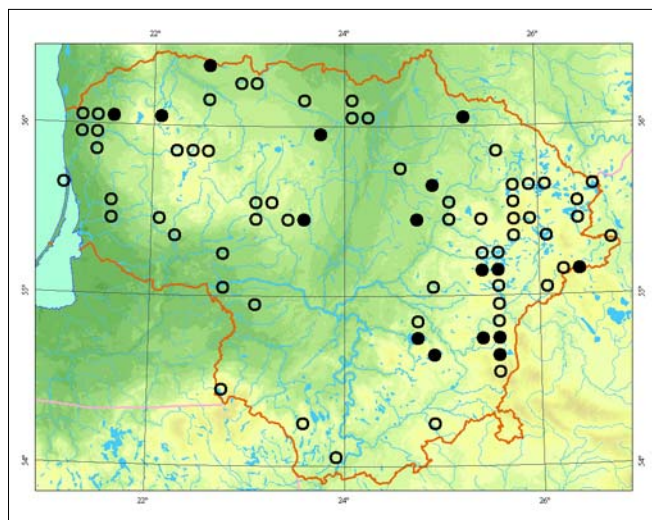
Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinę dalį, Kaukaze, šiaurinėje Centrinės Azijos dalyje, Vakarų Sibire ir pietvakarinėje Rytų Sibiro dalyje.

Lietuvoje žinomos radavietės yra rytiniuose ir vakariniuose rajonuose, labai retai – Pietų Lietuvoje, nepastebėta Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, iki 15–40 cm aukščio augalas. Stiebai statūs, kiek šakoti. Žiedų gana daug, jie dažniausiai penkianariai, vainikėlis vamzdiškas, pilkai violetinis arba balkšvas. Žydi nuo birželio mėn. vidurio iki spalio pradžios. Dauginasi sėklomis. Rūšis labai polimorfinė, būdingos sezoninės rasės. Auga žemazolėse pievose, šlaituose (*Nardetea* klasės bendrijos).

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Radavietės paprastai užima nedidelius sklypus, augalų skaičius jose svyruoja nuo keleto iki kelių šimtų.

Grėsmės ir apsauga. Dėl smarkaus natūralių pievų kultūrinimo arba pavertimo ariamomis žemėmis, daugelį ankstesnių radaviečių reikėtų laikyti jau istorinėmis. Dabartiniu metu naujų populiacijų aptinkama labai retai. Grėsmių sąrašą papildoma tinkamų augaviečių apsodinimas mišku. Yra populiacijų, augančių antropogeninės kilmės buveinėse (pvz., senuose karjeruose Pakruojo r.), kurioms palaikyti būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R. 1976: Gencijoniniai – *Gentianaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The known localities are concentrated in the eastern and western districts, very rarely – in southern Lithuania; the species has not been recorded in central Lithuania. Due to intensive management of natural meadows or their conversion into arable fields, many earlier localities should be treated as historical. Currently new populations are recorded very rarely.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Pelkinė gencijonėlė

Gentianella uliginosa (Willd.) Börner

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (GENTIANACEAE)

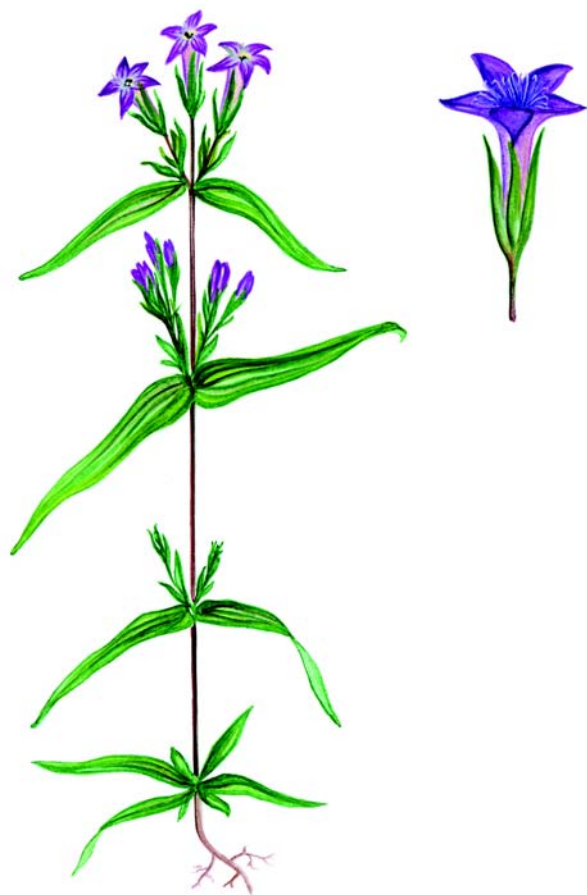
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

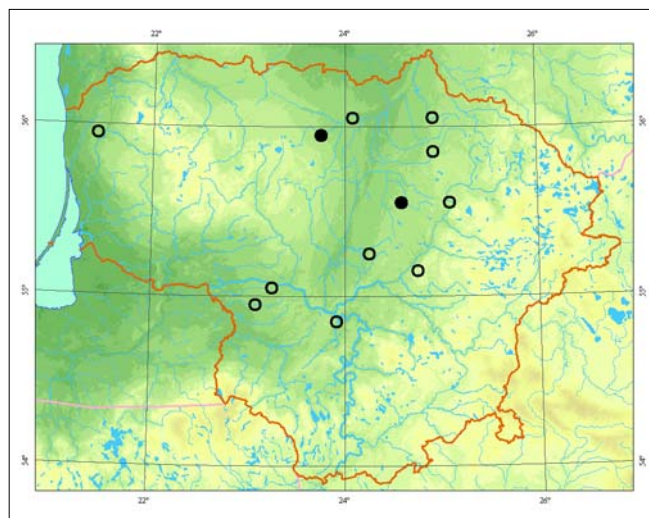
Paplitimas. Vakarų ir Šiaurės Europos atlantinėse srityse, šiaurinėje Vidurio Europos dalyje.

Lietuvoje žinomos kelios radavietės vidurio ir šiaurinėje dalyje. Čia stebėta ir pastaraisiais metais (Pakruojo ir Anykščių r.).

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–20 cm aukščio augalas su stačiais, nelabai šakotais stiebais. Žiedų nedaug, jie penkianariai ir keturnariai, vainikėlis vamzdiškas, nešvariai violetinis arba balsvas. Žydi nuo rugpjūčio – spalio mėn. Dauginasi sėklomis. Rūšis labai polimorfinė, būdingos sezoninės rasės. Auga drėgnose žemažolėse pievose, šlaituose, paprastai tose vietose, kur reta žolių danga arba pažeista velėna.

Linės Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Augavietės paprastai būna nedidelės, augalų skaičius jose svyruoja nuo keleto iki kelių dešimčių.

Grėsmės ir apsauga. Dėl smarkaus natūralių pievų sausavimo, kultūrinimo arba pavertimo ariamomis žemėmis, daugelį ankstesnių radaviečių jau reikėtų laikyti istorinėmis. Dabartiniu metu naujų populiacijų aptinkama labai retai. Viena iš jų yra antropogeninės kilmės buveinėse – senuose karjeruose Pakruojo r., kurie gausiai apauga krūmais, todėl norint populiaciją palaikyti, būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Gencijoniniai – *Gentianaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 167–180. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

A few localities are known in the central and northern parts of Lithuania; they are usually small, the number of plants varies from several individuals to several tens of individuals. Due to intensive drainage and management of natural meadows or their conversion into arable fields, many earlier localities should be treated as historical.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Daugiametis patvenis

Swertia perennis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA GENCIJONINIAI (GENTIANACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

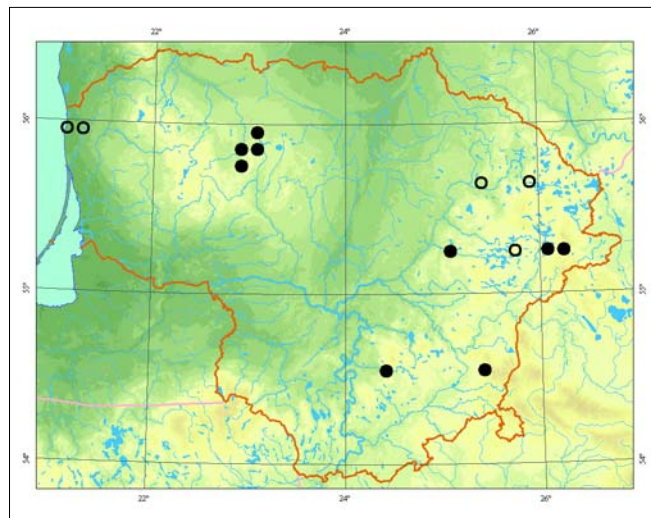
Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje rūšis aptinkama Anykščių, Kelmės, Kretingos, Prienų, Šiaulių, Švenčionių, Ukmergės, Vilniaus ir Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas stambiu šakniastiebiu ir žiemojančia lapų skrotele. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu. Daugiametis patvenis yra siauros ekologinės amplitudės — auga žemapelkinėje subneutralios ar neutralios reakcijos, turtingose bazių, neretai karbonatiningose durpėse, kur aukštas vandens lygis, vegetacijos laikotarpiu būna netoli substrato paviršiaus. Aptinkamas šaltiniuose ir šarmingose žemapelkėse.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos paprastai gausios.

Grėsmės ir apsauga. Daugiametis patvenis yra jautrus hidrologinių sąlygų pokyčiams — buveinių ar jas supančių teritorijų sausinimas jam yra pražūtingas. Vandens lygio pažemėjimas turi ir netiesioginių neigiamų pasekmių: apsausintos pelkės sparčiai apauga krūmais, kurie nustelbia nekonkurencingus žolinius augalus, tokius kaip daugiametis patvenis. Didelę neigiamą įtaką daro ir augaviečių eutrofizacija.

Norint išsaugoti daugiametis patvenis pažeistose buveinėse, būtinos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 2000: *Primulo-Schoenetum ferruginei* Du Rietz 1925 — raktažolinis vikšrenynas. — Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 48–50. — Vilnius. Jankevičienė R., 1976: Patvenis — *Swertia*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 179–180. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Swertia perennis is found in the Anykščiai, Kelmė, Kretinga, Prienai, Šiauliai, Švenčionys, Ukmergė, Vilnius and Zarasai districts. It occurs in springfens and alkaline fens.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Vandeninė plaumuonė

Nymphoides peltata (S. G. Gmel.) Kuntze

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PUPLAIŠKINIAI (MENYANTHACEAE)

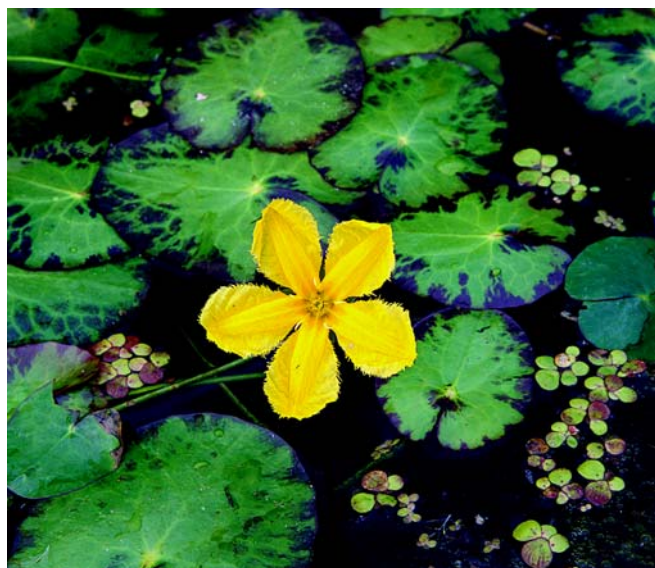
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

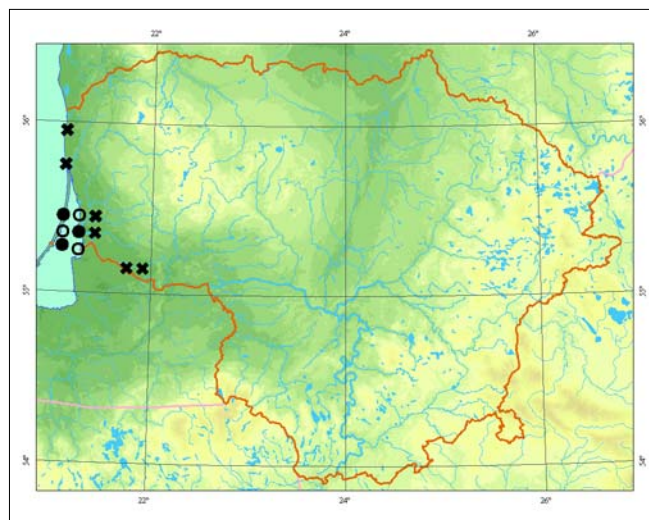
Paplitimas. Europoje ir Azijoje, introdukuota Amerikoje. Gana reta rūšis visame paplitimo areale. Lietuvoje labai reta, nes yra šiauriniame arealo pakraštyje. Aptinkama tik vakarinėje šalies dalyje (Klaipėdos ir Šilutės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 2 m aukščio vandens augalas plūduriuojančiais lapais, išsiskynantis vandens telkinių dugne. Vegetatyviniu būdu dauginasi stiebo dalimis. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Auga lėtai tekančiuose ir stovinčiuose vandenyse: Krokų Lankos ežere, Kuršių marių įlankose, upių, įtekančių į Nemuną, Baltijos jūrą ir Kuršių marias žemupiuose, žiotyse, senvagėse. Sudaro *Nymphoidetum peltatae* bendrijas, auga kitų vandens augalų bendrijose.

Populiacijų gausumas. Daugelyje senų radaviečių vandeninių plaumuonių populiacijos buvo gausios. Tikriausiai išnykusios Gėgėje ties Gėgininkais ir Vyčiais, Minijoje ties Sakučiais ir Minijos kaimu, Nemune ties Rusne, Rąžės, Danės ir Jūros žemupiuose, Krokų lankos ežere. Periodiškai pasirodo ir išnyksta Kuršių marių Pervalkos, Preilos ir Parnidžio įlankose. Pastaraisiais metais gausiausia populiacija žinoma Kuršių marių Kniaupo įlankoje, kur plaumuonės sudaro sąžalynus įlankos viduryje ir auga kitų augalų bendrijų pakraščiuose.

Jono Augustausko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandens taršos ir antropogeninės eutrofizacijos, dėl konkurencijos su kitais stambiais šakniastiebiais augalais – nimfeidais ir helofitais.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 1999: Vandeninės plaumuonės (*Nymphoides peltata* (S. G. Gmelin) O. Kuntze) bei jos bendrijų paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, (5)3: 219–226.

Sinkevičienė Z., 2000: *Nymphoidetum peltatae* (Allorge 1922) Bellot 1951 – vandeninis plaumuonynas – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 90–91. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania; here it is at the northern border of its distribution range. The plant is recorded only in the western part of the country (Klaipėda and Šilutė distr.). The largest population is in Kniaupas Bay of the Curonian Lagoon. In many previously known localities the plant has become extinct due to pollution, anthropogenic eutrophication and competition with other aquatic plants – especially nympheids and helophytes.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mėlynasis palemonas

Polemonium caeruleum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA PALEMONINIAI (POLEMONIACEAE)

2 (V) kategorija

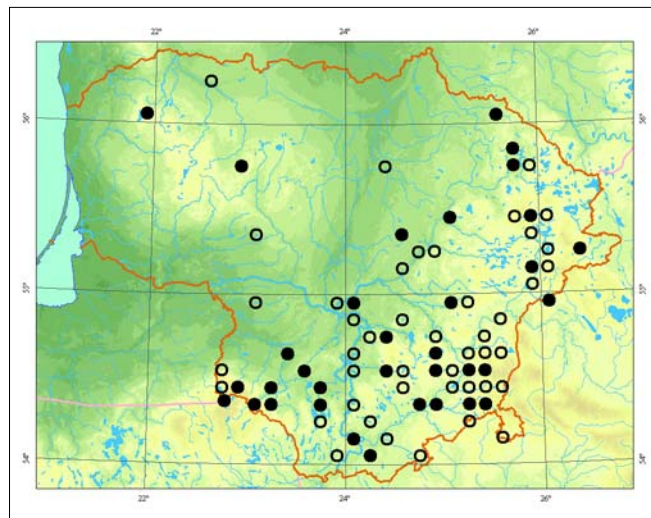
Statusas. Lietuvoje rūšis saugoma nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Skandinavijoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Vakarų ir Rytų Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Kinijoje, Korėjoje, Japonijoje, Aliaskoje. Sulaukėję augalai išplitę Vakarų ir Pietų Europoje bei rytinėje Kanados dalyje. Rūšis aptinkama visoje Lietuvoje, tačiau dauguma randaviečių telkiasi pietinėje ir rytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Stiebas status, 35–120 cm aukščio, viršutinė dalis plaukuota. Žiedai mėlyni, susitelkę šluotelėje stiebo viršūnėje. Žydi birželio–liepos mėn. Žiedai savidulkiai arba juos apdulkina plėviasparniai. Dauginasi sėklomis ir šakniastiebiais. Mėgsta drėgnus rūgštokus durpingus dirvožemius. Dažniausiai auga drėgnose pievose, krūmynuose, upių ir ežerų pakrantėse, drėgnuose lapuočių miškuose. Auginamas darželiuose, kartais sulaukėja.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis; retkarčiais sudaro didelius, kelis šimtus kvadratinį metrų užimančius sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia buveinių sausinimas, arimas, krūmų ir medžių susivėrimas. Gali reikėti kirsti medžius ir krūmus, ekstensyviai šienauti arba ganyti.

Informacijos šaltiniai

Karpuška R., Milaknytė J., Ryla M., 1994: Floristiniai radiniai prie Kančiogino ežero (Švenčionių raj.). — Kn.: Kulbis A. (red.), Floristiniai radiniai. 1993 vegetacijos sezonas. — Vilnius.

Tučienė A., 1976: Palemoniniai — Polemoniaceae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 214–220. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The sites of *Polemonium caeruleum* are concentrated in the southern and western parts of Lithuania. The species prefers wet grasslands and semi-open habitats, usually on moist peaty soils. Sometimes it escapes from cultivation. The habitats can be destroyed by draining, ploughing, or overgrowth with shrubs and trees. Restoration activities may include the cutting of shrubs and trees, regulated mowing and grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Vaistinis kietagrūdis

Lithospermum officinale L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA AGURKLINIAI (BORAGINACEAE)

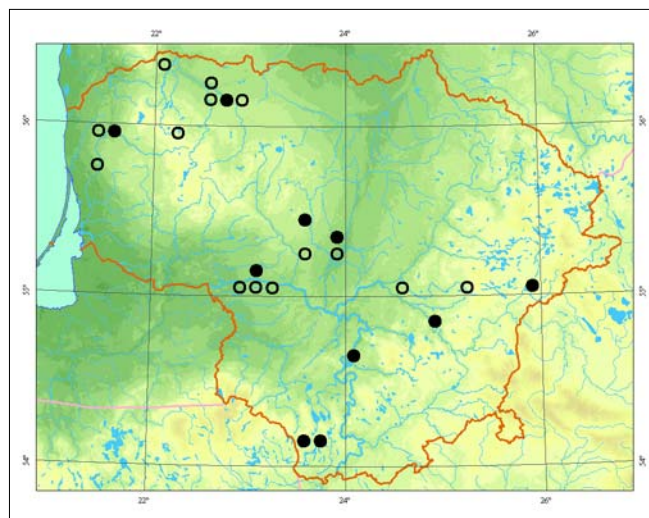
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Vakarų ir Centrinėje Azijoje.

Lietuvoje žinoma apie 30 radaviečių, įvairiose dalyse, išskyrus pietrytinę. Aptinkama Dubysos, Minijos, Nemuno, Obelės, Šventosios, Varduvo, Verknės, Virvytės ir Ventos slėniuose, Pakasų, Snaigyno, Šlavanto ir Šlavantėlio apyežerėse, ant Kernavės piliakalnio (Širvintų r.) ir Varnėnų miške (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga upių slėnių ir ežerų šlaituose, pakrantėse, kalvų šlaituose; tiek atvirose augavietėse, tiek šviesiuose krūmynuose ir miškuose. Vaistinis kietagrūdis prierašus derlingiems, karbonatingiems

priemolio ir molio dirvožemiams. Dažniausiai auga pamiškių, miško aikštelių ir šlaitų pievų bendrijose.

Populiacijų gausumas. Naujesnių duomenų yra tik apie 8 radavietes. Jose augalų skaičius nevienodas — auga ir pavieniui, ir grupėmis (iki keliasdešimties individų).

Grėsmės ir apsauga. Augaviečių keitimas ir pavėsinimas sutankėjus medžiams ir krūmams.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1961: Ežeriniai — *Boraginaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 238–263. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Lithospermum officinale is found in different parts of Lithuania, excluding the southeast where sandy soils prevail. It occurs on the open slopes of river valleys and lakes as well as on the dry riverbanks and lakeshores, on hillslopes, in sunlit bushes and forests. The soils in the habitat are rich in nutrients and carbonate, usually clay or loam. About 30 localities are known to exist but only eight have been confirmed by new data. *Lithospermum officinale* plants are not usually abundant.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Siauralapė plautė

Pulmonaria angustifolia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA AGURKLINIAI (BORAGINACEAE)

3 (R) kategorija

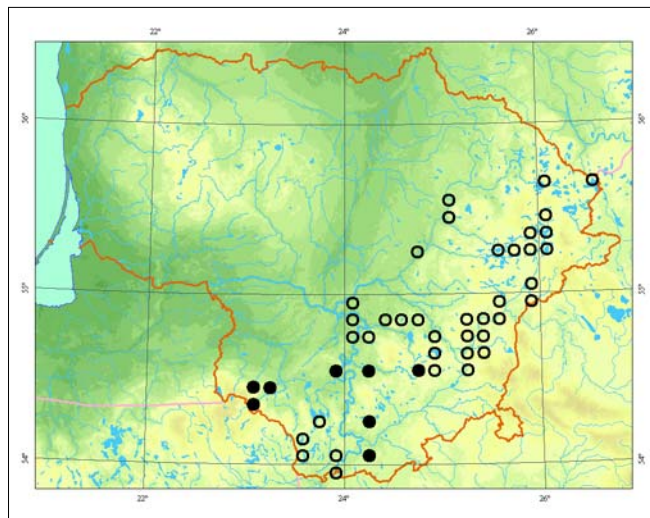
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi Vidurio ir Rytų Europos miškų zonoje.

Lietuvoje rūšis aptinkama pietinėje ir rytinėje dalyje. Augavietės yra Ignalinos, Kaišiadorių, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Prienų, Švenčionių, Trakų, Vilniaus, Zarasų rajonuose. Anykščių, Kauno, Ukmergės r. žinoma tik po 1 radavietę.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šaknias tiebiu, 0,2–0,3 m aukščio žolinis augalas. Iš pradžių rožiniai, vėliau žydrai mėlyni žiedai sudaro suktukus. Žydi balandžio–gegužės mėn. Vaisiai – riešutėliai, juos platina skruzdėlės. Šviesomėgis. Medingas. Dekoratyvus. Vaistinis. Dažniausiai auga retuose šviesiuose pušynuose ir ažuolynuose su pušimis. Pasitaiso plačialapių miškuose, mišriuose miškuose su gana tankiu lazdynų traku, lazdynais apaugusiuose šlaituose, miškų aikštelėse, palei miškų keliukus, kirtavietėse, pamiškėse, šlaituose.

Populiacijų gausumas. Pamiškėse dažniausiai aptinkami pavieniai individai. Miškuose paprastai auga negausiai, pasklidę gana dideliuose sklypuose. Kai

auga tinkamiausiomis sąlygomis, 1 m² aptinkama po keletą individų. Vienoje didžiausių žinomų populiacijų Labanoro apylinkėse (Švenčionių r.) saliaviname pušyne (*Peucedano-Pinetum* asociacijos bendrijos) žydėjimo metu gegužės pradžioje bendrijoms suteikia žydrą atspalvį.

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pavėsyje. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose (pakeitus augavietes), miško paklotės ardymo, tryptimo, rinkimo vaistams.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1976: Plautė – *Pulmonaria*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 242–245.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Pulmonaria angustifolia occurs in the southern and eastern parts of Lithuania. The species grows in pinewoods, broadleaved and mixed forests with a rather dense hazel underwood, slopes overgrown with hazel, forest glades, along forest paths, in felled areas, along forest edges and on slopes. Usually solitary individuals or small populations are found.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Jono Augustausko nuotrauka

Vaistinė raitinytė

Gratiola officinalis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BERVIDINIAI (SCROPHULARIACEAE)

1 (E) kategorija

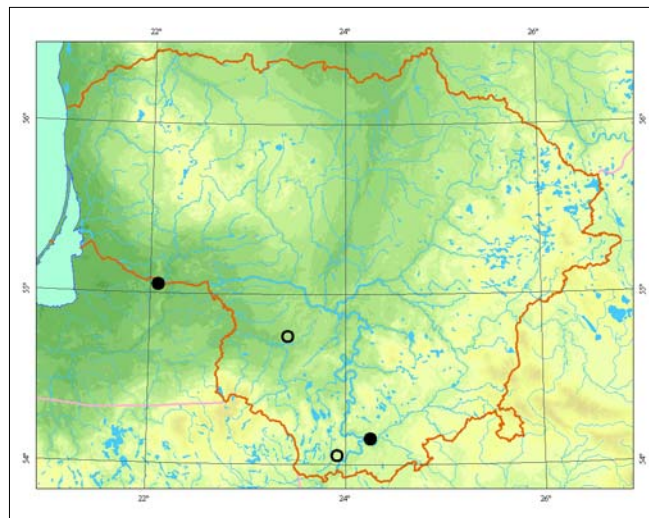
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Azijoje, Vakarų Sibire, Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje labai reta rūšis. Rasta prie Nemuno, Merguvos ežero krante ties Bitėnais, Druskininkuose ir Merkinėje (Varėnos r.), Timiniškėse (Marijampolės r.). Subborealio reliktas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 30 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis, kurias platina vanduo. Labai retai dauginasi vegetatyviniu būdu. Žydi birželio – rugsėjo mėn. Auga pakrančių krūmynuose, užpelkėjusiuose paupiuose, senvagių krantuose. Nuodingas. Visose augalo dalyse yra gliukozidų (gratsiosido ir gratsiotoksino), kurie sukelia labai stiprų viduriavimą.

Populiacijų gausumas. Visos populiacijos nuskurdusios, kiekvienoje likę tik po keletą individų. Senųjų pavyzdžių, esančių WI herbariume, autoriai nurodo, kad Druskininkuose ir Marijampolės r. *Gratiola offici-*

nalis augo nebūdingose vietose, buvo aptikti vos 3–5 kerai. Merkinėje (Varėnos r.) buvo aptiktas 1 generatyvinis ir keli vegetatyviniai individai, kurie augo palei daržus iškasto ir apleisto tvenkinio pakrantėje. Naujais radiniais šie duomenys nepatvirtinti. Merguvos senupės krante ties Bitėnais atokiai auga 5–7 kerai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, nes mažėja tinkamų augaviečių plotai. Pagrindinė priežastis – atvirų pakrančių užaugimas nendrėmis ir krūmais. Neigiamą įtaką daro dirbtinis pakrančių tvirtinimas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Raitinytė – *Gratiola*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 405–407. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This species has been found in only two localities on the banks of the Nemunas River. All populations are impoverished with only a few individuals remaining. The main reason for their extinction is the overgrowth of open banks with reeds and shrubs. Negative impacts are also produced by water erosion, the artificial support of banks, and dam establishment.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Mindaugo Rylos nuotrauka

Baltijinė linažolė

Linaria loeselii Schweigg.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BERVIDINIAI (SCROPHULARIACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2005 m.

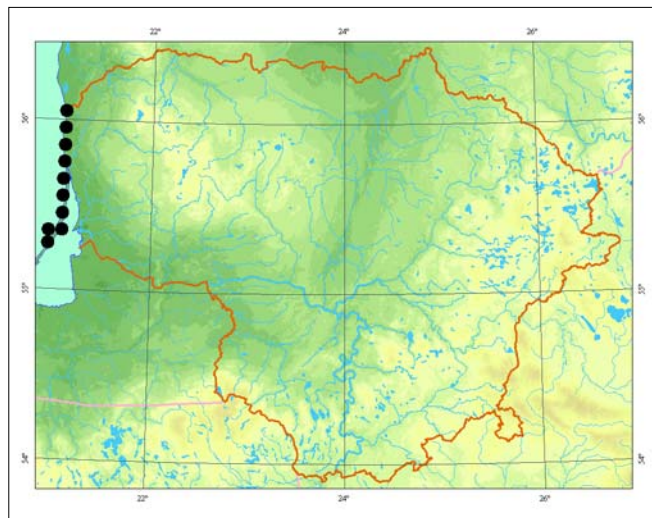
Įrašyta į ES Buveinių direktyvos II priedą.

Paplitimas. Rytinėje Baltijos pajūrio pakrantėje (Latvijoje, Kaliningrado srityje, Lenkijoje). Rytų Baltijos pajūrio smėlynų endemas.

Lietuvoje auga tik pajūryje: Kuršių nerijoje ir žemyninėje pajūrio dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, su šviesiai melsvu apnašu, 10–40 cm aukščio augalas. Lapai ir stiebas padengti plonu vaškiniu sluoksniu. Stiebas kylantis, nešakotas. Sėklos, patekusios į sūrų jūros vandenį, žūsta. Žydi gegužės – rugsėjo mėn., kartais žydi 2 kartus per vegetacijos sezoną. Auga neturtingame maisto medžiagų, eoliniame smėlyje. Pagrindinės augavietės – baltųjų kopų, pilkųjų kopų ir užuomazgių pustomų kopų buveinėse.

Populiacijų gausumas. Populiacijos dydis priklauso nuo ekologinių sąlygų augavietėse. Atviruose smėly-

nuose populiacijas sudaro 200–500 individų, o krūmais apaugusiuose, su tankiu žolynu būna tik 10–20 individų. Būdingas ilgas vegetacijos sezonas, todėl populiacijose vyrauja juveniliniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Kadangi tai silpnai konkuruojanti rūšis, ji nyksta, kai atviros vietos apauga krūmais, smėlyje kaupiasi humusas, netinkamai naudojamos ir tvarkomos baltosios pajūrio kopos.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Linažolė – *Linaria*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 423–428. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species occurs only in coastal regions. It is endemic of the sands of the East Baltic coastline. In Lithuania Linaria loeselii grows only on the seacoast – on the Curonian Spit and on the continental seacoast. The number of localities has decreased due to natural succession. The main threats to its survival are inappropriate use and management of seacoast white dunes.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Gebenlapė veronika

Veronica hederifolia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Lietuvos saugomų augalų sąrašuose nuo rūšis nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Viduržemio pajūryje, Kaukaze, Kryme, Mažajoje Azijoje, Centrinėje ir Rytų Azijoje. Kitur — užneštinis augalas.

Lietuva yra šiaurrytiniame natūralaus arealo pakraštyje: žinomos tik kelios radavietės.

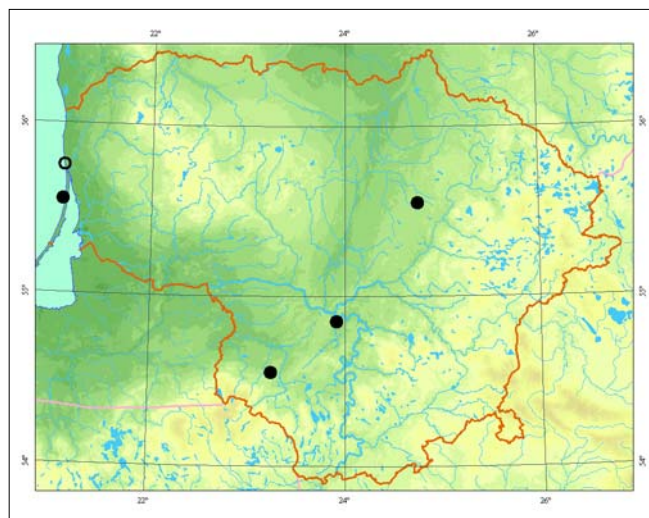
Biologija ir ekologija. Vienmetis, 8–30 cm aukščio žolinis augalas. Stiebai ploni, gulsti ar kylantys, nuo apačios šakoti. Lapai su gana ilgais lapkočiais. Žydi gegužės mėn. nedideliais violetiniais arba melsvais žiedais. Dauginasi sėklomis, kurios gali sudyti tais pačiais metais ir tada augalas žiemoja. Auga daržuose, pakrūmėse, lapuočių miškų aikštelėse, soduose. Vidurio Europoje tai būdinga pavasarinė efemerinė piktžolė kalkingų dirvožemių laukuose (*Stellarietea mediae* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Augavietėse auga gausiai, tačiau pačios populiacijos nėra pastovios.

Grėsmės ir apsauga. Mažėjant antropogeninės veiklos intensyvumui ir stiprėjant daugiamečių augalų konkurencijai, gebenlapių veronikų populiacijos gali susilpnėti arba visai sunykti.

Kęstučio Obelevičiaus nuotrauka

Augavietėse būtina išsaugoti nesusivėrusios augalijos plotelius, daržuose ir pasėliuose naikinant piktžoles nesunaikinti visų gebenlapių veronikų.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Bervidiniai — *Scrophulariaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 403–488. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

A few localities are known. It grows in vegetable gardens, deciduous forest glades and along their edges. The populations are unstable.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Blizgančioji veronika

Veronica polita Fries

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (*MAGNOLIOPSIDA*)
ŠEIMA BERVIDINIAI (*SCROPHULARIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje.

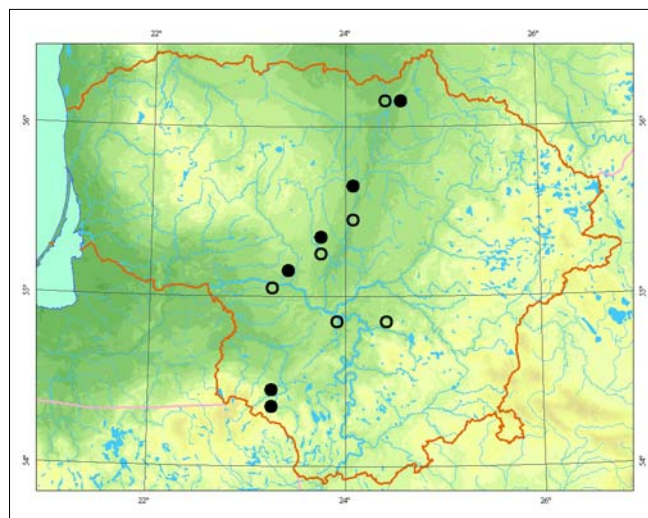
Lietuvoje gausiausios populiacijos yra Vidurio Lietuvos žemumoje: nuo Biržų ir Pasvalio šiaurėje iki Marijampolės pietvakariuose. Archeofitas.

Biologija ir ekologija. Vienmetis arba vienmetis žiemojantis žolinis augalas. Stiebai gulsti ar kylantys, nuo apačios šakoti, 5–25 cm ilgio. Lapai trumpakočiai. Nuo išoriškai labai panašių rūšių – pūdyminės veronikos (*Veronica agrestis*) ir tamsiosios veronikos (*Veronica opaca*) – skiriasi plačiai kiaušiniškais, prie pagrindo kraštais vienas kitą pridengiančiais taurėlapiais ir dviejų tipų plaukeliais (tankiai trumpais paprastais su ilgais liaukiniais), apaugusiais vaisiais (dėžutėmis). Žydi gegužės–rugsėjo mėn. nedideliais žydrais arba mėlynais žiedais. Dauginasi sėklomis, kurios gali sudygti tais pačiais metais. Auga daržuose, pasėliuose, dirvnuose, soduose, mėgsta sunkius, karbonatų turtingus molio ir priemolio dirvožemius. Sudaro žemaūges segetalinių piktžolių bendrijas (*Stellarietea mediae* klasės).

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse – vasarinių javų pasėliuose, daržuose, kuriuose nėra naudojami herbicidai, rudeninėse ražienose, karbonatų

Linos Jasiukonytės piešinys

turtinguose priemolio arba molio dirvožemiuose gali augti labai gausiai (Panevėžio, Kėdainių, Pasvalio, Marijampolės sav.).

Grėsmės ir apsauga. Rūšis prieraši derlingiems dirvožemiams ir paplitusi intensyvios žemdirbystės rajonuose, todėl kenčia nuo šiuolaikinių pažangių žemdirbystės technologijų ir herbicidų naudojimo. Ilgesniam laikui nepaliekant ražienų, dingsta galimybė susiformuoti rudeninėms populiacijoms.

Galima dirbtinai palaikyti populiacijas ekstensyvaus žemės ūkio sklypuose (ekologiniuose ūkiuose, nacionaliniuose parkuose, muziejuose).

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Bervidiniai – Scrophulariaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 403–488. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The most abundant populations are concentrated in the central Lithuanian lowlands. The plant grows in vegetable gardens, crop fields, wastelands, gardens; it prefers heavy carbonate-rich clay and loam soils.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Karališkoji glindė

Pedicularis sceptrum-carolinum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA BERVIDINIAI (SCROPHULARIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

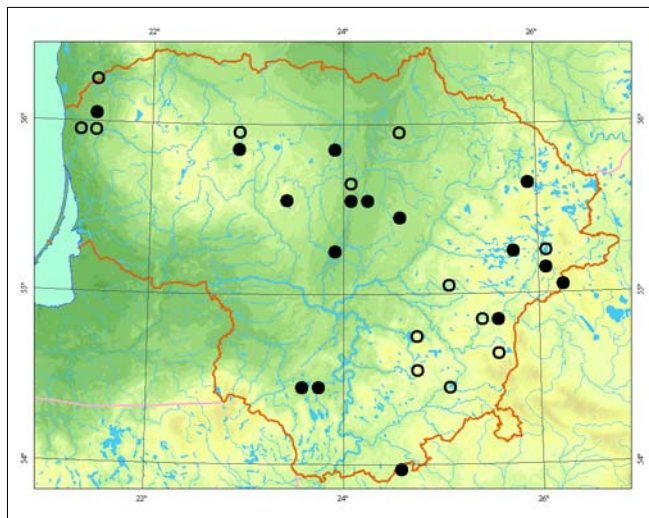
Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje.

Lietuvoje reta rūšis, bet aptinkama daugelyje rajonų: Vilniaus, Trakų, Alytaus, Panevėžio, Skuodo, Varėnos, Pasvalio, Švenčionių, Kelmės, Šiaulių, Kretingos, Kėdainių, Zarasų, Širvintų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio augalas. Stiebas status. Pamatiniai lapai sudaro skrotelę. Žiedai geltoni, apatinė lūpa raudonu kraštu. Viršutinė lūpa be snapelio ir be dantelių. Dauginasi sėklomis. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Auga durpingose pievose, pelkėtuose miškuose, šarmingose žemapelkėse. Prieraišus *Caricion davallianae* sąjungos žemapelkių bendrijoms.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos negausios, bet užima gana didelius plotus. Dažniausiai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis visoje durpingoje pievoje ar šarmingoje žemapelkėje. Vyrauja generatyviniai augalai. Populiacijos formuojasi įmirkusiose dirvose, kurias maitina gruntiniai ir iš aplinkinių teritorijų atitekantys, dažniausiai kalkingi vandenys. Vandens lygis dažniausiai laikosi lygiai su substratu arba kiek aukščiau jo.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl žemapelkių ir durpingų pievų sausinimo, hidrologinio režimo keitimo aplinkinėse teritorijose. Augalai jautrūs tręsimui.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Glindė – *Pedicularis*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 461–466. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species has been found in many localities sparsely scattered almost throughout all of Lithuania. The populations are not abundant but cover rather large areas. *Pedicularis sceptrum-carolinum* becomes extinct due to the drainage of mires and peaty meadows, and changes in the hydrological regime in adjacent territories; the species is sensitive to fertilisation.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Miškinė glindė

Pedicularis sylvatica L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA BERVIDINIAI (SCROPHULARIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

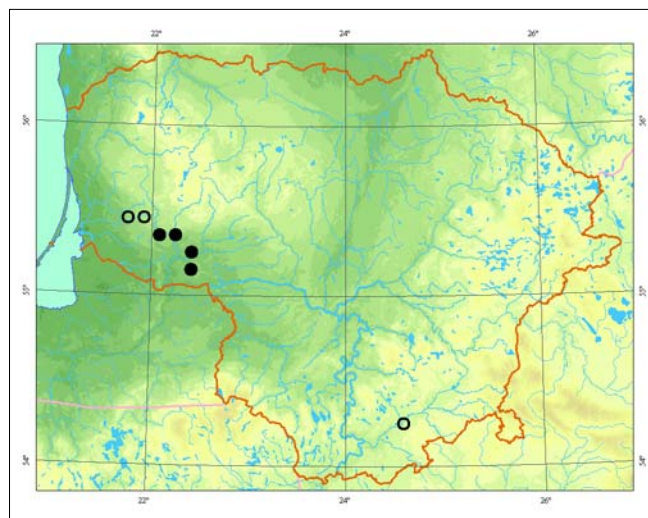
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje.

Lietuvoje reta, rasta Tauragės, Šilutės, Šilalės, Varėnos rajonuose.

Biologija ir ekologija. Dvimetis arba daugiametis, 5–15 cm aukščio augalas. Stiebai keli, statūs, nešakoti. Pamatiniai lapai sudaro skrotelę. Žiedai rožiniai, šviesiai purpuriniai, retai – balti. Dauginasi sėklomis. Terofitas. Žydi gegužės – birželio mėn. Auga pelkėtose pievose, pelkėtuose miškuose, pamiškėse, antropogenizuotose augavietėse, ant miško kelių, miško kvartalų linijų, dažniausiai *Juncetum squarrosi* bendrijose. Dirvožemiai rūgštūs (pH 4,0–4,5), neturtingi maisto medžiagų priesmėliai, kartais su plonu durpių sluoksniu.

Populiacijų gausumas. Gausiausiai auga Viešvilės rezervate (Tauragės r.). Didelės (užima apie 1 ha) ir gausios (kelių šimtų individų) populiacijos aptiktos Eičių ir Pužiškės girininkijose. Mažesnių populiacijų aptinkama visoje rezervato teritorijoje. Kituose rajonuose auga pavieniui arba nedidelėmis, iki 15 individų, grupėmis.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis yra augavietės ekologinių sąlygų keitimas. Neigiamą įtaką daro hidrologinio režimo keitimas augavietėse ir

aplinkinėse teritorijose – tai skatina bendrijų struktūros kitimą. Ilgainiui žolynas tankėja, daugėja augalų rūšių, pradeda augti krūmai.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1976: Glindė – *Pedicularis* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 461–466. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Pedicularis sylvatica is known to exist in only four localities. It occurs in swampy forests and wet meadows. Drainage is probably the main reason for species decline.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Žydrano Sinkevičiaus nuotrauka

Didžioji džioveklė

Orobanche elatior Sutton

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA DŽIOVEKLINIAI (OROBANCHACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Rytų Europos pietinėje dalyje, Pietvakarių ir Centrinėje Azijoje.

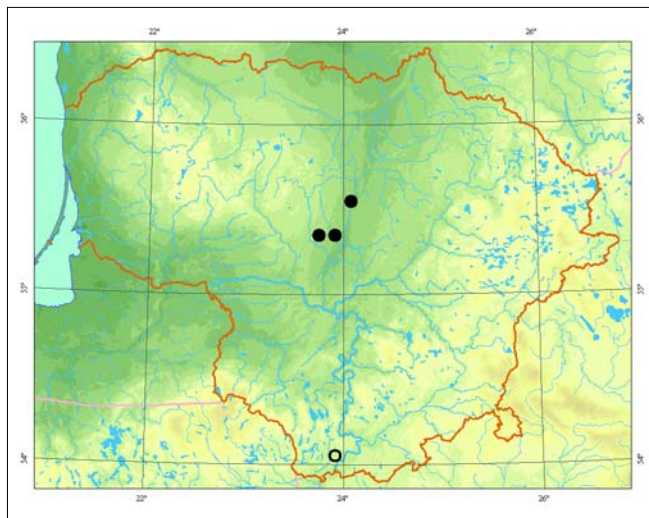
Lietuvoje rūšis reta, nes netoli nuo šiaurinės arealo ribos. XIX a. buvo rasta Paluknio (Trakų r.) apylinkėse, XX a. viduryje – Druskininkuose, bet dabar ten neaptinkama. Dabar žinomos rūšies populiacijos telkiasi Šušvės, Kruosto, Šarkupio slėniuose (Kėdainių r.), Nevėžio ir Liaudės slėniuose (Panevėžio r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–75 cm aukščio, rusvas ar gelsvas, chlorofilo neturintis parazitinis augalas. Lietuvoje įsikuria ant didžiagalvių bajorių (*Centaurea scabiosa*) šaknų. Žydi birželio–rugsėjo mėn., sėklos subręsta rugpjūčio–rugsėjo mėn. Dauginasi ir plinta vėjo išnešiojamomis ir vandens į dirvožemį įterpiamomis sėklomis. Sėklos sudygsta tik patekusios ant parazituojamo augalo šaknų ar ne daugiau kaip už 3 mm nuo jų. Auga sausose ir normalaus drėgnumo, gerai šildomose upių ir upelių šlaitų pievose. Šviesomėgis.

Populiacijų gausumas. Dauguma rūšies populiacijų užima nedidelį, 200–400 m² plotą, o dviejų populiacijų plotas yra apie 2000 m². Apie populiacijų dydį galima spręsti tik iš žydinčių augalų gausumo. Vidu-

Justino Janulaičio nuotrauka

tinis žydinčių augalų tankumas populiacijose – 0,1–0,2 ind./1 m². Daugiausia žydinčių individų aptikta Šušvės upės pakrantėje, Skinderišio kaime (2004 m. – 286 ind.) ir Nevėžio upės slėnio šlaite, Stuomeniškių kaime (2004 m. – 206 ind.). Didžiosios džioveklės individų tankumas populiacijose tiesiogiai priklauso nuo jas maitinančių augalų – didžiagraižių bajorių tankumo.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia sausų pievų pokyčiai. Nešienaujamose ir neganomose pievose susidarius storam nudžiūvusios žolės sluoksniui didžiosios džioveklės negali išaugti ir normaliai žydėti. Padidėjus maisto medžiagų kiekiui dirvožemyje ir suvešėjus aukštaūgiams augalams, nyksta didžiagalvės bajorės, ant kurių šaknų įsikuria didžiosios džioveklės. Būtina parengti buveinių tvarkymo planus ir juos įgyvendinti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1975: Džiovekliniai – *Orobanchaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 492–497. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Currently five populations of this species are known in the Kėdainiai and Panevėžys districts. The largest populations occupy ca. 2000 m². It is threatened by the alteration of habitat conditions.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Blyškioji džioveklė

Orobanche reticulata Wallr. (sin. *Orobanche pallidiflora* Wimm. et Grab.)

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA DŽIOVEKLINIAI (OROBANCHACEAE)

3 (R) kategorija

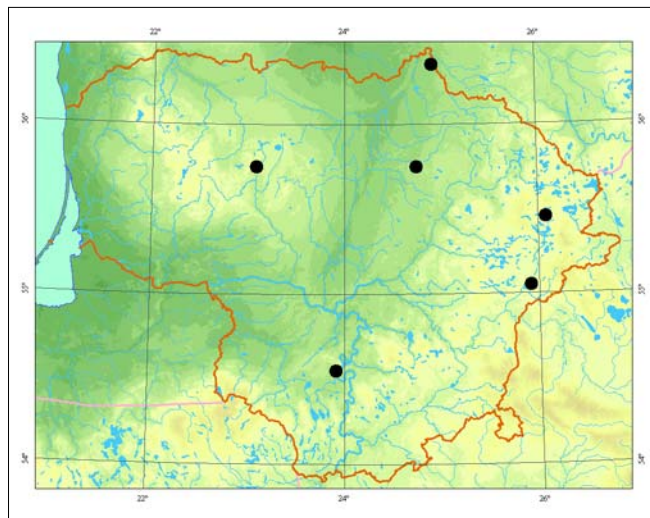
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Rytų Europos pietinėje dalyje, Kaukaze, Sibire, Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje rūšis reta, populiacijos žinomos Biržų, Ignalinos, Panevėžio, Prienų, Šiaulių ir Švenčionių rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis ar dvimetis, 20–100 cm aukščio, chlorofilo neturintis, rusvai gelsvas parazitinis augalas. Lietuvoje auga ant gelsvalapių usnių (*Cirsium oleraceum*) šaknų. Žiedynas ilgas, kartais sudaro pusę stiebo ilgio. Žydi birželio–rugsėjo mėn., sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dauginasi ir plinta tik vėjo išnešiojamomis ir vandens į dirvožemį įterpiamomis sėklomis. Sėklos sudygtą tik patekusios ant parazituojamo augalo šaknų ar ne daugiau kaip už 3 mm nuo jų. Auga pelkėtose pievose, upelių ir šaltinių pa-

Mindaugo Rylos nuotrauka

kraščiuose (*Calthion palustris* sąjungos bendrijose), taip pat drėgnuose ir šlapiuose miškuose, kurie yra gelsvalapių usnių sąžalynuose.

Populiacijų gausumas. Dėl savitos biologijos tiksliai nustatyti populiacijų dydį neįmanoma. Apie jas galima spręsti tik iš žydinčių augalų gausumo. Didžiausia dabar žinoma blyškiųjų džioveklių populiacija yra Biržų girioje, ištiesinto Žemosios Gervės upelio pakrantės apsausėjusioje pievoje. Ji užima beveik 800 m² plotą. 2004 m. aptikta apie 120 žydinčių individų. Pastebėta, kad žydinčių blyškiųjų džioveklių skaičius populiacijose skirtingais metais gali smarkiai kisti.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia plynieji miškų kirtimai rūšies populiacijų buveinėse. Būtina išlaikyti tinkamiausią medyno sudėtį, lajų ir atvirų aikštelių mozaiką.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1975: Džiovekliniai — *Orobanchaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 492–497. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Currently six populations of *Orobanche reticulata* are known Lithuania. The largest population, occupying ca. 800 m² is in the Biržai district. The species is threatened by the alteration of habitat conditions.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Paprastoji tuklė

Pinguicula vulgaris L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA SKENDENINIAI (LENTIBULARIACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

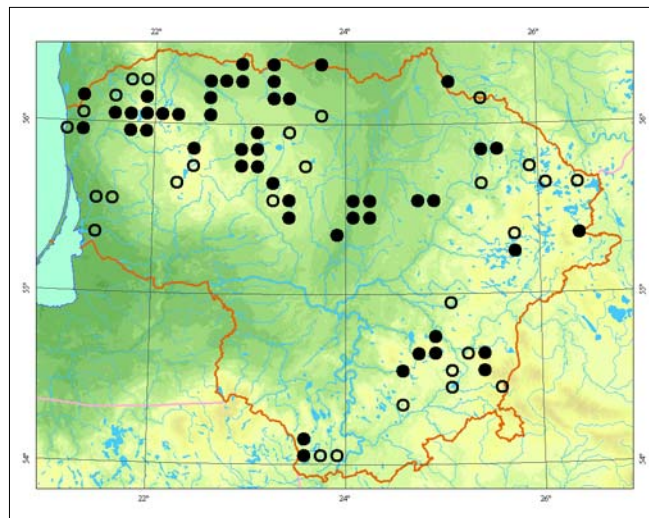
Paplitimas. Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje, Pietvakarių ir Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje aptinkama daugelyje rajonų įvairiose dalyse, bet retesnė pietvakarinėje. Žinoma daugiau nei 80 rūšies radaviečių.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, vabzdžiaėdis augalas labai trupu šakniastiebiu. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu. Auga atvirose vietose su silpnai rūgščiomis ar silpnos bazinės reakcijos žemapelkinėmis durpėmis. Patinka šaltiniuotos ir šarmingos žemapelkės bei durpingos pievos. Neretai auga ir antropogeninėse buveinėse – durpinguose melioracijos griovių krantuose, drėgnose apleistų smėlio karjerų lomose.

Populiacijų gausumas. Tik apie dalį radaviečių yra naujesnių duomenų. Populiacijos paprastai nebūna labai gausios – dažniausiai augalų skaičius nesiekia 100, bet kartais jų suskaičiuojama iki 250.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies retumą lemia saviti ekologiniai poreikiai, todėl ji jautri augavietės sąlygų pokyčiams. Išlikimui grėsmę kelia buveinių naikinimas jas eksploatuojant ir keitimas sausinant bei eutrofizuojant ne tik pačias pelkes, bet ir jų aplinką, kultūrinant durpingas pievas. Pelkėms ir durpingoms pievoms, ku-

riose dėl ūkinės veiklos pokyčių ar sausinimo auga krūmai, būtinos gamtotvarkos priemonės.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1976: Skendeniniai – *Lentibulariaceae*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 497–503. – Vilnius.

Balevičienė J., 2000: *Caricetum davallianae* Dutoit 1924 – liekninis viksvynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 28–30. – Vilnius.

Meškauskaitė E., Naujalis J., 1996: Paprastoji tuklė Kurtuvėnų regioniniame parke. – Kurtuva. Kurtuvėnų regioninio parko metraštis, 2: 57–64.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Over 80 localities are widespread across all of Lithuania. The least number of localities can be found in the southwestern part of the country. The abundance of *Pinguicula vulgaris* in many cases is not high.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Jono Augustausko nuotrauka

Stačioji vaisgina

Ajuga pyramidalis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

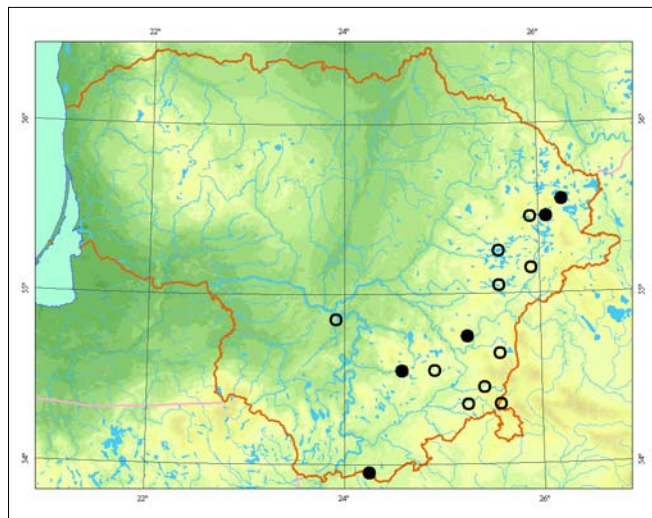
Paplitimas. Europoje — šiaurėje iki Norvegijos; pietuose pasiekia Viduržemio jūros regiono kalnus, Apeninus; vakaruose — Ispaniją, Portugaliją; rytuose — Kaukazą, Ukrainą.

Radavietės yra Rytų ir Pietryčių Lietuvoje. Rasta Kau-no, Molėtų, Šalčininkų, Švenčionių, Tauragės, Trakų, Varėnos, Utenos, Vilniaus, Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, palapų neišaugina. Lapai lygiakraščiai arba tik nežymiai rinčiuoti. Pažiedės daug ilgesnės už žiedus; žiedynas gana tankus, kūgiškas. Žydi gegužės—birželio mėn. Dauginasi sėklomis (mirmekofilai — sėklas platina skruzdėlės). Auga šviesiuose pušynuose (*Dicrano-Pinion* sąjungos bendrijose) ir mišriuose miškuose, taip pat pamiškėse, miškų aikštelėse, ant kvartalų linijų, šlaituose su *Trifolio-Geranietaea* klasės bendrijomis.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomose radavietėse auga pavieniui arba grupelėmis po kelis augalus.

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, nutrūkusi ekstensyvi ūkinė veikla — miškų aikštelių šienavimas ir ganymas; taip pat miškų želdymas, užaugimas krūmais ir medynų sutankėjimas. Mažesnę grėsmę kelia mindymas, augalų skynimas.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Vaisgina — *Ajuga*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 280—287. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Ajuga pyramidalis is known to be concentrated in sites located in eastern and southwestern Lithuania. The species occurs in pinewoods (*Dicrano-Pinion*) and mixed forests, mostly at the edges, in clearings and along the forest block lines. It also grows on slopes, in *Trifolio-Geranietaea* communities. The main threats are a cease in traditional management practices, overgrowth with shrubs, and the introduction of forest plantations.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Raudonžiedis berutis

Teucrium scordium L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje (išskyrus šiaurę), Vakarų Sibire, Centrinėje Azijoje. Atlanto reliktas.

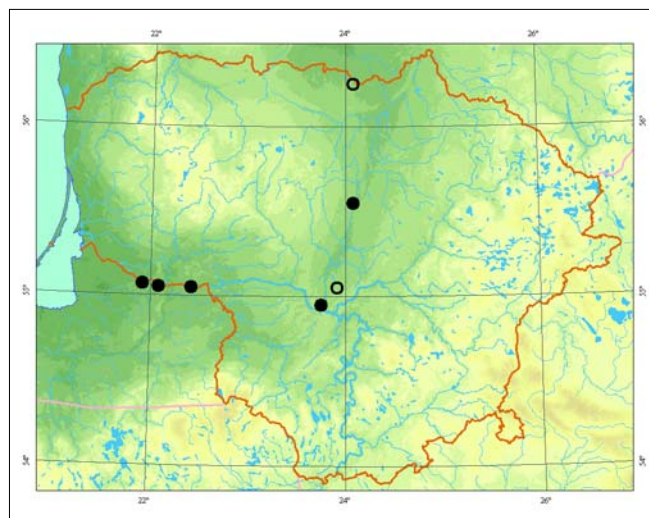
Lietuvoje aptiktos radavietės Bitėnuose (Šilutės r.), Viešvilėje (Jurbarko r.), Raudondvaryje (Kauno r.), Panemunėje (Pagėgių r.). Naujai rūšis aptikta Krekenavoje (Panevėžio r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–40 cm aukščio augalas. Stiebas stačias, dažniausiai šakotas, apvalus. Žiedai purpuriniai, kartais balti. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Sėklos subręsta rugsėjo–spalio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užliejamose pievose, upių bei griovių krantuose, lėkštoje pakrantėse, pakrančių krūmynuose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos suveši antroje vasaros pusėje. Gausi populiacija yra ties Bitėnais. Ją sudaro 20–25 generatyvinių ir 10–15 vegetatyvinių individų, kurie mažomis grupelėmis auga 20 × 30 m plote. Viešvilės apylinkėse populiaciją sudaro kelios

Vytauto Uselio nuotrauka

dešimtys vegetatyvinių individų. Naujai aptikta populiacija ties Krekenava yra gana didelė: ji užima apie 15 arų ir yra gausiausia (sudaro keletas šimtų augalų). Senųjų pavyzdžių, esančių WI herbariume, autoriai nurodo, kad pavieniai augalai augo Nemuno pakrantėje (Kauno r.) nebūdingose vietose. Šios radavietės pakartotinai nebuvo tikrintos, naujais radiniais duomenys nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, nes mažėja tinkamų augaviečių plotai. Pagrindinė nykimo priežastis – atvirų pakrančių užaugimas nendrėmis ir krūmais. Neigiamą įtaką daro vandens erozija bei dirbtinis pakrančių tvirtinimas, užtvankų įrengimas.

Informacijos šaltiniai

Galiniš V., 1976: Berutis – *Teucrium*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora: 5: 279–280. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Teucrium scordium occurs in flooded meadows and river banks. The size and structure of populations are unstable. During humid years several dozen vegetative individuals can be recorded; they are distributed on the edges of old riverbeds and in reeds along the Nemunas River. The main reason for species extinction is overgrowth of open banks with reeds and shrubs.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

lečialapė kalpokė

Scutellaria hastifolia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

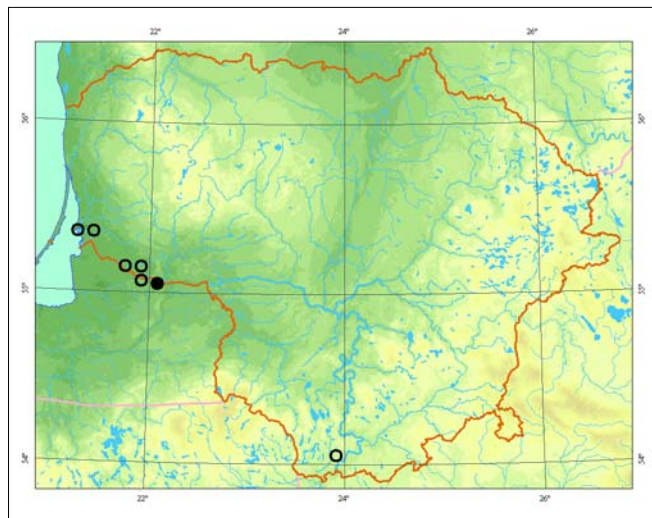
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Vakarų Sibire, Mažajoje Azijoje.

Lietuvoje žinomos radavietės Šilutės r. ir Druskininkuose. Senojoje literatūroje nurodoma, kad augusi Ilguvoje (Šakių r.), J. Jundzilo rasta Vilniaus apylinkėse ir Mickūnuose, tačiau Lietuvos herbariumuose tai patvirtinančių pavyzdžių nėra.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–40 cm aukščio augalas. Stiebas kylantis, briaunos apaugusios trumpais plaukeliais. Žiedai violetiniai, taurelė ir vainikėlis apaugę liaukiniais plaukeliais. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užliejamose pievose, upių bei griovių krantuose, pakrančių krūmynuose. Svarbiausios sąlygos augti yra turtingas maisto medžiagų dirvožemis ir periodiškai patenkantis paviršinis vanduo. Dažniausiai aptinkama aliuvinių pievų buveinėse.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje šiuo metu žinoma 1 populiacija ties Bitėnais, Merguvos ežero pakrantėse (Šilutės r.). Populiacija gausi, ją sudaro keli šimtai individų. Jų amžiaus struktūra tolygi. Plotuose, kur bendriose vyrauja aukštieji varpiniai, veši vegetatyviniai augalai, o kur žolynas retesnis ir žemesnis – generatyviniai. Kitose ankstesnėse radavietėse aptikti pavieniai *Scutellaria hastifolia* augalai augo nebūdingose vietose. Naujais radiniais šie duomenys nepatvirtinti.

Grėsmės ir apsauga. *Scutellaria hastifolia* išlikimo sąlyga – žmogaus ūkinė veikla.

Norint išsaugoti esamą populiacijos būklę, būtina kasmet šienauti pirmąją žolę, ganyti galvijus atole.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Kalpokė – *Scutellaria*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 378–381. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

This species has been found in a single locality. The population is abundant, covering a rather large area (100×200 m) in the flooded meadows along the Nemunas River and consists of a few hundred individuals. In order to preserve the existing state of the population, the first growth of grass has to be mowed every year, with limited subsequent mowing thereafter.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Meliscalapė medumėlė

Melittis melissophyllum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

1 (E) kategorija

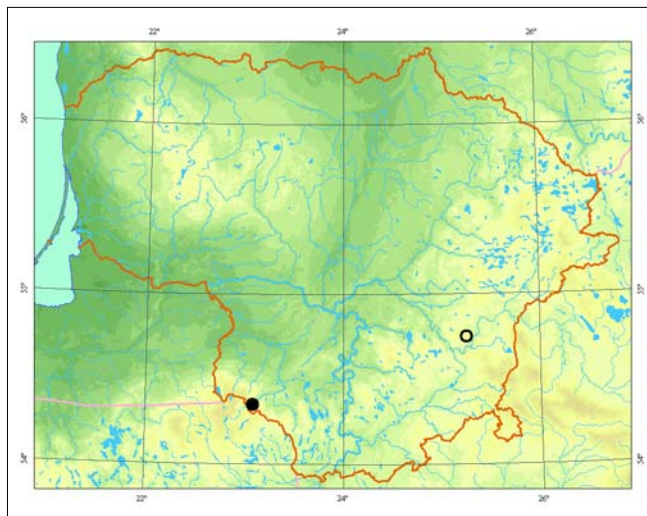
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europos kalnų ir lygumų regionuose.

Lietuvoje žinomos 2 reliktinės radavietės, iš kurių pastaruoju metu šios rūšies augalų aptinkama tik vienoje. 1953 m. rasta Vanaginės miške (Vilniaus r.), tačiau pakartotinių tyrimų metu šių augalų neaptikta. Juodelių apylinkėse (Kavalių sav.) 1991 m. rasta tebegyvuojanti populiacija. Esama XIX a. duomenų apie radavietę Markučiuose (Vilniaus apyl.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio žolinis augalas trumpu šakniastiebiu; hemikriptofitas. Visas augalas plaukuotas. Žydi stambiais rausvai margais žiedais nuo gegužės pabaigos iki birželio mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Paprastai dauginasi sėklomis; retai kada šakniastiebiais. Sėklos subręsta birželio mėn. pabaigoje arba liepos pradžioje. Auga sausuose lapuočių ir mišriuose miškuose ant šlaitų (*Tilio-Carpinetum betuli*), kurių medynuose vyrauja liepos, ąžuolai, beržai, pasitaiko eglių ir pušų. Žolyną sudaro daugiausia žemi augalai.

Populiacijų gausumas. Juodelių apylinkių populiaciją sudaro bent 2 subpopuliacijos, augančios piet-

niuose miškingų kalvų šlaituose, pavieniui arba negausiomis grupelėmis, po 3–5 augalus. Populiaciją sudaro 100–300 individų.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę augalams kelia miškų kirtimas, smėlio ir žvyro kasyba, dirvožemio erozija, augalų rinkimas, krūmų sutankėjimas.

Pernelyg sutankėjusiuose ir užkrūmijusiuose miškuose gali reikėti retinti medynus ir krūmus. Būtina riboti kasybą Juodelių karjere prie medumėlės augaviečių; sutvirtinti karjero šlaitus.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1976: Medumėlė – *Melittis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 330–331. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

The only surviving population of *Melittis melissophyllum* is known to be in southwestern Lithuania. The species occurs in dry broadleaved forests (*Tilio-Carpinetum betuli*) on slopes. The population consists of 100–300 individuals. The major threats are forest clearing, gravel mining, soil erosion, picking and the encroachment of shrubs.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Jono Augustausko nuotrauka

Stačioji notra

Stachys recta L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

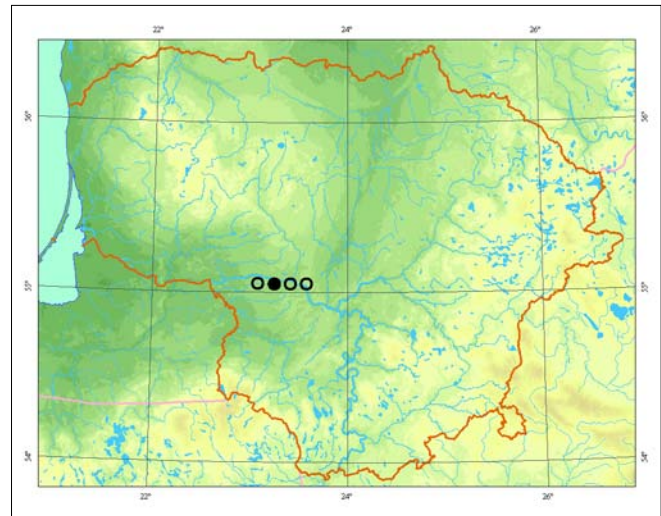
Paplitimas. Pietų, Vidurio ir Rytų Europoje, Mažojoje Azijoje, Kaukaze. Užneštinė Šiaurės Amerikoje. Lietuvos teritorija yra už šiaurinės ištisinio arealo ribos. Pagrindinės radavietės yra Nemuno slėnyje nuo Vilkijos iki Raudonės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas su trumpu šakniastiebiu. Stiebai statūs, tvirti, kartais kylančios, 10–50 cm aukščio. Žiedynas ilgas, menturiais viršūnėje sutankėję, prie pagrindo išretėję. Žiedai šviesiai geltoni. Žydi birželio–spalio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga sausų saulėtų šlaitų pievose, pakrūmėse, palaukėse (*Trifolio-Geranieta* klasės bendrijos). Galima aptikti antropogeninėse augavietėse. Eroziofilas.

Populiacijų gausumas. Įprastai auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Duomenų apie populiacijų kaitą nėra.

Valerijaus Rašomavičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Realią grėsmę populiacijoms kelia nebenaudojamų šlaitų (nešienaujamų, neganomų) apaugimas krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač smiltyniniais lendrūnais (*Calamagrostis epigejos*). Šis šviesomėgis atvirų vietų augalas nepakenčia pavėsavimo. Būtina svarbiausiose stačiųjų notrų paplitimo vietose – dešiniojo Nemuno slėnio šlaituose – dirbtinėmis priemonėmis palaikyti atvirų erdvių ir dygliuotaisiais krūmynais apaugusių plotų santykį. Taip būtų išlaikomos ir kitų saugomų augalų rūšių buveinės: boloninio katišelio (*Campanula bononiensis*), pievinio šalavijo (*Salvia pratensis*), melsvojo gencijono (*Gentiana cruciata*), vaisininio kietagrūdžio (*Lithospermum officinale*) – pievose; dygiosios slyvos (*Prunus spinosa*) – krūmynuose.

Informacijos šaltiniai

Galiniš V., 1976: Notra – *Stachys*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 335–342. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The main localities are concentrated on slopes on the right-side of the valley of the Nemunas River mid-section. The plant usually grows alone or in small groups. Actual threat to the populations is caused by the overgrowth of abandoned (not mowed or pastured) slopes with shrubs and tall grasses, especially *Calamagrostis epigejos*.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Miškinė žiomenė

Dracocephalum ruyschiana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

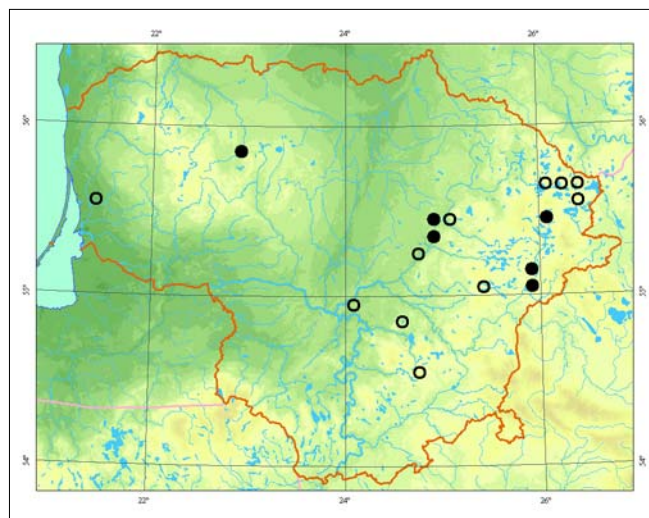
Įrašyta į Berno konvencijos I priedą.

Paplitimas. Iš vakarų į rytus arealas driekiasi nuo Vidurio Europos, Kaukazo, iki Sibiro, šiaurinės Mongolijos. Lietuvoje reta rūšis, dažniau aptinkama rytinėje ir pietrytinėje dalyse (Anykščių, Ignalinos, Kaišiadorių, Kauno, Molėtų, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Utenos, Zarasų rajonuose), o vakarinėje dalyje rasta tik Šilutės ir Kelmės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpašakniastiebis, 0,3–0,6 m aukščio žolinis augalas su keletu stačių stiebų. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Dekoratyvus. Šviesomėgis, nepakelia pavėsio. Aptinkamas retuose grynuose pušynuose arba mišriuose su beržais, miškų aikštelėse, pamiškėse, palei miško keliukus, kartais – atviruose smėlėtuose šlaituose, ypač ten, kur arti paviršiaus karbonatiniai dirvožemiai. Dažniausiai auga *Peucedano-Pinetum* asociacijos bendrijose.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupėmis. Baranavos apylinkėse (Švenčionių r.) žinomoje populiacijoje pavieniai augalai aptinkami apie 0,5 ha plote. Tinkamiausiomis sąlygomis augantys individai būna vešliai išsišakoję ir išsikeroję (1 augalas gali užimti 0,5 × 0,5 m plotą). Aukštaitijos nacionaliniame parke žinomoje didžiausioje populiacijoje sudaro grupes po keliasdešimt augalų.

Grėsmės ir apsauga. Sėklomis menkai plinta, populiacijos ilgą laiką aptinkamos tose pačiose vietose, todėl ypač pavojingas intensyvus ūkininkavimas, miškų kirtimas, trypimas, velėnos ardymas. Savaimė nyksta pakitus šviesos režimui, kai sutankėjęs miškas pavėsina augavietę. Augalai natūraliose augavietėse gali būti sunaikinti – iškasami sodinti darželiuose.

Informacijos šaltiniai

Galiniš V., 1976: Žiomenė – *Dracocephalum*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 325–330.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Rare in Lithuania, more frequent in the eastern and southeastern parts of the country. The species occurs alone or in groups in sparse pinewoods or mixed pine and birch forests, forest glades and edges, and beside forest tracks, especially in shallow carbonated soils.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Didžiažiedė juodgalvė

Prunella grandiflora (L.) Scholler

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

2 (V) kategorija

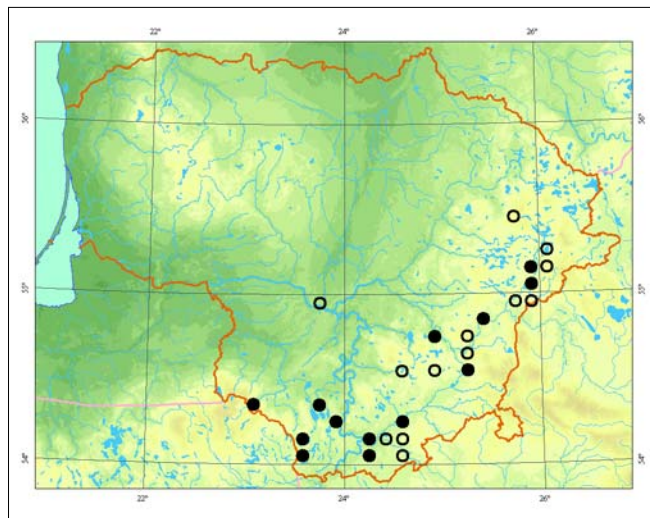
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi per Europą, Kaukazą iki Pietvakarių Azijos.

Lietuvoje rūšis aptinkama pietinėje ir pietrytinėje dalyje, arti šiaurinės arealo ribos. Augavietės telkiasi Lazdijų, Švenčionių, Varėnos, Vilniaus, Trakų rajonuose. Labiausiai į rytus nutolusi radavietė yra Utenos r., į vakarus — Kauno r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–60 cm aukščio žolinis augalas su šakniastiebiu. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Šviesomėgis, pavėsingose augavietėse skursta. Dekoratyvus. Medingas. Kalcifilas. Auga sausose pievose, retuose sausuose miškuose, dažniausiai *Dicrano-Pinion* sąjungai priklausančiuose pušynuose, miškų aikštelėse, kirtavietėse, palei kvartalų linijas, miškų keliukus, pamiškėse.

Populiacijų gausumas. Pasitaiko pavienių augalų, bet tinkamose vietose auga įvairaus dydžio grupėmis. Daž-

niausiai grupės užima apie 0,5 m² plotą, tačiau randama iki 2 m² užimančių sąžalynų, kuriuose suskaičiuojama iki 30 augalų, iš kurių tik dalis būna vaisingi. Viena didžiausių populiacijų žinoma Baranavos miške (Švenčionių r.), kur 50 m ilgio ruože suskaičiuota dvylika apie 1 m² dydžio grupių, kuriose du trečdaliai augalų buvo vaisingi.

Grėsmės ir apsauga. Savaime sunyksta pavėsyje. Nyksta dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose ir pakeiktus augavietes, dėl smarkaus ganymo, trypimo, skynimo, perkėlimo į darželius.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1976: Juodgalvė — *Prunella*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 363–365.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Prunella grandiflora is recorded in the southern and southeastern parts of the country. In Lithuania it is close to the northern border of its distribution range. The species occurs in sparse dry forests, usually pinewoods, forest glades, cleared areas, along forest quarter lines, forest tracks and edges, and dry meadows. Solitary individuals sometimes occur, but in suitable sites it grows in groups.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Eugenijaus Drobelio nuotrauka

Miškinė mėta

Mentha longifolia (L.) Huds.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

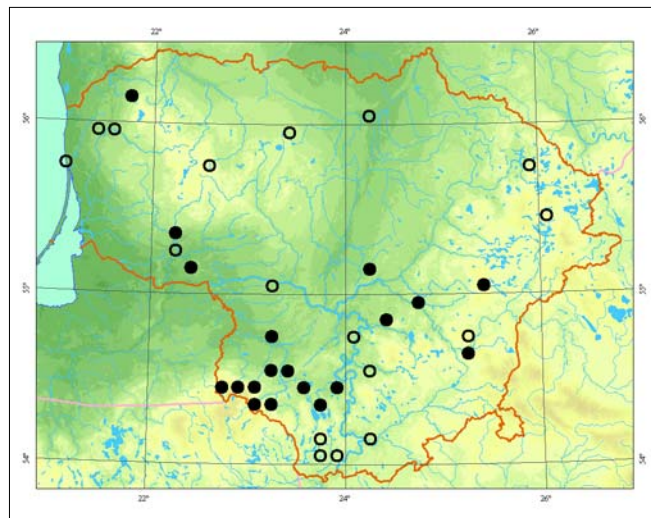
Paplitimas. Beveik visoje Europoje, Kaukaze, Mažonoje ir Centrinėje Azijoje, Afrikoje; Šiaurės Amerikoje užneštinė rūšis.

Aptinkama visoje Lietuvoje, kiek dažniau pietvakarinėje ir vakarinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–100 cm aukščio žolinis augalas. Stiebas status, dažniausiai šakotas. Tankūs žiedynai susitelkę stiebo ir šakų viršūnėse. Augalų išvaizda labai įvairi; jie lengvai kryžminasi su kitų rūšių mėtomis. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Medingas, apdulkina vabzdžiai, daugiausia plėviasparniai, drugiai ir žiedmusės. Dauginasi vegetyvinio būdu ir sėklomis. Auga įvairiose vidutinio drėkinimo arba drėgnose augavietėse: mišriuose ir lapuočių miškuose, pievose ir pakrūmėse, paupiuose, paežerėse, pagrioviuose, pamiškėse ir pelkių pakraščiuose. Kartais auginamas; sulaukėja ir išplinta natūraliose bei antropogeninėse augavietėse.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Tinkamose augavietėse populiacijos ilgai išsilaiko ir sudaro didelius, keliolikos kvadratinų metrų plotą, kai kada sparčiai plintančius sąžalynus. Nyksta tankėjant krūmams ir žolinei augalijai. Nežinoma, kokią dalį sudaro natūralios ir sulaukėjusių kultūrinių augalų populiacijos.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvus sausinimas, arimas, herbicidų naudojimas, natūralių populiacijų kaita sulaukėjusių augalų sąžalynais.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1976: Mėta — *Mentha*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 291–303. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Mentha longifolia occurs throughout Lithuania, concentrating mostly in the west and southwest. The species is found in a wide range of habitats, mostly in semi-open wet or damp sites. Some abundant populations are formed by escaping from cultivation. Natural populations are vulnerable to herbicides, ploughing, drainage, and encroaching shrub and tree cover.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Pievinis šalavijas

Salvia pratensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA NOTRELINIAI (LAMIACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m. (tik *S. pratensis* f. *rubicunda*), nuo 1981 m. — *Salvia pratensis*.

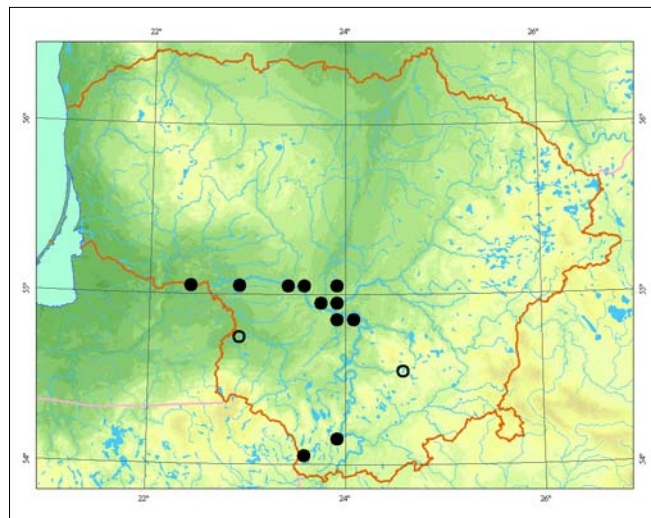
Paplitimas. Europoje. Šiaurės Amerikoje užneštinė. Lietuvoje gausiai auga Nemuno ir Nevėžio upių slėnio šlaituose (Jurbarko, Šakių, Kauno r.) bei Lazdijų r.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio augalas. Stiebas status, plaukuotas, su briaunomis. Žiedai mėlyni arba violetiniai. Žydi gegužės–liepos mėn. Medingas augalas. Auga upių salpų vidurinės ekologinės juostos aukštuose lygmenyse, prievaginiame pylime ant aliuvinių, velėninių karbonatinių priemolio ar priemolio dirvožemių. Taip pat pakrūmėse, nenaudojamose ganyklose. Pagrindinės augavietės yra stepinių pievų buveinėse.

Populiųjų gausumas. Auga sąžalynais. Sudaro tankias, gausias populiacijas, kurios užima gana didelius plotus (50–100 m²). Vyrauja generatyviniai individai.

Romualdo Barausko nuotrauka

lius plotus (50–100 m²). Vyrauja generatyviniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia tiek natūralūs, tiek antropogeniniai veiksniai. Būtina pusiausvyra tarp augviečių apsaugos ir naudojimo sąlygų. Neigiamą įtaką populiacijoms daro šienavimas netinkamu laiku, intensyvus ganymas, arimas.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1976: Šalavijas — *Salvia*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 368–378. — Vilnius.

Kizienė B., 1998: Klasė *Festuco-Brometea erecti* Br.-Bl. et R.Tx. 1943 stepinės pievos. — Kn.: *Rašomavičius V.* (red.) Lietuvos augalija. I. Pieves: 77–94. — Kaunas—Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is known to exist in a few localities most of which are situated in the valley of the Nemunas River. Distribution is restricted due to a lack of suitable habitats. The establishment of a balance between habitat conservation and use is essential as abandoned slopes overgrow with shrubs. Negative impact is also caused by overintensive habitat use: untimely mowing, intensive pasturing and ploughing.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Rudeninė praujenė

Callitriche hermaphroditica L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA PRAUJENINIAI (CALLITRICHACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje ir Šiaurės Amerikoje. Reta visoje Europoje.

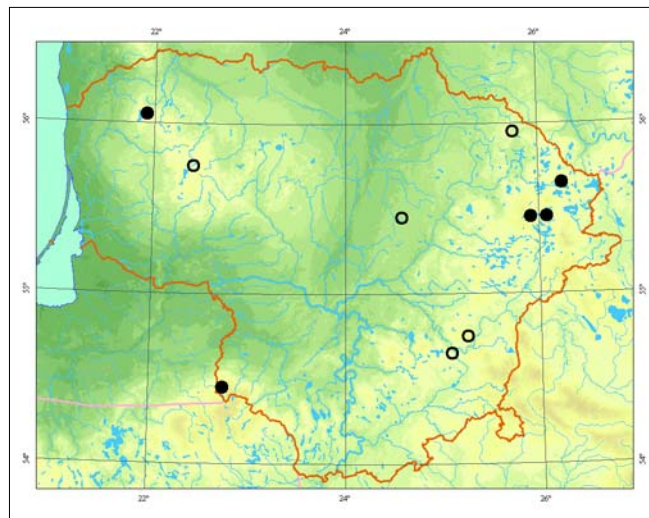
Lietuvoje nuo 1990 m. žinomos 5 radavietės rytinėje, vakarinėje ir pietvakarinėje dalyse. Gali būti, kad rūšis yra paplitusi plačiau, tačiau augalai gana sunkiai pastebimi ir atpažįstami.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 5–40 cm aukščio povandeninis augalas, dažnai išsišaknijantis ties tarpbambliais. Žiedai išauga iš priešinių bekočių lapų pažastų. Dažniausiai randami vegetuojantys augalai; su žiedais ir nesubrendusiais vaisiais surinkti liepos ir rugpjūčio mėn. Auga stovinčiuose ir lėtai tekančiuose, mažai maisto medžiagų ir karbonatų turinčiuose vandenyse. Dažniausiai aptinkamas ežerų seklumose, iki 0,5 m gylio, prie maudyklių ir prieplaukose, kur pakrančių augalija specialiai šalinama arba neužauga dėl smarkaus trypimo. Kartais auga ežeruose povandeninių augalų juostoje, apie 1–2 m gylyje.

Populiacijų gausumas. Gausiausia šiuo metu žinoma yra Platelių ežero populiacija, kur rudeninės praujėnės sudaro vešlius sąžalynus jachtų klubo akvatorijoje

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

je (nuo 0,5 iki 2 m gylio). Kitose naujose radavietėse populiacijos negausios. Gana gausi buvo Lėno ežero (Ukmergės r.) populiacija, kurios dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl vandenų taršos ir eutrofizacijos, vandens telkinių užžėlimo.

Užžėlusiuose ežeruose rūšiai išlikti padeda žmogaus veikla – povandeninės augalijos pertekliaus šalinimas, nendrių šienavimas.

Informacijos šaltiniai

Galiniš V., 1976: Praujeniniai – *Callitrichaceae* – Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 5: 266–274.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is rare in all of Europe; only five new localities are known to exist in Lithuania. The most abundant currently known population is in Lake Plateliai where it forms an overgrowth 50 m in length at a depth of 0.5–2 m. In the other newest localities the populations are not abundant. The state and distribution of the species in Lithuania has not been sufficiently studied.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Boloninis katilėlis

Campanula bononiensis L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA KATILĖLINIAI (CAMPANULACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

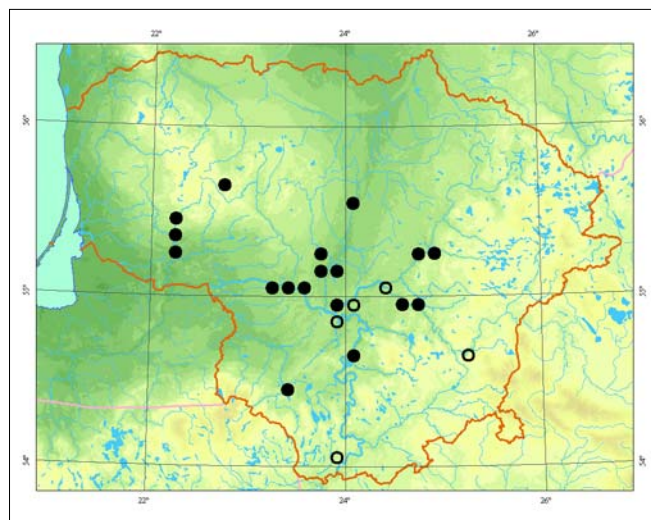
Paplitimas. Europoje, išskyrus arktinę sritį, Kaukaze, Vakarų Sibire, šiaurinėje Centrinės Azijos dalyje. Lietuvoje pagrindinės populiacijos yra vidurinės ir vakarinės dalies didžiųjų upių (Nemuno, Neris, Dubysos, Nevėžio) ir jų intakų slėniuose ir raguvose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, trumpu šakniastiebiu, 60–120 cm aukščio, stačiu stiebu žolinis augalas. Šviesiai mėlyni arba violetiniai žiedai susitelkę į siaurą, ilgą, paprastai daugiašalę kekę arba šluotelę. Žydi liepos–rugpjūčio mėn., dauginasi sėklomis. Mėgsta kalkingus dirvožemius, yra šviesomėgis ir šilumomėgis. Auga miškų aikštelėse, pamiškėse ir pakrūmėse, sausose pievose (*Trifolio-Geranietea* klasės bendrijos).

Populiųjų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis. Duomenų apie populiacijų kaitą nėra.

Giedriaus Švitros nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Potencialią grėsmę populiacijoms kelia nebenaudojamų šlaitų (nešienaujamų, neganomų) apaugimas krūmais ir aukštaūgėmis žolėmis, ypač smiltyniniais lendrūnais (*Calamagrostis epigejos*), nes augalai nepakenčia pavėsiniui.

Būtina svarbiausiose boloninių katilėlių paplitimo vietose – didžiųjų upių šlaituose – dirbtinėmis priemonėmis palaikyti atvirų erdvių plotus. Taip būtų išlaikomos ir kitų saugomų augalų rūšių buveinės: stačiosios notros (*Stachys recta*), pievinio šalavijo (*Salvia pratensis*), melsvojo gencijono (*Gentiana cruciata*), vaistinio kietagrūdžio (*Lithospermum officinale*).

Informacijos šaltiniai

Strazdaitė J., 1980: Katilėliniai – Campanulaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 11–23. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The main populations are situated in the valleys and ravines of the largest rivers (the Nemunas, Neris, Dubysa, Nevėžis) and their tributaries in the central and western parts of the country. The plant grows sporadically or in small groups. A potential threat to the populations is the overgrowth of the abandoned (not mowed or pastured) slopes with shrubs and tall grasses, especially *Calamagrostis epigejos*.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Šiurkštusis katilėlis

Campanula cervicaria L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA KATILĖLINIAI (CAMPANULACEAE)

3 (R) kategorija

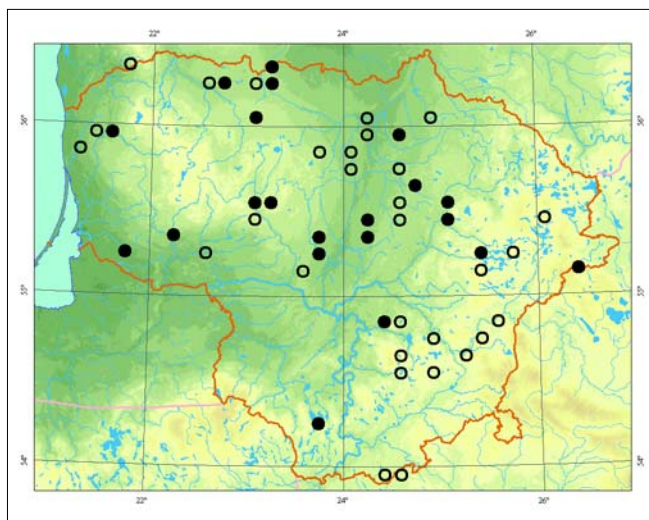
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje ir Vakarų Sibire. Lietuvoje rūšis aptinkama daugelyje rajonų, bet reta.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, kartais daugiametis, tačiau žydintis tik vieną kartą, 0,4–0,8 m aukščio žolinis augalas. Pirmais metais suformuoja lapų skrotelę, o stiebus su žiedynais išaugina antrais metais. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. šviesiai mėlynais žiedais, susitelkusiais į galvutes. Vaisius – daugiasėklė dėžutė, atsidaranti angelėmis. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis. Mėgsta derlingus ir kalkingus dirvožemius. Auga išretėjusiuose plačialapių ir mišriuose miškuose, dažniausiai priklausančiuose *Quercus-Fagetea* klasei, taip pat palei miškų keliukus, kvartalų linijas, miškų aikštelėse, kirtimuose, pamiškėse. Augalai paprastai nesudaro ištisinės dangos, auga nedideliu atstumu vieni nuo kitų.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis (iki 10 individų), jose būna antramečių fertilių individų ir pirmų metų skrotelių.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pakeitus augavietes, dėl intensyvaus ūkininkavimo miškuose, trypimo, skynimo, rinkimo vaistams.

Informacijos šaltiniai

Strazdaitė J., 1980: Katilėlis – *Campanula*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 12–21. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The species is rare in Lithuania, recorded in many districts in calcareous soils in thinned broadleaved and mixed forests, beside forest tracks, quarter lines, in forest glades and along forest edges. *Campanula cervicaria* grows alone or in small groups (up to 10 individuals).

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Ežerinė lobelija

Lobelia dortmanna L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)

ŠEIMA LOBELIJINIAI (LOBELIACEAE)

1 (E) kategorija

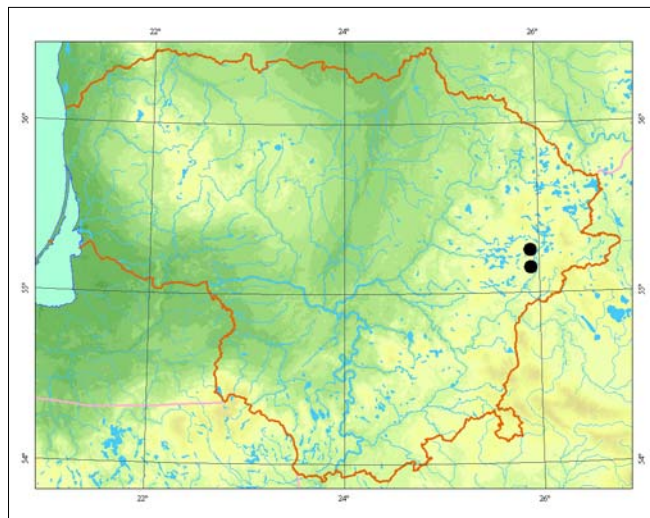
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės Amerikos ir Europos vidutinio ir šalto klimato juostų okeaninėse srityse.

Lietuvoje rūšis rasta tik Keročio, Salinio, Salaičio, Ešerinio ir Girutiškio ežeruose (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–70 cm aukščio vandens augalas. Šaknys baltos, kuokštinės. Trumpi povandeniniai lapai sudaro skrotelę. Melsvi žiedai sudaro virš vandens iškilusias mažąsias kekes. Žydi birželio pabaigoje, liepos mėn. Vegetatyviniu būdu dauginasi šakniastiebio dalimis su lapo skrotele. Auga rūgščiuose, neturtinguose maisto medžiagų ir karbonatų minkšto vandens ežeruose. Sudaro įvairaus dydžio sąžalynus smėlėtose arba kiek uždumblėjusiose seklumose iki 0,5 m gylio. Lietuvoje niekada neauga kartu su panašios ekologijos ežerinėmis slepišerėmis (*Isoetes lacustris*).

Populiacijų gausumas. Šiuo metu didžiausios ir gausiausios yra Salinio ir Ešerinio ežerų populiacijos. Ta-

čiau jų sekliuose augavietėse išigali pakrančių augalai. Labai sumažėjusi Keročio ežero populiacija – lobelijos išlikusios šiaurinėje ežero dalyje, užaugančioje nendrėmis. Ko gero, geriausiai atrodo Salaičio ežero populiacijos būklė. Tačiau nė viename ežere neatlikti nuodugnų populiacijų tyrimai. Girutiškio ežere rūšis neberandama nuo 1972 m.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl ežerų taršos, eutrofizacijos ir rūgštėjimo, žuvivaisos, taip pat dėl konkurencijos su pakrančių augalais. Grėsmę kelia pernešybos intensyvus ežerų naudojimas poilsiui.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1980: Lobeliniai – *Lobeliaceae*. – Kn. Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 23–25 – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania. In known localities the populations are rather abundant, but many habitats have been invaded by reeds and sedges. In Lake Girutiškis the species has not been found since 1972. The main threats are (extensive use of this type of lake for recreation and fishery) and its acidification.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

Miškinė varnalėša

Arctium nemorosum Lej.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

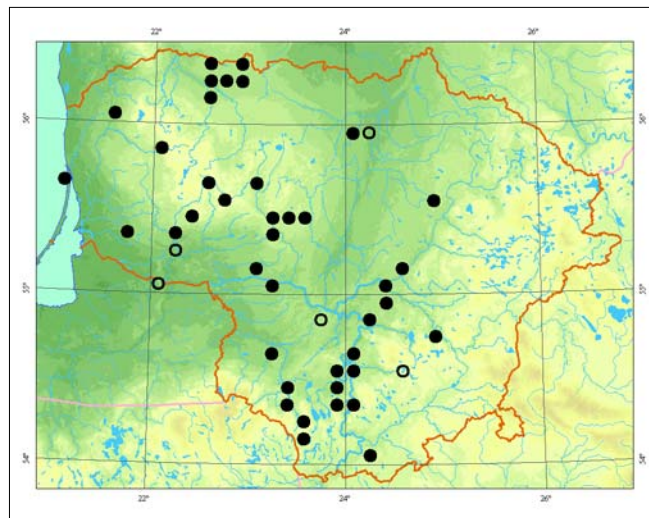
5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje. Lietuvoje rūšis aptinkama vakarinėje, šiaurvakarinėje, pietinėje dalyse. Nerasta rytinėje, šiaurrytinėje ir pietrytinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Dvimetis, 1–2 m aukščio žolinis augalas. Pirmais metais išaugina liemeninę šaknį ir lapų skrotelę, antrais – šakotą stiebą su stambiais lapais ir graižais, po 3–6 susitelkusiais į kekes. Žydi liepos mėn., dauginasi sėklomis. Joms subrendus, graižai lengvai nulūžta ir išplinta prikibę prie žvėrių kailio, žmonių drabužių. Aptinkamas plačialapių miškuose (*Quercus-Fagetea* klasės bendrijos), dažniau – esančiuose upių slėniuose. Pasitaiko kirtavietėse, palei miško keliukus, pamiškėse.

Populiacijų gausumas. Daugelyje radaviečių populiacijos negausios. Paprastai viename miško sklype galima aptikti keletą žydinčių ir keletą pirmamečių

augalų. Pietinėje Lietuvos dalyje esančiame Buktos miške (Marijampolės r.) aptinkami gana gausiai. Kai kur palei keliukus, kirtavietėse, pamiškėse sudaro miškinų varnalėšynų bendrijas.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, kai dėl aktyvios ūkinės veiklos keičiamos augavietės, vaistams ar buitinėms reikmėms renkamos šaknys.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Varnalėša – *Arctium* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 146–149. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The species has been recorded in the western, northwestern and southern parts of the country, but not found in the eastern, northeastern and southeastern parts. *Arctium nemorosum* occurs in broadleaved forests, more frequently in river valleys; it also occurs in felled areas, along forest tracks and at forest edges. Populations are not abundant in a majority of localities. *Arctium nemorosum* forms communities by forest tracks, in felled areas and along forest edges only in Bukta forest (southern Lithuania).

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Jono Augustausko nuotrauka

Įvairialapė usnis

Cirsium heterophyllum (L.) Hill

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

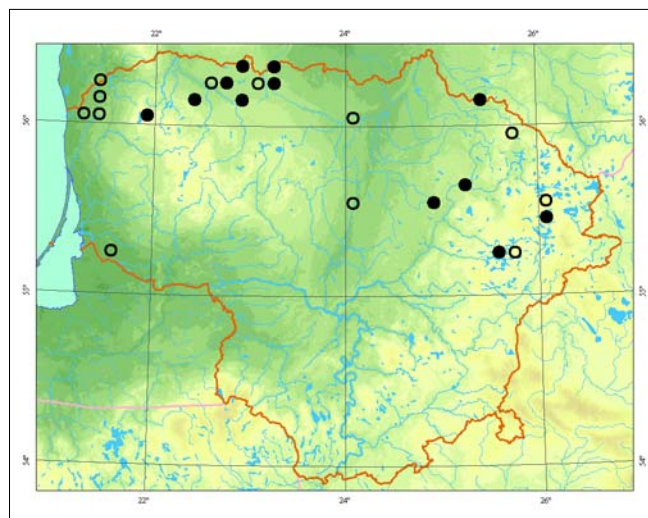
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rytų ir Šiaurės Europoje, išskyrus arktinio klimato juostą, Vidurio ir Vakarų Europos kalnuose, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, pietvakarinėje Vakarų Sibiro dalyje.

Dauguma žinomų radaviečių yra Lietuvos šiaurėje: Akmenės, Joniškio, Kretingos, Mažeikių, Plungės, Skuodo rajonuose. Pavienių radaviečių rasta Rokiškio, Zarasų, Ignalinos, Utenos, Švenčionių, Anykščių r.; Pietvakarių ir Vidurio Lietuvoje beveik neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis šakniastiebis žolinis augalas. Žydi liepos ir rugpjūčio mėn. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis, tačiau ilgalaikis sėklų bankas dirvožemyje nesusidaro. Dažniausiai auga mišriuose ir lapuočių miškuose: mišriuose eglynuose (*Melico nuntantis-Piceetum*), pakaitiniuose beržų ir drebulių miškuose, *Carpinion* ir *Alnion incanae* sąjungų lapuotynuose, taip pat drėgnose pievose (*Calthion*, *Molinion*) ir pagrioviuose. Paprastai aptinkama šviesesnėse vie-

tose — miškų retmėse, pamiškėse, vėjavartų plotuose, prie kelių, kvartalų linijų. Mėgsta vidutinio drėkinimo arba drėgnokas augavietes ir derlingus dirvožemius.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga grupėmis: ir nedideliais, ir iki keliolikos kvadratinį metrų ploto sąžalynais; rečiau aptinkama pavieniui. Stebėtose radavietėse augalų gausumas mažai kinta. Aptinkama naujų augaviečių.

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, sausinimas, medynų susivėrimas (ypač mišriuose miškuose sutankėjus eglyms).

Augavietėse gali reikėti retinti medžius ir krūmus, saikingai ganyti ir šienauti.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1980: *Calendulaea*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M. et al. (red.), 6:144–177.* — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Cirsium heterophyllum sites concentrate in northern Lithuania and some are scattered in the eastern part. The species occurs in mixed species-rich spruce woods, birch and aspen forests, broadleaved forest communities, as well as in wet meadows. The plants prefer moist fertile soils. Populations are threatened by clear felling, draining, and increased shade. Restoration activities can include the thinning of trees and shrubs, mowing, and grazing.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Jono Augustausko nuotrauka

Juodgalvė bajorė

Centaurea phrygia L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europos, Vakarų Sibiro šalto ir vidutinio klimato juostose.

Lietuvoje rūšis aptinkama beveik visoje teritorijoje, tačiau reta. Daugiausia radaviečių vakarinėje dalyje. Nuo 1991 m. aptikta mažai radaviečių.

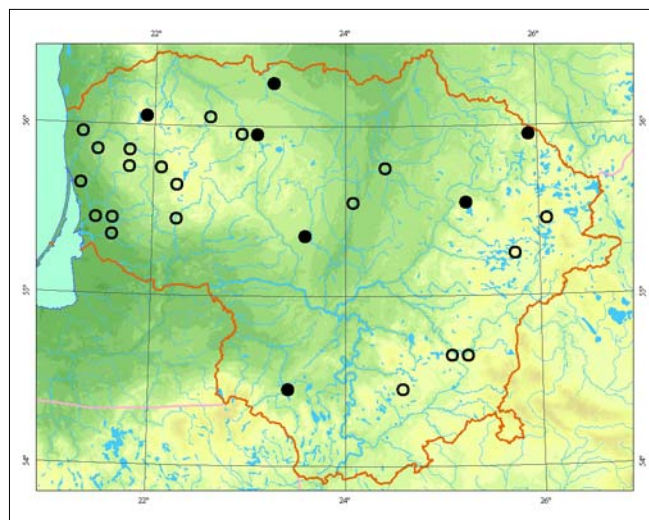
Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 80 cm aukščio žolinis augalas su medėjančiu šakniastiebiu, apaugęs šiurkščiais plaukeliais. Graižai pavieniai arba retomis kekėmis. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Sėklos su skristukais, subręsta ne kiekvienais metais. Natūraliose augavietėse – pievose, krūmuose, pamiškėse, miškų aikštelėse – dažniausiai auga pavieniui arba negausiomis grupėmis. Pastaruoju metu dažniau aptinkamas antropogeninėse augavietėse (kirtimuose, pakelėse, griovių ir kvartalų linijų pakraščiuose), kur sudaro nedidelius sąžalynus. Gali būti, kad jam dygti reikia pažeistų vietų ir gero apšvietimo. Nėra prierašus vieno tipo bendrijoms, pievose kartais auga briedgaurnuose (*Nardetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Natūraliose augavietėse populiacijos dažniausiai negausios. Kiek gausesnės antropogeninėse augavietėse. Nuodugniai populiacijų būklė netyrinėta.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sukultūrintuose, per intensyviai naudojamuose (ganomuose, šienaujamuose),

Valento Ramono nuotrauka

taip pat apleistuose, užželiančiuose krūmais pievų plotuose, susivėrusiose miško bendrijose. Kad rūšis išliktų, reikia šienauti pievas.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1980: Bajorė – *Centaurea* – Kn. Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 172 – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is recorded almost throughout the whole territory of Lithuania, but it is rare. A majority of the localities are situated in the western part of the country. After 1991 it was mostly found in anthropogenic habitats. The populations in natural habitats are usually sparse; in anthropogenic habitats they are more abundant. Mowing is essential for the survival of the species in meadows.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Driskioji kiaulpienė

Taraxacum lacistophyllum (Dahlst.) Raunk.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

2 (V) kategorija

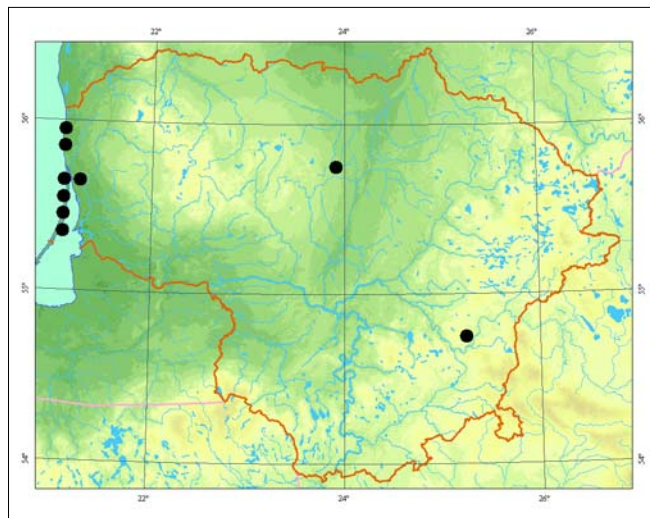
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2007 m.

Paplitimas. Rūšies arealas apima beveik visą Vakarų ir Vidurio Europą. Šiaurėje jis driekiasi per pietinius Norvegijos, Švedijos ir Suomijos regionus, o rytuose – per rytines Baltijos jūros pakrantes. Lietuvoje reta rūšis, aptinkama ties rytiniu arealo pakraščiu.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–30 cm aukščio augalas. Lapai suskaldyti į labai smulkias ir siauras, neretai garbiniuotas skiltis. Graižai 2,5–3,5 cm skersmens. Liežuviškieji žiedai geltoni. Žydi nuo gegužės vidurio iki birželio mėn. pradžios. Dauginasi ir plinta sėklomis. Vaisiai sunoksta praėjus maždaug 1,5–2 savaitėms nuo žydėjimo pabaigos, juos išnešioja vėjas. Žydėti pradeda antrais metais.

Auga šarminuose ar neutraliuose, dažnai karbonatų turinčiuose smėlio ir priemolio dirvožemiuose, dažniausiai smėlynuose, vidutiniškai sausose smiltpievėse, kopų papėdėje, pilkosiose kopose, palvėje, kalvų šlaituose.

Populiacijų gausumas. Baltijos jūros ir Kuršių marių pakrantėse esančios driskiųjų kiaulpienių populiacijos nedidelės, dažniausiai aptinkamos nedideliuose plotuose, šarminuose ar neutraliuose smėlio dirvožemiuose. Populiacijose individų paprastai nedaug, nuo kelių dešimčių iki šimto. Kelios gausios ir gyvybingos populiacijos

(kelių šimtų individų) išlikusios Kuršių nerijoje. Žemyninėje Lietuvos dalyje esančios populiacijos mažos. Raginėnų apylinkėse (Radviliškio r.) esančioje populiacijoje 2005 m. aptikta mažiau kaip 100 individų, o Verkių regioniniame parke (Vilniuje) – mažiau kaip 10.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių nykimas: smėlynai ir smiltpievės savaime užželia mišku arba apsodinamos medžiais. Intensyvaus pošio zonose augalai nukenčia nuo mindymo ir suspausto dirvožemio, tinkamų buveinių naudojimo statyboms.

Apsaugoti populiacijas galima tik palaikant joms palankią buveinių būklę.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1980: Kiaulpienė – *Taraxacum*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR Flora, 6: 252–261.

Kukk T., Kuusk V., Gudžinskas Z., 2003: *Taraxacum* Weber ex Wigg. – In: Kuusk V., Tabaka L., Jankevičienė R. (eds), Flora of the Baltic Countries, 3: 46–74. – Tartu. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania *Taraxacum lacistophyllum* is a rare and vulnerable species, mainly distributed along the Baltic Sea coast on grey dunes. Two isolated populations are known in Radviliškis district and in Vilnius. This species is threatened by habitat changes.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Linos Jasiukonytės piešinys

Švedinė kiaulpienė

Taraxacum suecicum G. E. Haglund

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

2 (V) kategorija

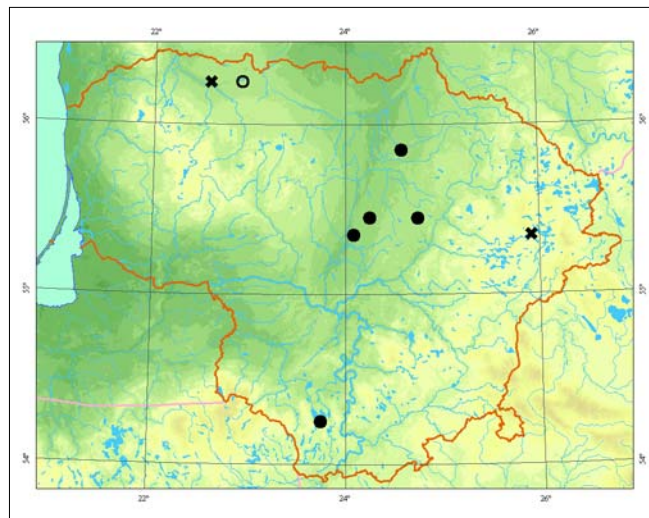
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Pagrindinė rūšies arealo dalis apima Švediją ir Suomiją, nedidelės arealo dalys apima Daniją, Estiją, Latviją ir Lietuvą.

Lietuvoje reta rūšis, nes yra ties pietiniu arealo pakraščiu.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, kartais dvimetis, 10–25 cm aukščio augalas. Apomiktinė rūšis. Žydi balandžio–gegužės mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis. Sėklos sudygsa vasaros pradžioje, iki rudens jauni augalai sudaro lapų skroteles. Auga turtingame karbonatų, drėgname dirvožemyje, dažniausiai šlapiose žemažolėse pievose, vandens telkinių pakrantėse, žvyro ir klinčių karjeruose.

Populiacijų gausumas. Visos dabar žinomos švedinių kiaulpienių populiacijos nedidelės, jas sudaro nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų individų. Gausiausia buvusi populiacija Pašilėlių botaniniame draustinyje (Kė-

dainių r.) baigia sunykti. Ginučių ažuolyne švedinės kiaulpienės gausiai augo maždaug 250 m² plote, bet nuo 1993 m. jų neberandama.

Grėsmės ir apsauga. Visame areale švedinė kiaulpienė priskiriama prie pažeidžiamų rūšių grupės. Grėmę kelia buveinių nykimas, susijęs su drėgnų žemių sausimu, derlingų karbonatinių dirvožemių naudojimu žemės ūkio reikmėms. Aukštaitijos nacionaliniame parke, Ginučių ažuolyne, buvusi populiacija sunyko uždraudus miškapievių ganyti ir šienauti. Apsaugoti populiacijas galima tik palaikant joms palankią buveinių būklę – reguliariai šienaujant, ganant.

Informacijos šaltiniai

Šablevičius B., 1999: Retosios augalų rūšys Aukštaitijos nacionaliniame parke. – Ignalina.

Kukk T., Kuusk V., Gudžinskas Z., 2003: *Taraxacum* Weber ex Wigg. – In: Kuusk V., Tabaka L., Jankevičienė R. (eds), Flora of the Baltic Countries, 3: 46–74. – Tartu. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania *Taraxacum suecicum* is a rare and vulnerable species. It was recorded in several isolated localities. However, at least three populations are probably extinct. This species is threatened by habitat changes caused by land drainage and insufficient usage of wet meadows that overgrow with tall herbs, shrubs and trees.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Mindaugo Rylos nuotrauka

Šiurkščioji kudlė

Pilosella echioides (Lumn.) F. W. Schultz et Sch. Bip.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

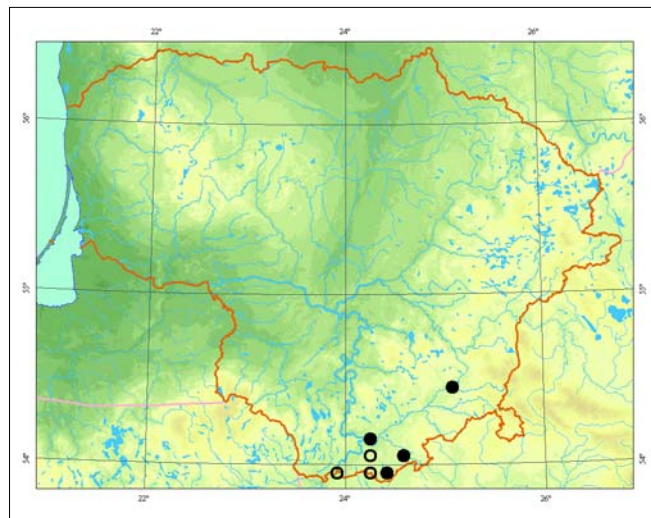
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Pietų ir Vidurio Europoje, vakarinėje Rytų Europos dalyje. Visame areale sparčiai nykstanti rūšis. Lietuvoje aptinkama tik Varėnos ir Šalčininkų r. bei Druskininkų sav. Literatūroje esančios nuorodos kitoje šalies dalyse susijusios su klaidingai apibūdintais augalais, dažniausiai – *Pilosella rothiana*.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio augalas su gana storu įstrižu šakniastiebiu, niekada neišaugina palaipų. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi ir plinta sėklomis, kurias išnešioja vėjas. Augalai iš sėklų sudygs ta pačiais metais arba kitą pavasarį. Sėklos, patekusios tarp samanų arba į storą spyglių sluoksnį, nesudygs arba sudygę daigai žūsta. Auga retuose šiurkiniuose pušynuose, sausų pušynų pakraščiuose, smėlynuose, šlaituose, karbonatų turtingame smėlio ar priemolio dirvožemyje. Gana dažnai šiurkščioji kudlė painiojama su *Pilosella rothiana*, kuriai būdingi rusvi šereliai ir liaukiniai plaukeliai stiebo viršuje, ant graižkočių arba ant skraistlapių (*Pilosella echioides* liaukinių plaukelių visai neturi).

Populiacijų gausumas. Beveik visos populiacijos negausios, sudarytos iš pavienių individų arba nedidelių jų grupelių ir dažnai užima nedidelį plotą. Gausiausia populiacija išlikusi Dzūkijos nacionalinio parko Skroblaus rezervate, pušimis apaugusiuose sausuose,

truputį eroduojamuose šlaituose. Anksčiau buvusios gausios populiacijos Čepkelių rezervate beveik sunykusios. Rūdninkų girioje buvusio karinio poligono smėlynus užsodinus pušimis, populiacija smarkiai sumažėjo. Manoma, kad visą rūšies populiaciją šalyje sudaro apie 500 individų.

Grėsmės ir apsauga. Tiesiogiai rūšis nyksta dėl smėlynų užžėlimo ir jų apželdinimo pušų plantacijomis. Būtinai nuolat kintančios buveinės su įvairaus dydžio atviro smėlio plotais. Kai kurios cenopopuliacijos dėl kitų *Pilosella* rūšių introgresijos visiškai arba beveik sunykusios.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2002: Distribution patterns of *Hieracium (Pilosella) echioides* in Lithuania and problems of its protection. — In: Gutermann W. (ed.), 6th Hieracium Workshop. Contribution Abstracts: 21. — Wien. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania *Pilosella echioides* occurs only in the Varėna and Šalčininkai districts, and in Druskininkai municipality. This species is threatened by changes to habitat, i.e. pine plantations on sand. The major threat to its existence is related to the intense introgressive hybridisation with other species of the genus that is caused mainly by changes in the surrounding habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Linus Jasiukonytės piešinys

Gorskio pūtelis

Tragopogon gorskianus Rchb. f.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

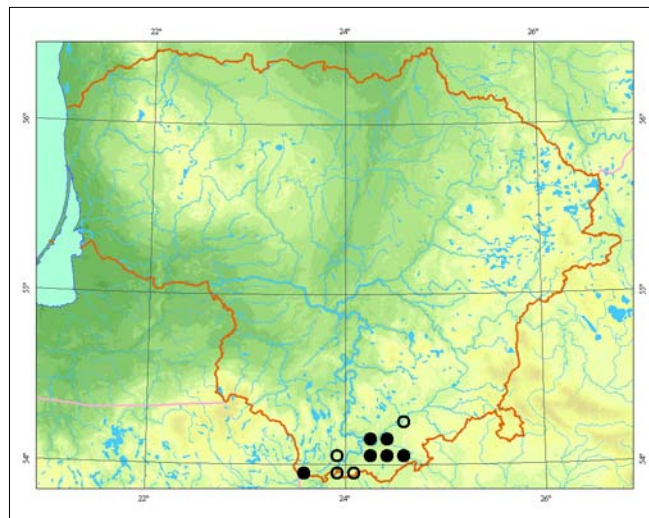
Paplitimas. Rytinėje Vidurio Europos dalyje (Pripetės ir Merkio senslėniuose). Polesės smėlynų ir Pietryčių Lietuvos smėlėtosios lygumos endemas. Lietuvoje rūšis aptinkama pietinėje dalyje (Lazdijų, Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Dvimetis, 30–60 cm aukščio augalas su ilga liemenine šaknimi, vienu ar keliais šakotais stiebais. Pamatiniai lapai siauri, linijiški, stiebiniai kiek platesni, melsvai pilkšvi. Šviesiai geltoni žiedai susitelkę į graižus. Hemikriptofitas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Vaisiai su skristukais, juos išplatina vėjas. Šviesomėgis. Auga sausuose retuose pušynuose, žemyninių kopų ir upių slėnių atviruose šlaituose, rečiau antrinėse buveinėse – pakelėse, ant kvartalų ir elektros tiekimo linijų.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba nedidelėmis grupėmis.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Nyksta, nes mažėja tinkamų buveinių – atvirų miško aikštelių ir pamiškių plotų (dėl savaiminio užaugimo ar užsodinimo mišku). Tvarkant miškus, reikia palikti neužsodintas atviras aikšteles, dirbtinai stabdyti sukcesiją pamiškėse.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1980: Pūtelis – *Tragopogon*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A., (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 182–191. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

This endemic European species occurs in southeastern Lithuania on continental dunes and in dry pine forests. Populations are scattered and small.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Paprastoji muskrėslė

Pulicaria vulgaris Gaertn.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

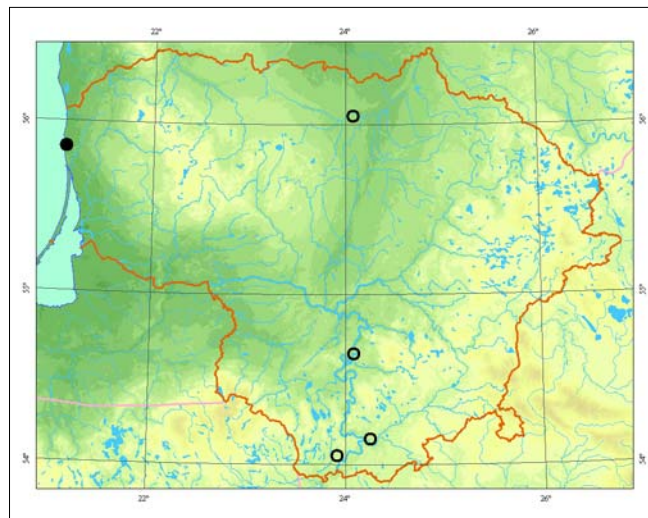
Paplitimas. Vakarų ir Pietų Europoje, Kaukaze, Centrinėje ir Mažajoje Azijoje, Vakarų Sibire ir Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Afrikoje.

Lietuvos teritorija yra šiauriniame arealo paribyje. Iš herbariumo pavyzdžių Lietuvoje žinomos tik kelios istorinės (praėjusio amžiaus vidurio) radavietės, kurios pakartotinai nėra patvirtintos. 2002 m. rasta auganti Vakarų Lietuvoje (Nemirsetoje), tačiau vėliau rūšis šioje radavietėje taip pat nebeaptikta (tinkama buveinė sunaikinta).

Biologija ir ekologija. Vienmetis augalas. Stiebai statūs, 15–30 cm aukščio, nuo pamato šakoti, apaugę minkštais liaukiniais plaukeliais. Graižai gausūs, nedideli, pavieniai arba skydiškose šluotelėse. Liežuviš-

Linos Jasiukonytės piešinys

ki žiedai nešvariai geltoni, tik truputį ilgesni už vamzdiškus žiedus. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Auga drėgnose lomose, vandens telkinių pakrantėse.

Populiacijų gausumas. Duomenų apie istorinių populiacijų sudėtį nėra. Nemirsetoje stebėtas nedidelis sąžalynas.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiantis buveinėms – susiveriant daugiametės augalijos dangai suardytuose drėgnuose smėlynuose ar vandens telkinių pakrantėse. Būtinose gamtotvarkos priemonės populiacijoms atkurti ir palaikyti.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Muskrėslė – *Pulicaria*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 60–61. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Only a few historic localities (from the middle of the last century) are known in Lithuania; their existence has not been repeatedly confirmed. In 2002 the plant had been recorded in western Lithuania (Nemirseta), but later the species was not found in this locality. Restoration and maintenance of the populations through the implementation of management practices is recommended.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Gelsvasis pūkelis

Gnaphalium luteoalbum L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

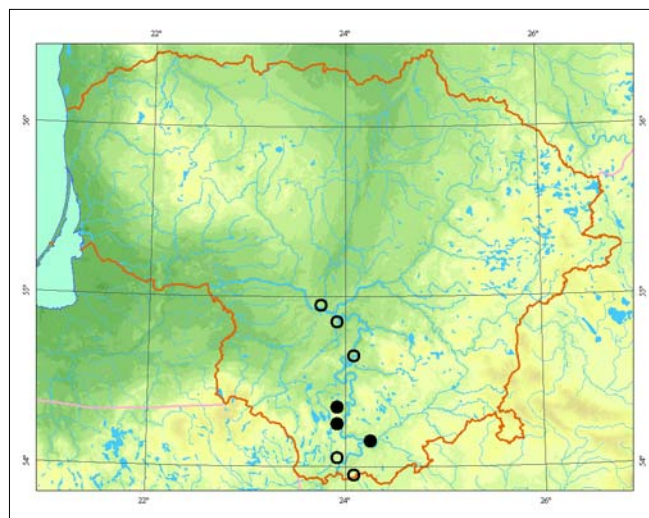
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje, Viduržemio jūros regione, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Mažojoje Azijoje, Afrikoje.

Lietuva yra šiaur rytiniame arealo pakraštyje. Žinomos kelios radavietės Nemuno krantuose, ruože tarp Druskininkų ir Kauno.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, kartais dvimetis augalas. Stiebai kylantys arba statūs, 10–60 cm aukščio dažniausiai tik viršūnėje šakoti, apaugę baltais pūkais. Graižai susitelkę į tankias krūveles skėtiškose šluotelėse. Vainikėlis oranžinis arba gelsvai baltas. Žydi birželio – spalio mėn. Auga erodijuojamuose upių krantų šlaituose, drėgnuose smėlynuose.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Pastaraisiais metais stebėtos populiacijos negausios. Apie jų gausumo kaitą duomenų nėra.

Grėsmės ir apsauga. Labai retai pasitaikanti rūšis dėl tinkamų augaviečių stokos. Saikingai birūs, smėlingi Nemuno krantai gana retas reiškinys – stiprios erozijos veikiamuose stačiuose šlaituose nespėja išsitvirtinti net terofitai; lėkštesnius greitai sutvirtina daugiametės augalijos velėna.

Norint rūšį išsaugoti, būtinos veiksmingos gamtotvarkos priemonės. Siūloma galimose buveinėse sukurti palankesnes augimo sąlygas: apriboti erozijos mastą arba pašalinti daugiametę žolinę augaliją, suformuoti mikroterosas diasporoms sulaikyti.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Pūkelis – *Gnaphalium*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė, Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 52–54. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The plant grows on eroding slopes of riverbanks and wet sands. A few localities on the banks of the Nemunas River between Druskininkai and Kaunas are known. Nature management measures are recommended for the protection of the species.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Trispalvis astras

Aster tripolium L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

1 (E) kategorija

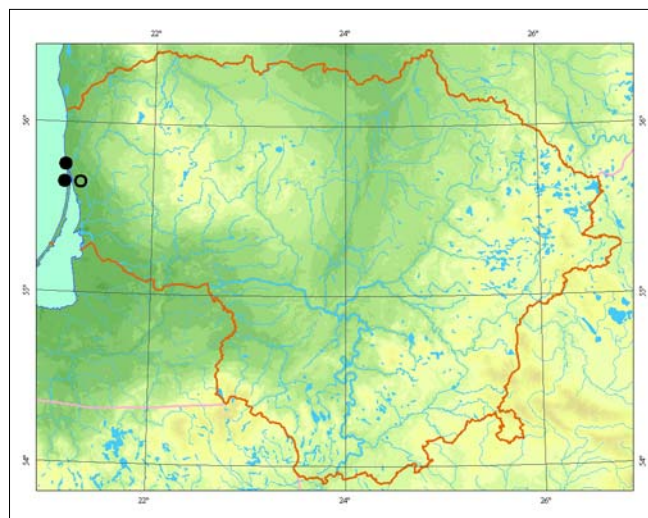
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Rytų Europoje, Balkanuose, Kaukaze, Mažajoje ir Centrinėje Azijoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje, Kinijoje, Šiaurės Amerikoje, Šiaurės Afrikoje.

Lietuvoje labai reta rūšis. Auga tik Kuršių marių pakrantėje: Smeltės pusiasalyje ir Smiltynėje.

Biologija ir ekologija. Lietuvoje – daugiametis, kitur gali būti vienmetis arba dvimetis, 15–60 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi birželio–rugsėjo mėn. Halofitas. Auga ant apysūrio sąnašinio smėlio, dažnai užliejamose vietose.

Populiacijų gausumas. Literatūroje nurodoma, kad XX a. pradžioje *Aster tripolium* Kuršių marių pakrantėse augo gausiai. Šiuo metu Lietuvos pajūryje žinomos 3 *Aster tripolium* populiacijos. Smeltės pusiasalyje žydinčių augalų nedaug, jie nuolat užpilami uosto ar buitinėmis atliekomis, mindomi žvejų mėgėjų. Smiltynėje stebima

populiacija, kurioje 20–30 žydinčių ir 10–15 nežydinčių augalų. Kopgalyje tarp marių krantą sutvirtinančių akmenų auga 15–20 žydinčių augalų. Kuršių nerijoje, pamaryje, kartkartėmis randama pavienių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Pagrindinė nykimo priežastis yra urbanizacija, mechaninis augaviečių suardymas.

Informacijos šaltiniai

Bandžiulienė R., Pakalnis R., 1984: Lietuvos pajūrio augalija ir jos apsaugos problemos. – Baltija, 60–71. – Vilnius.

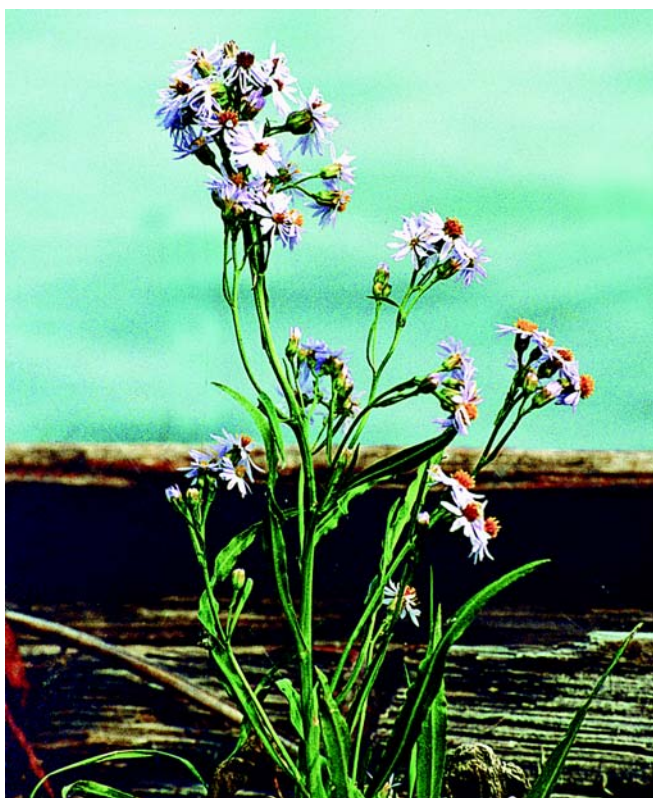
Purvinas E., 1978: Biogeocenoze *Aster tripolium* i *Glaux maritima* – predstaviteli Krasnoj knigi Litovskoj SSR. – Ochrana i vostonovlenije rastitelnogo pokrova, 108–109. – Tartu.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Three populations are known to exist on the Lithuanian seacoast. Species distribution is limited by the absence of wet halophilous meadows. The localities have been damaged by different kinds of construction activities. The main threats are likely to be urbanisation and the lack of a habitat management system.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Gedimino Gražulevičiaus nuotrauka

Gauruotoji žilė

Senecio congestus (R. Br.) DC.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

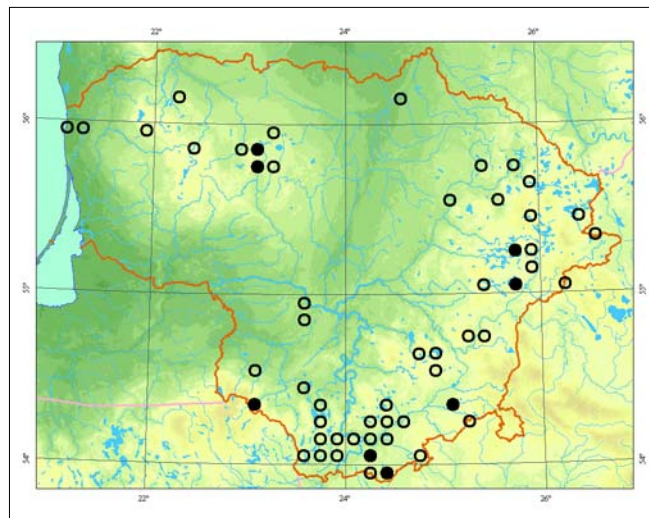
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinę dalį, Šiaurės Azijoje, šiauriniuose Šiaurės Amerikos regionuose. Lietuvoje aptinkama įvairiose šalies dalyse, bet dažnesnė Pietų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Dvimetis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Auga atvirose, laikinai užliejamose vietose, turtingame maisto medžiagų, humusingame, durpingame ar dumblingame dirvožemyje tiek natūraliose, tiek antropogeninėse buveinėse. Natūraliose buveinėse auga salpinėse ir pelkėtose pievose bei šaltiniuose žemapelkėse, šaltiniuose upelių ir ežerų pakrantėse, šlapiose pakrančių pievose, atvirose dumblingose upių ir ežerų pakrantėse. Pastarosiose vietose gauruotosios žilės dažniausiai aptinkamos pionierinėse augalų bendrijose. Antropogeninėse buveinėse aptinkamos tvenkinių krantuose, eksploatuojamuose durpynuose, šlapiose pakelėse ir grioviuose bei jų krantuose.

Populiariųjų gausumas. Iš viso žinoma per 40 radaviečių. Naujų duomenų yra tik apie nedidelę radaviečių dalį.

Šios rūšies augalai dažniausiai auga pavieniui arba ne-gausiomis grupelėmis, sąžalynus sudaro itin retai.

Grėsmės ir apsauga. Nedidelis augalų gausumas raudvietėse atspindi ypatingą šios rūšies jautrumą nepalankioms ekologinėms sąlygoms. Todėl ne tik tinkamų buveinių naikinimas, bet ir jų keitimas – pelkių ir šlapių pievų sausinimas, upelių ir ežerų pakrančių pertvarkymas – kelia grėsmę rūšies išlikimui.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Žilė – *Senecio*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 135–144. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Senecio congestus is distributed in many districts of Lithuania, but it is more frequent in the southern part of the country. It is found in floodplains and swampy meadows, springfens, on spring rich banks and wet meadows of rivers and lakes, on open silty riverbanks and in the littoral zone of lakes. This species occurs in anthropogenic habitats such as pond banks, in exploited peatlands, along wet roadsides and on the edges of ditches as well.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Kalninė arnika

Arnica montana L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA ASTRINIAI (ASTERACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

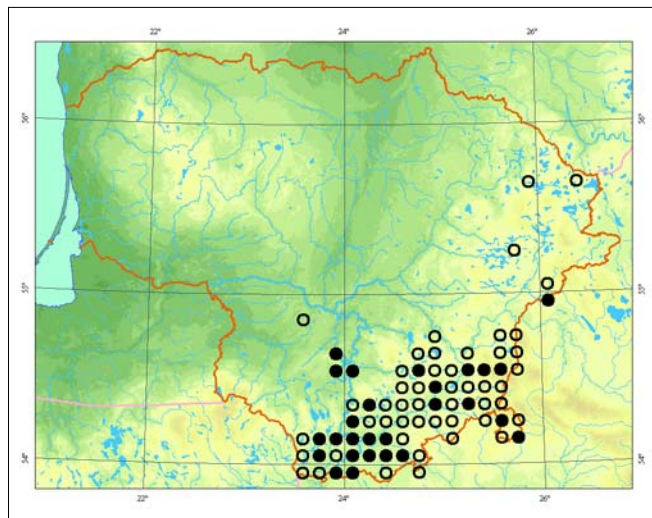
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europos kalnuose (Pietų Skandinavijoje, Alpėse, Šiaurės Balkanuose, Pirėnuose, Karpatuose) ir Rytų Europos lygumose.

Lietuvoje auga tik pietinėje ir pietrytinėje dalyje, per kurią eina šiaurinė rūšies paplitimo riba. Toliausiai į šiaurę ir vakarus nutolusios radavietės buvo registruotos Kauno, Utenos ir Zarasų rajonuose. Šiuo metu jų būklė nėra žinoma.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–30 cm aukščio žolinis augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Sėklos subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Auga sausuose ir kintamo drėgnumo, nederlinguose kerpiniuose ir brukniniuose pušynuose, putokšliniuose briedgaurnuose. Kalninė arnika yra vaistinis, dekoratyvus augalas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šviesiuose pušynuose ir briedgaurnuose kalninės arnikos auga įvairaus dydžio grupėmis, užimančiomis iki kelių dešimčių kvadratinų metrų. Tankesniuose pušynuose randami pavieniai augalai ar nedidelės jų grupelės. Visose arnikų populiacijose žydintys augalai sudaro ne daugiau kaip 15 proc.

Grėsmės ir apsauga. Gali nykti dėl miškų kirtimo, pievų arimo, ganymo ar šienavimo nutraukimo. Kalninių arnikų žiedynų rinkimas vaistinei žaliai mažina dauginimosi ir plitimo galimybes.

Pievas, kuriose auga kalninės arnikos, būtina šienauti ne rečiau kaip kas 2–3 metai, rugsėjo pabaigoje, o šieną išvežti.

Informacijos šaltiniai

Lazdauskaitė Ž., 1980: Arnika — *Arnica*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A., (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 134–135. — Vilnius.

Penkauskienė E., Rimkienė S., 1991: Ekologo-biologičeskie osobennosti dikorastuščikh i okulturennykh vidov lekarstvennykh rastenij Litvy. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Arnica montana occurs in dry pine forests and meadows in southeastern Lithuania. Population decline is caused by forest clearing and flower picking.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Siauralapis dumblialaiškis

Alisma gramineum Lej.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA DUMBLIALAIŠKINIAI (*ALISMATACEAE*)

3 (R) kategorija

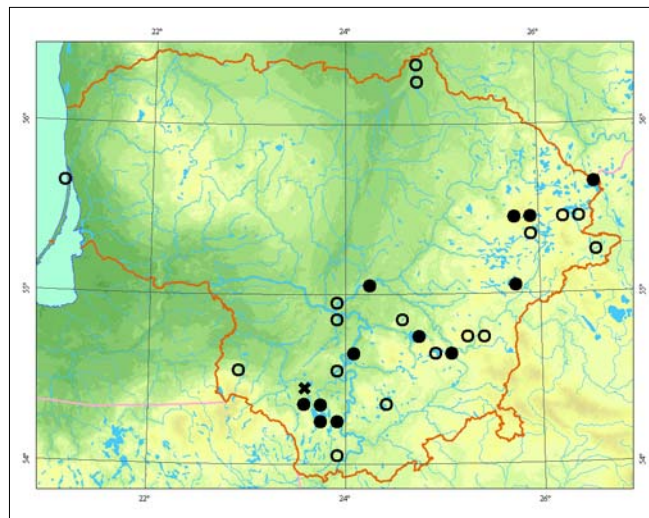
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Šiaurės pusrutulyje: Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.

Daugiausia radaviečių Pietų ir Rytų Lietuvoje. Labai mažai radaviečių šiaurinėje šalies dalyje, vakarinėje dalyje rūšis rasta tik Kuršių mariose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis augalas trumpu storėjusiu šakniastiebiu ir pamatinių lapų skrotele. Vandeninės formos turi tik bekočius, linijiskus, iki 1 m ilgio lapus, tarpinės – linijiskus ir plūduriuojančius, antžeminės – tik siaurai lancetiškus apie 10 cm ilgio kotuotus lapus. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Subrandina daugybę sėklų, kurios dugno nuosėdose sudaro sėklų banką. Pavasarį seklumose sudygę augalai iki rudens gali subręsti ir išbarstyti sėklas. Peržiemoja tik vandens apsemtose augavietėse augantys augalai. Auga gėluose ir posūriuose vandens telkiniuose: ežeruose, tvenkiniuose, upių ir marių pakrantėse. Labai vešlūs sąžalynai pastebėti žuvininkystės tvenkiniuose.

Populiacijų gausumas. Gausiausia šiuo metu žinoma populiacija (keli tūkstančiai individų) yra Vievio ežere, kuriame didesni ar mažesni siauralapių dumblialaiškių sąžalynai aptinkami iki 2 m gylio. Gerokai skurdesnės Tauragno (apie 500 kerų), Dusios (apie 100 kerų) ir Obelijos (apie 200 kerų) ežerų populiacijos. Trakų Vokės žuvininkystės tvenkinių populiacijoje gali būti daugiau kaip 5 000 kerų. Daugelyje

senesnių radaviečių populiacijų būklė nežinoma, tikrai išnykusi Žuvinto ežere.

Grėsmės ir apsauga. Natūraliose augavietėse nyksta dėl vandens eutrofizacijos ir konkurencijos su kitais augalais, ypač aukštaisiais helofitais ir siūliniais žaliadumbliais. Taip pat kenkia vandens tarša, krantų pertvarkymas, upių vagų tiesinimas, vandens lygio reguliavimas.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1961: Rytų ir Pietų Lietuvos TSR ežerų makrofitų floristinė ir morfologinė-ekologinė analizė. – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija, 1: 159–194.

Šarkinienė I., 1963: Papliauškiniai – *Alismataceae*. – Kn: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 92–102.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

The majority of localities are situated in southern and eastern Lithuania, with only one recorded in the west (Curonian Lagoon). The most abundant currently known population is in Lake Vievis (thousands of individuals), while populations in the Tauragnai, Dusia, Obelija lakes and in the Trakų Vokė fishery ponds are also rather abundant. In many earlier existing localities population status is unknown; in Lake Žuvintas the population is definitely extinct.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Lancetinis dumblialaiškis

Alisma lanceolatum With.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA DUMBLIALAIŠKINIAI (*ALISMATACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

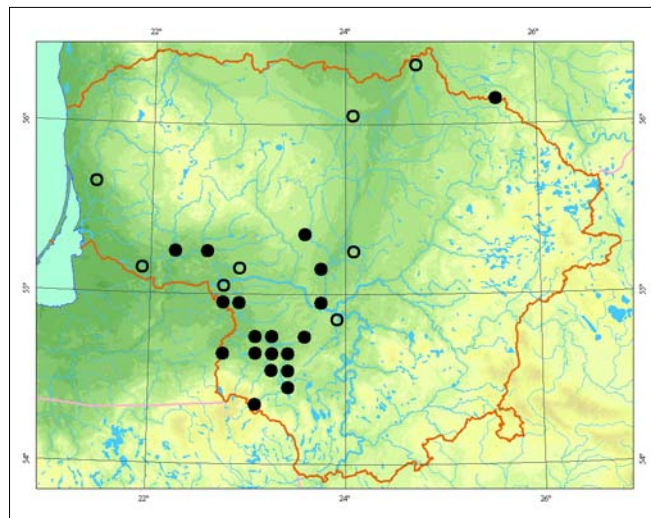
Paplitimas. Natūraliai auga Europoje, Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Introdukuota Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Australijoje.

Lietuvoje yra šiauriniame rūšies arealo pakraštyje. Paplitimas susijęs su derlingų dirvožemių rajonais. Daugiausia radaviečių Vidurio Lietuvoje, labai mažai vakarinėje dalyje. Naujausios radavietės aptinkamos pietvakarinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 1 m aukščio augalas su lancetišku kotuotų lapų skrotele ir šakotu žiedynu. Auga sekliuose stovinčiuose ir tekančiuose vandenyse: upių, upelių, griovių, senvagių, tvenkinių, kūdrių pakraščiuose, apleistų kelių ir tarpkalvių balose. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis, kurios sudygsta vandeniui nusekus. Nusekusių vandens telkinių pakrantėse susidaro tankūs sudygusių lancetinių dumblialaiškių ir vienmečių augalų sąžalynai. Vėliau didelė dalis augalų sunyksta, pavieniai kerai auga vandens

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

telkinių seklumose arba helofitų bendrijose. Rūšies biologija ir ekologija Lietuvoje ištirta nepakankamai.

Populiacijų gausumas. Natūraliose augavietėse, esant vidutiniam vandens lygiui, cenopopuliacijos dažniausiai negausios, sudarytos iš pavienių kerų. Gausios juvenilinių augalų populiacijos susiformuoja pradinėmis dirbtinių vandens telkinių užžėlimo stadijomis, nusekusių vandenų pakraščiuose, kur vėliau, dėl konkurencijos su kitais augalais, individų skaičius mažėja.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis yra arealo pakraštyje. Nyksta dėl dirbtinio vandens režimo pokyčių: sausinimo, upių tiesinimo, hidrografinio tinklo pertvarkymo.

Informacijos šaltiniai

Šarkinienė I., 1963: Papliauškiniai — *Alismataceae* — Kn: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 92—102.

Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

The distribution of the species in Lithuania is associated with regions having fertile soils. The newest localities are concentrated in the southwestern part of the country. The populations are usually sparse, formed of sporadic plants. Abundant populations of juvenile plants form, on the exposed shores of dried out water bodies. The distribution and biology of the species has not been sufficiently studied.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Menturlapė ežerutė

Hydrilla verticillata (L. f.) Royle

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VANDENPLŪKINIAI (HYDROCHARITACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Savaime rūšis paplitusi Europoje, Pietų ir Rytų Azijoje, Afrikoje ir Australijoje. Šiaurės Amerikoje introdukuota XX a. viduryje, kur tapo invazine rūšimi. Europoje gana reta.

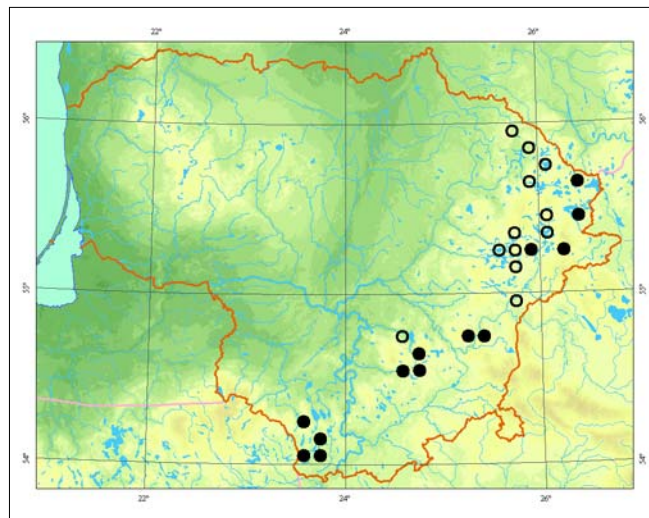
Lietuvoje yra šiaur rytiniame arealo pakraštyje. Paplitusi tik Baltijos aukštumų ežeruose. Naujesnės radavietės aptinkamos Ignalinos, Zarasų, Švenčionių, Vilniaus, Trakų, Lazdijų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Povandeninis, daugiametis, silpnai išsisknijantis augalas. Stiebai su menturiškai išsidėsčiusiais lapais, šakoti, siekia iki 2 m ilgio. Augalai būna vienanamiai arba dvinamiai, tačiau manoma, kad europinėje arealo dalyje vyriški žiedai nesusidaro. Lietuvoje žydinčių augalų nepastebėta. Dauginasi vegetatyviniu būdu – stiebo dalimis ir turionais, kurie žiemoja vandens telkinių dumblyje. Auga stovinčiame ir lėtai tekančiame vandenyje (ežeruose, tvenkiniuose), 1–3 (6) m gylyje.

Populiacijų gausumas. Daugelyje žinomų radaviečių menturlapių ežerų populiacijos buvo labai gausios. Pastebėta, kad išplito dirbtiniuose vandens telkiniuose (Antalieptės, Bagdanonių tvenkiniuose). Daugelyje seniai žinomų radaviečių populiacijų būklė nežinoma. Viena iš gausiausių populiacijų Lentvario ežere jau išnyko.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia vandens tarša ir eutrofizacija. Nors augalas pakenčia eutrofines sąlygas, nyksta dėl vandens skaidrumo mažėjimo ir konkurencijos su kitais, vandens augalais.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R. ir kt., 1980: Naujos Lietuvos florai augalų rūšys ir papildomos retų rūšių radimvietės. – Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.*, Lietuvos TRS flora, 6: 271–312.

Sinkevičienė Z., 2000: *Hydrilletum verticillati* Tomaszewicz 1979 – menturlapis ežerutynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 129–130. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

In Lithuania the species is at the northeastern border of its distribution range. It is distributed only in lakes in the Baltic highlands. Recent localities are situated in the Ignalina, Zarasai, Švenčionys, Vilnius, Trakai and Lazdijai districts. The populations are usually abundant, but in many earlier localities their status is unknown. The species becomes extinct in rapidly overgrowing eutrophic lakes.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Pajūrinė narytžolė

Triglochin maritimum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA NARYTŽOLINIAI (JUNCAGINACEAE)

2 (V) kategorija

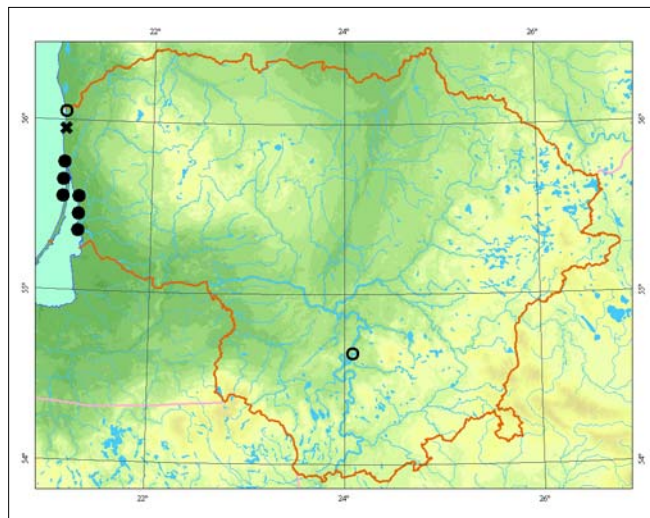
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinius regionus, Vakarų Azijos kalnų regionuose, Šiaurės Azijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje.

Lietuvoje yra rasta prie Birutės šaltinių (Birštone), Klaipėdoje ir Klaipėdos bei Šilutės r., Kuršių marių pakrantėse, Šventosios upės krantuose (Kretingos r.). Buvo aptinkama ir Palangoje, bet išnyko suregulavus Ronžės upės vagą.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet tinkamoje augavietėje gali išplisti ir šakniastiebiais. Druskomėgis, aptinkamas perteklingai drėkinamose augavietėse. Pajūrinių narytžolių retumą Lietuvoje lemia siaura ekologinė niša ir tinkamų augaviečių retumas. Auga druskingų vandens telkinių krantuose ir sūriu vandeniu periodiškai užliejamuose plotuose, prie druskingų šaltinių versmių. Negausių sąžalynų yra Kuršių marių ir nendrynų retmėse, o pamario užliejamose pievose pajūrinės narytžolės auga dveiliuose viksvynuose (*Caricetum distichae*), rečiau – šlapiuose krantuose baltųjų smilgų (*Agrostis stolonifera*) sudaromose bendrijose.

Populiacijų gausumas. Pagal esamus duomenis augalų gausumas populiacijose yra nevienodas. Dažniau-

siai augalai pavieniai, didelių sąžalynų nesudaro. Tik pamario užliejamose pievose į vakarus nuo Dituvos ir į šiaurę nuo Kintų pajūrinės narytžolės gausios, išplitusios dideliuose, kelių hektarų dydžio plotuose.

Grėsmės ir apsauga. Augaviečių naikinimas ir jų būklės keitimas: Kuršių marių ir upių krantų pertvarkymas, sausinimas ir vandens tarša. Dėl sausinimo ir eutrofizacijos atsiranda antriniai šiai rūšiai grėsmę keliantys veiksniai – augavietės apauga nendrėmis ir krūmais. Norint tokiuose pažeistuose plotuose išsaugoti pajūrinės narytžolės, reikalingos tvarkymo priemonės.

Informacijos šaltiniai

Purvinas E., 1963: Liūnsarginiai – Juncaginaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 88–92. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Most localities are in fact the largest populations of this species, and are concentrated on the banks of the Curonian Lagoon. There are some localities on springy river banks and saline springfens in the Kretinga district and in Birštonas as well.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Jono Augustausko nuotrauka

Smailialapė plūdė

Potamogeton acutifolius Link

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA PLŪDINIAI (POTAMOGETONACEAE)

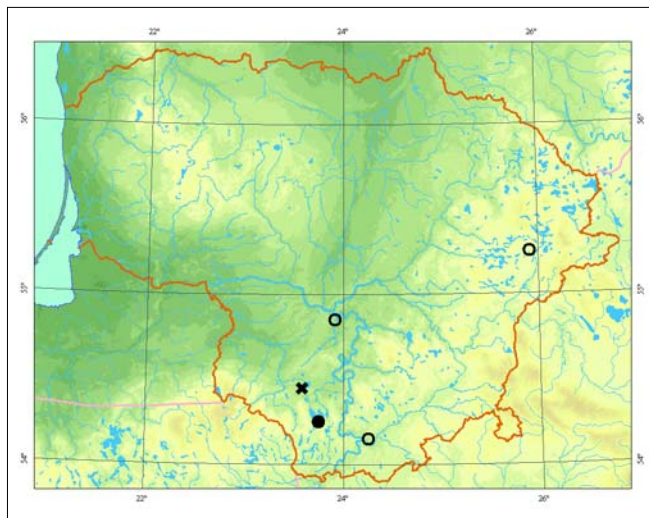
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Ištininis arealas apima Europą, atskirų radviečių yra Rytų Azijoje.

Lietuvoje aptinkama už šiaurinės ištininio arealo ribos (šiauriau randama Latvijoje, nerandama Estijoje). Lietuvoje paplitimas ištirtas nepakankamai, nes ši rūšis dažnai painiojama su *P. compressus* arba panašios išvaizdos hibridais (*P. acutifolius* × *P. compressus*, *P. acutifolius* × *P. friesii*). Augalų artimiausių tipiškiems, rasta Luknos ežere (Švenčionių r.), Žmoginio ežere (Ignalinos r.) ir Menkutyje (Lazdijų r.) (kastinis). Gali augti ir gretimuose ežeruose.

Biologija ir ekologija. Povandeninis augalas, iškeliantis virš vandens žiedynus. Stiebas 60 cm ilgio, suplotas. Žydi birželio – rugpjūčio mėn. Dauginimosi sėklomis nepastebėta ir detaliai netirta. Gali būti, kad dėl nepalankių klimato sąlygų sėklos nesubręsta. Visi rasti augalai yra išaugę iš turionų, kuriais ši plūdė vegetatyviniu būdu dauginasi, plinta ir žiemoja. Auga nedideliuose ir sekliuose vandens telkiniuose: mažuose ežeruose, kūd-

rose, tvenkiniuose. Piečiau Lietuvos esančiuose kraštuose sudaro *Potamogetonetum acutifolii* bendrijas.

Populiacijų gausumas. Dabartinė populiacijų būklė nežinoma. Išnykusi Žuvinto ežere.

Grėsmės ir apsauga. Gali būti nustatytos nuodugniau ištyrus rūšies biologiją.

Informacijos šaltiniai

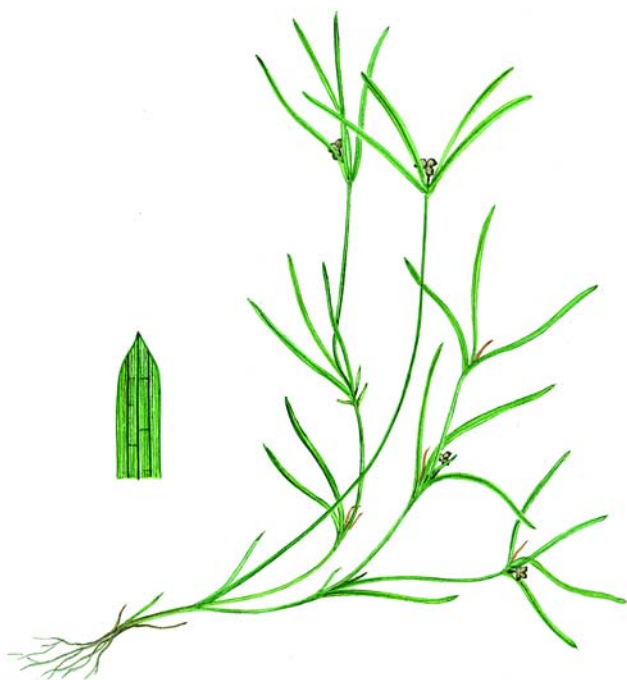
Galiniš V., 1963: Plūdiniai – *Potamogetonaceae*. – Kn. Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 34–80 – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In Lithuania this species is beyond the northern border of its distribution range. According to current data, the species is very rare in Lithuania, but its distribution is insufficiently studied. Only one locality has been recorded since 1991. The current state of populations is unknown. It is definitely extinct in Lake Žuvintas.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Linos Jasiukonytės piešinys

Meinshauzeno plūdė

Potamogeton × meinshauzenii Juz.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

Paplitimas. Endeminė Rytų Europos šiaurinės dalies rūšis, paplitusi Rusijos šiaurinėje ir šiaurvakarinėje dalyje, Estijoje, Lietuvoje. Tikslios paplitimo ribos nėra nustatytos dėl neaiškios šios hibridinės rūšies kilmės ir panašumo su artimomis rūšimis.

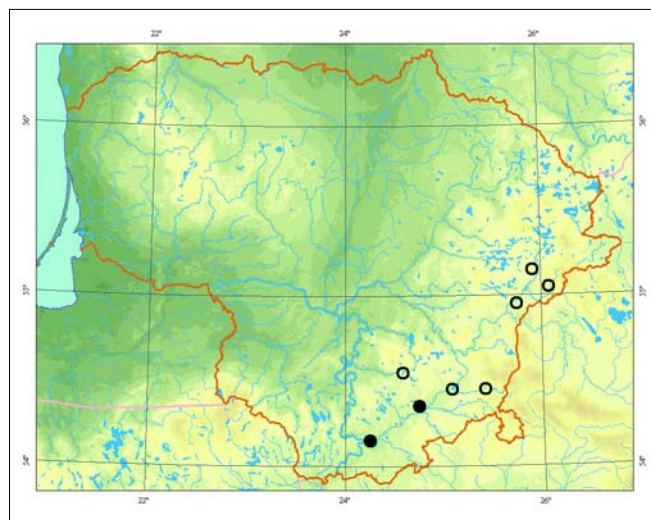
Lietuvoje reta rūšis, paplitusi tik pietrytinių ir rytinių rajonų (Šalčininkų, Varėnos, Trakų, Švenčionių) upėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis vandens augalas. Stiebai 1–2 m ilgio, su linijiskais lapais, dugne išsišaknijančiais šakniastiebiais. Lietuvoje nežydi ir vaisių nemezga. Dauginasi ir plinta tik vegetatyviniu būdu. Auga srauniose šaltiniuose upėse ir upeliuose. Neretai sudaro didelius, iki 80 proc. vagos užimančius sąžalynus, kartais mažesnius – ant povandeninių seklumų. Šios rūšies sudaromos bendrijos priskiriamos prie *Potamogetonetum meinshausenii* asociacijos (*Ranunculion fluitantis* sąjunga).

Populiacijų gausumas. Nuo 1990 m. aptiktose naujose arba patikrintose senose radavietėse (Versekos, Merkio, Skroblaus, Verknės upėse) populiacijos buvo gausios – augalai sudarė tankius sąžalynus (iki 1 km ilgio ruožuose), užėmė iki 80 proc. viso vagos ploto. Sąžalynų tankis ir užimamas plotas šiek tiek kinta. Pastebėta, kad sąžalynų plotai smarkiai sumažėja keliais metais po ilgalaikių vasaros poplūdžių.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Augalų gyvybingumas gali sumažėti dėl vyraujančio vegetatyvinio dauginimosi būdo. Populiacijų gausumą laikinai sumažina ilgalaikiai dideli vasaros poplūdžiai. Nepalankūs antropogeniniai veiksniai: vandens tarša, upių vagų tiesinimas, patvenkimas, dugno nuosėdų šalinimas.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., Meinshauseno plūdė (*Potamogeton × meinshausenii* Juz.) Lietuvos TSR floroje. – *Biologija* (Vilnius), 16: 107–110.

Minkevičius A. ir kt., 1980: Papildymai ir pataisymai „Lietuvos TSR“ I–V tomams. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 271–312. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is rare in Lithuania, distributed only in fast flowing, springy rivers in the southeastern and eastern regions of the country. In recent (after 1990) and checked former localities the plant grows in large patches covering more than half the riverbed. Sometimes it grows sparsely in communities of other aquatic plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Siūlinė plūdė

Potamogeton trichoides Cham. et Schltdl.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA PLŪDINIAI (*POTAMOGETONACEAE*)

1 (E) kategorija

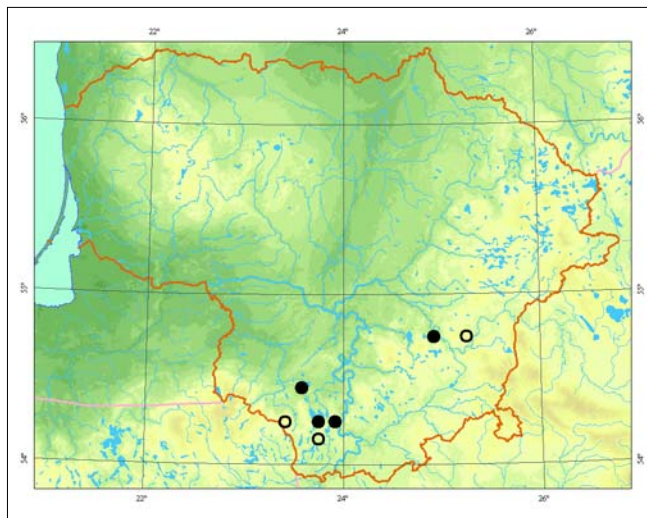
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Paplitimas. Pagrindinis arealas Europoje, apima nedidelę dalį Azijos ir Afrikos.

Lietuvoje rūšis labai reta, arti šiaurinės arealo ribos. Rasta Alytaus, Lazdijų, Trakų r. ir Vilniaus apylinkėse, išnykusi Žuvinto ežere.

Biologija ir ekologija. Labai gležnas daugiametis po-vandeninis augalas, iškeliantis į paviršių žiedynus. Stiebas siūliškas, 30–60 cm ilgio, labai šakotas. Žydi birželio–rugpjūčio mėn. Dažniausiai žiedyne subręsta tik viena sėkla. Auga sekliuose stovinčiuose arba labai lėtai tekančiuose vandenyse. Kadangi auga žiemą iki dugno iššalančiuose vandens telkiniuose, pavasarį turėtų išaugti iš turionių arba sėklų. Natūraliuose vandens telkiniuose auga nedidelėmis grupėmis, dirbtiniuose – pradinėmis augimo stadijomis arba po pakartotinio išvalymo sudaro didelius sąžalynus.

Populiacijų gausumas. Labai gausios populiacijos stebėtos tik dirbtiniuose vandens telkiniuose. 1992 m. siūlinių plūdžių populiacija buvo aptikta tvenkinyje prie Rykantų (Trakų r.). Ji sudarė apie 2 m pločio juostą nuo tvenkinio pakraščio. Augo iki 1 m gylio. Rūšis šioje augavietėje išsilaikė iki šiol, tačiau daug mažesniame plote, nes plūdės nukonkuravo kitos augalų rūšys. 1998 m. Aleknonių kaimo (Alytaus r.) kūd-

roje aptikta tuo metu visą jos plotą užėmusi populiacija. Kelerius metus jos gausumas kito (priklausė nuo kūdros valymo dažnumo ir pašalinamo augalų kiekio). Kitų populiacijų dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl konkurencijos su kitais vandens augalais, dėl vandens taršos.

Reikėtų saikingai valyti užželiančius dirbtinius vandens telkinius.

Informacijos šaltiniai

Galiniš V., 1963: Plūdiniai – *Potamogetonaceae*. – Kn. *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 34–80 – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

The species is very rare in Lithuania; here it is close to the northern border of the distribution range. It has been recorded in the southern and southeastern parts of the country. There have been only five new localities since 1990, and it is extinct in Lake Žuvintas. The most abundant populations are found in artificial water bodies. In natural habitats the populations are sparse; the major threats are competition with other plants and water pollution.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Pelkinė vandensargė

Zannichellia palustris L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VANDENSARGINIAI (*ZANNICHELLIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Kosmopolitė.

Lietuvoje pirmą kartą aptikta 1956 m. Seirijų ežere (Lazdijų r.). Ilgą laiką apie šios rūšies paplitimą nebuvo jokių žinių. 1997–1998 m. rasta Drūkšių (Zarasų r.), Obelijos (Alytaus r.), Vištyčio (Vilkaviškio r.) ežeruose, daugiausia radaviečių Kuršių mariose.

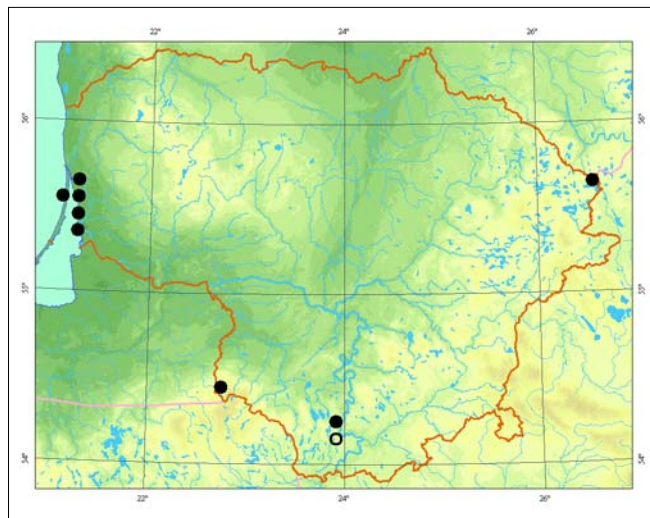
Biologija ir ekologija. Daugiametis povandeninis augalas. Stiebas laibas, 10–40 cm ilgio, šliaužiantis, gausiai šakotas, ties tarpubambliais išsišaknijantis. Lapai linijiški, beveik siūliški. Žydi ir vaisius subrandina po vandeniu. Vienanamis augalas. Vaisiai išauga ir subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Auga ir gėlo, ir posūrio vandens telkiniuose – ežerų ir marių seklumose.

Populiacijų gausumas. Gausiausia gėlavandėnė pelkinių vandensargių populiacija aptikta Vištyčio ežere. Čia vandensargės auga iki 1–2 m gylio beveik visame Lietuvai priklausančiame ežero pakraštyje. Seklumose užima 50–80 proc. bendrųjų ploto. Kuršių mariose tankiausi sąžalynai susiformuoja atviruose marių plotuose, neapaugusiose kitais augalais seklumose.

Grėsmės ir apsauga. Vandens tarša ir eutrofizacija. Eutrofizuotose augavietėse negali konkuruoti su stambiais vandens ir pakrančių augalais, siūliniais dumbliais.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Informacijos šaltiniai

Galinis V., Ragaišytė J., 1973: Kai kurių retų Lietuvos TSR augalų naujos radimvietės. – *Biologija*, 12: 25–29.
Sinkevičienė Z., 1998: Nauji duomenys apie *Zannichellia palustris* L. ir jos bendrijas Lietuvoje. – *Botanica Lithuanica*, 4 (3): 335–340.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

In 1956 the species was recorded for the first time in Lithuania (Lazdijai distr.). In 1997–1998 it was found in four inland lakes and in the Curonian Lagoon where it grows in both freshwater and brackish habitats. The most abundant freshwater population occurs in Lake Vištytis. It is close to extinction in Lake Drūkšiai.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Lankstusis plukenis

Najas flexilis (Willd.) Rostk. et W. L. E. Schmidt

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA PLUKENINIAI (NAJADACEAE)

1 (E) kategorija

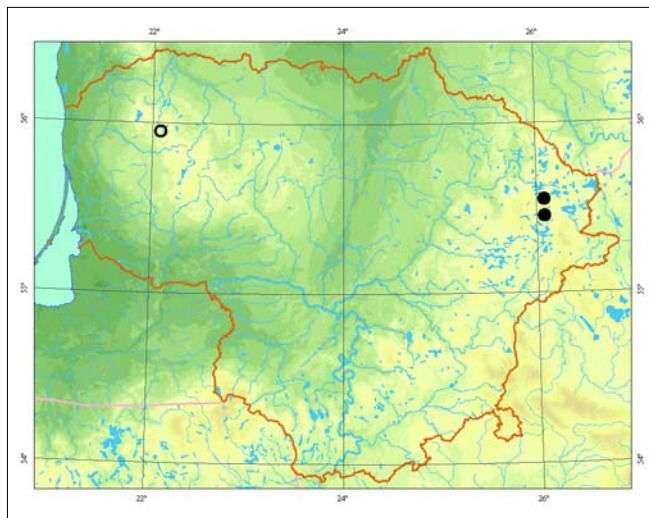
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2003 m.

Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II priedus.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, Šiaurės Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Visoje Europoje labai reta ir nykstanti rūšis.

Lietuvoje yra pietiniame arealo pakraštyje, labai reta. Rasta Sągardo ežere (Ignalinos r.) ir Germanto ežere (Telšių r.). Paplitimas Lietuvoje ištirtas nepakankamai.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, gležnas povandeninis augalas. Lietuvoje rasti augalai labai žemi, 4–5 cm aukščio, nors gali siekti 30–40 cm. Žiedai ir vaisiai išauga lapų pažastyse. Manoma, kad lankstusis plukenis dauginasi tik sėklomis. Lietuvoje augalai su subrendusiais vaisiais surinkti rugpjūčio mėn. Sągardo ežere auga labai negausiai, 2–3 m gylyje, kartu samanomomis (*Drepanocladus fluitans*, *Drepanocladus aduncus*, *Fontinalis antipyretica*), maurabragūnais (*Chara stri-gosa*, *Chara contraria*, *Nitella*) ir žiediniais augalais (*Naj*

jas minor, *Batrachium circinatum*). Germanto ežere augo maurabragūnų (*Charetum asperae*) bendrijoje.

Populiacijų gausumas. 1998 m. Sągardo ežere lankstusis plukenis buvo labai negausus, vėliau jis nebuvo stebėtas. Germanto ežero populiacijos būklė nežinoma. Šių vienmečių augalų gausumas kiekvienais metais gali kisti.

Grėsmės ir apsauga. Lankstusis plukenis, kaip vienmetis augalas, negali konkuruoti su daugiamečiais vandens augalais. Jam gyvuoti reikalingi neužžėlę vandens telkinių dugno plotai. Nyksta dėl vandens eutrofizacijos, taršos.

Būtina stebėti žinomų populiacijų būklę, ieškoti naujų radaviečių.

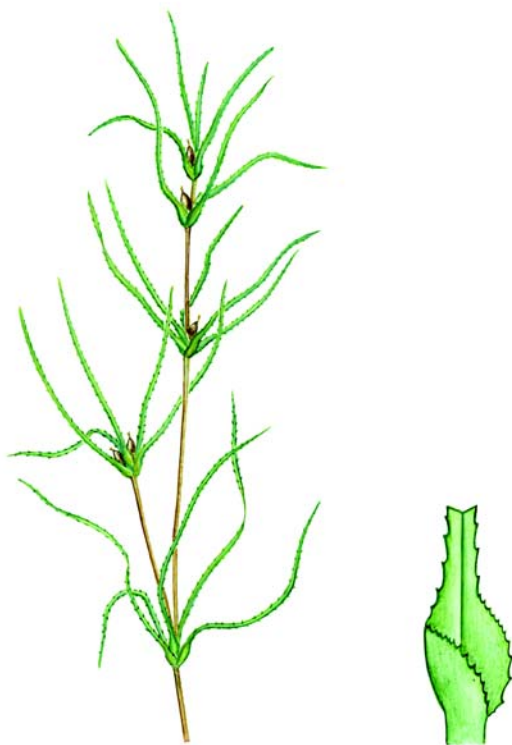
Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2001: *Najas flexilis* ir *Najas minor* Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (2): 203–208. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Very rare in Lithuania, recorded only in two lakes situated in the western and eastern parts of the country. The distribution of this species in Lithuania has been insufficiently studied. In 1998 in Lake Sągardas (Ignalina distr.) the population was rather sparse. The state of the population in Lake Germantas (Telšiai distr.) is unknown.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Linės Jasiukonytės piešinys

Didysis plukenis

Najas marina L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA PLUKENINIAI (*NAJADACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1984 m.

Paplitimas. Daugiausia paplitusi šiaurės pusrutulio vidutinio ir priatogrąžių klimato juostose. Gana reta rūšis visame areale.

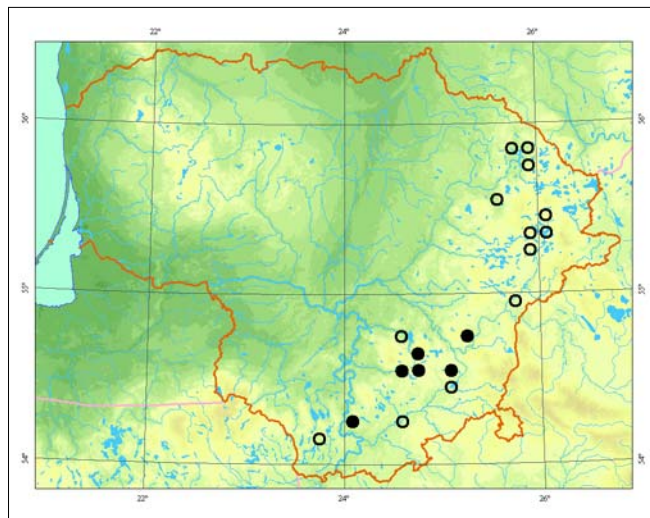
Lietuvoje rūšis aptinkama tik Baltijos aukštumų ežeruose. Daugiausia radaviečių Lazdijų, Trakų, Utenos, Zarasų r. ežeruose, pavienės – Alytaus, Varėnos, Vilniaus, Švenčionių r. ežeruose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, trapus, povandeninis, iki 0,6 m aukščio augalas. Dauginasi vegetatyviu būdu ir sėklomis. Žiedai vienalyčiai. Lietuvoje žydintys augalai pastebėti liepos mėn., subrendusios sėklos – rugpjūčio mėn. Manoma, kad sėklas platina vandens paukščiai, o perėjimas per paukščių virškinimo traktą skatina jų daigumą. Auga nedideliuose ežeruose ir didesnių ežerų įlankose, 0,5–7 m gylyje. Sudaro *Najadetum marinae* bendrijas, auga maurabaragūnų ir žiedinių augalų bendrijose.

Populiacijų gausumas. Paprastai didžiųjų plukenių cenopopuliacijos yra negausios, sudarytos iš pavienių augalų, įeinančių į kitų augalų bendrijų sudėtį. Gausesnės monodominantinės populiacijos susiformuoja neužžėlusiose kitais augalais ežerų seklumose. (Sienio ežere, Trakų r.). Praėjusio amžiaus viduryje gausiausia populiacija aprašyta Zarasų r. Girininkijos ežere (plotas 2 ha), kur didieji plukeniai vyravo iki 4,5 m gylio. Daugelyje senų radaviečių populiacijų būklė nežinoma.

Broniaus Šablevičiaus nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Grėsmę kelia vandens tarša ir eutrofizacija. Gilesnėse augavietėse nyksta dėl vandens skaidrumo mažėjimo, seklesnėse – kaip vienmetis augalas, negalintis konkuruoti su daugiamečiais vandens augalais.

Informacijos šaltiniai

Galinis V., 1958: Didžiojo plukenio – *Najas marina* L. paplitimas Girininkijos ežere. – Vilniaus ped. i-to darbai, 7: 169–172.

Sinkevičienė Z., 2000: *Najadetum marinae* Fukarek 1961 – didysis plukenynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 86–87. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS, HSUD.

Summary

Rather rare in Lithuania, recorded in exceptional cases in the inland lakes of the Baltic highlands. Populations are usually sparse, more abundant only in the shallows of lakes not overgrown with other plants. In many earlier localities the state of populations is unknown.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Mažasis plukenis

Najas minor All.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA PLUKENINIAI (NAJADACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Natūraliai rūšis paplitusi Pietų ir Vidurio Europoje, Šiaurės Afrikoje, Azijoje, introdukuota Šiaurės Amerikoje.

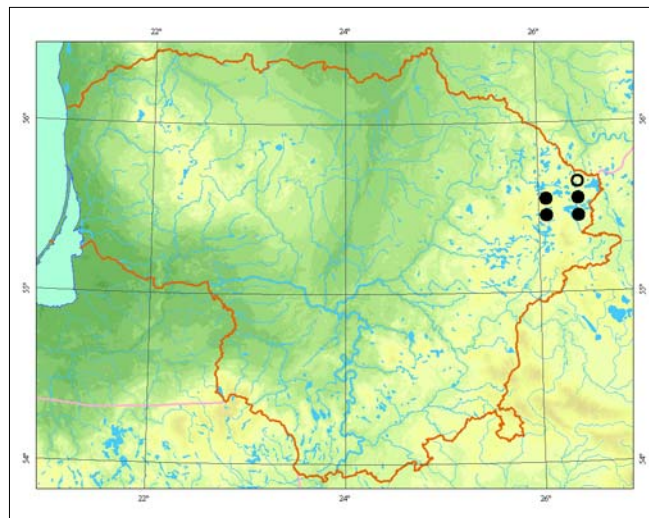
Lietuvoje nuo 1900 m. žinomos radavietės yra rytinėje dalyje: Skritelio ežere (Zarasų r.), Sągardo ir Alksno ežeruose (Ignalinos r.). Paplitimas Lietuvoje ištirtas nepakankamai.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, povandeninis, dugne įsišaknijantis augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi ir sėklas subrandina po vandeniu. Lietuvoje gausiai derantys augalai rasti rugpjūčio mėn. Gali būti, kad šie vienmečiai augalai išauga ne kiekvienais metais. Sągardo ežere mažasis plukenis rastas augantis 1–3 m gylyje, kartu su samanomis (*Drepanocladus aduncus*), maurabragiais (*Chara strigosa*) ir žiediniais augalais (*Najas flexilis*, *Batrachium circinatum*, *Elodea canadensis*, *Myriophyllum spicatum*). Alksno ežere auga apie 1 m gylyje, siauroje dugno juostoje tarp pakrantės helofitų ir povandeninių maurabragūnų sąžalynų. Labai panašioje augavietėje mažieji plukeniai augo ir Skritelio ežere.

Populiacijų gausumas. Gausiausia šiuo metu žinoma populiacija yra pietvakarinėje Alksno ežero dalyje, kur gali būti apie 1 000 individų. Sągardo ežere 1998 m. mažasis plukenis kiek gausesnis buvo tik augavietėje šiaur rytinėje ežero dalyje. Skritelio ežere 1997 m. rūšis neaptikta, tačiau negalima tvirtinti, kad ji išnyko. Dabartinė šios populiacijos būklė nežinoma.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Vandens telkinių eutrofizacija ir su tuo susijęs jų užaugimas, tarša. Reikia ieškoti naujų radaviečių, stebėti žinomų augaviečių ir populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2001: *Najas flexilis* ir *Najas minor* Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 7 (2): 203–208. Herbariumo pavyzdžiai: WI, BILAS.

Summary

The species is very rare in Lithuania. Since 1900 it has been recorded only in three lakes in the eastern part of the country. The most abundant populations currently recorded are in Lake Alksnas (Ignalina distr.).

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Taurinė pudmė

Tofieldia calyculata (L.) Wahlenb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MELANTINIAI (*MELANTHIACEAE*)

1 (E) kategorija

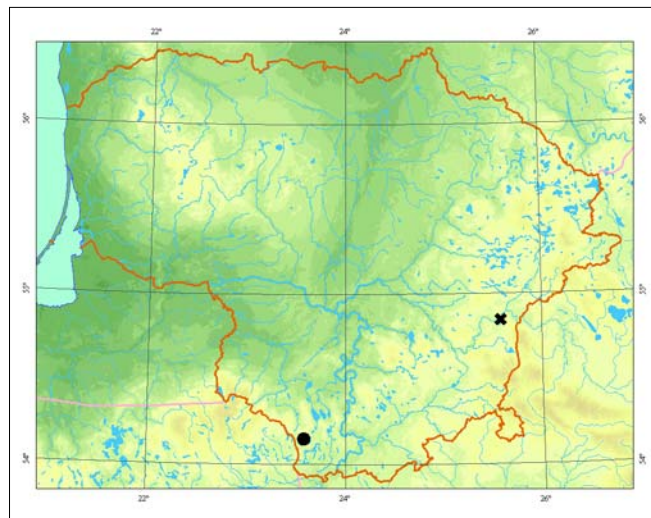
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vakarų ir Vidurio Europoje, Pietų Europos kalnuose. Rytų Europoje paplitusi iki Dnepro. Lietuvoje rūšis yra už šiaurietinės ištisinio arealo ribos. Anksčiau šalyje buvo aptikta Lygajiniuose (Trakų r., 1822) ir Nemenčinės apylinkėse, Tuščėvėlės kaime (Vilniaus r., 1938). Iki šiol išlikusi vienintelė populiacija (aptikta 1975 m.), esanti Veisiejų regioniniame parke (Lazdijų r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–60 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Gerai išsivysčiusiame žiedyne užsimezgusiuose vaisiuose subręsta iki 500 sėklų. Smulkių sėklų daigumas gamtoje yra ne didesnis kaip 8 proc. (vidutiniškai 3 proc.). Peržydėję ir vaisius subrandinę ūgliai apmiršta. Taurinės pudmės neatspa-

Mindaugo Rylos nuotrauka

rios konkurencijai. Dirvožemyje padidėjus azoto kiekiui augalai sunyksta. Auga drėgnose ir šlapiose, kartais šaltiniuose pievose, kalkingose žemapelkėse ir jų pakraščiuose, retai sausose pievose.

Populiacijų gausumas. Duomenų apie Trakų ir Vilniaus r. buvusių taurinių pudmių populiacijų gausumą nėra. Lazdijų r. esanti populiacija užima nedidelį plotą. Augalai auga keliomis grupėmis, bet jų tankumas nedidelis.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta užželdiant pamiškių ir šlaitų pievoms krūmais ir medžiais. Būtina išsaugoti esamą buveinių būklę ir žolynų rūšių sudėtį, negalima tręšti ar dirbtinai želdinti atvirų plotų. Galima šiek tiek ganyti avis.

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai — *Liliaceae*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. — Vilnius.

Movšovičius J., 1940: Retų ir atneštinių augalų naujos buvimo vietos Vilniaus krašte. — *Kosmos*, 1–3: 143–146.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania one population of Tofieldia calyculata is known to exist in Lazdijai district. This population consists of less than 1000 individuals. It is threatened by habitat change.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Sibirinis vilkdalgis

Iris sibirica L.

KLASĖ MAGNOLIJAINIAI (MAGNOLIOPSIDA)
ŠEIMA VILKDALGINIAI (IRIDACEAE)

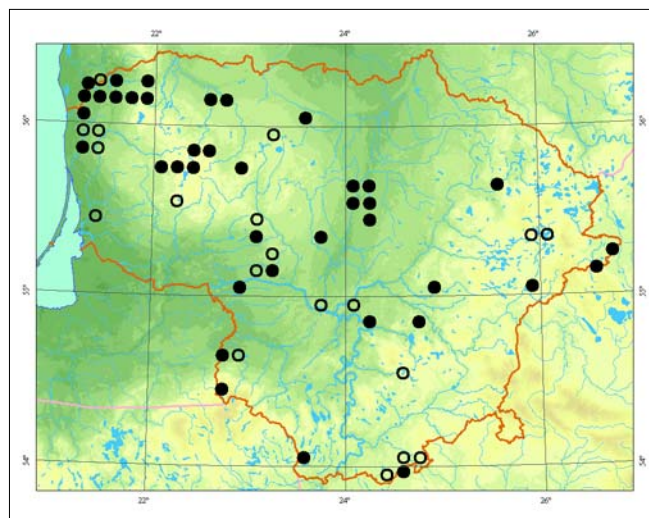
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas driekiasi iš vakarų į rytus nuo Vidurio, Rytų, Pietų Europos iki Sibiro ir Mongolijos ir į pietus iki Kaukazo, Balkanų.

Lietuvoje pasitaiko didesnėje teritorijos dalyje, tačiau nerasta šiaurrytinėje dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, su šakniastiebiu, 0,4 – 0,9 m aukščio žolinis augalas. Lapai sutelkti į vėduokliškas puokštes. Violetiniai ar melsvi žiedai pražysta gegužės pabaigoje – birželio mėn. Vaisius – dėžutė. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Dekoratyvus. Auga šlapiose arba užliejamose pievose, krūmynuose, šlapiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse, pamiškėse. Tinkamiausios augavietės yra užliejamose pievose, kurių dirvožemiai – neutralios reakcijos velėniniai jauriniai priemoliai su aliuvio sluoksniu, turtingi maisto medžiagų. *Iridetum sibirici* bendrijose sibiriniai vilkdalgiai vietomis dengia 60 – 70 proc. paviršiaus ploto. Tokie sibiriniai vilkdalgynai rasti Mituvos upės

slėnio Lemčiauskynės lankose (Raseinių r.), Vieکشnalių kaime (Telšių r.), Žeimenos upės slėnyje (Švenčionių r.).

Populiacijų gausumas. Pasitaiko pavienių individų, tačiau dažniausiai auga įvairaus dydžio grupėmis. Tinkamiausiomis sąlygomis sudaro bendrijas, kuriose dengia didesnę pusę paviršiaus ploto.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl augaviečių sausinimo, vandens lygio keitimo greta esančiuose vandens telkiniuose, pievų arimo, pernelyg intensyvaus ganymo, žiedų skynimo, augalų perkėlimo į gėlynus.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vilkdalgis – *Iris*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 555 – 563.

Balevičienė J., 2000: *Iridetum sibirici* Philippi 1960 – sibirinis vilkdalgynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 36.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Occurs across most of the country, but has not been recorded in the northeast. *Iris sibirica* grows in wet or flooded meadows, among shrubs, wet deciduous and mixed forests, in forest glades and along forest edges. *Iris sibirica* usually grows in groups of various sizes, though plants growing alone also occur.

Aprašė Daiva Patalauskaitė

Lauryno Noviko nuotrauka

Paprastasis kardelis

Gladiolus imbricatus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VILKDALGINIAI (*IRIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

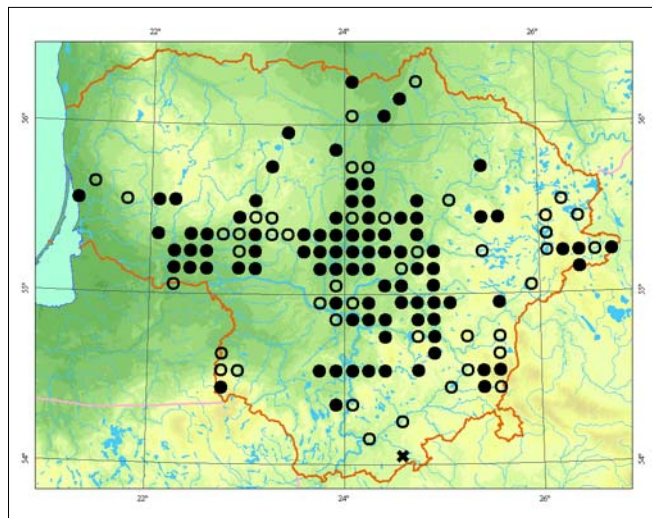
Paplitimas. Rytinėje Vakarų Europos dalyje, Vidurio ir Rytų Europoje (rytuose iki Dnepro ir Volgos aukštupių). Lietuvoje reta rūšis, bet aptinkama daugelyje rajonų, išskyrus kai kurias Žemaičių aukštumos dalis ir šiaurės bei šiaurės vakarų rajonus.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–70 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Sėklos subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir dukteriniais gumbasvogūniais. Iš sėklų išaugę individai pražysta 3–4 augimo metais.

Auga drėgnuose mišriuosiuose miškuose, krūmynuose, drėgnose, užliejamose ir pelkėtose pievose žemapelkių pakraščiuose, mezofitų pievose. Dažniausiai auga derlingame, neutralios ar šarminės reakcijos dirvožemyje (pH 6,7–7,5). Šviesomėgis augalas, bet pakenčia nedidelį pavėsį. Ūksmingose buveinėse (krūmynuose, miškuose) paprastieji kardeliai nežydi. Vegetatyvinės būsenos individai gali išlikti gyvi kelis dešimtmečius.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Daugelis populiacijų gausios arba gana gausios, tačiau užima nedidelius plotus. Gausiausios populiacijos žinomos Lietuvos Vidurio žemumoje. Augalų tankumas gausiausiose populiacijose siekia iki 50 individų 1 m², bet dažniausiai jų būna iki 10. Dauguma dabar esančių populiacijų šalyje auga nebūdingose antrinėse buveinėse, jos paprastai nedidelės ir mažai gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Nemažai populiacijų buvo sunaikinta arba jos smarkiai nukentėjo nusausinusių pelkes ir drėgnas pievas, jas pavertus dirbamais laukais. Kai kurios populiacijos sunyko buveinėms užžėlus krūmais ar jas apsodinus mišku. Gumbasvogūnius graužia graužikai, nemažai jų suėda šernai. Būtina išsaugoti natūralias buveines, jose palaikyti palankias sąlygas augalams augti.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vilkdalginiai — *Iridaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 555–565. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Gladiolus imbricatus is distributed all over the territory except in the north, northwestern districts and parts of the Žemaitija highlands. This species is threatened by the loss of habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Dirvinis česnakas

Allium vineale L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (ALLIACEAE)

2 (V) kategorija

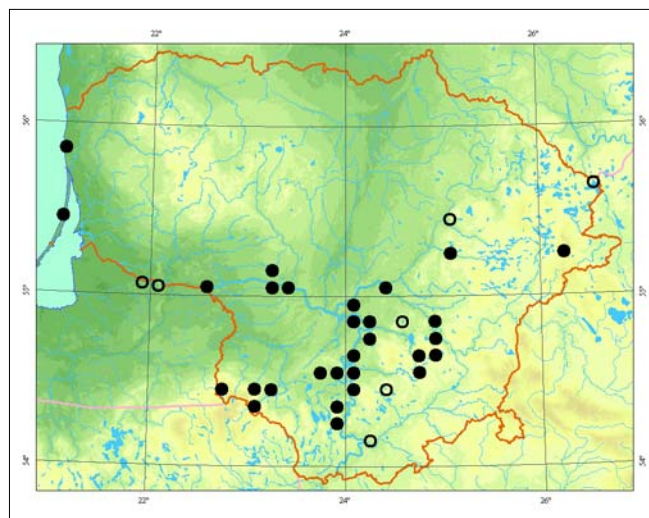
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Kryme, Kaukaze, Mažonoje Azijoje. Introdukuota Šiaurės Amerikoje, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje.

Lietuvoje rūšis dažniau aptinkama pietinėje dalyje; rytinėje ir vakarinėje dalyje labai reta, kitur visai neaptinkama. Daugiausia augaviečių yra Alytaus, Kaišiadorių, Kauno, Jurbarko, Marijampolės ir Trakų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio svogūninis augalas. Žydi liepos mėn. Žiedynas nedidelis, su svogūnėliais, kartais žiedų nebūna – tik svogūnėliai. Sėklos subręsta ne kasmet, todėl dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu. Auga sausuose, smėlėtuose ar žvyruose šlaituose, pakelėse, pamiškėse, pievose.

Populiacijų gausumas. Didžiausia, apie 0,5 ha plotą užimanti dirvinių česnakų populiacija yra pakelėje

netoli Palangos. Kitos populiacijos dažniausiai yra negausios – jas sudaro pavieniai žydintys augalai ar nedidelės jų grupės. Augaviečių registraciją apsunkina tai, kad pastebėti galima tik subrendusius, žiedyną išauginančius augalus, kurių populiacijoje ne visuomet būna.

Grėsmės ir apsauga. Smėlio ir žvyro kasimas, pievų arimas, statybos, apaugimas krūmais bei mišku ir kitoks augaviečių naikinimas. Kadangi dauguma populiacijų yra negausios, užima mažą plotą ir yra labai pažeidžiamos.

Tokias populiacijas būtina saugoti ne tik *in situ*, bet ir *ex situ*.

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 6: 19–30.

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – Liliaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Allium vineale occurs more frequently in the southern part of Lithuania. Its populations are not abundant. The main threats to its survival are the ploughing of habitats and their transformation into forest.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Žydrano Sinkevičiaus nuotrauka

Pievinė vištapienė

Gagea pratensis (Pers.) Dumort.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA LELIJINIAI (*LILIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

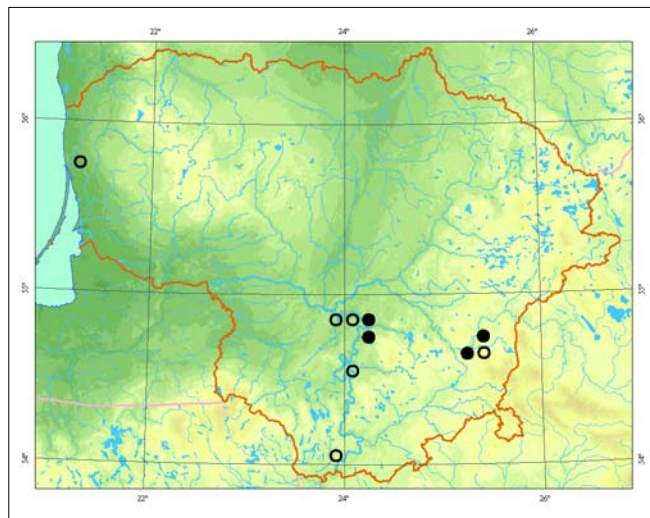
Paplitimas. Skandinavijos pietuose, rytinėje Vakarų Europos dalyje, Vidurio ir Pietų Europoje.

Lietuva yra ties rytiniu rūšies arealo pakraščiu. Šalyje pievinių vištapienių populiacijos aptinkamos Nemuno vidurupio ir jo intakų slėniuose bei gretimose teritorijose. Nuo jų atskirta grupė populiacijų yra Vilniuje. Literatūroje nurodoma populiacija Tauralaukyje (Klaipėdos r., 1902 m.). XIX a. pabaigoje buvo rasta Šilutės apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, gumbasvogūnius išauginantis, iki 15 cm aukščio augalas. Geofitas. Efermeroidas. Žydi balandžio – gegužės mėn. Dauginasi ir plinta vegetatyviniu būdu – dukteriniais gumbasvogūniais. Paprastai žydi maža populiacijos individų dalis. Sėklos subręsta gegužės mėn. pabaigoje – birželio pradžioje. Jas išnešioja skruzdėlės. Birželio pradžioje, baigiant nokti sėkloms, lapai pagelsta ir nunyksta. Auga natūraliose vidutinio drėgnumo pievose (*Cynosurion* sąjungos bendrijos), upių ir upelių šlaituose, parkrūmėse. Žydi tik atvirose vietose augantys individai. Retai aptinkami žiemkenčių pasėliuose (Dabintos k., Kaišiadorių r.), kultūrinėse pievose.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Kai kurios populiacijos gana gausios, bet užima nedidelius plotus. Gausiausios populiacijos aptiktos Kruonyje, Migonyse, Tadaravoje (Kaišiadorių r.). Nedidelės populiacijos yra Neries parkrantėse ir Antakalnyje (Vilniuje). Dabartinė populiacijų būklė Jiesioje, Girionyse (Kauno apyl.) nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių keitimo: pievų kultūrinimo, vertimo dirbamais laukais. Buveinės užželia krūmais. Ūksmėje augantys individai išlieka ilgai, dauginasi vegetatyviniu būdu, bet nežydi ir ilgai neišgyvena.

Buveinėse reikia išsaugoti tradicinį ūkininkavimą.

Informacijos šaltiniai

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.

Abromeit J., Neuhoft W., Steffen H., 1940: Flora von Ost- und Westpreussen, 4. – Königsberg. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania *Gagea pratensis* is distributed in the valley of the mid-section of the Nemunas River and in the valleys and surroundings of its tributaries. Separate populations are known to exist in Vilnius. Populations are rather abundant. They are threatened by changes in meadow habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Kampuotasis česnakas

Allium angulosum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (ALLIACEAE)

3 (R) kategorija

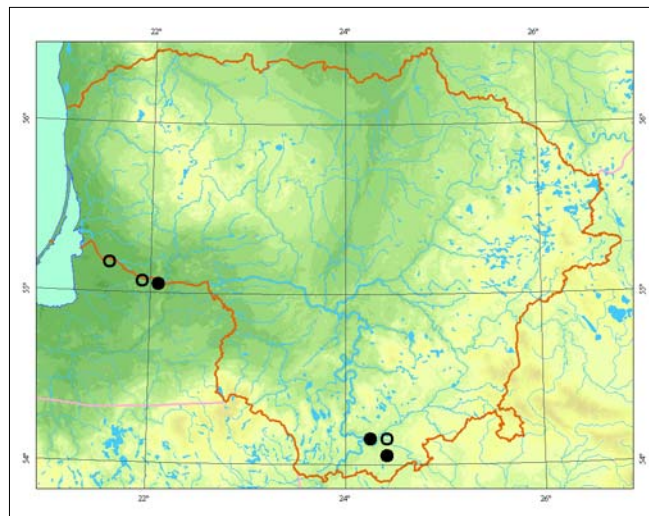
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Arealas apima Vidurio Europą, Šiaurės Balkanus, Kaukazą ir Sibirą iki Jenisejaus. Per Lietuvą eina šiaurinė paplitimo riba.

Pietų Lietuvoje žinomos radavietės Marcinkonių ir Merkinės apylinkėse, Vakarų Lietuvoje – Nemuno žemumo lankose Bitėnų, Pagėgių ir Girėnų apylinkėse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–60 cm aukščio svogūninis augalas. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Tai šviesomėgis augalas, pakenčiantis laikiną užtvindymą ir sausrą. Lietuvoje auga upių vidurinės ekologinės juostos aukštesniuose lygmenyse, termofilinėse bendrijose.

Populiarijų gausumas. Mažiausia, tik 4 m² užimanti populiacija registruota Marcinkonyse, netipiškoje šiai

rūšiai augavietėje – sausoje pamiškės pievoje. Bitėnų apylinkėse, Nemuno lankose, kampuočiai česnakai užima maždaug 0,5 ha plotą ir sudaro gana tankų sąžalyną (1 m² auga nuo 1 iki 70 žydinčių individų).

Grėsmės ir apsauga. Kampuotųjų česnakų išlikimui grėsmę kelia augaviečių naikinimas, apaugimas krūmais ir smarkus trypimas.

Pievas, kuriose auga kampuočiai česnakai reikia šienauti ne rečiau kaip kas 2–3 metai, rugsėjo pabaigoje, o šieną išvežti. Merguvos ežero pakrantėje esančioje augavietėje riboti poilsiautojų srautus.

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 6: 19–30.

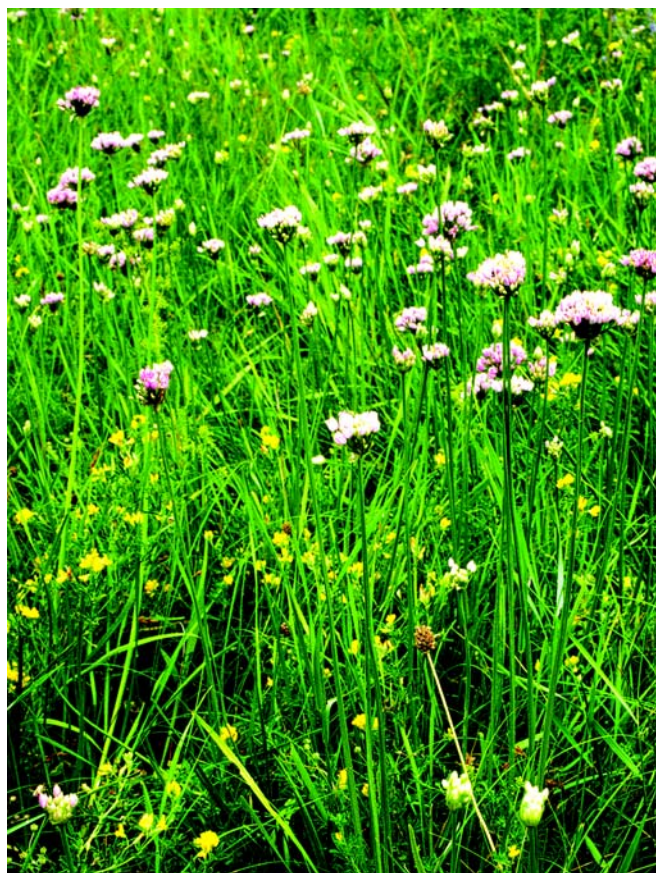
Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – Liliaceae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

There are six locations of *Allium angulosum* known to exist in Lithuania. The most important threats to its survival are the ploughing of meadows and other changes to habitats.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Mindaugo Rylos nuotrauka

Porinis česnakas

Allium scorodoprasum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (*ALLIACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

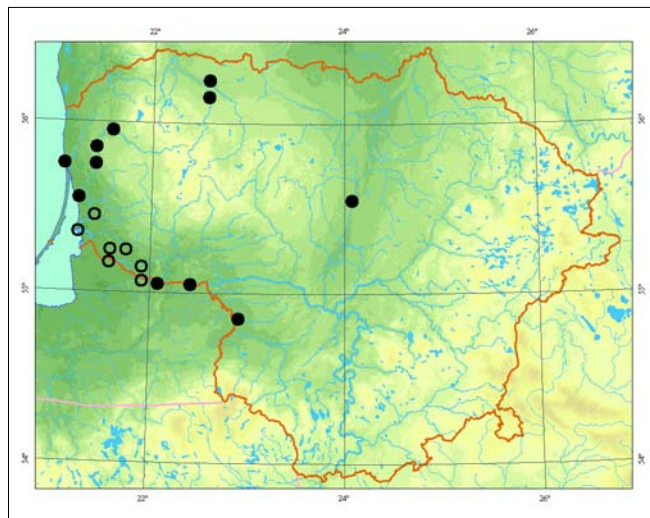
Paplitimas. Arealas apima Vidurio ir Atlantinę Europą, Viduržemio pajūrį, Mažąją Aziją, Krymą ir Kaukazą. Šiaurinė paplitimo riba eina per Estiją ir Pietų Skandinaviją.

Lietuvoje rūšis paplitusi vakarinėje dalyje. Daugiausia radaviečių aptikta Akmenės, Klaipėdos, Kretingos ir Šilutės rajonuose. Jurbarko, Panevėžio ir Šakių r. registruota po 1 radavietę.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 35–90 cm aukščio svogūninis augalas. Žiedyne būna nuo iki 15 žiedų ir nuo 25 iki 50 svogūnėlių. Žydi liepos mėn., sėklų nebrandina. Dauginasi svogūnėliais išaugančiais žiedyne ir dukteriniais svogūnėliais. Auga didesnių upių: Nemuno, Minijos, Ventos slėnių pievose ir pakrūmėse. Pakenčia tiek laikiną užtvindymą, tiek sausrą.

Populiacijų gausumas. Gausiausia, didžiausią plotą užimanti porinių česnakų populiacija yra Bitėnų apylinkėse, Nemuno užliejamose pievose. Čia 1 m² auga iki 40 žydinčių augalų. Mažiausia, tik 16 m² užimanti populiacija aptikta Šešupės salpoje (Šakių r.). Jos išlikimui pavojų kelia besiskverbiantys ruderaliniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pievų arimo, apaugimo mišku. Pievas, kuriose auga poriniai česnakai, reikia šienauti ne rečiau kaip kas 2–3 metai, rugpjūčio pabaigoje, o šieną išvežti. Krūmynus retinti

arba visai iškirsti. Ypač jautrios yra negausios, mažą plotą užimančios populiacijos, kurių būklę būtina tikrinti kas 2–5 metus. Jas galima pagausinti *ex situ* išaugintais augalais.

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. — Botanica Lithuanica, 6: 19–30.

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai — *Liliaceae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Allium scorodoprasum is concentrated in the western part of Lithuania in large river valleys. The most important threats to its survival are the ploughing of meadows and other changes to habitats.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Vytauto Uselio nuotrauka

Meškinis česnakas

Allium ursinum L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA ČESNAKINIAI (*ALLIACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

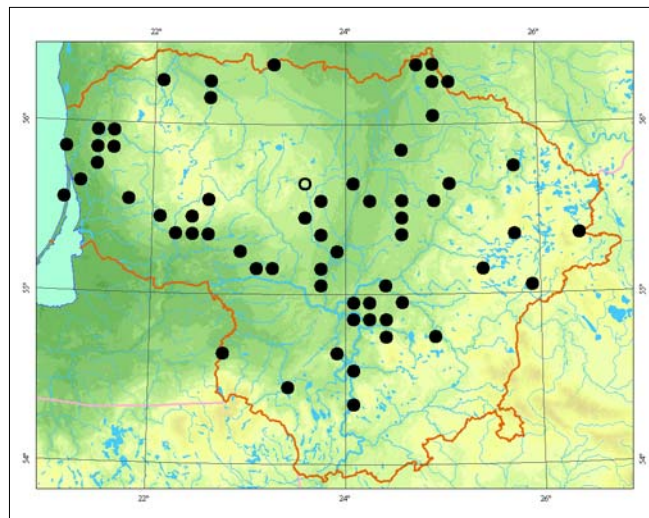
Paplitimas. Europoje (išskyrus šiaurines sritis), Kaukaze, Mažonoje Azijoje.

Lietuvoje rūšis dažnesnė Vidurio ir Pajūrio lygumose bei vakariniame Žemaičių aukštumos šlaite. Dideli sąžalynai yra Biržų, Tauragės, Kėdainių, Kretingos rajonuose. Pietinėje ir rytinėje Lietuvos dalyje labai reta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 15–60 cm aukščio svogūninis augalas, efemeroidas. Žydi gegužės mėn. Birželio mėn. pradėjus nokti sėkloms lapai nunyksta. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – dukteriniais svogūnėliais. Vienas augalas subrandina 5–55 (80) sėklų, kurios nėra prisitaikiusios plisti, jos išbyra aplink derėjusį augalą. Auga drėgnuose plačialapių miškuose, šaltiniuose upių ir upelių pakrantėse, šlaituose. Dažniausiai auga *Alnion incanae* ir *Carpinion betuli* sąjungų bendrijose, humusingame, nerūgščiame dirvožemyje.

Populiacijų gausumas. Palankiomis sąlygomis meškiniai česnakai auga gausiais, kelis hektarus užimančiais sąžalynais, kurių 1 m² būna 200–2 500 individų. Didžiausią jų dalį (50–75 proc.) sudaro daigai ir jauni augalai. Žydinčių individų būna nuo 3 iki 15 proc. Mažiau palankiomis sąlygomis populiacijas sudaro pavieniai augalai ar jų grupės.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę meškinių česnakų išlikimui kelia augaviečių naikinimas – plynieji

miškų kirtimai. Kirtavietės dažniausiai užsodinamos egilėmis, po kuriomis meškiniai česnakai žūsta. Plynose kirtavietėse, paliktose tam, kad miškas savaimė ataugtų, išsilaiko, tačiau dėl pavasarinių šalnų ir grybinių ligų beveik nesubrandina sėklų. Todėl augavietėse gali būti atliekami tik sanitariniai kirtimai.

Meškinių česnakų lapai yra renkami maistui. Lapų skynimas silpnina augalus ir yra pavojingas mažoms populiacijoms. Šlaituose augančioms populiacijoms pavojų kelia mindymas.

Informacijos šaltiniai

Karpavičienė B., 2004: *Allium* genties rūšių paplitimas Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 6: 19–30.

Ribokaitė R., 1963: Lelijiniai – *Liliaceae*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 498–549. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Habitats of Allium ursinum are concentrated in the middle and western lowlands of Lithuania. Species are very rare in the southern and eastern parts of Lithuania. The main threat to its survival is the clear felling of forests.

Aprašė Birutė Karpavičienė

Birutės Karpavičienės nuotrauka

Plačialapė klumpaitė

Cypripedium calceolus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II, Vašingtono (*CITES*) konvencijos I priedus.

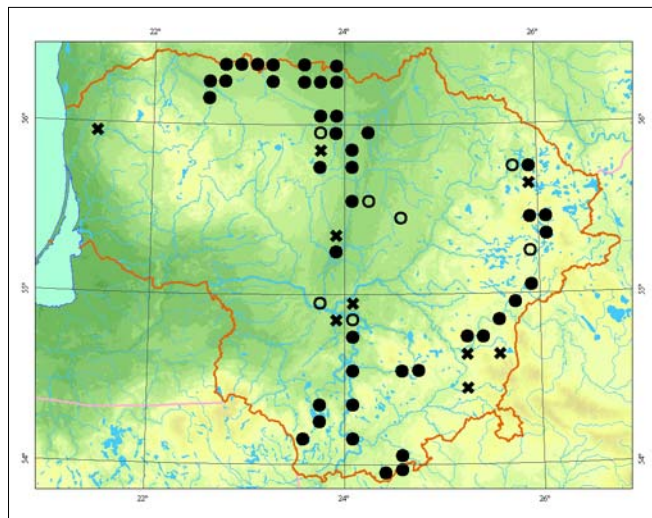
Paplitimas. Beveik visoje Europoje, išskyrus arktines sritis. Taip pat auga Sibire, Centrinėje ir Rytų Azijoje. Lietuvoje rūšis paplitusi beveik visuose regionuose, tačiau žinoma tik 1 atskirta augavietė Vakarų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Subrendusios sėklos beveik nedaigios, todėl daugiausia augalai dauginasi vegetatyviniu būdu. Iš sėklų augalai vystosi lėtai, vidutiniškai pirmą kartą pražysta 12 metais. Subrendę augalai ilgaamžiai.

Dažniausiai auga mišriuose ar lapuočių miškuose, pamirkėse, miškų aikštelėse. Geriausiai auga natūraliuose miškuose, kuriuose susidaro nuolat kintanti įvairiai apšviestų miško aikštelių mozaika. Eglunuose augalai skursta ir ilgainiui išnyksta dėl pernelyg didelio pavėsio ir spyglių sukeltų dirvožemio cheminių pokyčių. Mėgsta kalkingą dirvožemį.

Selemono Paltanavičiaus nuotrauka

Populiacijų gausumas. Lietuvoje žinoma daugiau kaip 30 populiacijų, tačiau daugelyje jų auga tik pavieniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos nukenčia perkeliant augalus į darželius, skinant žiedus; nyksta plynai iškirtus medynus, ugdant grynus spygliuočių medynus, įveisiant spygliuočių plantacijas. Taip pat nyksta dėl natūralių dirvodaros procesų, viršutiniame dirvos sluoksnyje sumažėjus karbonatų. Dalis populiacijų kenčia nuo poilsinės veiklos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidaziedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

There are over 30 *Cypripedium calceolus* populations registered in Lithuania, but a majority are rather small. In several populations the number of plants exceeds 200 individuals. The population in the Žaliejė Lakes area near Vilnius is one of the largest in Europe, with about 3000 plants recorded.

Aprašė Mindaugas Ryla

Kardalapis garbenis

Cephalanthera longifolia (L.) Fritsch

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

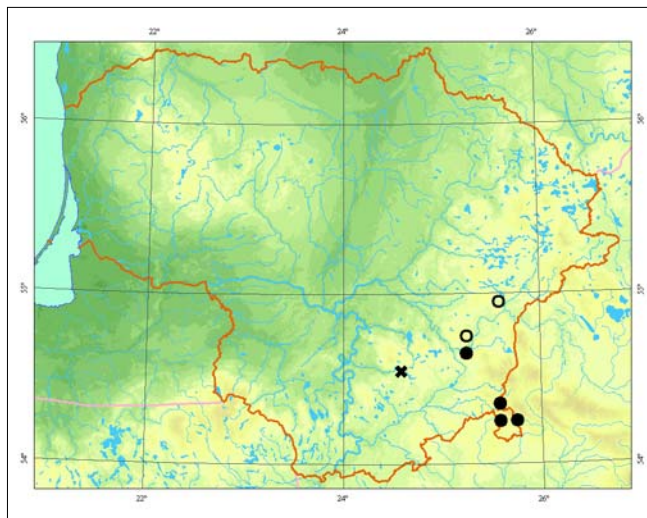
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje ir Mažojoje Azijoje, vidutinio ir Viduržemio jūros klimato juostose. Dažniausiai rūšis aptinkama kalnuose. Per Lietuvą eina šiaur rytinė arealo riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Augalai vystosi labai lėtai. Pirmą kartą pražysta 10–11 gyvenimo metais. Geriausiai auga šviesiuose lapuočių miškuose, nedidelėse miškų aikštelėse su reta žoline augalija, kurį laiką gali iškęsti gana didelį pavėsiniimą.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 4 populiacijos. Aukštadvario apylinkėse (Trakų r.) 1993 m. buvusioje gausios populiacijos vietoje aptikti tik keli augalai, o 1994 m. jie jau nebeišaugo. Šalčininkų r.

Mindaugo Rylas nuotrauka

esančių 3 populiacijų gausumas nesiekia 200 individų. 2004 m. Panerių apylinkėse (Vilniuje) užregistruota per 30 000 individų, iš kurių apie 5 000 – generatyviniai. Kitos populiacijos Vilniaus apylinkėse tikriausiai buvo sunaikintos plečiantis Vilniaus miestui.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus medynui. Populiacijos skursta, jei pro medžių ir krūmų ardus prasiskverbia mažiau nei 40 proc. šviesos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Ryla M., Čiuplys R., 2005: Populations of *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch in Lithuania. – In: K. Czyżewska, J. Hereźniak (eds), Biodiversity in relation to vegetation zones in Europe: 41–55. – Łódź.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The southeastern border of *Cephalanthera longifolia* distribution range crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southeastern part of the country. A majority of populations include less than 200 individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Raudonasis garbenis

Cephalanthera rubra (L.) Rich.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

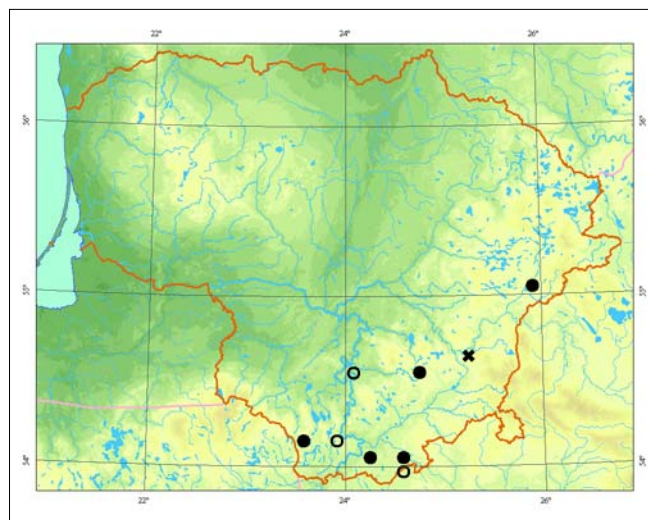
Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje ir Mažajoje Azijoje. Visame areale reta rūšis, aptinkama grupelėmis.

Per Lietuvą eina šiaur rytinė Vidurio Europos arealo atšakos riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, ant paviršinių šaknų susidarant pridėtiniais pumpurams. Vegetatyviniu būdu dauginasi negausiai. Šaknys turi labai stiprius ryšius su mikoriziniu grybu. Šviesomėgis. Auga įvairaus tipo retuose miškuose, sausose, šiltose saulėtose augavietėse, dažniausiai šlaituose, kalkingame ar turinčiame karbonatų smėliniame dirvožemyje su reta žolių danga.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 6 populiacijos Varėnos, Trakų, Lazdijų, Švenčionių rajonuose. Visose jose yra mažiau nei 100 augalų. Literatūroje minima, kad XIX a. raudonieji garbeniai augę Antakalnyje, Ribiškėse (Vilniaus apyl.), tačiau nei herbariumo pavyzdžių, nei vėlesnių duomenų iš ten nėra.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus medynui, ar mechaniškai sunaikinus augavietes. Augalai nepakenčia vegetatyvinės dalies pažeidimo, pažeisti daugeliui metų pereina į antrinės ramybės būseną.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidaziedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The southeastern border of *Cephalanthera rubra* distribution range crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southern and southeastern parts of the country. All populations there are small, consisting of less than 100 individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Tamsialapis skiautalūpis

Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

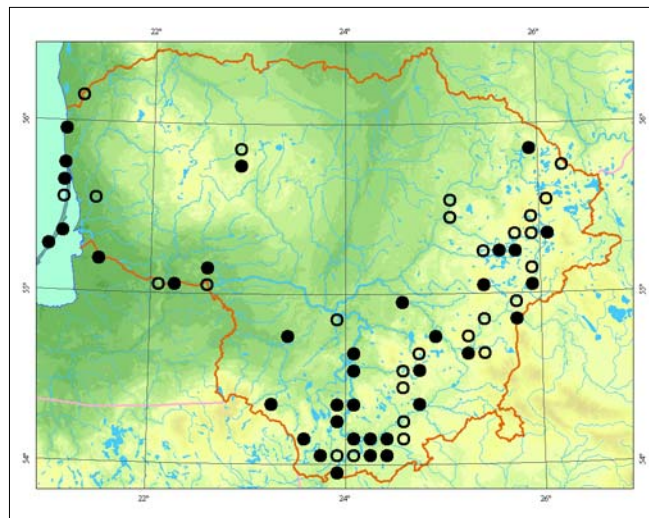
Paplitimas. Beveik visoje Europoje, išskyrus arktinę sritį. Atskirtos populiacijos randamos Azijoje iki Vidurio Sibiro.

Lietuvoje gana dažna rūšis rytinėje ir pietinėje dalyse bei pajūryje, kitur reta ar visai neauga. Rūšies paplitimas glaudžiai susijęs su smėlėtų dirvožemių paplitimu.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dažniausiai dauginasi sėklomis, labai retai – vegetyvinio būdu, dalijantis kerui. Šviesomėgis, geriausia auga visiškai atvirose ar nelabai pavėsingose augavietėse. Dažniausiai auga retuose pušynuose, beržynuose arba visiškai atvirose, nesusivėrusiose buveinėse (pajūrio ar žemyninėse kopose, paupių nuobirynuose), karbonatingame smėlyje ar karbonatiniame dirvožemyje sausose, šiltose augavietėse.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Žinomos gausios ir gyvybingos populiacijos Rytų ir Pietų Lietuvoje, pajūrio smėlynuose. Kartais sudaro labai gausias populiacijas ant rinėse buveinėse – ant pakelės pylimų, smėlėtų miško kvartalų linijų, kur pažeista žolių danga.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus medynui ar mechaniškai sunaikinus augavietes. Dalis rūšies augaviečių buvo sunaikintos apsodinus spygliuočių plantacijomis.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is quite common in the eastern and southern parts of Lithuania, and in coastal dune areas. In other areas it is extremely rare or absent.

Aprašė Mindaugas Ryla

Širdinė dviguonė

Listera cordata (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

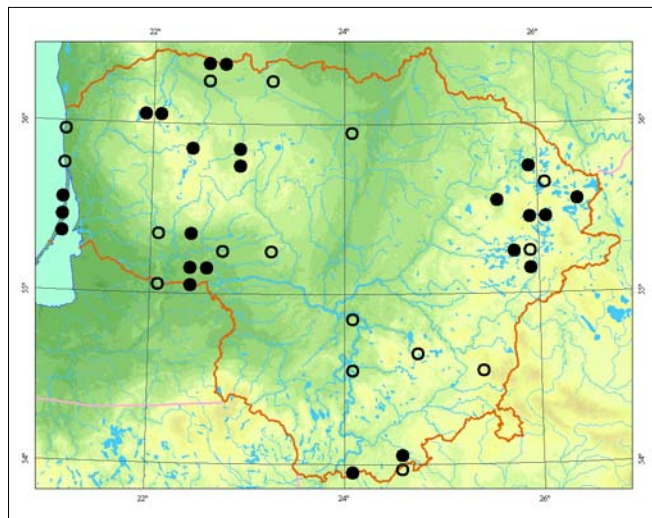
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Dažniausia Vidurio Europoje, neaptinkama žemyninėse Europos srityse. Žemyno pietuose auga tik kalnuose. Atskirtos arealo dalys rastos Sibire (Jakutijoje) ir Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje rūšis kiek dažnesnė rytinėje ir vakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Nedidelis, sunkiai pastebimas žolinis augalas. Augalai pradeda žydėti anksti – gegužės mėn. Liepos mėn. išbyrėjus sėkloms augalų antžeminė dalis labai greitai nunyksta. Dauginasi sėklomis. Auga ūksminguose, drėgnuose ar šlapiuose miškuose (dažniausiai eglynuose ar mišriuose medynuose), humusinguose dirvožemiuose. Taip pat aptinkamas pelkiniuose spygliuočių miškuose, tarpinėse pel-

kėse, tarp kiminių, tačiau atvirose vietose populiacijų tankis daug mažesnis. Labai retai (Kuršių nerijoje) auga palyginti sausuose pušynuose, ant smėlio.

Populiacijų gausumas. Ūksmingose vietose populiacijos kartais būna labai gausios ir tankios. Populiacijos gausumas skirtingais metais labai svyruoja.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl miškų kirtimo ir melioracijos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed across the whole country, but it is more frequent in the east and the north. In suitable habitats it can sometimes form very dense and abundant populations.

Aprašė Mindaugas Ryla

Jono Augustausko nuotrauka

Belapė antbarzdė

Epipogium aphyllum Sw.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (ORCHIDACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

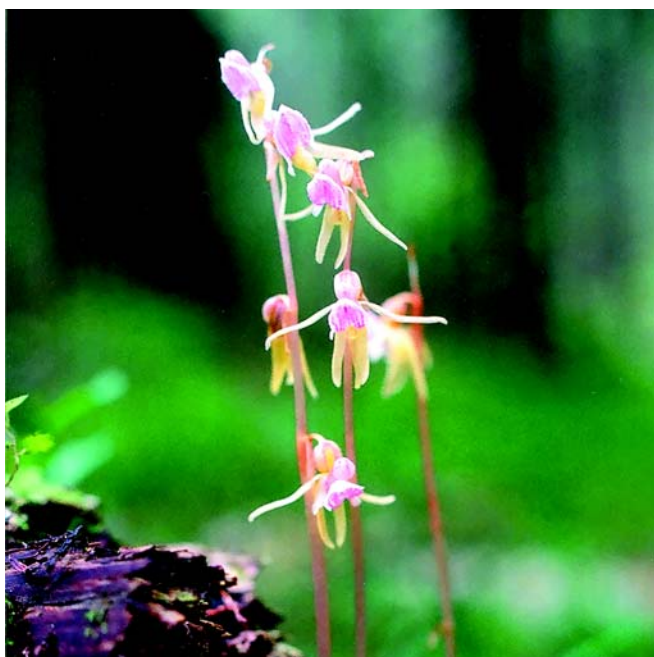
Įrašyta į Vašingtono (CITES) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje ir Mažojoje Azijoje. Neauga Viduržemio jūros ir žemyninio klimato regionuose. Į rytus arealas per vidutinio klimato juostą tęsiasi iki Japonijos. Visame areale labai reta rūšis. Lietuvoje rasta rytinėje ir pietrytinėje dalyje.

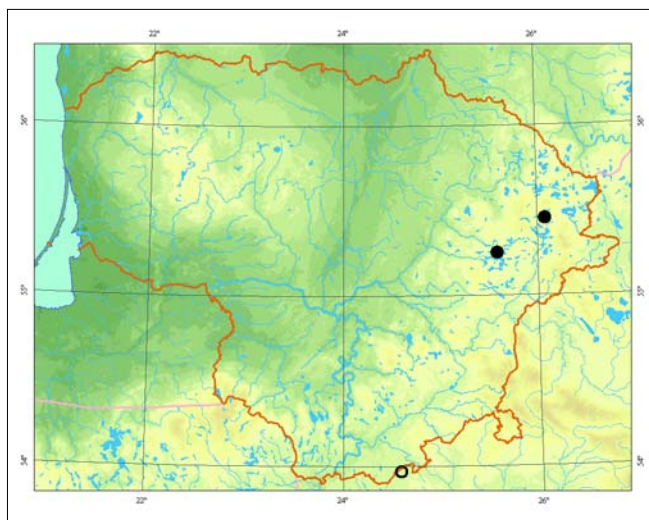
Biologija ir ekologija. Saprofitas. Augalas didžiąją savo gyvenimo ciklo dalį praleidžia po žeme, neišleisdamas jokių antžeminių dalių. Virš substrato paviršiaus išauga tik stiebas su žiedynu. Kryžmadulkis, todėl sėklos užsimezga tik tada, kai gausiose populiacijose tais pačiais metais pražysta daug augalų. Dažniausiai dauginasi vegetatyviniu būdu, šakniastiebiais. Gausiau žydi tais metais, kai pavasarį būna daug drėgmės.

Lietuvoje auga ūksminguose drėgnuose eglynuose ar mišriuose miškuose (dažniausiai su drebulėmis), taip pat lapuotynuose su stora nuokritų paklote.

Populiacijų gausumas. Šiuo metu Lietuvoje žinomos 2 belapių antbarzdžių populiacijos. Viena iš jų, esanti Vainiūnų apylinkėse (Ignalinos r.), nuolat stebima. Joje antžemines dalis išleidžiančių augalų kiekis kiekvienais metais labai svyruoja. 2001 m. Švenčionių r.

Mindaugo Rylos nuotrauka

buvo aptikta dar 1 populiacija, kurioje augo keletas augalų. 1978 m. rūšis užregistruota Čepkelių rezervate, tačiau augavietė nebuvo tiksliai kartografiuota ir pakartotinai augalų rasti nepavyko. Šios populiacijos būklė nežinoma. Yra duomenų, kad XIX a. antbarzdės augo Paluknyje (Trakų r.). Šiuo metu ši populiacija yra sunaikinta nusausinusių aplinkinių pelkes.

Grėsmės ir apsauga. Labai jautriai reaguoja į bet kokius augavietės sąlygų pokyčius. Nyksta dėl miškų melioracijos ir kirtimo. Sultingus ir trapius žiedynus neretai nugraužia sraigės.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (Orchidaceae). – Vilnius.

Šablevičius B., 2001: Belapė antbarzdė (*Epipogium aphyllum*) Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 7 (4): 379–383.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Two populations of the species are known to exist in the country. One population in the Ignalina district has been monitored since 1984. The state of the population in Čepkeliai Strict Nature Reserve is unknown.

Aprašė Mindaugas Ryla

Pievinis plauretis

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

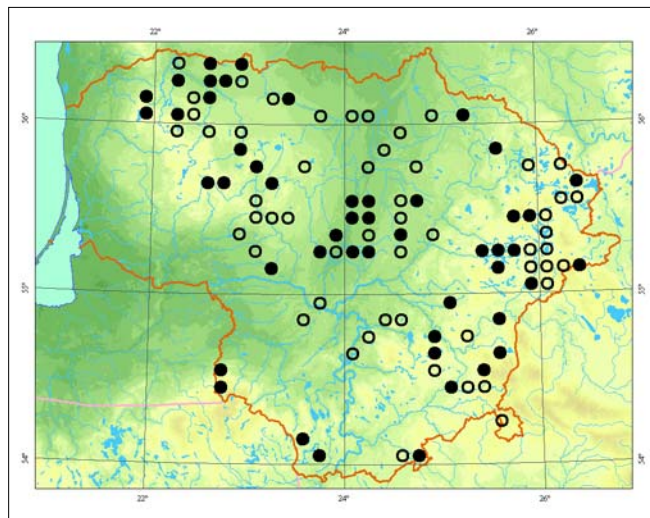
Paplitimas. Arealas apima Europą, išskyrus arktines ir aridines sritis. Viduržemio jūros regione auga tik kalnuose. Azijoje arealas pasiekia Tolimuosius Rytus ir Japoniją.

Lietuvoje rūšis paplitusi visose dalyse, tik šiaurinėje ir rytinėje dalyje kiek dažnesnė, nerasta Pajūrio žemumoje ir vakarinėje Vidurio Lietuvos žemumos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Individai subręsta ir pražysta 6–7 gyvenimo metais ar vėliau.

Auga drėgnose ir šlapiose pievose, žemapelkių pakraščiuose, tarpinėse pelkėse, kalkinguose ar silpnai rūgščiuose dirvožemiuose. Dažniausiai aptinkamas turtinguose rūšių melvenynuose. Mėgsta augavietes su pažeista velėna.

Populiacijų gausumas. Populiacijos labai įvairaus gausumo, dažniausiai dideliame plote aptinkama nuo kelių

iki keliolikos žydinčių augalų. Labai gausi ir tanki populiacija (apie 300 žydinčių augalų) tarpsta Plomėnų pelkės pakraštyje (Trakų r.). Pastaruoju metu dėl pasikeitusio drėgnų natūralių pievų naudojimo populiacijų skaičius ir augalų gausa jose mažėja ypač sparčiai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl buveinių naikinimo (suarant, įtrešiant ar sukultūrinant natūralias drėgnas pievas), melioracijos, dėl buveinių naudojimo pokyčių. Nešienaujamos pievos ir žemapelkės apauga krūmais ir medžiais. Didelę žalą populiacijoms daro šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is spread over all of Lithuania, with more frequent populations in the northern and eastern parts of the country. The number of populations is in decline because of changes in wetland usage and the transformation of natural meadows into agricultural fields.

Aprašė Mindaugas Ryla

Mindaugo Rylos nuotrauka

Kvapusis plauretis

Gymnadenia odoratissima (L.) Rich.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

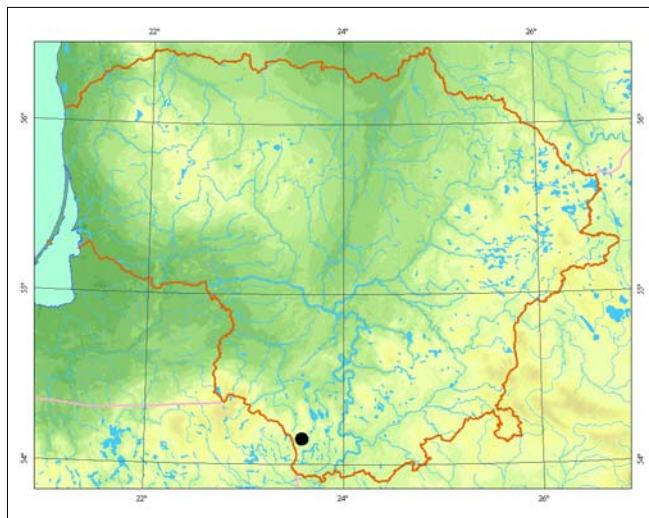
Paplitimas. Arealas apima Vakarų, Pietų ir Vidurio Europą, Skandinaviją. Daugiausia augaviečių yra kalnuose, o lygumose randamos tik pavienės atskirtos populiacijos.

Lietuvoje žinoma 1 radavietė Veisiejų apylinkėse (Lazdijų r.). Reliktinė populiacija.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas su požeminiais pirštiškai skiltėtais šakniastiebiais. Nuo artimo pievinio plaurečio skiriasi visų dalių dydžiu. Tai laibas ir smulkus augalas. Dauginasi sėklomis. Sėkloms sudygti ir augalui vystytis būtina mikorizė. Šviesomėgis, nepakenčia pavėsavimo. Pietų ir Vakarų Europoje auga įvairiose vietose, įvairaus drėgnumo dir-

Mindaugo Rylos nuotrauka

vožemyje. Lietuvoje aptiktas anksčiau ganytoje ganykloje, labai kalkingame dirvožemyje, reto miško aikštelėje, nuo vėjų apsaugotoje vietoje. Bendrijoje labai didelė rūšių įvairovė, joje gausu kitų saugomų augalų rūšių. Žolynas retas, yra atviro dirvožemio lopų. Auga atviriausioje miško aikštelės vietoje.

Populiacijų gausumas. 2000 m. populiacijoje buvo apie 100 individų, ji užėmė labai mažą, apie 2 arų plotą. Populiacijos užimamas plotas ir augalų kiekis joje nuolat mažėja, nes atvira aikštelės dalis sparčiai apauga krūmais.

Grėsmės ir apsauga. Nustojus ganyti, augavietė apauga krūmais ir mišku. Jei augavietė skubiai nebus šviesinama, augalai išnyks.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415—441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

There is only one relic population remaining, located out of the range of the species distribution. The population numbers less than 100 individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Miškinė plikaplaiskė

Neottianthe cuculata (L.) Schltr.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (ORCHIDACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (CITES) konvencijos II priedą.

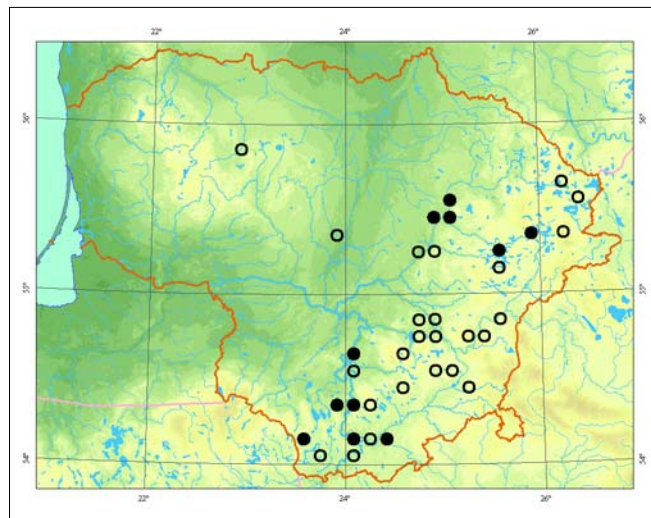
Paplitimas. Pagrindinis arealas plyti į rytus nuo Lietuvos ir per Rytų Europą ir Azijos temperatinę zoną tęsiasi iki Kinijos ir Japonijos.

Per Lietuvą eina vakarinė arealo riba. Rūšis neaptingama šiauriniuose ir vakariniuose Lietuvos rajonuose (žinoma tik 1 atskirta radavietė Kelmės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Auga spygliuočių, rečiau – mišriuose miškuose, laidžiuose smėlio dirvožemiuose, gausiai samanomis apaugusiuose plotuose su išretėjusia žolių danga. Geriausiai auga šiek tiek eroduojamose vietose. Geriausiai auga vietose, kur vyrauja stipri, tačiau išsklaidyta saulės šviesa.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Vienas iš sparčiausiai Lietuvoje nykstančių gegužraibinių augalų. Iki 1970 m. šių augalų buvo randama daugelyje Rytų ir Pietryčių Lietuvos vietų, pavienės radavietės žinotos Vidurio Lietuvoje. Vėlesnių duomenų apie daugumą radaviečių nėra. Šiuo metu žinomos 6 rūšies augalų augavietės, iš kurių tik 2 vietose populiacijos yra palyginti gausios ir gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Augalai išnyksta po plynųjų kirtimų, susivėrus krūmų ardui.

Norint išsaugoti šią rūšį Lietuvoje, reikia palaikyti tinkamą apšviestumą augavietėse.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of Orchidaceae species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (Orchidaceae). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — Microspermales. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The northwestern border of *Neottianthe cuculata* distribution crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southern and eastern parts of the country. All the populations there are not abundant.

Aprašė Mindaugas Ryla

Žalioji plateivė

Coeloglossum viride (L.) Hartm.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

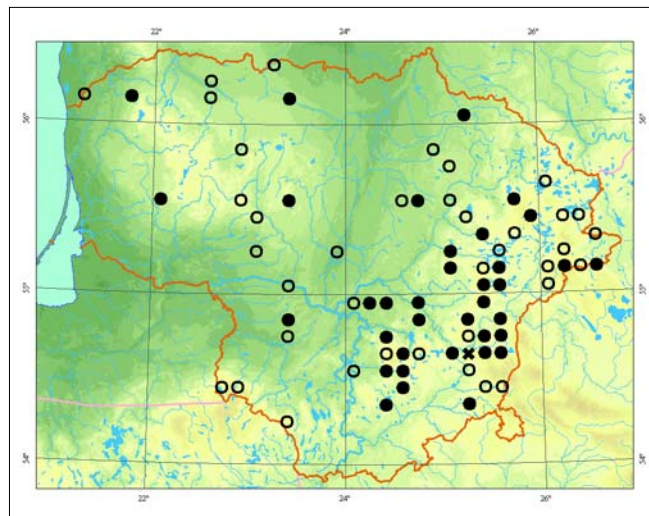
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Holarktinio paplitimo rūšis, aptinkama Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Paplitusi beveik visoje Europoje.

Lietuvoje daugiausia radaviečių aptikta rytiniuose rajonuose, tačiau pavienių radaviečių yra ir kitose Lietuvos vietose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis. Dauginasi sėklomis. Tik apie 25 proc. augalų žydi antrą kartą. Neaišku, ar peržydėjęs augalas ilgam laikui pereina į antrinės ramybės būseną, ar žūsta.

Dažniausiai auga šaltuose smėlėtuose dirvožemiuose, žemažolėse drėgnose pievose, turtinguose rūšių bried-

Mindaugo Rylos nuotrauka

gaurynuose. Pakelia dalinį pavėšį, todėl kartais pavienių augalų aptinkama apleistose, krūmais apaugusiose pievose ar netgi retuose miškuose. Dirvožemiai skurdūs mineralinio azoto.

Populiacijų gausumas. Pastaruoju metu žinomos tik pavienės radavietės Rytų ir Pietryčių Lietuvoje. Šiose vietose populiacijos yra įvairaus gausumo (nuo pavienių iki kelių šimtų augalų). Apie kitose Lietuvos dalyse buvusių populiacijų būklę duomenų nėra. Populiacijoms būdingos fluktuacijos.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta pernelyg susivėrus žolynui ar mechanškai sunaikinus augavietes (suariant ar įtręšiant pievas). Nustojus šienauti ir ganyti pievas, pavieniai augalai kurį laiką išlieka, tačiau buveinėje įsivyravus sumedėjusiai augalijai populiacijos išnyksta.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Most data about the state and distribution of this species is outdated and only little is known of the existence of plants in the eastern part of Lithuania.

Aprašė Mindaugas Ryla

Žalsvažiedė blandis

Platanthera chlorantha (Custer) Rchb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

4 (I) kategorija

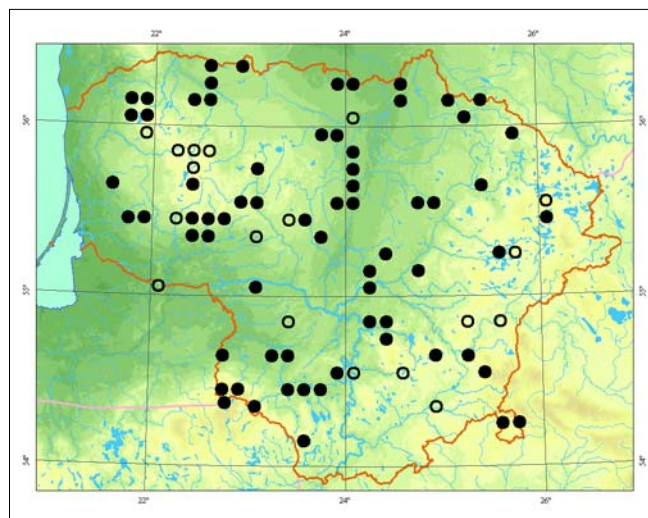
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus arktines sritis), Kaukazo šalyse, Mažajoje Azijoje. Neauga Rytų Europos sauso klimato srityse ir Pietvakarių Europoje. Lietuvoje rūšis aptinkama visuose regionuose, tačiau gerokai dažnesnė ir gausesnė Žemaitijos aukštumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 30–80 cm aukščio žolinis augalas su požeminiais verpstiškais šakniagumbiais. Dauginasi sėklomis. Šviesomėgis, tačiau ištveria gilų šešėlį. Auga pievose, dirvonuose, krūmynuose ir miškuose (dažniausiai plačialapių medžių). Mėgsta kalkingus dirvožemius.

Populiacijoms būdingas labai didelis žydinčių augalų kiekio svyravimas. Peržydėję ir sėklas subrandinę augalai neretai pereina į antrinės ramybės būseną ir

1–2 metus visai neišleidžia antžeminių dalių. Labai gausaus žalsvažiedės blandies žydėjimo sezonai kartojasi maždaug kas 10–12 metų, o kitu metu aptinkami tik pavieniai augalai.

Populiacijų gausumas. Gausumas kiekvienais metais labai svyruoja. Dažniausiai dideliame plote aptinkami pavieniai augalai, tačiau kai kuriais metais populiacijų kiekis padidėja dešimtis kartų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta miškus pertvarkant į miško plantacijas, ariant ar įtręšiant natūralias pievas.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout all of Lithuania. The number of plants in populations fluctuates over the years as the plants are capable of spending several years in dormancy after flowering. The most abundant populations are known to be in the Plungė district.

Aprašė Mindaugas Ryla

Mindaugo Rylos nuotrauka

Musinis ofris

Ophrys insectifera L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

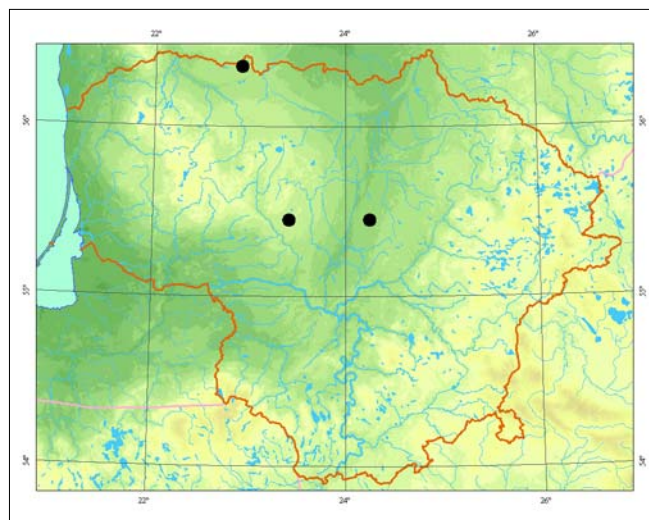
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Vakarų Europoje, Vidurio Europoje, pietvakarinėje Skandinavijos dalyje ir Didžiojoje Britanijoje, Baltijos šalyse, europinėje Rusijos dalyje. Lietuvoje žinomos 4 radavietės Kėdainių, Radviliškio ir Akmenės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–60 cm aukščio žolinis augalas. Žiedo forma primena vabzdį, žiedai skleidžia kvapą, primenantį tos rūšies vabzdžių patelėms būdingus feromonus, kuriais augalai prisivilioja vabzdžius apdulkintojus. Dėl savito apdulkinimo būdo, augalų paplitimas ir populiacijų būklė labai glaudžiai susijusi su apdulkintojų populiacijų būkle. Šviesomė-

Mindaugo Rylos nuotrauka

gis. Lietuvoje auga kalkingose dirvose, dažniausiai karbonatingose vidutinio šlapumo žemapelkėse, melvenynuose, tačiau drėgmei nereiklus.

Populiacijų gausumas. Žinomos 4 musinių ofrių augavietės, kuriose gausumas per pastaruosius 7 metus sumažėjo iki kritinės ribos. 1995 m. Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.) augo apie 200 žydinčių augalų, pastaruoju metu stebimi mažiau nei 5. 1998 m. Naujosios Akmenės klinčių karjere ir jo apylinkėse augo tūkstančiai žydinčių augalų, o 2004 m. stebėta mažiau nei 100. Praviršulio tyrulyje (Radviliškio r.) nuolat stebimi tik pavieniai augalai. Luokavos (Akmenės r.) populiacijoje rasti 2 augalai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pelkių sausinimo, augaviečių užžėlimo krūmais ir medžiais.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 1998: Musinis ofris (*Ophrys insectifera* L.) Lietuvoje. — *Botanica Lithuanica*, 4 (3): 329–334.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Four populations are known to exist in the country. Over the last seven years the number of individuals has decreased to critical limits.

Aprašė Mindaugas Ryla

Vyriškoji gegužraibė

Orchis mascula (L.) L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

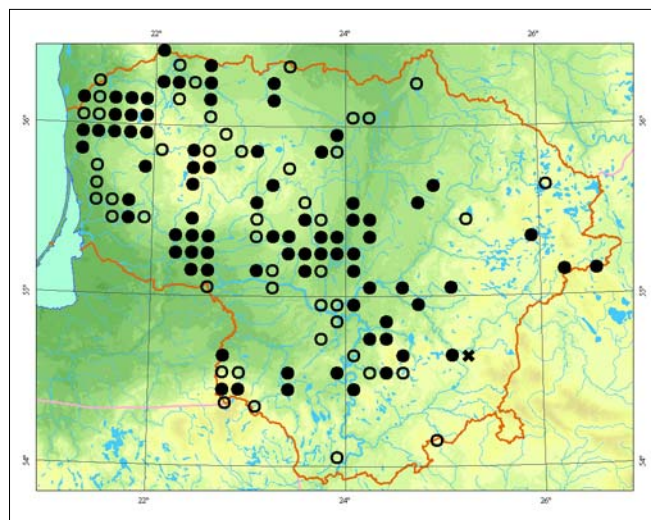
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje (išskyrus arkines sritis), Šiaurės Afrikoje, Kaukaze, Mažonoje Azijoje, Irane. Žinomos kelios atskirtos radavietės Vidurio Rusijoje.

Lietuvoje dažniau aptinkama šiaurės ir šiaurės vakarų rajonuose. Rytiniuose ir pietrytiniuose rajonuose labai reta rūšis.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, su 2 apvaliais, gana stambiais šakniagumbiais. Dauginasi sėklomis, labai retai – vegetatyviniu būdu. Daugelis augalų žydi tik vieną kartą, po to nunyksta. Žydinčių individų kiekis populiacijoje kasmet labai svyruoja. Šviesomėgis, tačiau pakelia dalinį pavėsinimą, todėl auga šviesiuose miškuose (dažniausiai ažuolynuose

Lauryno Noviko nuotrauka

ar beržynuose), miškų aikštelėse ir vidutinio drėgnumo pievose įvairaus tipo, dažniausiai kalkinguose, dirvožemiuose. Neauga šlapiose ir rūgščiose dirvose.

Populiacijų gausumas. Anksčiau šiauriniuose ir šiaurvakariniuose rajonuose buvo gana dažnas augalas. Populiacijų skaičius, ir individų kiekis populiacijose sparčiai mažėja.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietės keičiant į žemės ūkio naudmenas, taip pat joms apaugant krūmynais ir mišku.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species was formerly quite common in the northern and northwestern parts of the country; however, recently the number of populations and individuals it supports has declined rapidly. The main reason for this pattern is change in land usage traditions.

Aprašė Mindaugas Ryla

Šalmuotoji gegužraibė

Orchis militaris L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

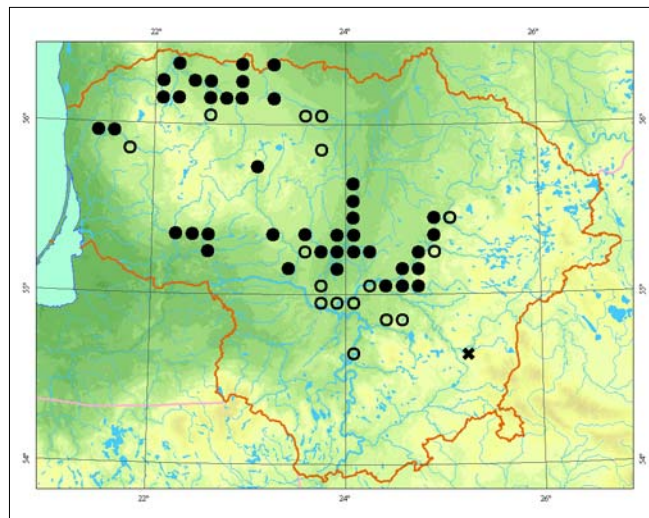
Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus arktines sritis), Kaukaze, Vakarų ir Rytų Sibire. Aptinkama Mažajoje Azijoje, Irane, Mongolijoje. Pietinėse srityse randama tik kalnuose.

Paplitusi beveik visoje Lietuvoje, tačiau nerasta šiaurės rytų ir pietiniuose rajonuose. Kiek dažnesnė Vidurio ir Šiaurės Vakarų Lietuvoje. XIX a. pradžioje buvo gana dažna Vilniaus apylinkėse. Šiuo metu rūšis neaptinkama nei Vilniaus, nei daugelyje kaimyninių rajonų.

Biologija ir ekologija. Augalas aptinkamas labai įvairiose buveinėse — drėgnokose pievose, miškų aikštelėse, krūmynuose. Mėgsta vietas su išretėjusia žoline augalija. Manoma, kad augalų plitimą riboja vandens stygius vasarą. Atsparus šalčiui, tačiau sunkiai ištveria karštas ir sausas vasaras.

Mėgsta turinčius karbonatų, turtingus azoto, gerai drenuotus dirvožemius. Kalkingame dirvožemyje šalmuotosios gegužraibės auga ir sausokose vietose. Lietuvoje neretai aptinkamos labai gausios, tačiau laikinos populiacijos antropogeninės kilmės buveinėse su kalkingu dirvožemiu: žvyro ir molio karjeruose, pakelėse, dirvonuose.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai dideliuose plotuose auga negausios augalų grupės. Kartais sudaro

labai gausias, tačiau neilgaamžes populiacijas pažeistose buveinėse.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietės keičiant į žemės ūkio naudmenas (jas įtręšiant, suariant), taip pat joms apaugant krūmynais ir mišku. Gražūs žiedynai skinami puokštėms.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The most spectacular species of the genus in Lithuania, thus one of the reasons for species decline is flower picking. Populations are dispersed in the central and northwestern parts of the country.

Aprašė Mindaugas Ryla

Rimvydo Kindurio nuotrauka

Mažoji gegužraibė

Orchis morio L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

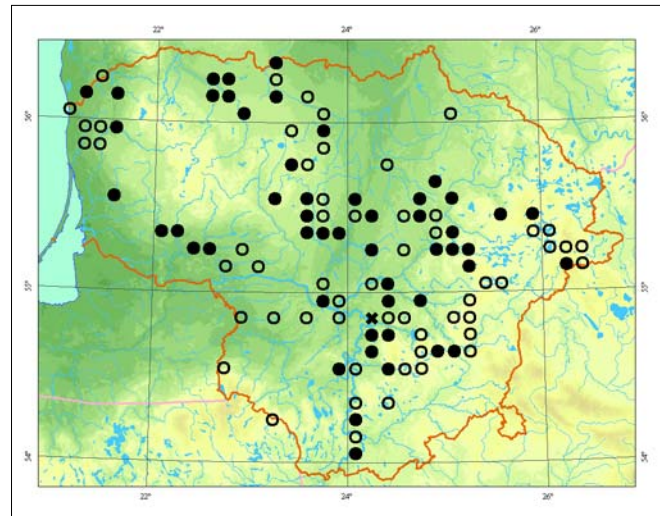
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Tik Europoje, neauga arktinėse srityse, šiaurrytinėje Europos dalyje, bei sausringuose regionuose. Visame areale reta rūšis.

Lietuvoje anksčiau augo visuose regionuose, vietomis buvo gana dažna.

Biologija ir ekologija. Žemas augalas, žiedynas retai kada siekia 20 cm. Žydi anksti – gegužės pabaigoje, kai natūralios pievos dar nespėjusios suvežėti. Liepos mėn. subrendus sėkloms augalai gelsta ir nunyksta, po žeme lieka šakniagumbiai. Subrendę augalai neretai dygsta rudenį ir po sniegu žiemoja su lapų skrotelėmis. Dauginasi sėklomis. Žydi 4–5 metais. Šviesomėgis. Nepakelia pavėsavimo. Auga drėgnokose žemažolėse pievose, nuolat ganomuose plotuose, kur žolė trumpai nuėdama. Ištrypdami ir pažeisdami velėną gyvuliai sudaro sąlygas sėkloms sudygti. Negausios augalų grupės gali kurti laiką augti ties pievų takeliais. Augalai trumpaamžiai, todėl populiacijoms būtina nuolat atsinaujinti, užimti naujus plotus.

Populiacijų gausumas. Viena iš sparčiausiai nykstančių gegužraibinių rūšių Lietuvoje. Dar prieš 30 metų

augalai augo visuose Lietuvos regionuose, o kai kuriose vietose buvo gana dažni. Kiek gausesnės pavienės populiacijos vis dar žinomos Vidurio Lietuvoje. Augalų populiacijų skaičiaus mažėjimas užregistruotas visame areale.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietes keičiant į žemės ūkio naudmenas (jas įtręšiant, suariant), taip pat jas nustojus šienauti ir ganyti.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai – *Microspermales*. – Kn.: Natkevičiūtė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species used to be quite common in the country, however recently the number of populations and individuals has been declining rapidly. It is possible, that more than half of the populations will vanish over the next decade. The main reason for this pattern is change in land usage techniques and traditions.

Aprašė Mindaugas Ryla

Jono Augustausko nuotrauka

Smulkiažiedė gegužraibė

Orchis ustulata L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (ORCHIDACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (CITES) konvencijos II priedą.

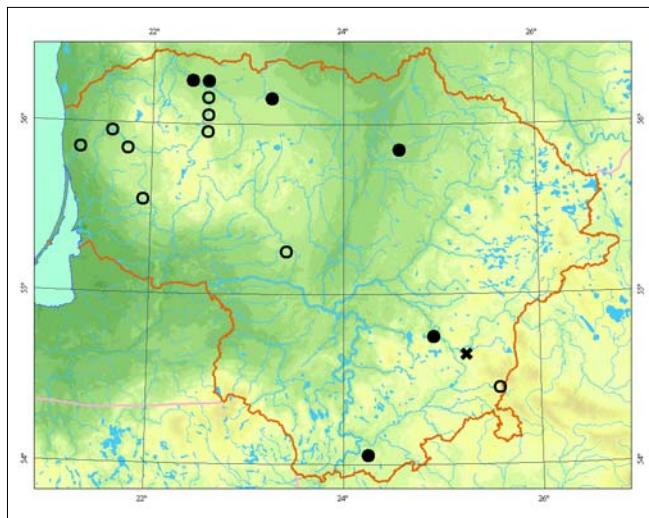
Paplitimas. Vakarų ir Vidurio Europoje (išskyrus arkines sritis). Pietų Europoje randama kalnuose. Nuo pagrindinės arealo dalies nutolusios arealo dalys aptinkamos Vidurio Sibire, Kaukaze, Mažonoje Azijoje. Didžiojoje arealo dalyje labai reta rūšis.

Lietuvoje kiek daugiau augaviečių būta šiaurės vakaruose. Žinomos tik pavienės populiacijos ir pietrytinėje šalies dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Mėgsta šviesą, nepakelia pavėsio. Auga sausose ar vidutinio drėgnumo pievose, pamiškėse, kalkingame dirvožemyje, gerai apšviestuose, šiltuose šlaituose ar ganomose žemazolėse pievose. Lapus išleidžia rudenį ir su jais žiemoja. Gerai pakenčia šaltas žiemas. Manoma, kad jas kenkia dažni atlydžiai žiemą ir drėgmės trūkumas vegetacijos metu.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma buvusių populiacijų tikriausiai išnykusios. Žinomos populiacijos labai negausios, prastos būklės. Dažniausiai jose auga tik pavieniai augalai. Palyginti gausi ir gyvybinga likusi tik 1 populiacija Varėnos rajone.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta augavietės keičiant į žemės ūkio naudmenas (jas įtręšiant, suariant), taip pat joms apaugant krūmynais ir mišku, šlaituose įveisiant miško plantacijas. Augalai labai jautrūs trąšoms ar pesticidams. Kai kuriose vietose juos ėda šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This is the rarest species of the Orchis genus in Lithuania. Currently only one quite abundant and viable population is known in the Varėna district. All other populations are in a critical condition. It is possible that a majority have already vanished.

Aprašė Mindaugas Ryla

Raiboji gegūnė

Dactylorhiza cruenta (O. F. Müll.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (ORCHIDACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1991 m.

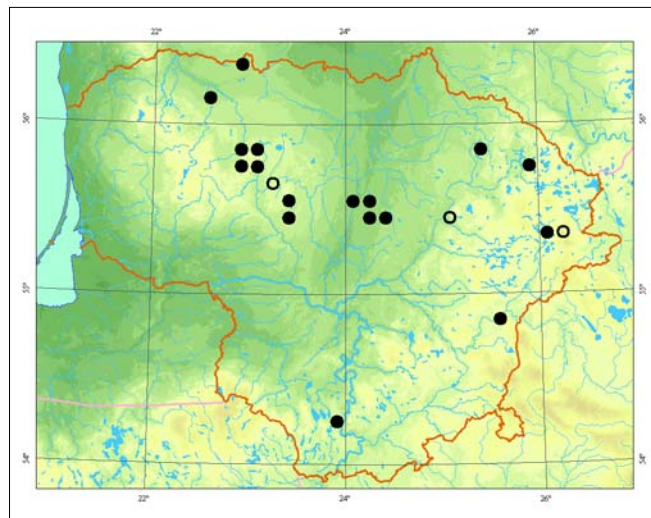
Įrašyta į Vašingtono (CITES) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje (Skandinavijoje ir Baltijos šalyse), į rytus arealas tęsiasi iki Sibiro. Lietuvoje populiacijos aptinkamos visoje šalyje, tačiau kiek dažnesnės Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, ant žemės augantis augalas (geofitas) su požeminiais pirštiškai skiltėtais gumbais. Itin gausiu lapų dėmėtomu raiboji gegūnė aiškiai išsiskiria iš visų kitų Lietuvoje augančių gegūnių. Dauginasi sėklomis. Prisitaikiusi augti savitose, Lietuvoje retose ir mažus plotus užimančiose buveinėse: kalkingose žemapelkėse ar ant kalkingo dirvožemio susiformavusiose tarpinėse pelkėse. Labai retai aptinkama antrinėse, žmogaus sukurtose buveinėse. Rečiausia genties rūšis Lietuvoje.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dauguma populiacijų labai negausios. Gana gausios ir gyvybingos populiacijos (daugiau nei 200 žydinčių augalų) žinomos Sartų (Zarasų r.) ir Kurtuvėnų (Kelmės r.) apylinkėse, Praviršulio Tyrulyje bei Gomertos pelkėje (Radviliškio r.).

Grėsmės ir apsauga. Didžioji dalis žinomų augaviečių anksčiau buvo šienaujamos ar ekstensyviai ganomos. Šiuo metu dauguma augaviečių užželia medžiais, krūmams ir medžiams susivėrus augalai nežydi ir ilgainiui išnyksta. Populiacijoms taip pat kenkia nešienaujamose žemapelkėse susidarantis apmirusių viksvų lapų sluoksnis, kuris trukdo dygti jauniems augalams. Nyksta ir dėl kryžminimosi su raudonąja gegūne.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (Orchidaceae). – Vilnius.

Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495–516.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – Botanica Lithuanica, 5: 47–61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Over a dozen *D. cruenta* populations are registered in Lithuania, but most are not abundant. Only four populations can count over 200 generative individuals.

Aprašė Mindaugas Ryla

Aukštoji gegūnė

Dactylorhiza fuchsii (Druce) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

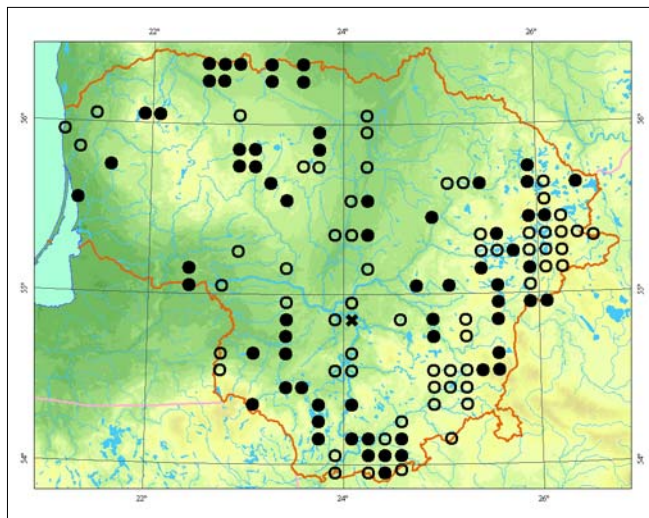
Paplitimas. Beveik visoje Europoje (išskyrus arktines sritis), Pietų Europoje auga tik kalnuose. Į rytus arealas tęsiasi iki Sibiro ir Šiaurės Mongolijos.

Tinkamose augavietėse rūšis aptinkama visoje Lietuvoje, tačiau dažniausia Rytų ir Pietryčių Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Jauni augalai apie 3 metus neišleidžia jokių antžeminių dalių, yra maitinami grybo ir tik 3–4 gyvenimo metais išleidžia pirmą žalią lapą. Vienintelė iš Lietuvoje aptinkamų gegūnių rūšių gerai pakelia ūksmę – net vidutiniškai tamsiose vietose gerai auga ir žydi. Geriausiai auga vidutinio apšviestumo drėgnuose ar šlapiuose, pelkiniuose juodalksnyuose, mišriuose miškuose ar eglėnuose, ant humusingo, turinčio karbonatų dirvožemio. Kartais la-

Rimvydo Kindurio nuotrauka

bai gausiai auga pažeistose buveinėse, miško griovių pakraščiuose, pakelėse.

Populiacijų gausumas. Tinkamose, nepažeistose augavietėse populiacijos būna gausios ir gyvybingos. Tankiausiose populiacijos vietose 1 m² auga vidutiniškai 4 žydintys augalai ir 12 įvairaus išsivystymo lygio nežydinčių individų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl miškų plynujų kirtimų ir melioracijos, gumbus ėda šernai ir pelės.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Lekavičius A., 1980: Gegužraibė – *Orchis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290–293. – Vilnius.

Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. – *Jour. Eur. Orch.*, 33 (1): 495–516.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – *Botanica Lithuanica*, 5: 47–61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout the whole country, however, it is more common and abundant in the east. In suitable undamaged habitats numerous and viable populations have developed.

Aprašė Mindaugas Ryla

Raudonoji gegūnė

Dactylorhiza incarnata (L.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

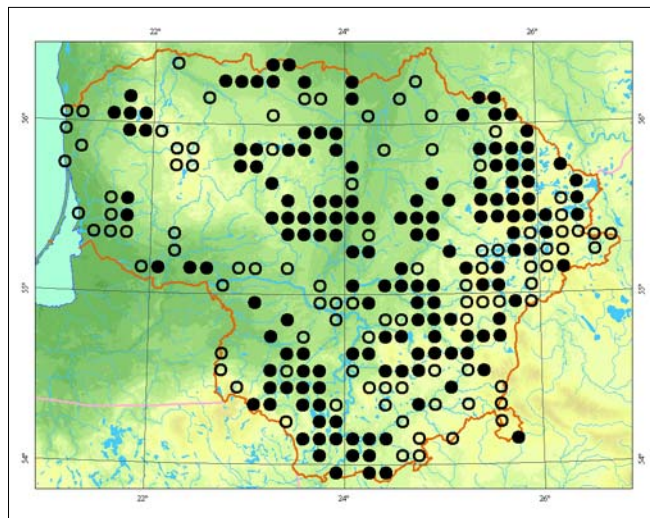
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Visoje Europoje, neauga arktinėse srityse. Azijoje arealas tęsiasi iki Mongolijos ir Šiaurės Vakarų Kinijos. Taip pat auga Šiaurės Afrikoje. Aptinkama visoje Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Sėkloms sudygti ir augalams vystytis būtina mikorizė. Rūšies ekologinė amplitudė yra labai plati — svarbiausia, kad augavietėje nuolat būtų drėgna ir jos neužtamsintų augantys medžiai. Dažniausiai augalai aptinkami drėgnose ir šlapiose pievose, žemapelkėse, tarpinėse pelkėse, ant kalkingo ar silpnai rūgštaus, humusingo dirvožemio. Neauga labai rūgščiose, neturtingose maisto medžiagų dirvose. Pakenčia tik nedidelį pavėsį, geriausiai auga visiškai atvirose vietose. Neretai aptinkami antrinėse,

Mindaugo Rylas nuotrauka

žmogaus sukurtose buveinėse (žvyro ar molio karjeruose, pakelių grioviuose), drėgname dirvožemyje, kur kartais sudaro tankias, tačiau laikinas populiacijas.

Populiacijų gausumas. Tinkamose augti vietose populiacijos yra gausios ir gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Augalai geba augti pažeistose drėgnose antrinėse buveinėse, todėl rūšies išlikimui grėsmės nėra. Nuolat mažėja tinkamų augti natūralių buveinių plotai. Didelę žalą populiacijoms daro šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Lekavičius A., 1980: Gegužraibė — *Orchis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290—293. — Vilnius.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — *Botanica Lithuanica*, 5: 47—61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is spread out across all of Lithuania. The number of natural populations is in decline due to changes in wetland usage and the transformation of natural meadows into agricultural fields. However, the species is not in danger of vanishing because it is capable of quickly spreading in wet anthropogenic habitats with sparse vegetation, such as fresh roadsides, quarry sites, etc.

Aprašė Mindaugas Ryla

Baltijinė gegūnė

Dactylorhiza longifolia (Neuman) Aver.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (ORCHIDACEAE)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

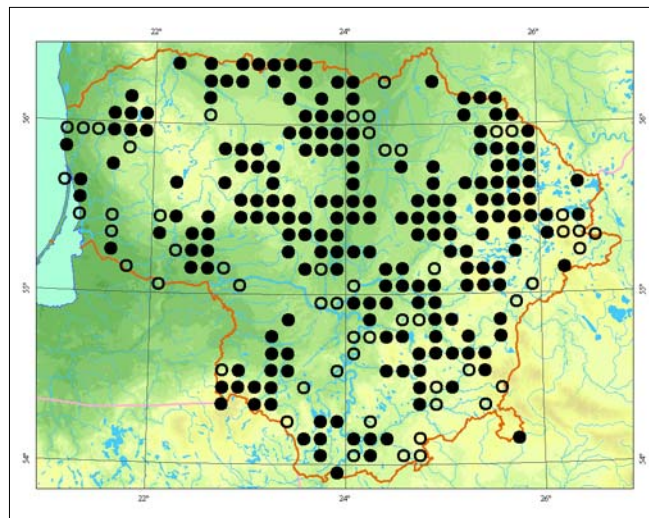
Įrašyta į Vašingtono (CITES) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Į rytus nuo Baltijos jūros. Į rytus arealas per Sibirą tęsiasi iki Mongolijos ir Šiaurės Vakarų Kinijos. Lietuva yra ties pietvakarine arealo riba. Lietuvoje rūšis paplitusi visuose rajonuose, kai kur gana dažna. Rečiau aptinkama pietinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas su pirštiškai skiltėtais šakniagumbiais. Dauginasi sėklomis. Auga drėgnose ir šlapiose užliejamose ar šaltiniuose pievose, žemapelkėse, tarpinėse pelkėse, paupiuose, kalkingame ar silpnai rūgščiame, humusingame, trąšiam dirvožemyje. Gana gerai pakelia pavėsį, todėl neretai auga krūmais apžėlusiose šlapynėse. Labai greitai paplinta pažeistuose, kitų augalų dar neužimtuose plotuose (žvyro ar molio karjeruose, pakelių grioviuose), drėgname, turinčiame karbonatų dirvožemyje.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Tinkamose augti vietose populiacijos yra gausios ir gyvybingos.

Grėsmės ir apsauga. Augalai nyksta sunaikinus natūralias buveines. Augalai geba augti įvairiose antropogenizuotose buveinėse, todėl rūšies išlikimui tiesioginės grėsmės nėra.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (Orchidaceae). – Vilnius.

Lekavičius A., 1980: Gegužraibė – Orchis. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290 – 293. – Vilnius.

Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. – Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495 – 516.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – Botanica Lithuanica, 5: 47 – 61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is spread over all of Lithuania. The number of populations is declining due to changes in wetland usage and the transformation of natural meadows into agricultural fields. In Lithuania the species is not in danger of vanishing because it is capable of quickly spreading in wet anthropogenic habitats with sparse vegetation, such as fresh roadsides, quarry sites, etc.

Aprašė Mindaugas Ryla

Dėmėtoji gegūnė

Dactylorhiza maculata (L.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

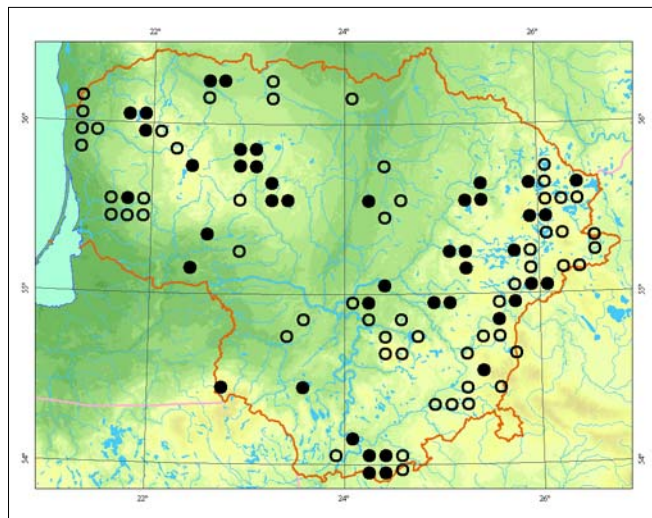
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Visoje Europoje, reta pietinėje dalyje. Už Uralo kalnų rūšies arealas tęsiasi iki Vidurio Sibiro. Dažnumas ir gausumas skirtingose Lietuvos dalyse labai nevienodas. Dažnesnė aukštumose ir labai reta Vidurio bei Pajūrio žemumose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas, geofitas. Dauginasi sėklomis. Pasižymi itin didele žiedo formų, atspalvių ir marginimų įvairove. Šviesomėgis augalas, pakelia tik nedidelį pavėsį, nepakenčia kitų augalų konkurencijos. Geriausiai auga vidutinio derlingumo ar nederlinguose rūgščiuose dirvožemiuose su reta žolių danga — tarpinėse pelkėse, aukštapiškių pakraščiuose, briedgaurynuose, labai retai — apypelkio viržynuose. Kartais aptinkamas retuose pelkinuose spygliuočių miškuose.

Mindaugo Rylas nuotrauka

Populiacijų gausumas. Gausiausios žinomos populiacijos yra Vakarų Lietuvoje. Platelių apylinkėse (Plungės r.) žinomos labai gausios populiacijos, kuriose yra dešimtys tūkstančių subrendusių augalų. Kitose vietose populiacijų gausumas retai siekia 200 žydinčių augalų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pasikeitusio žemės naudojimo (nešienaujamos ir neganomos pievos apauga krūmais ir mišku), natūralių pievų vertimo į intensyvaus žemės ūkio naudmenas (tręšimo, arimo), melioracijos, pelkių eutrofizacijos. Didelę žalą kai kurioms populiacijoms daro šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Lekavičius A., 1980: Gegužraibė — *Orchis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290—293. — Vilnius.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — *Botanica Lithuanica*, 5: 47—61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout the whole country, but is extremely rare in lowlands. The most abundant populations are registered in the northern part of the country, especially in Žemaitija National Park.

Aprašė Mindaugas Ryla

Plačialapė gegūnė

Dactylorhiza majalis (Rchb.) P. F. Hunt et Summerh.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Arealas apima Vakarų ir Vidurio Europą. Šiaurės Amerikoje augalai buvo užvežti mėgėjų ir natūralizavosi.

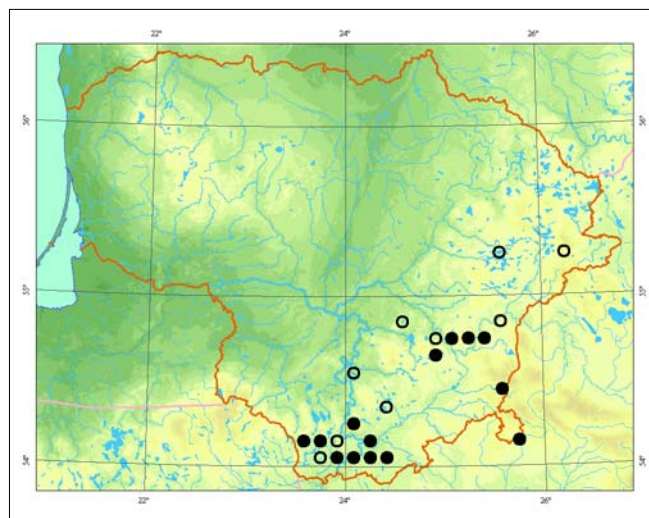
Per Lietuvą eina šiaur rytinė rūšies arealo riba.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Pražysta anksčiau už kitų rūšių gegūnės – gegužės viduryje – birželio pradžioje. Peržydėję augalai nugelsta (jau liepos mėn.), o antžeminė dalis nunyksta.

Augalai mėgsta šiltas, gerai saulės šildomas augavietes (pietinės ekspozicijos šlaitus; nuo vėjų apsaugotas vietas). Auga žemažolėse pievose, smėlėtose, karbonatingose dirvose. Retai auga žemapelkėse. Už Pietryčių lygumos ribų daugiausia aptinkami antrinėse buveinėse – ant drėgnų pietinės ekspozicijos geležinkelių pylimų, kur susidaro jiems tinkamas mikroklimatas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dzūkijos nacionaliniame parke žinomos gausios ir gyvybingos populiacijos. Kitur populiacijos negausios (dažniausiai ne didesnės nei 100 augalų), užima nedidelius plotus.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl didėjančių poilsiautojų srautų, augaviečių naikinimo. Nustojus šienauti ir ganyti pievas, plačialapės gegūnės labai greitai nukonkuruoja kiti žoliniai augalai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). – Vilnius.

Lekavičius A., 1980: Gegužraibė – *Orchis*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A.* (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 290 – 293. – Vilnius.

Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. – *Jour. Eur. Orch.*, 33 (1): 495 – 516.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. – *Botanica Lithuanica*, 5: 47 – 61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The southeastern border of *Dactylorhiza majalis* distribution range crosses the territory of Lithuania. All known populations are dispersed in the southern and southeastern parts of the country. The most abundant populations are found in the Varėna district.

Aprašė Mindaugas Ryla

Gelsvoji gegūnė

Dactylorhiza ochroleuca (Wüstnei ex Boll) Holub

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

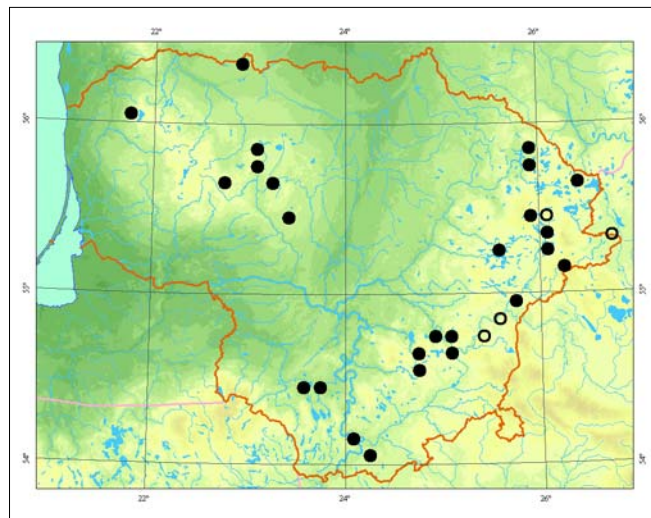
Paplitimas. Riboto arealo rūšis. Bendras augalų paplitimas nėra visiškai aiškus. Daugiausia radaviečių Vidurio ir Šiaurės Europoje. Į rytus nuo Baltijos valstybių augalų beveik neaptinkama. Visame areale labai reta rūšis.

Lietuvoje aptinkama tik Žemaičių ir Rytų Lietuvos aukštumose, o Vidurio Lietuvoje nerasta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Auga tik kalkingose žemapelkėse, šaltiniuotose šarmingose šlaitų žemapelkėse ir tarpinėse pelkėse, susiformavusiose ant kalkingo dirvožemio. Augalui būtinos su šaltinių vandeniu gaunamos mineralinės medžiagos. Visiškai nepakenčia sumedėjusių augalų sudaromo pavėsio.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Populiacijos užima įvairaus dydžio plotus. Ir nedidelius plotus užimančios populiacijos yra gana gausios. Pavieniai augalai aptinkami labai retai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta apaugant žemapelkėms. Dauguma augaviečių dar apie 1950 m. buvo šienaujamos, kai kuriose sausesnėse vietose buvo ganomi gyvuliai. Ilgainiui nešienaujamose žemapelkėse susidarantis apmirusios žolės sluoksnis trukdo dygti sėkloms, todėl tokiose vietose gelsvųjų gegūnių populiacijose būna mažiau jaunų individų. Dalis pelkių keičiasi dėl seniau padarytos melioracijos. Kai kurios augavietės kinta natūraliai, storėjant durpių klodui.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 1997: Gelsvoji gegūnė (*Dactylorhiza ochroleuca*) Lietuvoje. — *Botanica Lithuanica*, 3 (2): 135–145.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — *Botanica Lithuanica*, 5: 47–61.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed only in highlands; it does not grow in lowlands. In suitable habitats it usually forms dense and viable populations.

Aprašė Mindaugas Ryla

Siauralapė gegūnė

Dactylorhiza traunsteineri (Saut.) Soó

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

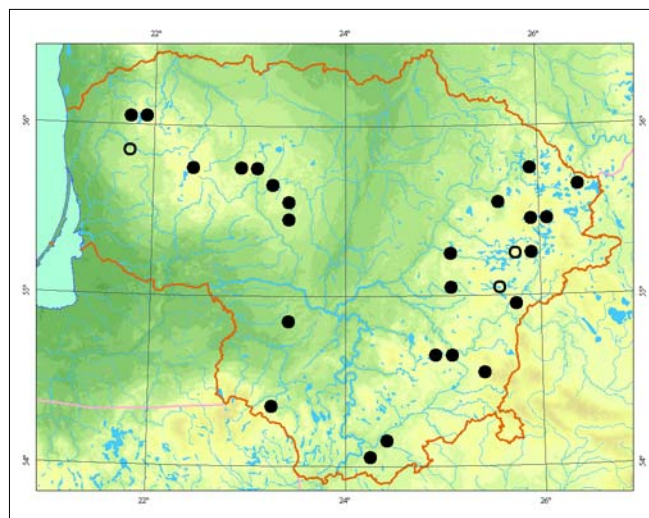
Paplitimas. Europos rytuose arealas tęsiasi iki Rytų Sibiro. Europos pietuose aptinkama tik kalnuose. Labiausiai išplitusi šiaurinėje Europos dalyje, Vidurio Europos kalnuose, o visur kitur labai reta rūšis.

Lietuvoje aptinkama tik aukštumose. Žemumose žinoma tik 1 radavietė Višakio Rūdoje (Marijampolės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis. Sėklos labai smulkios, jas išnešioja vėjas. Auga labai savitose, mažus plotus užimančiose buveinėse. Dažniausiai — ant kalkingo pagrindo susidariusiose tarpinėse pelkėse arba bazių turinčiose šaltiniuose šlaitų pelkėse, kiek iškilesnėse jų vietose. Visiškai nepakelia kitų žolinių augalų konkurencijos, auga vietose su reta viksvų danga, ant kiminių.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Populiacijų gausumas. Dažniausiai nepažeistose augavietėse populiacijos būna labai gausios ir tankios, tačiau užima nedidelius plotelius. Pažeistose buveinėse (nusaugėjusiose ar apaugusiose nendrynais) auga tik pavieniai generatyviniai augalai, o jaunų beveik nebūna.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl pelkių sausinimo, jų užžėlimo medžiais ir krūmais. Kartais didelę žalą populiacijoms daro pelėnai ir šernai, ėdantys krakmolingus augalų šakniagumbius.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Ryla M., 2001: Diversity, state, and protection of *Dactylorhiza* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 495—516.

Ryla M., 2003: Lietuvos gegūnių atpažinimo problemos. — Botanica Lithuanica, 5: 47—61.

Ryla M., Gudžinskas Z., Sennikov A. N., 2002: Lectotypification of names of infraspecific taxa of *Orchis angustifolia* described by Johannes Klinge. — Komarovia, 2: 65—84.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed in highlands, and does not grow in lowlands. In suitable habitats it usually forms dense and viable populations.

Aprašė Mindaugas Ryla

Vienagumbis medauninkas

Herminium monorchis (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

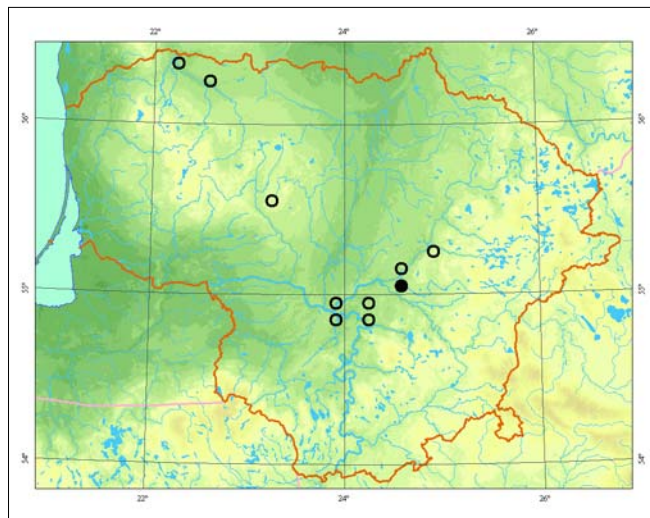
Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Europoje (pietinėse srityse auga tik kalnuose). Į rytus vidutinio klimato juosta arealas tęsiasi iki Japonijos ir Kinijos (Himalajų kalnų).

Anksčiau rūšis Lietuvoje buvo paplitusi beveik visuose regionuose. Šiuo metu žinoma tik 1 negausi populiacija netoli Upninkų (Jonavos r.).

Biologija ir ekologija. Žemas, 10–15 cm aukščio, žolinis augalas su vienu apvaliu šakniagumbiu. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Po žeme išauga dauginimuisi skirti laibi šakniastiebiai, kurių gale susidaro naujas šakniagumbis. Auga žemažolėse drėgnose ar vidutinio drėgnumo pievose, kalkinguose dirvožemiuose. Neišlaiko kitų žolinių augalų konkurencijos.

Populiacijų gausumas. Iki 1980 m. buvo žinoma apie 10 įvairaus gausumo, tarp jų ir labai gausių populiacijų,

tačiau nuo 1981 m. nebuvo gaunama jokių duomenų apie rūšį šalyje. Buvo manoma, kad augalai Lietuvoje jau išnyko. 2000 m. Šventosios slėnyje netoli Upninkų (Jonavos r.) atrasta nauja, labai negausi, bebaigianti išnykti populiacija, kurioje augo 8 individai. Dabartinė populiacijos būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Dalis augaviečių buvo sunaikinta Šventosios slėnyje įveisiant spygliuočių miškų plantacijas. Kitose vietose augalai išnyko apleidus pievas.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidaziedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Until 1980 there were about 10 relatively abundant populations known to exist in the country. During the last two decades, for unknown reasons, the species has suddenly almost disappeared. As a result only one very small and sparse population remains.

Aprašė Mindaugas Ryla

Linos Jasiukonytės piešinys

Pelkinė laksva

Hammarbya paludosa (L.) Kuntze

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

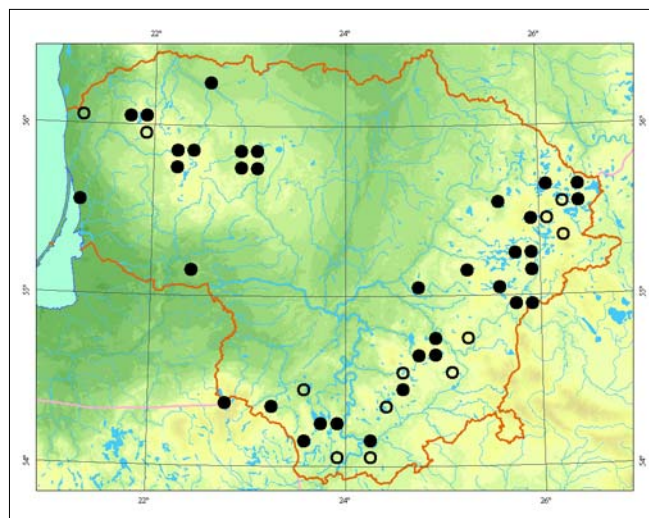
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Visame areale auga vėsaus ir vidutinio klimato juostose. Vakarų Europoje ir kai kuriose Vidurio Europos srityse beveik išnykusi dėl pelkių sausinimo ir durpių kasimo. Lietuvoje auga visuose regionuose, tačiau dažnesnė aukštesnėse ir dėl tinkamų augaviečių stygiaus labai reta žemumose.

Biologija ir ekologija. Smulkus, iki 10 cm aukščio, daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, ant lapų galų susidaranciais gemaliniiais pumpurais. Sėklos ir gemaliniai pumpurai gali plaukti, juos išplatina vanduo. Dažniausiai auga tarpinėse pel-

Mindaugo Rylos nuotrauka

kėse ir liūnuose, aukštapelkėse, tarp kiminių paklotės, ant silpnai rūgštaus ar neutralaus substrato. Kartas pavieniai augalai aptinkami pelkiniuose pušynuose.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga pavieniai augalai ar nedidelės jų grupelės, tačiau tinkamose vietose sudaro labai gausias grupes.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl melioracijos ir pelkių bei vandens telkinių eutrofizacijos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiūtė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed throughout the whole country, but it is more common and populations are more numerous in the highlands in the eastern and north-western parts of the country. In the lowland area it is extremely rare due to a lack of suitable habitats.

Aprašė Mindaugas Ryla

Vienalapis gedutis

Malaxis monophyllos (L.) Sw.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

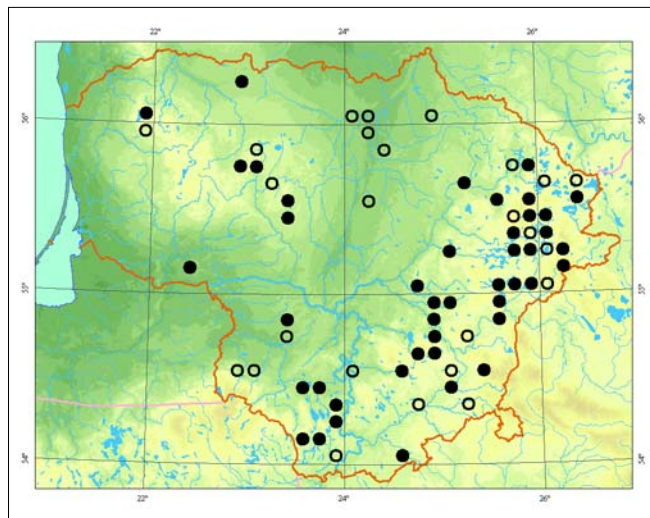
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Pagrindinis rūšies arealas driekiasi Europos vidutinio ir vėsaus klimato srityse. Vakarų Europoje neaptinkama arba aptinkami labai retai. Europos pietuose auga kalnuose. Rūšis paplitusi visoje Lietuvoje, tačiau dažniausia ir gausiausia Rytų Lietuvoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Subrendę individai dažniausiai išaugina tik vieną (labai retai du) lapą. Žiedynas 8–30 cm ilgio, laibas, gausiažiedis. Žiedai žalsvi, labai smulkūs. Stiebo pagrinde, ties dirvožemio paviršiumi, susiformuoja žalias žiemojantis stiebagumbis.

Dažniausiai auga drėgnuose ar šlapiuose eglynuose, lapuočių ar mišriuose miškuose, krūmynuose, tarp-

nėse pelkėse, šlapiuose, humusinguose, neutraliuose ar kalkinguose dirvožemiuose. Augalai tikriausiai yra prieraišūs turtingam maisto medžiagų dirvožemiui. Nereiklūs šviesai, tačiau labai ūksmingose vietose skursta. Geriausiai auga daliniame pavėsyje. Labai retai aptinkami atvirose miško aikštelėse, pievose, kadagynuose sausame kalkiniame dirvožemyje.

Populiacijų gausumas. Dažniausiai auga pavieniui ar nedidelėmis grupėmis. Gausios populiacijos Lietuvoje aptinkamos labai retai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl drėgnų miškų kirtimo ir melioracijos.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415–441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565–628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed across the whole country, but dense and abundant populations are extremely rare.

Aprašė Mindaugas Ryla

Mindaugo Rylos nuotrauka

Dvilapis purvuolis

Liparis loeselii (L.) Rich.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (ORCHIDACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

Įrašyta į Berno konvencijos I, ES Buveinių direktyvos II ir Vašingtono (CITES) konvencijos I priedus.

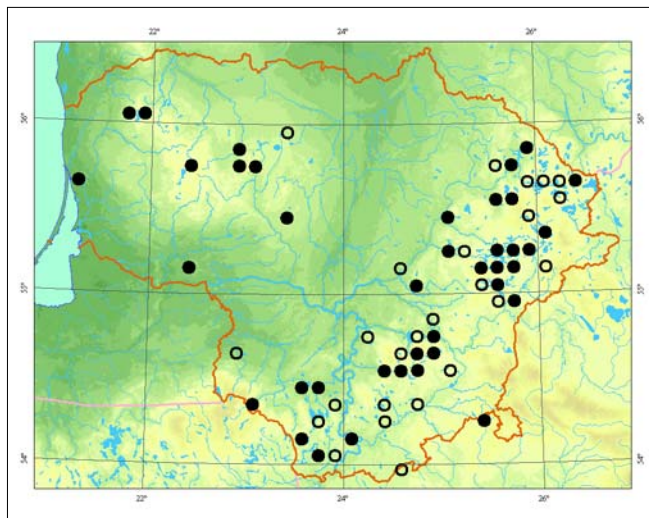
Paplitimas. Cirkumpoliarinio paplitimo rūšis. Paplitusi Europos vidutinio ir vėsaus klimato srityse. Vakarų ir Vidurio Europoje daugelyje vietų išnyko, likusios tik pavienės populiacijos.

Lietuvoje rūšis aptinkama visuose regionuose, tačiau daugiausia augaviečių aukštumose. Žemumose labai reta.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Stiebo pamatas sustorėjęs, sudaro stiebagumbį, kuriame kaupiamos maisto medžiagos. Augalas ir žiedai smulkūs, gelsvai žalsvos spalvos. Žydi birželio – liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu (iš stiebagumbio išauga daugiau nei vienas stiebas). Augalai trumpaamžiai, todėl populiacijos labai jautriai reaguoja į pasikeitusias aplinkos sąlygas.

Mindaugo Rylos nuotrauka

Auga šlapiose vietose ant neutralaus ar šarmingo (kalkingo) substrato: tarpinėse pelkėse, žemapelkėse, paėžerių liūnuose. Neauga rūgščiame dirvožemyje. Mėgsta atviras, gerai apšviestas buveines. Palankiausios sąlygos purvuoliams yra šlapiose kalkingose žemapelkėse su žaliųjų samanų danga ir reta žolių danga.

Populiacijų gausumas. Dažnai populiacijas sudaro pavieniai, dideliame plote augantys individai, tačiau rytinėje Lietuvos dalyje žinoma nemažai gausių ir tankių populiacijų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl melioracijos ir šlapžemių apaugimo krūmais ir medžiais.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., 2001: Diversity, state and protection of *Orchidaceae* species in Lithuania. — Jour. Eur. Orch., 33 (1): 415 – 441.

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565 – 628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed across the whole country, but due to a lack of suitable habitats, it is rare in the lowlands.

Aprašė Mindaugas Ryla

Nariutoji ilgalūpė

Corallorhiza trifida Châtel.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA GEGUŽRAIBINIAI (*ORCHIDACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Įrašyta į Vašingtono (*CITES*) konvencijos II priedą.

Paplitimas. Holarktinio paplitimo rūšis, aptinkama Eurazijoje ir Šiaurės Amerikoje.

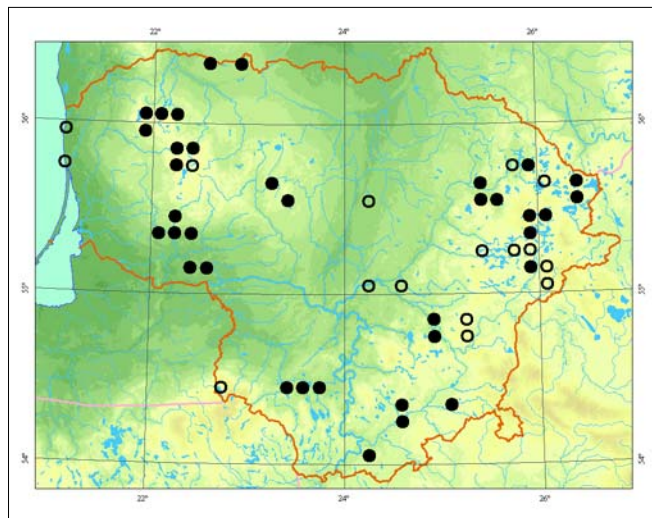
Auga beveik visoje Lietuvoje. Kiek dažnesnė aukštuose. Dėl tinkamų augaviečių stygiaus labai reta Vidurio Lietuvos žemumoje.

Biologija ir ekologija. Saprofitas (mikosimbiotrofas) su gausiai šakotu, koralo pavidalo šakniastiebiu. Didžiąją savo gyvenimo dalį augalas praleidžia po žeme, maitinamas grybo ir neišleisdamas jokių antžeminių dalių. Antžeminį stiebą su žiedynu augalai išleidžia tik sukaupę pakankamai didelę šakniastiebio biomasę. Dauginasi sėklomis, tikriausiai ir vegetatyviniu būdu — šakniastiebio dalimis. Dauguma augalų išsivysto per 4 metus.

Lietuvoje auga įvairaus tipo pelkiniuose miškuose, žemapelkių pakraščiuose, tarpinėse pelkėse. Visose augavietėse nuolat būna drėgna, didelę metų dalį jose

Mindaugo Rylos nuotrauka

telkšo vanduo, žolių danga išretėjusi dėl šviesos trūkumo, paviršinio vandens arba susidarančio nuokritų sluoksnio, tačiau neauga visiškai atvirose vietose.

Populiacijų gausumas. Visoje Lietuvoje aptinkami pavieniai augalai ar nedidelės jų grupės, tačiau dėl savitos augalų biologijos ypatybės — požeminio gyvenimo būdo — apie tikrą populiacijų gausumą ir būklę spręsti sunku.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta mechaniškai sunaikinus augavietes, dėl miškų ir pelkių melioracijos. Dalį augalų sunaikina šernai.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Ryla M., 2006: Lietuvos gegužraibiniai (*Orchidaceae*). — Vilnius.

Snarskis P., 1963: Orchidažiedžiai — *Microspermales*. — Kn.: Natkevičiatė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 565—628. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This species is distributed mainly in elevated areas, and only a few localities are known to exist in lowlands. In most cases only a few plants in each population are registered, but because of its saprophytic nature, the exact number of plants per population is unknown.

Aprašė Mindaugas Ryla

Galvinis vikšris

Juncus capitatus Weigel

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKŠRINIAI (*JUNCACEAE*)

3 (R) kategorija

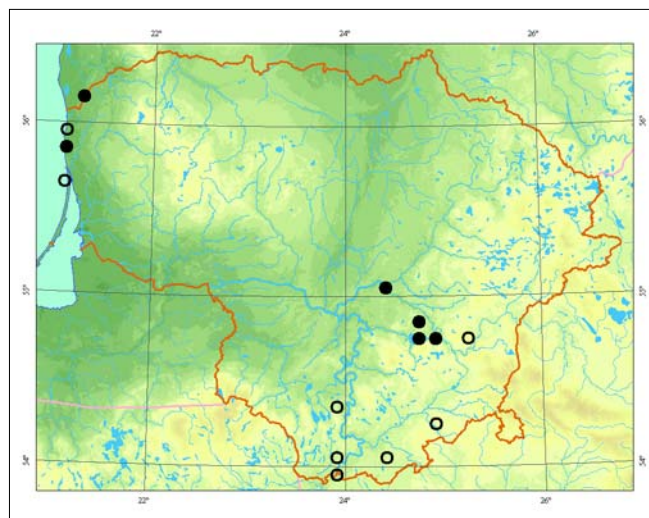
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje ankstesnės radavietės aptiktos pietiniuose rajonuose, pastaruoju metu rasta Skuodo, Klaipėdos, Jonavos, Trakų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 5–15 cm aukščio augalas. Stiebai laibi, ties pamatu šakoti. Žiedai po kelis susitelkę į žvaigždiškas galvutes stiebų viršūnėse. Žydi birželio – rugsėjo mėn. Auga drėgnose (laikiniškai užliejamose) nedidelėse dirbamų laukų ir ganyklų, smėlynų lomose, ant lauko kelių, siejamas su nederlingais drėgnais smėlio dirvožemiais (*Isoeto-Nanojuncetea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas labai priklauso nuo meteorologinių sąlygų – drėgnomis va-

saromis, ypač antroje vegetacijos sezono pusėje, augavietėse augalų būna gausu.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta dėl tinkamų augaviečių trūkumo ir buveinių sąlygų keitimosi: grūdinių kultūrų pasėliai įveisiami tik nusausintuose ir išlygintuose laukuose, mažėja lauko kelių tinklas, pasėliams prižiūrėti taikomos pažangios technologijos. Pastarąjį dešimtmetį stebėta buvusi gausi populiacija pajūrio smėlynų keliukuose ir slėnsumose ties Šaipiais (Kretingos r.) beveik sunyko – silpnai konkurentiškų terofitų baigia išstumti susiverianti daugiamečių psamofitų velėna. Mažėjant tinkamų augaviečių, būtina atkurti populiacijas anksčiau žinomose radavietėse ir taikyti palankiąsias gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vikšriniai – *Juncaceae*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 466–498. – Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Recently only a few localities are known to exist. The abundance of populations very much depends upon meteorological conditions – during humid summers the plants are numerous. The species becomes extinct due to the scarcity of suitable habitats and changing habitat conditions.

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Linės Jasiukonytės piešinys

Druskinis vikšris

Juncus gerardii Loisel.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKŠRINIAI (*JUNCACEAE*)

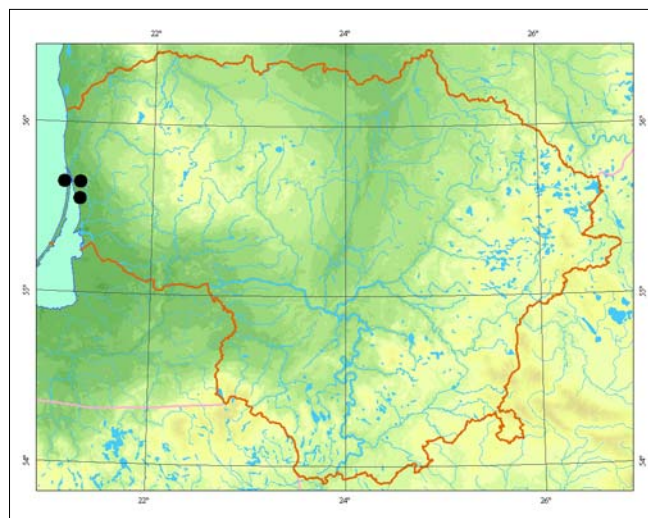
1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1984 m.

Paplitimas. Europoje, Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje labai reta rūšis. Auga tik Kuršių marių pakrantėje ties Klaipėda (Smeltės pusiasalyje, Kairiuose). 1990 m. duomenimis, augo ties Juodkrante, tačiau vėliau neaptikta. Literatūros šaltiniuose nurodomos radavietės – ties Giruliais (1976) ir Šventosios žiotimis (1978) – nepatikrintos.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 12–30 cm aukščio retakeris augalas su ilgu šakniastiebiu. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio – rugsėjo mėn. Halofitas. Auga ant apysūrio sąnašinio smėlio, dažnai užliejamose vietose. Būdinga *Juncetum gerardii* bendrijų rūšis. Bendrijos skurdžios, jose neauga tipingos halofitų ir litoralinės rūšys.

Populiacijų gausumas. Lietuvos pajūryje žinomos 2 populiacijos. Statant Tarptautinę jūrų perkėlą Smeltės

pusiasalyje, buvo sunaikinta apie 0,5 ha halofitų pieva, didžioji dalis *J. gerardii* populiacijos. Šiuo metu Smeltėje išlikusi maža populiacijos dalis, kurioje vyrauja vegetatyviniai individai. Ties Kairiais populiacija gausi, sudaro tankias vejas, kuriose vyrauja generatyviniai individai.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta užželiant marių pakrantėms ir dėl urbanizacijos. Bandymai perkelti pavienius augalus į kitas vietas buvo nesėkmingi.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vikšris – *Juncus*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 467–491 – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Juncus gerardii is almost solely restricted to the salt meadows and shores of the Curonian Lagoon. A lack of suitable habitats and their destruction are the main reasons of decline.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Pelkinis vikšris

Juncus stygius L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKŠRINIAI (*JUNCACEAE*)

1 (E) kategorija

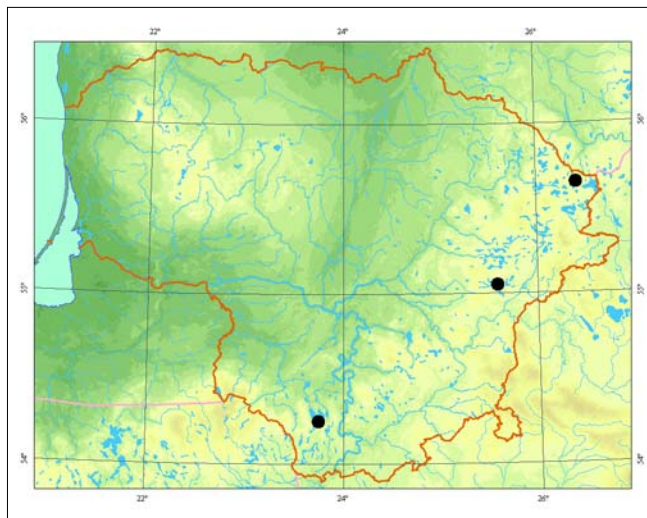
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, Šiaurės Azijoje, Šiaurės Amerikoje.

Šiuo metu Lietuvoje žinomos 3 radavietės: Smalvose (Zarasų r.), Seirijuose (Lazdijų r.), nuo 2002 m. aptinkama Purviniškėse (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 10–25 cm aukščio retakeris augalas. Lapai siūliški. Stiebas laibas, apatinėje dalyje rausvai rudas. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis, jų subrandina nedaug. Auga šarminiose (pH 7) tarpinio tipo pelkėse, paežerių liūnuose. Dažniausiai aptinkamas *Caricetum lasiocarpae* bendrijose, tarpinių pelkių ir liūnų bei žemapelkių su šakotosiomis ratainytėmis buveinėse.

Populiacijų gausumas. Zarasų ir Lazdijų r. populiacijos gausios (200–300 augalų), tačiau augalai jose

auga atokiai vienas nuo kito, todėl užima gana didelius plotus (400–600 m²). Purviniškių pelkėje (Švenčionių r.) populiaciją sudaro 3 mozaikiškai išsidėsčiusios cenopopuliacijos. Augalai jose pasiskirstę netolygiai: mažesnę plotą užimančiose cenopopuliacijose 10–30, o didesnėse – 100–200.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta sausinant pelkes, keičiant aplinkinių teritorijų hidrologinį režimą.

Informacijos šaltiniai

Jankevičienė R., 1963: Vikšris – *Juncus*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 467–491 – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

This extremely rare species occurs in only two localities on moss fens. The most abundant populations are in the Zarasai and Lazdijai districts (200–300 individuals); both are situated in protected territories.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Mindaugo Rylos nuotrauka

Šerinis meldelis

Isolepis setacea (L.) R. Br.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (R) kategorija

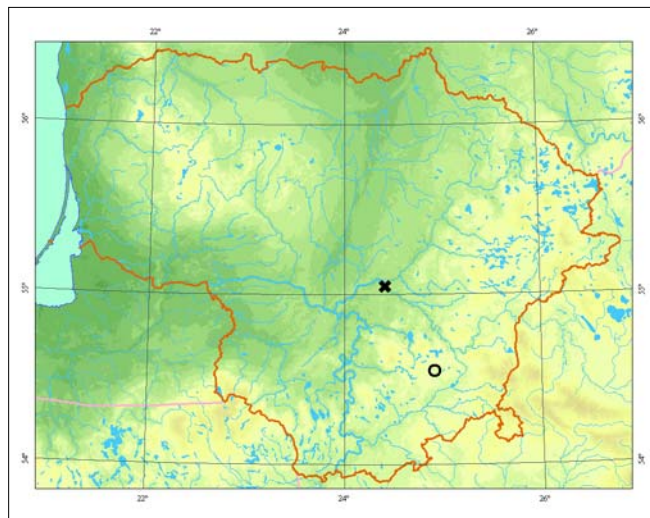
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Europoje, Pietvakarių ir Centrinėje Azijoje. Šiaurės Amerikoje laikoma adventyvine rūšimi. Lietuvoje ypač reta rūšis. Literatūroje nurodoma radavietė Paluknyje (Trakų r.), bet naujų tai patvirtinančių duomenų nėra. 1993 m. buvo rasta Ruklos apylinkėse (Jonavos r.), tačiau 2004 m. rūšis minėtoje vietoje jau buvo išnykusi.

Biologija ir ekologija. Vienmetis ar daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Auga atvirose, drėgnose, dažniausiai laikinai užliejamose augavietėse: vandens telkinių pakrantėse, antropogeninėse augavietėse su suardyta žolių danga. Dirvožemis — dumblo sluoksniu padengtas smėlis arba priemolis, paprastai turtingas maisto medžiagų. Šerinis meldelis prierašus *Isoeto-Nanojun-cetea* bendrijoms.

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Populiacijų gausumas. 1993 m. Ruklos apylinkėse (Jonavos r.) aptiktos 2 šerinių meldelių cenopopuliacijos buvo nedidelės: augalai buvo išplitę keliasdešimties kvadratinėse metrų plotuose, kur jų skaičius tesiekė keletą dešimčių. Tačiau 2004 m., susivėrus žolinių augalų dangai, šeriniai meldeliai šiose radavietėse buvo išnykę. Apie literatūroje minimą populiaciją Trakų r. naujų duomenų nėra, nežinoma ir tiksli jos radavietė.

Grėsmės ir apsauga. Šerinis meldelis neatlaiko kitų žolinių ir sumedėjusių augalų konkurencijos, todėl gali išlikti tik esant natūraliems ar antropogeniniams vėlėnai susidaryti trukdantiems veiksniams. Dėl menkų konkurencinių savybių grėsmę jo išlikimui kelia augviečių eutrofizacija: padidėjus biogeninių medžiagų kiekiui, šerinių meldelių nustelbia stambūs nitrofiliniai augalai.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Meldelis — *Isolepis*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 334–336. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: WI.

Summary

The status of Isolepis setacea in Lithuania is not clear. The locality in Paluknys (Trakai distr.) can not be confirmed by new data, and its location is unknown. In 2004 these plants were extinct in the Rukla area (Jonava distr.) due to denser vegetation cover.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Pajūrinis liūnmeldis

Bolboschoenus maritimus (L.) Palla

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Kosmopolitinė rūšis — aptinkama visuose žemynuose įvairaus klimato juostose, išskyrus arktinę, bet labiau paplitusi pajūrio regionuose.

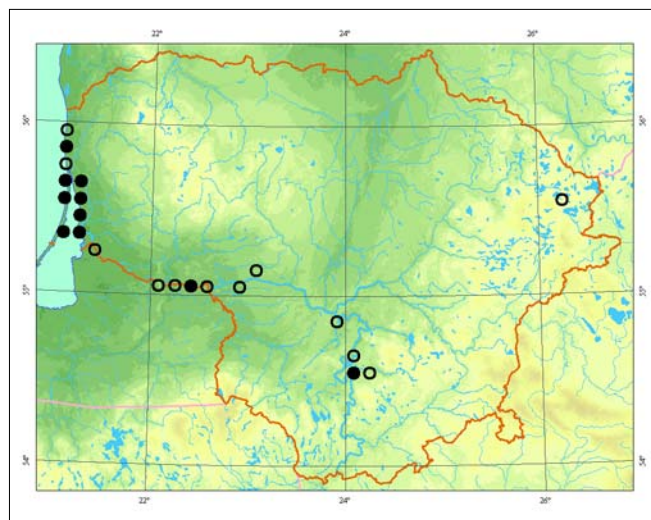
Lietuvoje dauguma radaviečių yra Kuršių marių pakrantėse Klaipėdos ir Šilutės r. bei Neringoje. Kiek rečiau aptinkama šaltiniuose Nemuno pakrantėse Jurbarko, Šakių ir Šilutės r. bei Kaune. Pavienių radaviečių yra Birštone, Palangoje, Ignalinos ir Prienų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, ilgus šakniastiebius išauginantis augalas. Druskingų augaviečių retumas lemia rūšies retumą Lietuvoje. Kuršių mariose auga sekliose priekrantėse, bet dažniau — potvynių užliejamoje kranto zonoje. Šaltiniuose upių pakrantėse aptinkamas plotuose tarp upės vagos ir krūmų juostos, kur smėlis dažniausiai būna susimaišęs su dumbliu ir geležingomis šaltinių nuosėdomis. Rečiau auga druskingose šaltiniuose pelkėse ir pievose bei versmėtose pašlaitėse ir druskomis užterštose antropogeninėse augavietėse. Sudaro pajūrinius liūnmeldynus (*Scirpetum maritimi*).

Populiacijų gausumas. Didžiausi, šimtais kvadratinio metrų matuojami pajūrinių liūnmeldžių plotai aptinkami ties Juodkrante ir Kintais bei Sūrymo pelkėje

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

(Prienų r.). Kitur augalai aptinkami kelių ar keliasdešimties kvadratinio metrų plotuose, individų skaičius juose siekia nuo keleto iki kelių dešimčių.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta naikinant ir keičiant buveines: sausinant pelkes ir versmėtas vietas, pertvarinant vandens telkinių pakrantes, teršiant vandens telkinius. Pažeistas augavietes būtina tvarkyti.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Liūnmeldis — *Bolboschoenus*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 320–322. — Vilnius.

Sinkevičienė Z., 2000: *Scirpetum maritimi* (Br.-Bl. 1931) R. Tx. 1937 — pajūrinis liūnmeldynas. — Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 101–102. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Most localities and the largest populations are concentrated on the banks of the Curonian Lagoon. *Bolboschoenus maritimus* is sporadically distributed on the springy banks of the Nemunas River and saline springfens. Two localities of this species are in saline anthropogenic habitats.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Lieknasis švylys

Eriophorum gracile W. D. J. Koch ex Roth

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

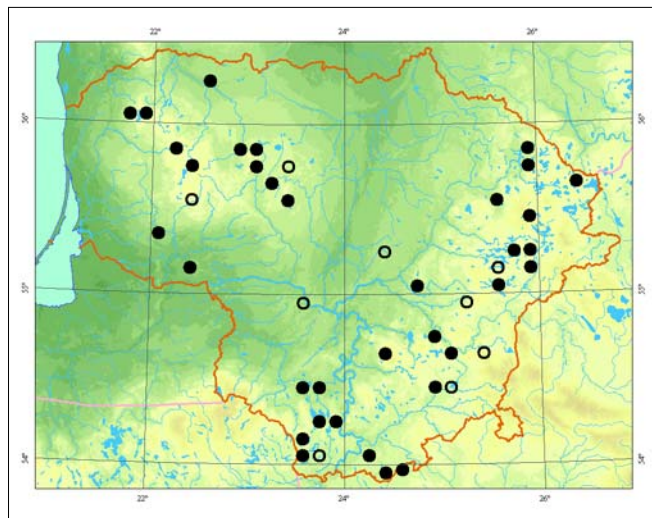
Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinius regionus, Šiaurės Vakarų Azijoje, Šiaurės Amerikoje.

Lietuvoje rūšis aptinkama įvairiose teritorijos dalyse. Rasta 20 rajonų ir 1 sav.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Sėklos geriausiai sudygsta ir jauni augalai sutvirtėja tose vietose, kur praardyta samanų danga. Aptinkami tarpinėse pelkėse ir liūnuose, rečiau – šarmingose ir šaltiniuose žemapelkėse. Augavietės neturtingos maisto medžiagų, terpė dažniausiai būna silpnai rūgšti, rečiau – neutrali. Tokia palyginti siaura ekologinė niša ir buveinių su praardyta samanų danga poreikis turi įtakos rūšies retumui.

Linės Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Augalų skaičius populiacijose nevienodas – nuo pavienių iki keleto tūkstančių augalų, bet dažniausiai tik kelios dešimtys. Didžiausios lieknųjų švylių populiacijos aptiktos Siberijos (Plungės r.), Debesnų (Telšių r.), Smalvykščio ir Raisto pelkėse (Zarasų r.) bei pelkėtose Žuvinto (Alytaus r.) ir Liubelio (Lazdijų r.) apyžerėse.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies išlikimui grėsmę kelia pelkių sausinimas ir eutrofizacija; buveinių rūgštėjimas (dėl globalinės taršos).

Rūšies buveinės gali būti sunaikinamos kasant durpes. Durpių klotas gali būti suslėgtas ir pažeistas erozijos ir daug ganant.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Švylys – Eriophorum. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 305–312. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

More than 30 localities of Eriophorum gracile are known in different parts of Lithuania. It usually occurs in transition mires and quaking bogs, sometimes in alkaline and spring fens.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Kupstinė kūlingė

Trichophorum cespitosum (L.) C. Hartm.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

2 (V) kategorija

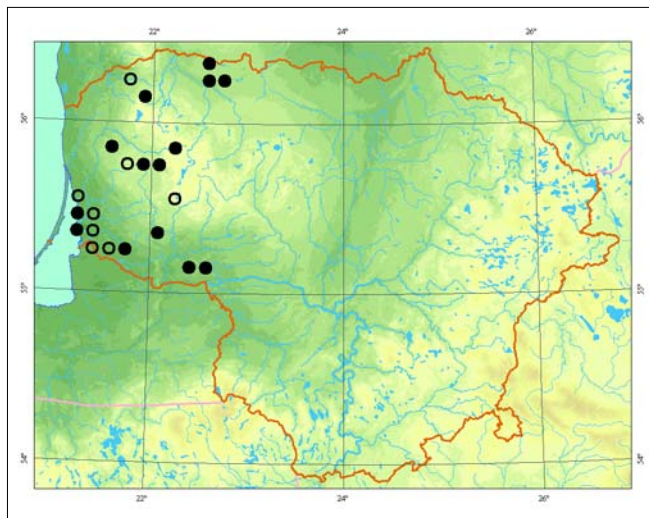
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vakarų ir Vidurio Europoje, atlantinėje Rytų Europos dalyje, Pietų Europos kalnuose, Šiaurės ir Rytų Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Grenlandijoje. Per Lietuvą eina pietrytinė arealo riba. Aptinkama tik vakarinėje Lietuvos dalyje: Akmenės, Klaipėdos, Plungės, Skuodo, Šilalės, Šilutės, Tauragės r., Rietavo sav.

Biologija ir ekologija. Daugiametis tankiakeris augalas. Daugiausia dauginasi sėklomis. Aptinkamas aukštapelkių plynėse, rečiau – plynraisčiuose. Augaviečių mikroljefas lygus arba su nedideliais kemsais. Vegetacijos laikotarpiu vanduo slūgso 15–25 cm gylyje. Vandens pH 4,4–4,6. Esant tinkamoms hidrologinėms sąlygoms, kartais auga ir pažeistų pelkių atvirose durpėse, tačiau tokiose buveinėse augalai paprastai nebūna gausūs. Kupstinės kūlingės pelkėse sudaro švylinius kūlingynus (*Eriophoro-Trichophoretum cespitosi*), kuriuose vyrauja ir nulemia atspalvį.

Populiacijų gausumas. Naujų duomenų yra tik apie pusę Lietuvos populiacijų. Esamais duomenimis, augalų gausumas jose labai nevienodas – nuo pavienių iki tūkstančiais skaičiuojamų augalų santalkų, išplitusių kelių hektarų plote.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta eksploatuojant aukštapelkes, kai durpių gavybos metu sunaikinamos rū-

šies buveinės. Neigiamą įtaką populiacijos būklei turi pelkių sausinimas ir apypelkio teritorijų hidrologinių sąlygų pokyčiai. Sausinimo poveikis yra dvejopas: pažemėjus vandens lygiui, sąlygos tampa nepalankios kupstinėms kūlingėms; dėl sausinimo suvešę krūmokšniai ir medžiai jas nustelbia.

Informacijos šaltiniai

Balevičienė J., 2000: *Eriophoro-Trichophoretum cespitosi* (Zlatnik 1928) Rübel 1933 em. Dierssen 1975 – švylinis kūlingynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 34–35. – Vilnius.

Lekavičius A., 1963: Kūlingė – *Trichophorum*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 312–314. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is distributed only in the raised bogs of western Lithuania. Populations occupy an area of some square metres to some hectares.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Jono Augustausko nuotrauka

Rudoji viksvuolė

Cyperus fuscus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

5 (Rs) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Europoje ir Šiaurės Vakarų Azijoje, išskyrus šiaurinius regionus, Šiaurės Afrikoje. Šiaurės Amerikoje atneštinė rūšis.

Lietuvoje aptinkama įvairiose vietose, bet daugiausia auga prie didžiųjų upių ir kitų stambių vandens telkinių.

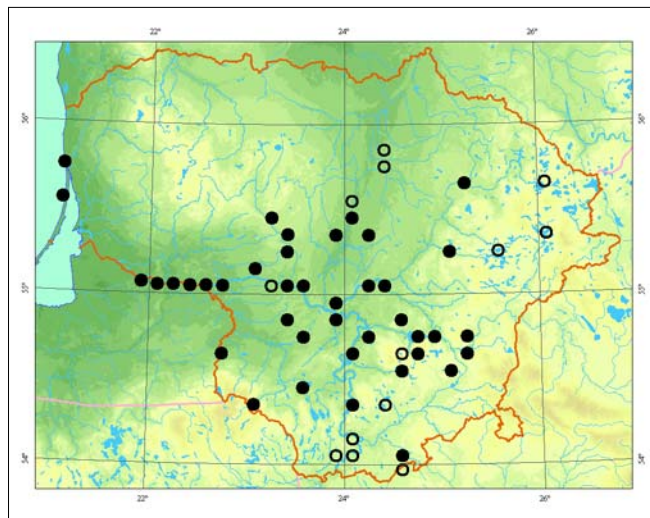
Biologija ir ekologija. Vienmetis, žolinis, sėklomis besidauginantis augalas. Auga upių, ypač senvagių, ežerų ir tvenkinių bei balų smėlėtose ir dumbletose pakrantėse, drėgnose pievose, pievų ir miškų kelių drėgnuose pakraščiuose ir provėžose, apypelkiuose, karjeruose. Augavietės ilgesnį ar trumpesnį laiką būna užlietos, augalai išauga vandeniu nislūgus. Sudaro *Cypero fusci-Limoselletum* bendrijas iš įvairios ekologijos augalų: vyrauja helofitai, higrofitai, bet dėl vegetacijos laikotarpio smarkiai kintančių hidrologinių sąlygų pasitaiko ir mezofitų.

Populiacijų gausumas. Žinoma daugiau nei 60 rudųjų viksvuolių radaviečių, bet dėl biologijos ypatybių (vienmetis augalas) jose, esant nepalankioms sąlygoms, viksvuolės aptinkamos ne kasmet. Augalų gausumas populiacijose nevienodas – nuo kelių iki kelių tūkstančių.

Grėsmės ir apsauga. Pertvarkant vandens telkinių pakrantes – jas grindžiant, tiesinant upių vagas –

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

sunaikinamos natūralios rūšies buveinės. Šiai rūšiai pražūtingas ir natūralių sezoninių vandens lygio pokyčių sutrikdymas buveinėse. Kai nėra vandens lygio svyravimų, smulkieji vienmečiai augalai neįstengia konkuruoti su pastoviomis hidrologinėmis sąlygomis suveštinčiais daugiamečiais augalais. Vandens telkinių tarša taip pat turi neigiamą įtaką – eutrofinių vandens telkinių pakrantėse suveši nitrofiliniai augalai, kurie nustelbia smulkiuosius vienmečius augalus.

Informacijos šaltiniai

Rašomavičius V., 2000: *Cypero fusci-Limoselletum aquaticae* (Oberd. 1957) Korneck 1960 – viksvuolinis dumblynynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 68–70. – Vilnius.

Lekavičius A., 1963: Viksvuolė – *Cyperus*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 302–304. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

More than 60 localities of *Cyperus fuscus* are found in Lithuania. They are more concentrated in the valleys of large rivers. The number of individuals in populations varies between solitary and several thousand plants.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Šakotoji ratainytė

Cladium mariscus (L.) Pohl

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Rūšis paplitusi visuose žemynuose, tačiau Lietuvoje augantis porūšis (subsp. *mariscus*) – Azijoje ir Europoje.

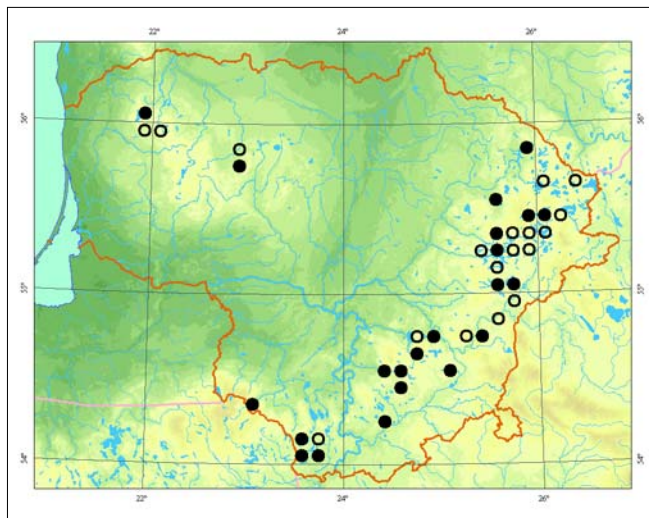
Lietuvoje aptinkama tik ežeringų aukštumų rajonuose. Daugiausia radaviečių yra Lietuvos šiaurės rytų ežeryne, mažiausiai – Žemaičių aukštumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 1–2 m aukščio žolinis augalas, pilkšvai žaliais, aštriai dantytais lapais. Žydi gegužės–birželio mėn. Subrandina daug sėklų, kurias išplatina vandens srovės. Augalai lengvai dauginasi vegetatyviniu būdu (palaipomis) ir sudaro įvairaus dydžio sąžalynus. Auga daug mineralinių medžiagų turinčiose, dažnai žalsvos vandens spalvos, užželiančių ežerų pakrantėse iki 0,5 m gylio ir paežerinėse pelkėse.

Populiacijų gausumas. Daugelyje radaviečių populiacijos negausios – dažnai aptinkami nedideli ploteliai (nuo 2 iki 10 m²) užimantys sąžalynai tiek ežerų pakrantėse, tiek ir apyežerės pelkėse. Didžiausi pas-

Mindaugo Rylos nuotrauka

taruoju metu žinomi pakrantiniai ratainyčių sąžalynai, sudaryti iš vandeninių populiacijų, palaipsniui pereinančių į pelkines, paplitę Liūnelio (Lazdijų r.), Mažųjų ir Didžiųjų Vagiekų, Veprinio ir Vepriuko (Trakų r.), Pravalos (Vilniaus r.) ir Ilgaičio (Švenčionių r.) ežeruose. Labai gausios pelkinės populiacijos yra Veprinio ir Vepriuko tarpežeryje, Smalvo ir Smalvykščio (Zarasų r.) paežerėse.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta keičiant hidrologinį režimą: sausinant ir pertvarkant pakrantes, bebrų patvenktose augavietėse. Pelkinės bendrijos, ypač nusausin-tose augavietėse, užželia medžiais ir krūmais.

Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2000: *Cladietum marisci* (Allorge 1922) Zobrist 1935 – šakotasis ratainytnas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 118–119. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Distribution in Lithuania is limited to regions in the lake-rich highlands; the majority of localities are situated in the northeastern lakes district; the least number of localities are in the west. Small populations are most frequently found. Sometimes the plant forms large belts along the lakeshore or occupies a large area of the surrounding wetlands.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Rusvasis vikšrenis

Schoenus ferrugineus L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus pietinius ir vakarinius regionus.

Lietuvoje aptinkama Alytaus, Kelmės, Kretingos, Trakų ir Vilniaus rajonuose.

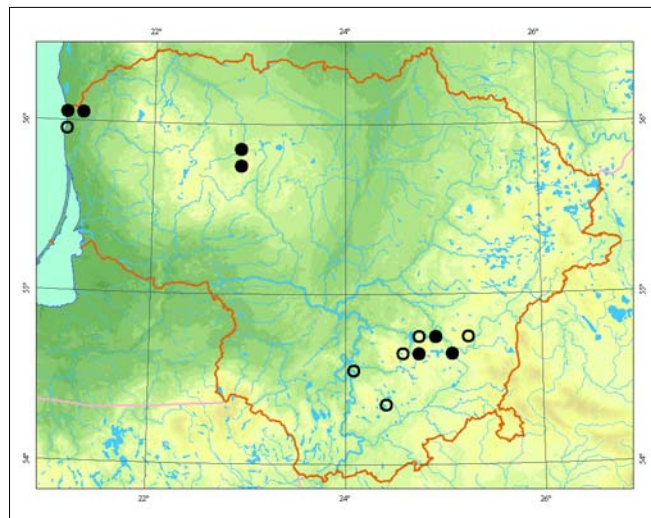
Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris žolinis augalas, dauginasi sėklomis. Rusvasis vikšrenis yra kalkiamėgis, auga turtingose bazių, neutralios ar silpnai rūgščios reakcijos, pažliugusiose ar drėgnose durpėse. Aptinkamas negiliose šaltiniuose ir kalkingose žemapelkėse bei durpingose žemažolėse pievose. Sudaro raktažolinius vikšrenynus (*Primulo-Schoenetum ferruginei*), bet auga ir liekniniuose viksvynuose (*Caricetum davallianae*).

Populiacijų gausumas. Palyginti naujų duomenų yra tik apie pusę radaviečių. Augalai populiacijose nėra gausūs – sudaro nedideles grupes. Retai suskaičiuojama po kelias dešimtis augalų.

Grėsmės ir apsauga. Augavietės naikinamos eksploatuojant pelkes ir kultūrinant nenašias durpingas pievas bei ganyklas. Grėsmę kelia ir pelkių bei aplinkinių teritorijų sausinimas, buveinių eutrofizacija.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Būtina nustatyti tikslias visų populiacijų radavietes ir įvertinti jų būklę, o prireikus taikyti gamtotvarkos priemones.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Vikšrenis – *Schoenus*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 336–338. – Vilnius.

Balevičienė J., 2000: *Caricetum davallianae* Dutoit 1924 – liekninis viksvynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 28–30. – Vilnius.

Balevičienė J., 2000: *Primulo-Schoenetum ferruginei* Du Rietz 1925 – raktažolinis vikšrenynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 48–50. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Schoenus ferrugineus is found in Lithuania, in the Alytus, Kelmė, Kretinga, Trakai and Vilnius districts. *Schoenus ferrugineus* plants are not usually abundant. Some populations decrease due to habitat overgrowth with shrubs, and reeds due to drainage.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Rusvoji saidra

Rhynchospora fusca (L.) W. T. Aiton

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

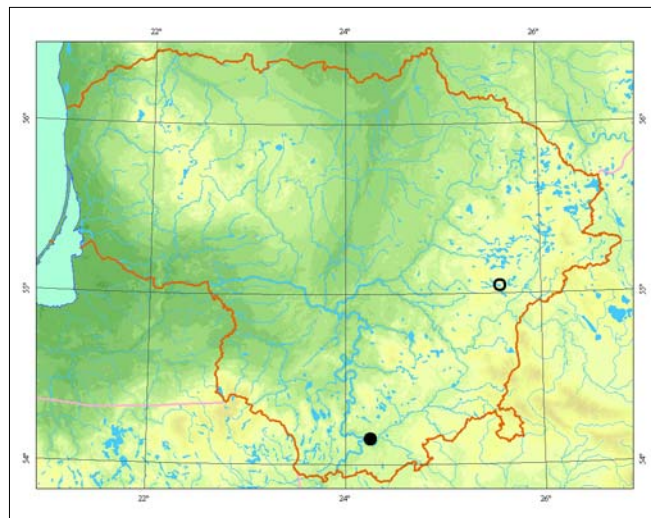
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Skandinavijoje, Vakarų ir Vidurio Europoje, Italijoje, Rytų Europoje, išskyrus arktinius ir pačius piečiausius rajonus.

Lietuvoje labai reta rūšis. Literatūroje nurodoma, kad augo Gačkiškiuose (Pabradės apyl.) ir Nemuno žemupio pievose (Šilutės r.). Vienintelė šiuo metu žinoma radavietė yra Merkinės apylinkėse (Varėnos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 20–40 cm aukščio augalas ilgais, šliaužiančiais šakniastiebiais, sudaro retus sąžalynus. Hemikriptofitas, geofitas. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Dauginasi vegetatyviniu būdu ir sėklomis. Auga tarp kiminų ir ant atvirų durpių aukštapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse, durpynuose, paprastai gausiai.

Populiacijų gausumas. Vienintelė šiuo metu žinoma populiacija miško pelkutės lago zonoje yra stabili ir pavojus jai negresia. Ji užima apie 100 m² plotą.

Grėsmės ir apsauga. Būklę gali paveikti miško kirtimas pelkės pakraščiuose.

Būtina ieškoti naujų radaviečių, nes tikėtina, kad ši rūšis yra labiau paplitusi.

Informacijos šaltiniai

Lekavičius A., 1963: Saidra — *Rhynchospora*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 340–343. — Vilnius.

Summary

Recently there is only one locality in the Merkinė area, in the Varėna district. The population is stable, covering a 100 m² area.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Pievinė viksva

Carex buxbaumii Wahlenb.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

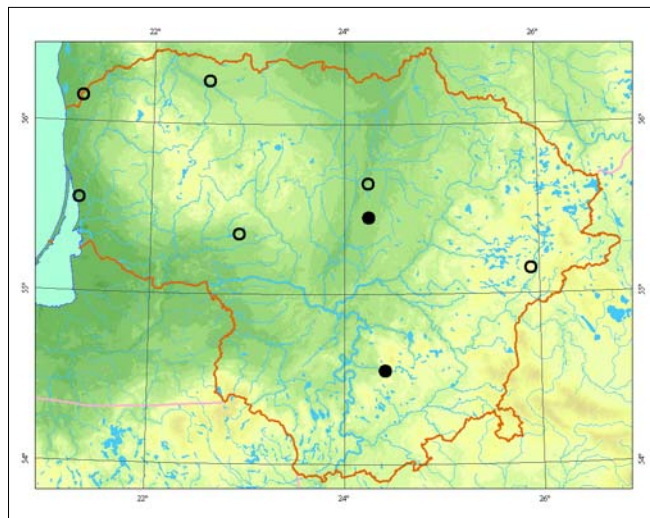
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės, Atlantinėje, Vidurio ir Rytų Europoje, Šiaurės Vakarų Azijoje, Šiaurės Amerikoje. Lietuvoje aptinkama Kamanų pelkėje (Akmenės r.), Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.), Tyro pelkėje (Klaipėdos r.), Margininkų miške (Kretingos r.), Upytės apylinkėse (Panevėžio r.), Stakliškių apylinkėse (Prienų r.), Viduklės apylinkėse (Raseinių r.), Garnių k. (Švenčionių r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, kalkiamėgis augalas. Auga šaltiniuose pievose, šarmingose žemapelkėse, šaltiniuose pašlaitėse ir vandens telkinių pakrantėse bei šaltiniuose pelkėse; rečiau pasitaiko šlapiuose krūmynuose ir pelkėtose miško buveinėse: beržynuose, pušynuose, juodalksnynuose, ypač atviresnėse jų vietose. Dėl prierašumo karbonatingiems

dirvožemiams dažniausiai auga liekniniuose viksvynuose (*Caricion davallianae*), rečiau — melsvuosiuose melvenynuose (*Molinion caeruleae*).

Populiacijų gausumas. Naujų duomenų yra tik apie populiacijas, esančias Pašilėlių pelkėje (Kėdainių r.) ir Stakliškių apylinkėse (Prienų r.). Jos gana didelės — augalai gausūs, skaičiuojami šimtais individų, išplitę palyginti dideliuose plotuose. Likusių populiacijų dabartinė būklė nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių pertvarkymas, sausinimas ir eutrofizacija. Dėl hidrologinių sąlygų pokyčių ir eutrofizacijos buveinės apauga sumedėjusiais augalais. Pažeistoms buveinėms išsaugoti būtinos tvarkymo priemonės.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343 — 457. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Carex buxbaumii is sporadically distributed in the different parts of Lithuania. Most populations are not abundant and occupy a very little area. These plants are distributed in a rather large area reaching several hectares only in some alkaline fens and springfens.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Liekninė viksva

Carex davalliana Sm.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

1 (E) kategorija

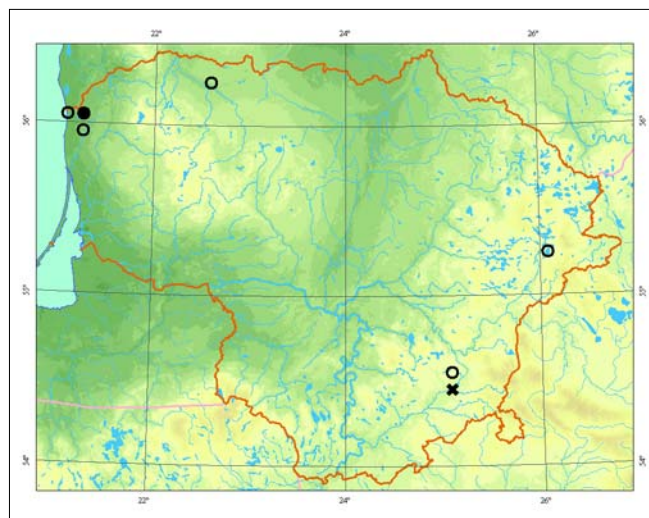
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Europoje, išskyrus šiaurinę jos dalį ir Britų salas, Mažosioje Azijoje.

Lietuvoje aptikta Darbėnų ir Daubėnų apylinkėse (Kretingos r.) bei Lenkės miške (Kretingos r.), Rėškutėnų apylinkėse (Švenčionių r.) ir Ilgučio apyežerės pelkėje (Trakų r.). Nepatikrintais literatūros duomenimis, nurodoma augus ir Kamanų pelkiniame komplekse (Akmenės r.). Šios rūšies augalai buvo išplitę ir Papio apyežerės pelkiniame komplekse (Vilniaus r.), kurį nusauginus išnyko.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakkeris, dvinamis žolinis augalas. Šliaužiančių šakniastiebių neišaugina, todėl dauginasi tik sėklomis. Kalkiamėgė rūšis, prisitaikiusi augti savitose vietose – perteklingai drėkinamose šarminiose, neretai karbonatingose buveinėse. Pastarosios savybės lemia rūšies retumą visame areale ir išnykimą daugelyje Europos vietų. Kartu su kitais kalkiamėgiais augalais sudaro lieknius viksvynus (*Caricetum davallianae*).

Populiacijų gausumas. Populiacija Papio ežero apylinkėse (Vilniaus r.) yra sunaikinta. Abejojama ir lieknių viksvų išlikimu Kamanų rezervate, tačiau tai patvirtinančių ar paneigiančių duomenų nėra.

Darbėnų apylinkėse (Kretingos r.) esančioje radavietėje 2000 m. liekninės viksvos buvo gana gausios, bet išplitusios nedideliame plote. Duomenys apie likusias populiacijas yra neišsamūs ir seni, todėl dabartinė jų būklė yra nežinoma.

Grėsmės ir apsauga. Buveinių pertvarkymas ir sausinimas. Dėl hidrologinių pokyčių buveinės apauga krūmais, todėl jas būtina tvarkyti.

Informacijos šaltiniai

Snarskis P., 1949: Naujos retesniųjų Lietuvos TSR augalų augimo vietos. – Mokslo darbai. Gamtos ir matematikos mokslų serija, 1: 171 – 185.

Balevičienė J., 2000: *Caricetum davallianae* Dutoit 1924 – liekninis viksvynas. – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 28–30. – Vilnius.

Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Ten localities of *Carex davalliana* are known to exist in Lithuania, yet the species is probably extinct in two of these. The status of most populations is not clear due to the lack of new data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Protarpinė viksva

Carex distans L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

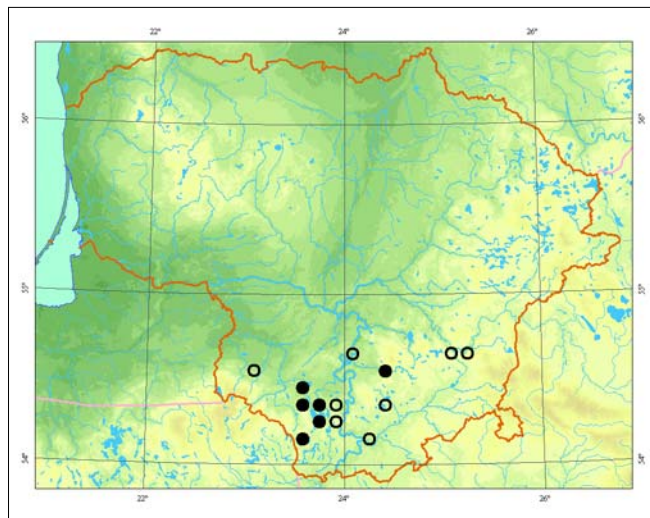
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės, Vidurio, Rytų ir Pietų Europoje, Šiaurės, Vakarų ir Centrinėje Azijoje, Šiaurės Afrikoje. Lietuvoje aptinkama pietinėje dalyje: Dauguose, Obelijos ir Žuvinto apyežerėse (Alytaus r.), Sekionių apylinkėse (Kaišiadorių r.); Dusios ir Metelių apyežerėse, Šlavantėlio ir Liūnelio tarpežeryje, Mankūnėlių apylinkėse (Lazdijų r.); Stakliškių apylinkėse (Prienų r.), Lentvario apylinkėse (Trakų r.), Puvočiuose (Varėnos r.), Bartininkų apylinkėse (Vilkaviškio r.), Neries slėnyje (Vilniuje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, tankiakėris, tvirtą šakniastiebį išauginantis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plisti gali ir šakniastiebiais. Kalkiamėgis. Ši ypatybė bei menkos konkurencinės savybės lemia augalo retumą visame areale. Auga drėgnose karbonatingose ir šaltiniuose pievose bei kalkingose žemapelkėse.

Populiacijų gausumas. Tikslus šiuo metu egzistuojančių populiacijų skaičius ir būklė nėra žinomi, nes naujų duomenų yra tik apie 6 populiacijas.

Populiacijos paprastai užima nedidelius (nuo kelių iki keliasdešimties kvadratinų metrų) plotus. Augalai dažniausiai būna negausūs — aptinkamos nedidelės, iki 30 augalų grupės. Retai individų skaičius populiacijose didesnis nei 100.

Grėsmės ir apsauga. Išlikimui grėsmę kelia buveinių pertvarkymas ir sausinimas, trėšimas ar trąšų pateikimas iš gretimų vietų. Pažeistas buveines būtina prižiūrėti: atkurti hidrologines sąlygas, kirsti medžius ir krūmus, šienauti ar ganyti.

Informacijos šaltiniai

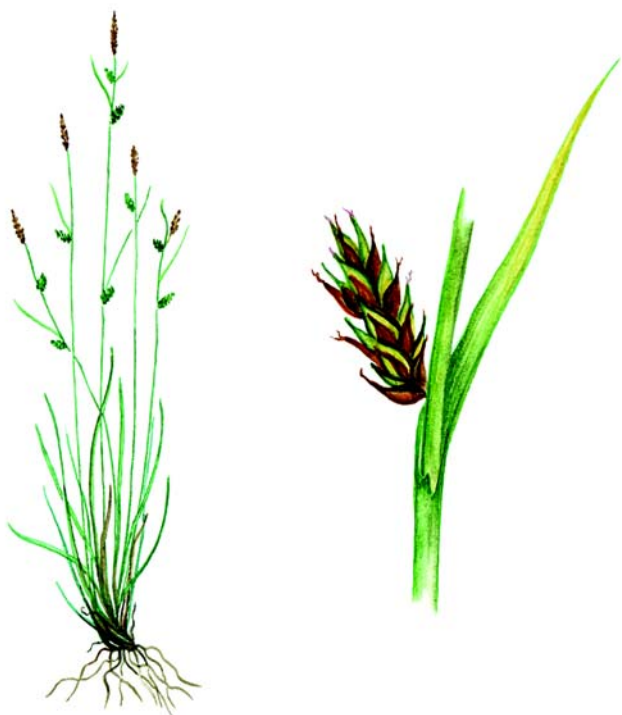
Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343—457. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The exact number of localities is not known due to a lack of data. Data exists for about six populations, which are not abundant and occupy a very little area (up to 100 m²). The status of the other populations is not clear because they are represented only by old data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linės Jasiukonytės piešinys

Liūninė viksva

Carex heleonastes Ehrh.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

3 (R) kategorija

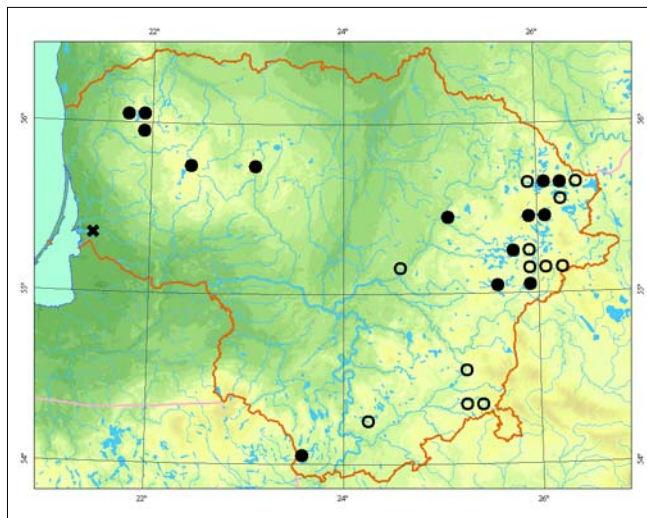
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europoje, šiaurinėje Šiaurės Amerikos dalyje.

Lietuvoje rasta Anykščių, Ignalinos, Lazdijų, Plungės, Šalčininkų, Šiaulių, Šilutės, Švenčionių, Telšių, Ukmėrgės, Utenos, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų rajonuose. Daugiausia radaviečių yra Plungės, Švenčionių ir Zarasų rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, retakeris augalas. Dauginasi sėklomis, bet gali plisti ir palyginti trumpais šakniastiebiais. Dažniausiai auga paežerių liūnuose ir tarpinėse pelkėse, rečiau – šaltiniuose ir šarmingose žemapelkėse. Augavietėms būdingas aukštas vandens lygis, silpnai rūgšti ar neutrali dirvožemio reakcija. Sudaro liūninius viksvynus (*Caricetum heleonastae*).

Populiacijų gausumas. Nors Lietuvoje suskaičiuota per 30 radaviečių, bet naujų duomenų yra tik apie trečdalis

populiacijų dabartinę būklę. Liūninės viksvos dažniausiai yra negausios ir užima labai nedidelius – nuo keleto iki keliasdešimties kvadratinio metrų – plotus. Aukštumalės pelkėje (Šilutės r.) buvusi populiacija yra sunaikinta sausinant ir eksploatuojant pelkę.

Grėsmės ir apsauga. Išlikimui grėsmę kelia buveinių naikinimas ir jų ekologinių sąlygų keitimas. Lemtingi buveinių pokyčiai yra susiję su jų sausinimu ir tarša. Pažeistose buveinėse būtina bendra augalijos ir liūninių viksvų populiacijų stebėseną. Prireikus gali tekti atlikti gamtotvarkos darbus, pvz., šalinti nendres ir krūmus.

Informacijos šaltiniai

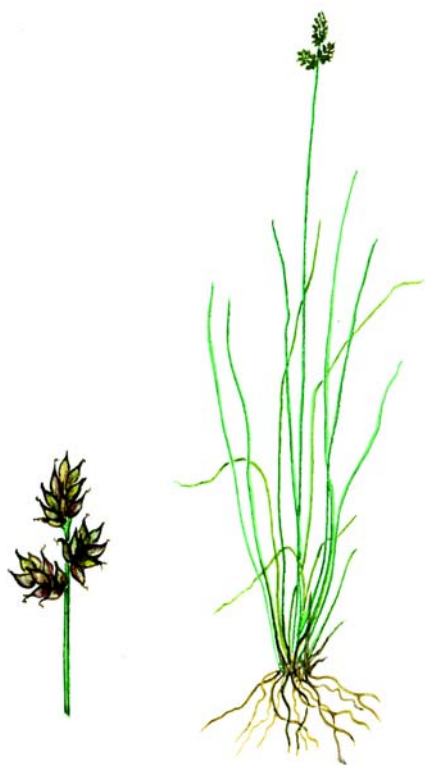
Balevičienė J., 2000: *Caricetum heleonastae* (Paul et Lutz 1940) Oberd. 1957 – liūninis viksvynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 31–33. – Vilnius. Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

More than 30 localities are sporadically distributed throughout all of Lithuania. In most districts *Carex heleonastes* plants are not abundant and occupy a very little area – less than 100 m². The status of most populations is not known due to a lack of new data.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Laibastiebė viksva

Carex ligerica J. Gay

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

4 (I) kategorija

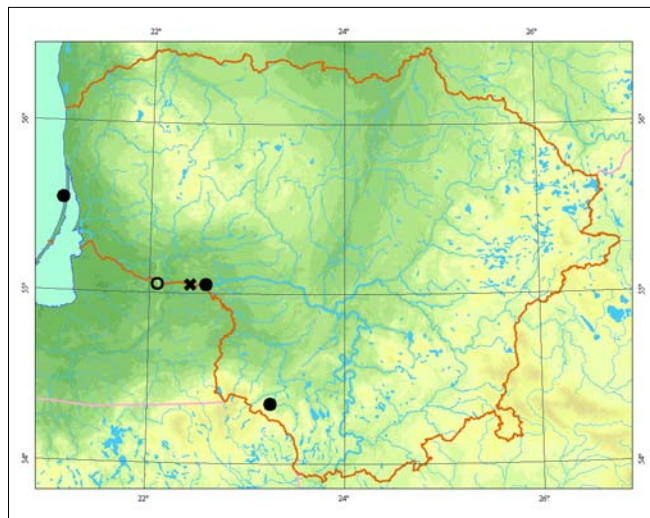
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vidurio ir Atlantinėje Europoje.

Lietuvoje rasta Nidos ir Juodkrantės apylinkėse (Kuršių nerijoje), Pagėgiuose ir Bitėnų apylinkėse (Pagėgių sav.), Naujienėlės k. (Kalvarijos sav.) bei Smalininkų apylinkėse (Jurbarko r.). Buvo žinoma šios rūšies radavietė Viešvilės apylinkėse, bet pastaruoju metu šioje vietovėje neaptinkama.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir ilgais šliaužiančiais šakniastiebiais. Natūralios augavietės – visai atviros arba daugiau ar mažiau susivėrusios smiltpievės, pajūrio kopos, užpelkėjusi pajūrio palvė. Paprastai auga inicialinėse pilkųjų kopų bendrijose (*Corynephorretalia canescentis*). Aptiktas ir antropogeninėje buveinėje – urbanizuotoje teritorijoje, pagriovyje.

Populiacijų gausumas. Duomenys apie didesnę populiacijų dalį yra seni (20–70 metų), todėl gali neat-

spindėti dabartinės jų būklės. Populiacijų užimami plotai yra nedideli – 5–500 m². Juose laibastiebės viksvos sudaro gana tankius sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Laibastiebė viksva yra nekonkurencinga, pionierinė rūšis, todėl krūmais ir žoliniais augalais apaugančiose buveinėse ilgai išnyksta. Labai smarkiai eroduojamose buveinėse ši rūšis taip pat gali išnykti.

Tiek apaugančias krūmais ir žoliniais augalais, tiek smarkiai eroduojamas buveines reikia prižiūrėti ir atlikti jų stebėseną.

Informacijos šaltiniai

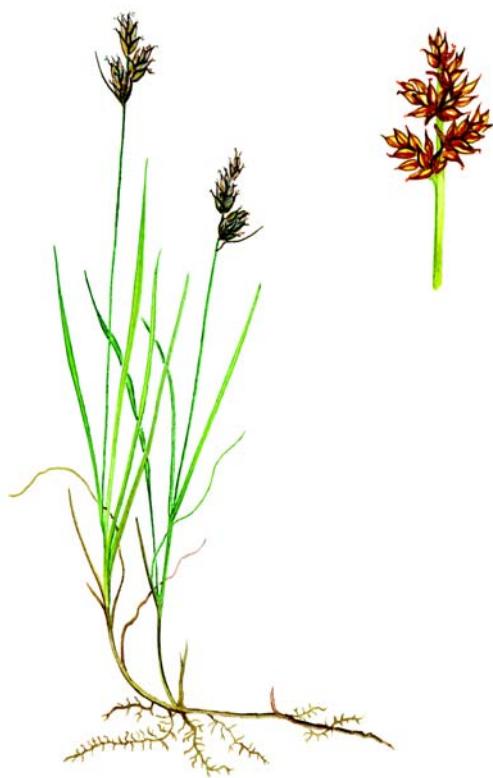
Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Carex ligerica is found on the Curonian Spit, in the Pagėgiai district as well as in the Jurbarkas district. The habitats of *Carex ligerica* are seacoast dunes and wet sandy plains, and sandy grasslands. These plants have been found in anthropogenic habitats as well, such as on the side of a ditch.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Raistinė viksva

Carex magellanica Lam.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

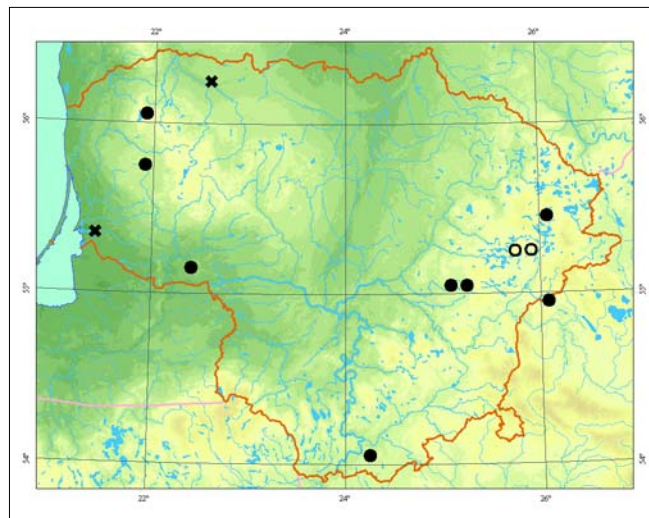
ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Lietuvoje aptinkami liūninio porūšio (*C. magellanica* subsp. *irrigua* (Wahlenb.) Hiitonen) augalai. Šio porūšio arealas apima Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos vidutinio ar vėsaus klimato juostas. Lietuvoje randama: Ažvinčių girioje (Ignalinos r.), Giedraičių apylinkėse (Molėtų r.), Patyrio ir Rukundžių miškuose (Plungės r.), Bajorų apylinkėse (Širvintų r.), Baranavos ir Puveinės miškuose (Švenčionių r.), Sakalinės miške (Tauragės r.), Rudnios apylinkėse (Varėnos r.). Literatūros duomenimis, buvo aptinkama Kamanų (Akmenės r.) ir Aukštumalės (Šilutės r.) pelkiniuose kompleksuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir vegetatyviniu būdu – šakniastiebiais. Auga šaltiniuose, paežerių liūnuose, šaltiniuose miškų pelkėse, pelkėtuose ir drėgnuose apypelkių miškuose – pelkiniuose juodalksnyuose, kimininiuose eglynuose, rečiau – šlapiuose beržynuose

ir mišriuose miškuose. Prieraišus *Carici elongatae-Alnetum* ir *Sphagno girgensohnii-Piceetum* bendrijoms.

Populiacijų gausumas. Nors populiacijų yra nemažai, tačiau augalai jose negausūs (nuo 10 iki 100, bet dažniausiai ne daugiau kaip 20). Kamanų ir Aukštumalės pelkiniuose kompleksuose raistinė viksva išnyko dėl šių pelkių ir apypelkio miškų sausinimo.

Grėsmės ir apsauga. Rūšis jautri hidrologinių ir su jomis susijusių trofinių sąlygų pokyčiams. Pagrindinę grėsmę kelia miškų kirtimas ir sausinimas bei bebrų veikla, dėl kurios smarkiai pakinta buveinės hidrologinės sąlygos. Bebrų keičiamose buveinėse būtina populiacijų stebėseną. Prireikus gali tekti reguliuoti bebrų skaičių.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva – *Carex*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

There are 11 localities of *Carex magellanica* ssp. *irrigua* sporadically distributed all over the country. Plants in populations are not abundant – the number of individuals does not reach 100. One of the populations is under threat due to habitat changes caused by beaver activity. Two populations are extinct due to habitat drainage.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Ežinė viksva

Carex muricata L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

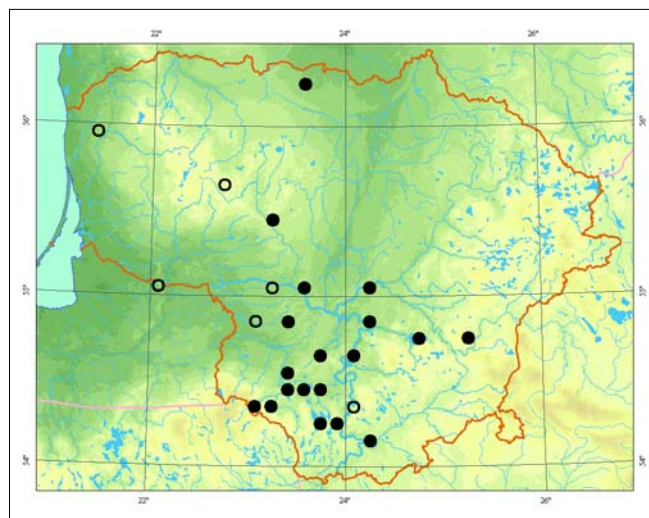
Paplitimas. Europoje, išskyrus arktinius regionus, Vakarų Azijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje (adventyvinė).

Lietuvoje rūšis aptinkama Alytus, Jonavos, Joniškio, Jurbarko, Kaišiadorių, Kauno, Kelmės, Kretingos, Lazdijų, Marijampolės, Prienų, Raseinių, Šakių, Šilutės, Trakų, Varėnos, Vilniaus ir rajonuose bei Kalvarijos sav. Dažniau aptinkama pietvakarinėje Lietuvos dalyje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, žolinis, retakeris augalas. Dauginasi sėklomis. Prieraišus nelygaus reljefo vietovėms. Dažniausiai aptinkamas šviesiose miškų buveinėse. Auga ir atvirose buveinėse: miškų aikštelėse ir pamiškėse, retuose krūmynuose, natūraliose mezofitų ir iš dirvonų susiformavusiose pievose. Kartais aptinkamas ir antropogeninėse buveinėse, tokiose kaip parkai ar pavienių medžių pavėsinamos vėjos, pakelėse, karjeruose ir kirtavietėse.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Dažniausiai augalai būna ne-gausūs (ne daugiau kaip 10 populiacijoje) arba auga pavieniui. Retai jų skaičius siekia kelias dešimtis.

Grėsmės ir apsauga. Ežinei viksvai būtinas geras apšvietimas, todėl medžių ir krūmų lajų susivėrimas nepalankus populiacijoms. Neigiamą įtaką turi ir kirtimai brandžiuose medynuose, po kurių pradėjęs smarkiai augti pomiškis pablogina apšvietimo sąlygas.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

Carex muricata is found in different parts of Lithuania, yet it is more frequent in the southwest. It occurs in light deciduous, sometimes in mixed and rarely in coniferous forests, in sparse, light bushes, along forest edges, in clearings and in neophyte meadows. Sometimes it grows in anthropogenic habitats, such as parks, squares, roadsides, cuttings and quarries.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Vakarinė viksva

Carex pseudobrizoides Clavaud

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

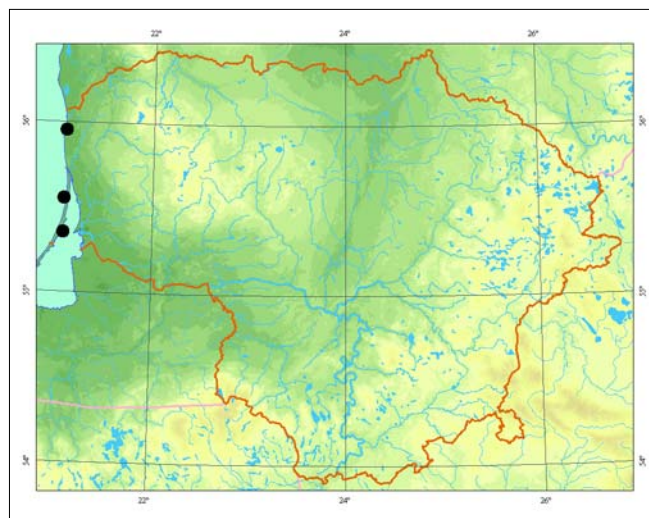
Paplitimas. Europos rūšis, paplitusi temperatinėje ir submeridianinėje zonoje, okeaninėse srityse. Auga Olandijoje, Danijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Lenkijoje. Visose šalyse reta rūšis. Lietuvoje rasta netoli Palangos ir Nidoje, Juodkrantėje (Kuršių nerijoje).

Biologija ir ekologija. Daugiametis 30–50 (90) cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu, turi ilgus, šliaužiančius šakniastiebius. Žydi birželio–liepos mėn. Auga sausose, smėlėtose vietose, pušynuose. Nemažus plotus užima drėgnųjų tarpkopių buveinėse bei pajūrio palvėje. Tokiems pušynams būdingi gausūs žolių ir samanų ardai, juose nėra pomiškio ir trako. *C. pseudobrizoides* vyrauja žolių arde – sudaro tankias vejas.

Populiacijų gausumas. Žinomos 3 populiacijos. Gausiausia populiacija Kuršių nerijoje ties Nida. Joje vy-

Linus Jasiukonytės piešinys

rauja generatyviniai individai su visiškai išsivysčiusiais vyriškais ir moteriškais žiedais. Populiacija užima 10 × 20 m kauburėtosios pajūrio palvės plotą. Juodkrantės apylinkėse esanti populiacija užima 10 × 10 m plotą, yra gausi, tolygios demografinės struktūros. Netoli Palangos, ties Uošnos upeliu, esanti populiacija mažiausia, užima 5 × 10 m plotą. Joje vyrauja vegetatyviniai individai, retai pasitaiko generatyvinių, kurių žiedynuose daugiau vyriškų žiedų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta mechanškai suardant augavietes. Didžiausia grėsmė iškilusi Palangos apylinkėse esančiai populiacijai, kadangi šioje teritorijoje netaikomas joks apsaugos režimas ir vyksta nekontroliuojama urbanizacija.

Informacijos šaltiniai

Stankevičiūtė J., 1997: *Carex pseudobrizoides* Clavaud – nauja rūšis Lietuvoje. – Botanica Lithuanica, 3 (4): 391 – 394.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Carex pseudobrizoides was first found on the seacoast of Lithuania in 1995. At present three localities are known in Lithuania. The localities have been ruined by different kinds of mechanical destruction.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Palaipinė viksva

Carex rhizina Blytt ex Lindblom

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (*CYPERACEAE*)

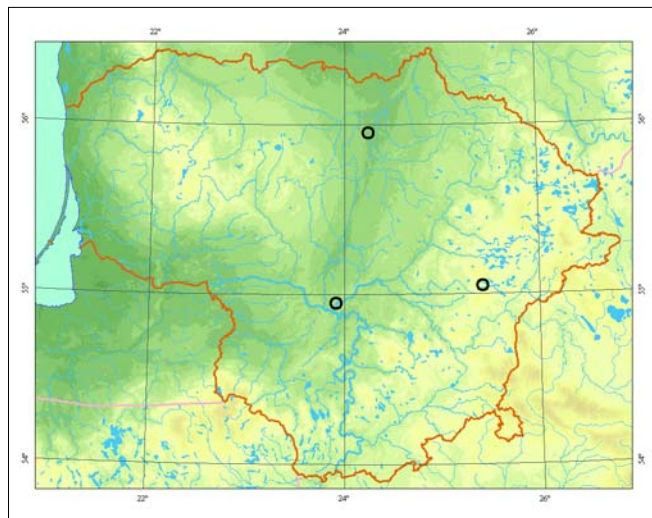
3 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1976 m.

Paplitimas. Arealas platus, apima didžiąją dalį Europos ir Azijos, bet nevientisas. Išskirtini 2 pagrindiniai paplitimo plotai. Vienas iš jų apima Rytų Europos vidutinio klimato juostą, kitas yra Azijoje, nusidriekęs per Pietų Sibirą. Atskiros daugiau ar mažiau viena nuo kitos nutolusios salelės aptinkamos Eurazijos vėsiaus, vidutinio ir šilto klimato juostose, išskyrus Vakarų ir Pietų Europą.

Lietuvoje rūšis aptikta Nemenčinės apylinkėse (Vilniaus r.), Mickevičiaus slėnyje (Kaune), Joniškėlio apylinkėse (Pasvalio r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Visame areale auga karbonatinguose dirvožemiuose, brandžiuose sausuose lapuočių ir mišriuose miškuose, aikštelėse ir laukymėse, dažniausiai šlaituose. Prieraišumas karbonatingiems dirvožemiams gali būti viena iš šios rūšies retumo daugelyje arealo vietų priežasčių. Lietuvoje auga mišriuose ir lapuočių miškuose, dažniausiai šlaituose, karbonatinguose dirvožemiuose, kaip ir visame areale.

Populiacijų gausumas. Palaipinių viksvų yra aptikta 4 radavietėse, tačiau visos vietos nėra tiksliai nustatytos. Esami duomenys apie jas negausūs ir seni (1924–1959 m.). Nėra atlikta jokių rūšies populiacinių tyrimų.

Grėsmės ir apsauga. Miškų kirtimas, upių šlaitų erozija, trypinimas.

Norint rūšį saugoti, būtina nustatyti tikslią populiacijų vietą ir būklę.

Informacijos šaltiniai

Stancevičius A., 1963: Viksva — *Carex*. — Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M.* (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 343–457. — Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

There are data about four localities of *Carex rhizina*. But the exact location of populations and their status is unknown.

Aprašė Darytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Gauruotoji viksva

Carex tomentosa L.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA VIKSVUOLINIAI (CYPERACEAE)

2 (V) kategorija

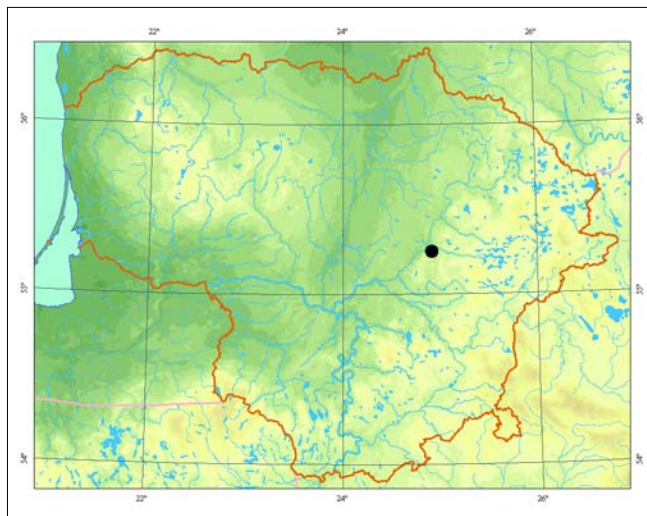
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Ištininė arealo dalis apima Vakarų, Vidurio ir Pietryčių Europą. Šiaurės Europoje ir pietinėje Rytų Europos dalyje, Vakarų ir Centrinėje Azijoje plyti atskirta šios rūšies arealo dalis.

Lietuvoje aptikta tik 1 vietoje – Siesarties upės slėnyje (Ukmergės r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis žolinis augalas. Dauginasi sėklomis, bet plinta ir šakniastiebiais. Ištininės arealo dalies centre – Vidurio Europoje – auga įvairaus drėgnumo, vasarą išdžiūstančiose pievose, miškapievėse ir šviesiuose salpiniuose miškuose. Dirvožemiai augavietėse nederlingi, bet karbonatingi priemėliai, priemoliai ar moliai. Lietuvoje gauruotųjų viksvų aptikta sausose aukštoje užliejamoje pievoje.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje yra žinoma 1 radavietė. Populiacija užima apie 200 m² plotą, kur gauruotosios viksvos sudaro netankią ištininę veją.

Grėsmės ir apsauga. Nuodugnūs populiacijų tyrimai nėra atlikti. Manoma, kad grėsmę gali kelti sumedėjusių augalų konkurencija.

Būtina atlikti šios ypač retos rūšies populiacijos stebėseną, prireikus tvarkyti augavietes.

Informacijos šaltiniai

Matulevičiūtė D., 2001: *Carex depressa* subsp. *transilvanica* and *C. tomentosa* in Lithuania. – Botanica Lithuanica, 7 (3): 303–306.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Only one locality of *Carex tomentosa* is known to exist in Lithuania. A population covering an area of about 200 m² is in a river valley.

Aprašė Dalytė Matulevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Melsvasis mėlitas

Sesleria caerulea (L.) Ard.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

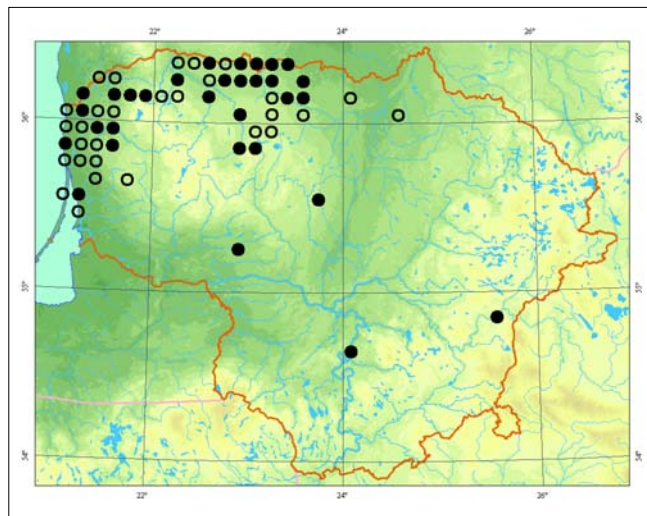
Paplitimas. Atlantinėse Vakarų Europos srityse, šiaurinėje Vidurio Europos dalyje, Skandinavijoje, šiaurvakarinėje Rusijos dalyje.

Lietuvoje reta rūšis, aptinkama vakariniuose ir šiaurvakariniuose rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis tankius kupstus sudarantis, 20–50 cm aukščio melsvai žalias augalas. Žydi gegužės – birželio, kartais pakartotinai žydi liepos mėn. Vaisiai subręsta liepos – rugpjūčio mėn. Auga drėgnose pievose, kalkingose ir šaltiniuose žemapelkėse, sudaro bendrijas. Auga durpiniame arba karbonatų turtingame, neutralios ar šarminės reakcijos (dažniausiai pH 7,0–7,3) dirvožemyje. Jeigu paviršiuje susidaręs durpių sluoksnis, tai maždaug 20–30 cm gylyje slūgso karbonatingos uolienos. Šviesomėgis augalas.

Jono Augustausko nuotrauka

Populiacijų gausumas. Iki XX a. vidurio šiaurvakarinėje Lietuvos dalyje daugelis populiacijų buvo gausios ir labai gausios, užėmė gana didelius plotus. Šiuo metu dauguma populiacijų yra negausios, jas sudaro vos kelios dešimtys ar keli šimtai individų. Gyvbingų, 0,5 ha ir didesnius plotus užimančių rūšies populiacijų išlikę Kretingos r., kiek mažesnių esama Akmenės, Skuodo, Kelmės, Joniškio rajonuose. Labiausiai į pietryčius nutolusi populiacija Skersabaliuose (Vilniaus r.) baigia sunykti nedidelei pelkutei užžėlus krūmais.

Grėsmės ir apsauga. Didelė dalis populiacijų, gyvavusių XX a. viduryje, buvo sunaikintos nusauginus pelkes ir šlapias pievas, jas pavertus dirbamais laukais. Dabar svarbiausia rūšies nykimo priežastis yra menkas išlikusių žemažolių pievų ir žemapelkių naudojimas. Būtina skubiai parengti ir įgyvendinti buveinių tvarkymo planus.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Sesleria caerulea is distributed in the northwestern districts. The main means of conservation of *Sesleria caerulea* is maintenance and proper management of its habitats.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Eraičininė nendrūnė

Scolochloa festucacea (Willd.) Link

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

3 (R) kategorija

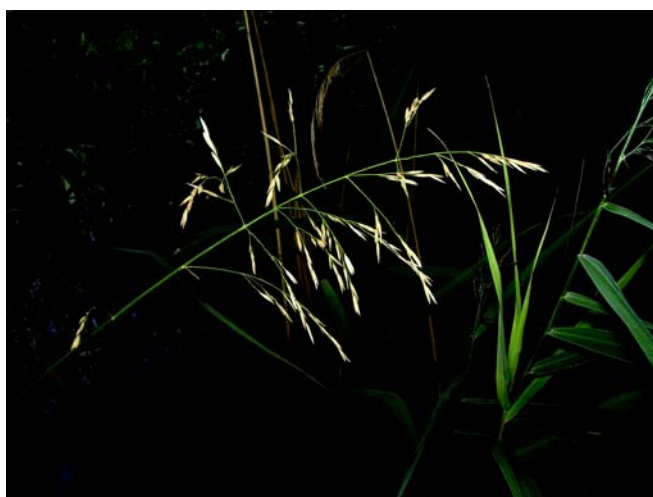
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Šiaurės Amerikoje, Azijoje ir Europoje, kur dažnesnė šiaurinėje ir rytinėje dalyje.

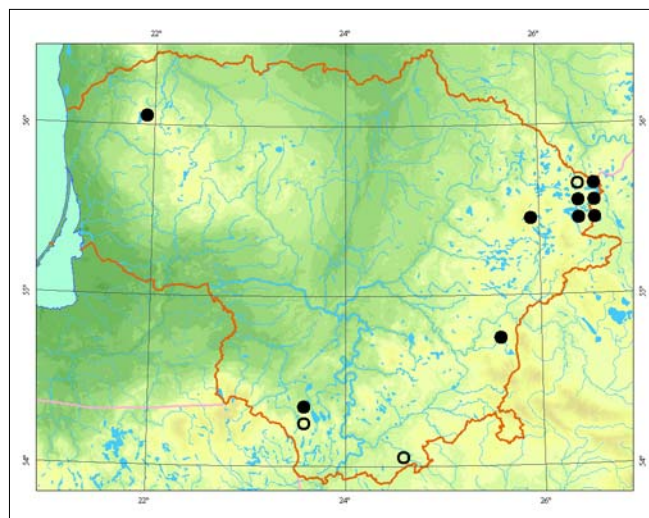
Lietuvoje reta rūšis, nes yra vakariniame Eurazijos arealo pakraštyje. Daugiausia radaviečių yra rytiniuose Ignalinos ir Zarasų rajonuose. Pavienių radaviečių aptikta Utenos, Lazdijų, Varėnos, Vilniaus ir Plungės rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 1–2 m aukščio vandens telkinių pakrančių augalas. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga užpelkėjančių ežerų, rečiau – upių pakraščiuose, iki 1,5 m gylio, taip pat periodiškai užliejamose paežerių pievose, upių senvagių pakraščiuose. Sudaro *Scolochloetum festucaceae* bendrijas arba auga kitų pakrantės helofitų bendrijose. Tik nuolat užlietose vandens vietose augantys augalai žydi ir subrandina sėklas. Laikiniai užliejamose vietose auga tik vegetuojantys augalai, kurie dažniausiai sudaro labai vešlius sąžalynus, kartais negausiai auga viksvynuose.

Populiacijų gausumas. Vandeninėse cenopopuliacijose individų skaičius nėra didelis, taip pat mažesni ir jų užimami plotai. Gausumu pasižymi sausesnėse augavietėse susidariusios vegetuojančių individų populiacijos, kuriose gali augti dešimtys tūkstančių augalų.

Zofijos Sinkevičienės nuotrauka

Grėsmės ir apsauga. Užpelkėjusių vandens telkinių pakrančių sausinimas ir krantų pertvarkymas. Teršiamuose vandens telkiniuose gali išnykti dėl konkurencijos su nendrėmis ir kitais stambiais šakniastiebiais pakrančių augalais.

Informacijos šaltiniai

Kizienė B., 1980: *Scolochloa festucacea* novyj vid dlja flory Litovskoj SSR. – Botaničeskij žurnal, 65 (10): 1467–1469.

Kizienė B., Šidla L., 1984: Nauja eraičininės nendrūnės radimvietė Lietuvoje. – Lietuvos TSR MA darbai, ser. C, 2 (86): 3–8.

Sinkevičienė Z., 2000: *Scolochloetum festucaceae* Rejovski 1977 – eraičininis nendrūnynas – Kn.: *Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z.* (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 99–100. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is rare throughout the whole country, except for the eastern regions. In permanently flooded habitats the plant forms a sparse overgrowth of fertile plants. Lush overgrowths of vegetative plants form only in periodically flooded habitats. The plant is threatened by drainage of boggy banks, the reconstruction of lakeshores and riverbanks and competition with larger plants.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Miškinė dirsuolė

Bromopsis benekenii (Lange) Holub (sin. *Bromus benekenii* Lange)

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

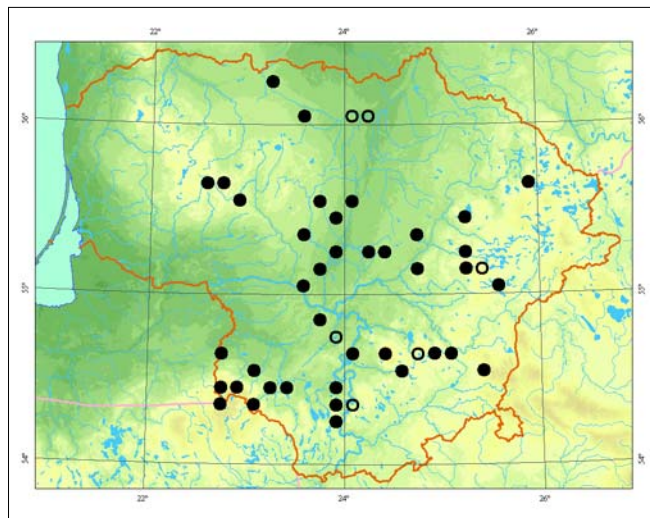
2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Kaukaze, Pietvakarių ir Centrinėje Azijoje, Sibiro pietvakariuose. Lietuvoje rūšis daugiausia paplitusi Vidurio lygumoje.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–150 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Žydi birželio pabaigoje – liepos mėn. Dauginasi sėklomis, plinta sėklomis ir šakniastiebiais. Žiedus apdulkina vėjas. Subrendusius vaisius (grūdus) išnešioja vėjas, gyvūnai. Vidutiniškai šviesą mėgstantis augalas. Auga šviesiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse, pamiškėse, vidutinio drėgnumo dirvožemiuose. Augalui labai svarbu, kad dirvožemis būtų nuolat drėgnas, bet neįmirkęs. Priskiriamas prie kalkiamėgių augalų grupės. Geriausiai auga brandžiuose lapuočių ir mišriuose miškuose, kuriuose yra įvairaus apšviestumo plotų.

Populiacijų gausumas. Beveik visos populiacijos užima nemažus plotus, tačiau augalų tankumas niekada nebūna didelis. Dažniausiai pavieniai augalai auga šviesesnėse miškų aikštelėse, laukymėse, miškų pakraščiuose. Didžiausio ploto populiacijos žinomos Žagarės regioniniame parke (Joniškio r.) ir Panevėžio r. Kitur paprastai aptinkama po kelias dešimtis derančių augalų. Iškirstuose plotuose dažnai būna trumpalaikių populiacijų pagausėjimų, bet vėliau, suvešė-

jus krūmams, individų skaičius sparčiai mažėja. Nėretai gana didelės augalų grupės randamos ant kvartalų linijų ar po elektros perdavimo linijomis, einančiomis per miškus.

Grėsmės ir apsauga. Intensyvus ūkinis miškų naudojimas ir medžių tankumo didinimas, spygliuočių plantacijų veisimas iškirstų lapuotynų plotuose, miškų aikštelių ir proskynų užžėlimas ar apsodinimas.

Būtina išsaugoti įvairaus amžiaus lapuočių medžių medynus, negalima veisti arba buveinių plotuose ugdyti eglynų. Svarbu kartografuoti rūšies paplitimą miškuose ir atsižvelgiant į rūšies poreikius derinti miškotvarkos projektus.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – Gramineae – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

The majority of *Bromopsis benekenii* populations are concentrated in the northern, central, eastern and south-western districts of Lithuania. The largest and most abundant populations are found in the Panevėžys and Joniškis districts.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Mindaugo Rylos nuotrauka

Stačioji dirsuolė

Bromopsis erecta (Huds.) Fourr (sin. *Bromus erectus* Huds.)

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

1 (E) kategorija

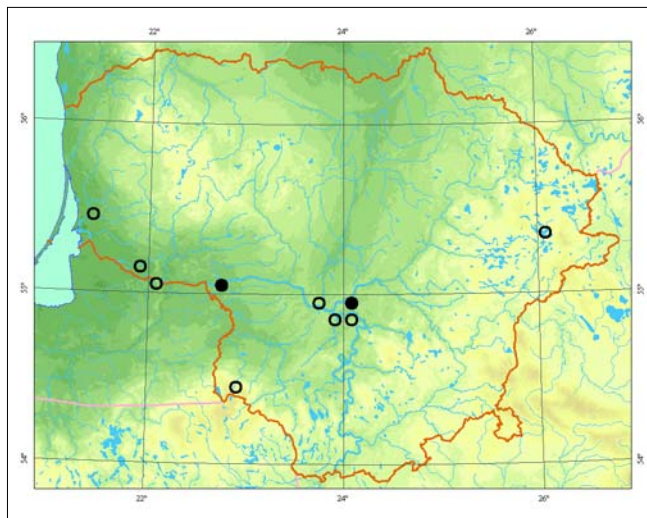
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1962 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje, Kaukaze.

Lietuvoje rūšis aptinkama Nemuno ir jo intakų slėniuose ir šlaituose. Pietvakarinėje šalies dalyje pasitaiko nuo upių nutolusiose vietose – sausų kalvų šlaituose. Kai kurios toli nuo upių (pvz., Ignalinos r.) ir palei kelius esančios populiacijos gali būti antropogeninės kilmės.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retus kerus sudarantis, 100–120 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis, plinta sėklomis ir šakniastiebiais. Sėklos subręsta liepos–rugpjūčio mėn. Auga grupėmis arba sudaro nedidelius sąžalynus užliejamose pievose, kalvų ir upių šlaitų pievose. Kalkiamėgis augalas. Auga beveik neutralios reakcijos ar truputį šarminuose (pH 6,3–7,4) molio ir priemolio dirvožemiuose.

Populiacijų gausumas. Daugumos XX a. viduryje aptiktų rūšies populiacijų dabartinė būklė nežinoma. Anks-

čiau stačiosios dirsuolės gana gausiai augo Nemuno užliejamuosiose pievose dabartinėje Pagėgių sav. ir Nevėžio žemupio pievose ties Bivyliais (Kauno r.). Išlikusios rūšies populiacijos paprastai negausios ir užima nedidelius plotus, būklė ir pokyčiai šalyje iki šiol netirti.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę rūšies populiacijoms kelia menkas šlaitų pievų ganymas, šienavimas. Kai kurių populiacijų nykimą paspartino šlaitų želdinimas medžiais. Neigiamą įtaką turėjo upių slėnių užliejamų pievų kultūrinimas, gausus tręšimas.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.

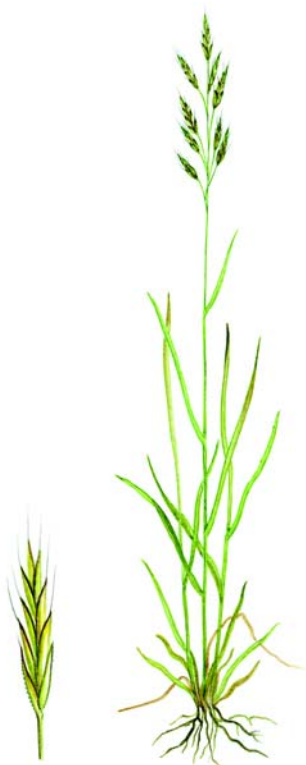
Kizienė B., 1998: Klasė *Festuco-Brometea erecti* Br.-Bl. et R. Tx. 1943. Stepinės pievos. – Kn.: Rašomavičius V. (red.), Lietuvos augalija, 1. Pievos: 77–94. – Kaunas–Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Native populations of *Bromopsis erecta* are concentrated in valleys and on the slopes of the Nemunas River and its tributaries. The current state of populations is unknown. The species is under threat due to changes in meadow usage.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Linos Jasiukonytės piešinys

Europinis miežvienis

Hordelymus europaeus (L.) Harz

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

1 (E) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

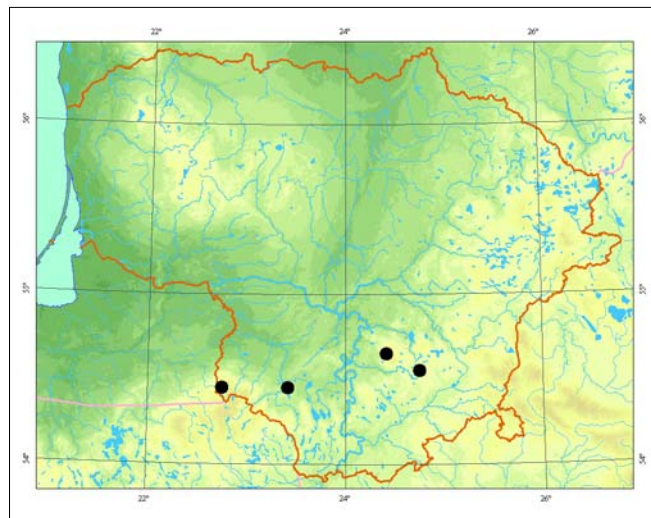
Paplitimas. Vakarų, Vidurio, Pietų ir Pietryčių Europoje, pietinėje Skandinavijos dalyje, Kaukaze. Lietuvoje esančios populiacijos yra ties šiaurinė arealo riba. Lietuvoje rūšis labai reta, aptikta 4 vietose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–120 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Žydi liepos mėn. Dauginasi sėklomis, plinta sėklomis ir šakniastiebiais. Auga gana retuose vidutinio drėgnumo lapuočių ir mišriuose miškuose, miškų aikštelėse. Priskiriamas prie kalkiamėgių augalų grupės. Dažniausiai auga *Tilio-Carpinetum betuli* bendrijose. Susidarius ūksmei, augalai keletus metų gali išlikti vegetatyvinės būsenos, o vėliau žūsta.

Populiacijų gausumas. Populiacijos užima nedidelius plotus, išskyrus esančią Būdos miške (Marijampolės r.). Mergiškių kalvų miške (Trakų r.) bei Drausgirio ir Vištytgiro miškuose (Vilkaviškio r.) esančias populiacijas

Žydrūno Sinkevičiaus nuotrauka

sudaro po keliolika individų. Buktos miške, Buktos ir Žaltyčio girininkijose (Marijampolės r.) esanti populiacija didelė ir ją sudaro kelios augalų grupės. Daugelis grupių yra negausios, sudarytos iš mažiau kaip 10 subrendusių individų. Dviejose vietose europinių miežvienių grupės, augančios gana retuose medynuose yra palyginti gausios, jas sudaro maždaug po 100 derančių individų.

Grėsmės ir apsauga. Rūšies populiacijoms grėsmę kelia medžių tankumo didinimas, spygliuočių plantacijų veisimas iškirstų lapuočių plotuose, miško aikštelių ir proskynų užžėlimas krūmais.

Europinių miežvienių populiacijų užimamuose plotuose neleistini plynieji kirtimai. Tvarkant buveines, reikia sudaryti atvirų miško aikštelių ir lajų mozaiką.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — *Gramineae* — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

In Lithuania four populations of *Hordelymus europaeus* are known in the Trakai, Vilkaviškis and Marijampolė districts. Lithuania is on the northeastern border of the species' distribution range. This species is threatened by changes to habitat conditions.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Pievinė poavižė

Helictotrichon pratense (L.) Besser

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

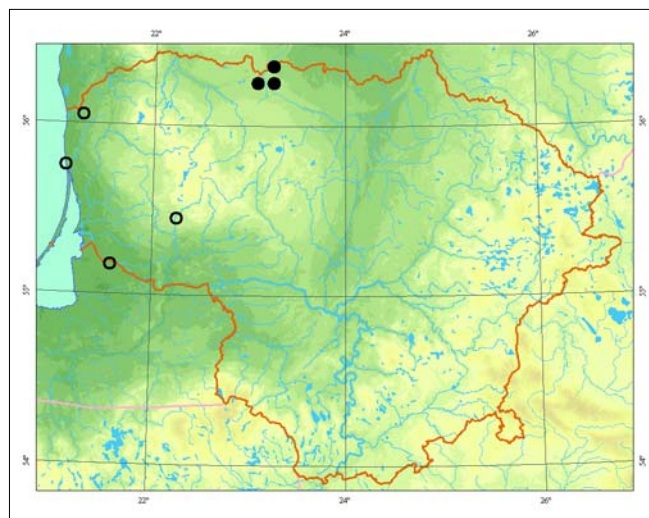
Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Skandinavijoje, Kaukaze.

Lietuvoje rūšis aptikta tik vakarinėje ir šiaurinėje dalyje, tačiau radavietės Klaipėdos, Šilutės ir Šilalės r. pastaraisiais metais nėra tikrintos. Paplitimo duomenis reikėtų laikyti nepakankamais, nes Latvijos kaimyniniuose pasienio rajonuose (Šventosios, Ventos, Nemunėlio slėniuose) yra žinoma nemažai radaviečių.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris, 30–100 cm aukščio augalas. Žydi birželio–liepos mėn. Dauginasi sėklomis. Auga sausose pievose, šlaituose, miškų aikštelėse ir pamiškėse. Prieraišus karbonatiniams priemolio dirvožemiams (*Festuco-Brometea* klasės bendrijos).

Populiacijų gausumas. Žagarės apylinkių populiacijos gana gausios ir pakankamai stabilios. Kai kuriuose ozo atvirų erdvių žolynuose ir Švėtės pievose pievinės poavižės vyrauja.

Grėsmės ir apsauga. Populiacijos gali sunykti mišku apželdinus atvirus šlaitus ir aikšteles arba savaime joms užaugant krūmais, nustojus žolynus šienauti.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — Gramineae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

The species is known only to exist in the western and northern parts of the country, but data regarding its distribution should be recognised as insufficient. Currently the most abundant and rather stable populations are found in the Žagarė area (northern Lithuania).

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Linos Jasiukonytės piešinys

Sibirinė visgė

Trisetum sibiricum Rupr.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

2 (V) kategorija

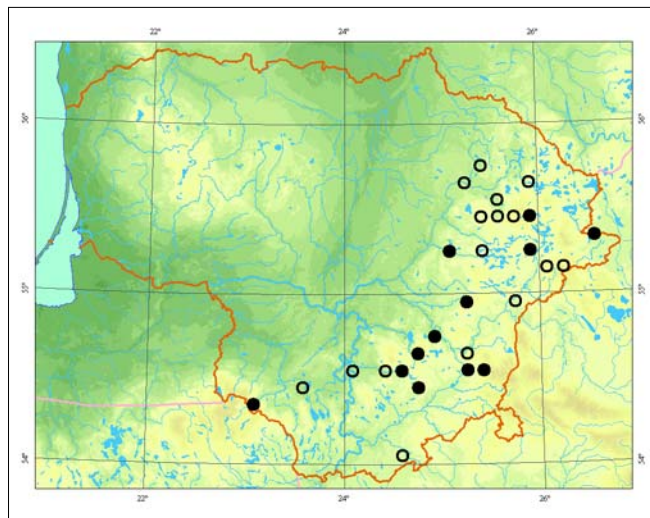
Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Rytinėje Vidurio Europos dalyje, Rytų Europoje, Sibire, Centrinėje ir Rytų Azijoje, Tolimuosiuose Rytuose, Šiaurės Amerikoje (Aliaskoje).

Lietuvoje reta rūšis, arti šiaurvakarinio arealo pakraščio, aptinkama rytiniuose šalies rajonuose.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 50–120 cm aukščio augalas. Žydi gegužės – birželio mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu – šakniastiebiais. Plinta sėklomis, kurias išnešioja vėjas ir vanduo. Auga šaltiniuose ir šarmingose žemapelkėse, pelkėtose pievose, kartais krūmais arba nendrėmis apaugančiose žemapelkėse, pelkėtų miškų pakraščiuose ir aikštelėse. Dažniausiai augalai aptinkami durpiniamė, rečiau – mineraliniame, paprastai neutralios reakcijos (pH 6,8–7,4) ar šarmingame dirvožemyje.

Populiacijų gausumas. Dauguma rūšies populiacijų užima palyginti nedidelius plotus ir yra gana negau-

sios – jas sudaro nuo kelių iki kelių dešimčių individų. Labai retai pasitaiko populiacijų, kuriose sibirinės visgės yra tarp bendrijoje vyraujančių augalų. Didžiausią – apie 2 ha – plotą užimanti šios rūšies populiacija 1966 m. buvo aptikta Utenos r., bet dabartinė jos būklė nežinoma. Dabar viena iš didžiausių žinomų populiacijų yra Elektrėnų sav. ir Bražuolės up. pakrančių pelkėse (Trakų r.).

Grėsmės ir apsauga. Didelė dalis populiacijų buvo sunaikinta nusauginus pelkes ir šlapias pievas, jas pavertus dirbamais laukais. Kai kurios populiacijos sunyko apsausėjusioms buveinėms užžėlus krūmais.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.

Lisaitė-Kizienė B., 1968: Rasprostranenie i ekologija triščetinnika *Trisetum sibiricum* Rupr. v Litovskoj SSR. – Botaničeskij žurnal, 53 (11): 1630–1634.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Trisetum sibiricum is distributed in Lithuania's eastern districts. Most populations occupy rather small areas and a number of populations suffer as a result of the drainage of their main habitats – alkaline fens and mineral-rich springs and spring fens.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Zigmanto Gudžinsko nuotrauka

Delavinio kelerija

Koeleria delavignei Czern. ex Domin

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

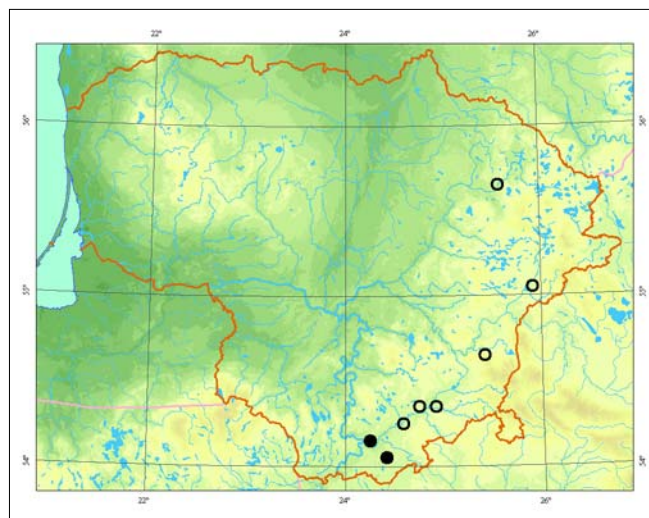
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Rytų, Pietryčių ir Vidurio Europoje, Vakarų ir pietinėje Rytų Sibiro dalyje.

Lietuvos teritorija eina šiaurvakarinė rūšies arealo riba. Radavietės aptinkamos rytinėje Lietuvos dalyje, daugiausia Matuizoje, Marcinkonyse, Merkinėje, Pirčiupiuose, Valkininkuose (Varėnos r.). Taip pat rasta Jiesioje (Kauno apyl.), Pažeimenėje (Švenčionių apyl.), Vyžuonų miške (Utenos r.) ir Markučiuose (Vilniaus apyl.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, apie 80 cm aukščio žolinis augalas šliaužiančiais šakniastiebiais, sudaro retus kerus. Šluotelė iki 10 cm ilgio, puri, dažnai violetinio atspalvio. Žydi birželio – liepos mėn. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Auga sausose

pievose Merkio salpos vidurinėje juostoje, aliuviniuose dirvožemiuose, taip pat sausose žemyninėse pievose.

Populiacijų gausumas. Lietuvoje didžiausia populiacija yra Merkio slėnyje ties Merkine. Auga gausiai.

Grėsmės ir apsauga. Nutraukus tradicinį pievų ganyką ir šienavimą, gresia augaviečių užaugimas mišku, ypač pušimis.

Būtina atnaujinti ekstensyvų šienavimą.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1980: Varpiniai – *Gramineae* Juss. (*Poaceae* Barnhart). – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 6: 273–285. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

Localities are known to exist and are concentrated in eastern Lithuania, the northwestern outpost of this continental species. The largest population occurs in the Varėna district, in the flooded meadows of the lower reaches of the Merkys River.

Aprašė Mindaugas Lapelė

Linos Jasiukonytės piešinys

Ankstyvoji smilgenė

Aira praecox L.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

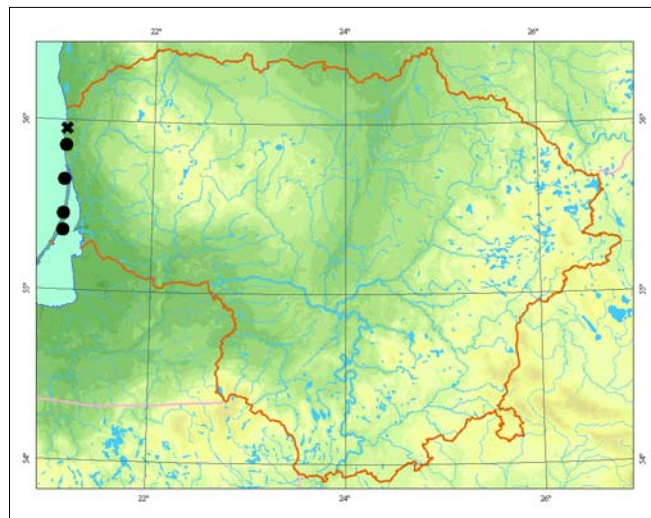
3 (R) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Pietų, Vidurio ir Vakarų Europoje. Per Lietuvą eina šiaur rytinė arealo riba. Lietuvoje aptikta tik Kuršių nerijoje ir ties Nemirseta.

Biologija ir ekologija. Vienmetis, 4–10 cm aukščio augalas. Dauginasi sėklomis. Žydi gegužės – birželio mėn., terofitas. Vegetacijos pradžioje ir žydėjimo metu populiacijoms būdingas raudonas, o vasaros pabaigoje šviesiai rudas atspalvis. Mėgsta tik neturintį maisto medžiagų lengvą priesmėlį. Auga atvirose vietose, smiltpievėse su retu žolynu, ant kvartalų linijų, miškų kelių. Vyrauja *Carici arenariae-Airetum praecocis* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Žinomos 7 gausios populiacijos, jose vyrauja generatyviniai augalai. Pavienių augalų retai aptinkama visame pajūrio ruože. Pakartotinai patikrinus seniausią (1928 m.) augavietę Palangoje, prie Birutės kalno, ankstyvųjų smilgenių nerasta.

2006 m. duomenimis, labai sumažėjo populiacijų, esančių Pajūrio regioniniame parke, gausumas.

Grėsmės ir apsauga. Dėl natūralios sukcesijos keičiasi bendrijų pobūdis.

Būtina atlikti stebėjimus, kad prireikus būtų galima stabdyti bendrijų užaugimo ir velėnėjimo procesą.

Informacijos šaltiniai

Stankevičiūtė J., 1998: *Airetum praecocis* (Schwickereth 1944) Krausch 1967 bendrijų paplitimas Kuršių nerijoje. – Biologinės įvairovės tyrimai ir aplinkosauginis švietimas regionuose. Respublikinės konferencijos dalyvių pranešimų santrauka: 37–38. – Vilnius.

Balevičienė J., Stankevičiūtė J., 2000: *Carici arenariae-Airetum praecocis* Westhoff et al. 1962. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.): Raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 56–59.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania *Aira praecox* is distributed only on the coastal sands. The species is near the northeastern border of the distribution range, and rare in the whole area. A number of localities have decreased in size due to changes in the structure of communities.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Lietuvinė monažolė

Glyceria lithuanica (Gorski) Gorski

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

2 (V) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 2000 m.

Paplitimas. Šiaurės ir Vidurio Europos rytuose, Rytų Europoje, Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Japonijoje. Labiausiai į vakarus nutolusios populiacijos užregistruotos Lenkijos šiaurės rytuose.

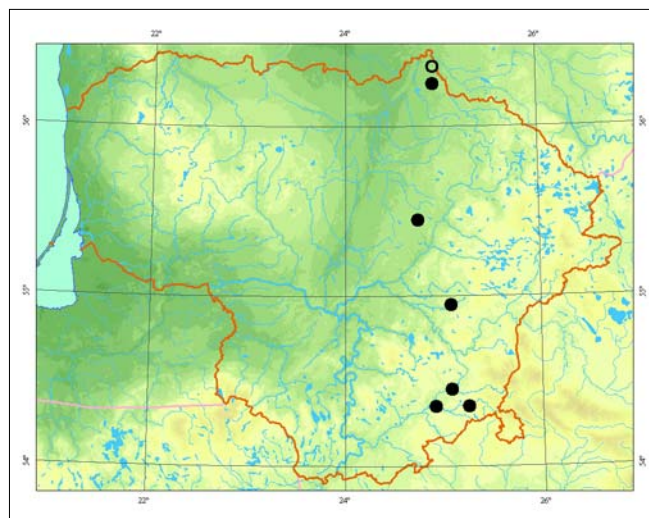
Lietuvoje populiacijos yra rytinėje dalyje, per kurią eina pietvakarinė rūšies arealo riba. Dabar šalyje žinoma 12 populiacijų.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retus kerus sudarantis, 50–150 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Žydi liepos–rugpjūčio mėn. Sėklas nedideliu atstumu išnešioja vanduo. Auga drėgnuose ir šlapiuose miškuose, *Alno-Padion* sąjungos bendrijose. Biržų girioje lietuvinų monažolių pasitaiko vidutinio drėgnumo lapuotynuose, kuriuose vyrauja uosiai ir liepos. Paprastai auga nedideliuose duburiuose arba miško balų pakraščiuose, šaltiniuose miško upelių pakrantėse. Lietuvine monažole literatūroje anksčiau buvo klaidingai vadinama ruožuotoji monažolė (*Glyceria striata*) – iš Šiaurės Amerikos kilusi svetimžemė, gana sparčiai plintanti rūšis.

Populiacijų gausumas. Išsamių duomenų apie populiacijų dydį ir individų skaičių nėra, bet aišku, kad

Linės Jasiukonytės piešinys

visos žinomos populiacijos yra negausios. Jas sudaro vos kelios dešimtys žydinčių ar derančių individų, dažnai augančių nemažame plote. Rečiau augalai sudaro nedidelius sąžalynus. Gausiausios lietuvinų monažolių populiacijos (iš visų žinomų) yra Rūdninkų girioje.

Grėsmės ir apsauga. Labiausiai rūšis nyksta dėl miškų sausinimo ir plynųjų kirtimų, medynų ugdymo, paliekant tik spygliuočius, dažniausiai egles. Susidarius stipriai ūksmei, augalai negali žydėti, tam tikrą laiką vegetuoja, paskui išnyksta. Siekiant išsaugoti gyvybingas populiacijas, būtina išlaikyti tinkamiausią medyno sudėtį, lajų ir atvirų vietų mozaiką. Šiuo atžvilgiu ypač palankios brandžių šlapių miškų buveinės.

Informacijos šaltiniai

Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z., 2002: *Glyceria lithuanica* (Poaceae) in Lithuania. – *Botanica Lithuanica*, 8 (3): 239–246.

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: *Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.)*, Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

In Lithuania Glyceria lithuanica is known in the Biržai, Ukmergė, Širvintos, and Šalčininkai districts. All populations are rather small.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Miškinė monažolė

Glyceria nemoralis (R. Uechtr.) R. Uechtr. et Körn.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

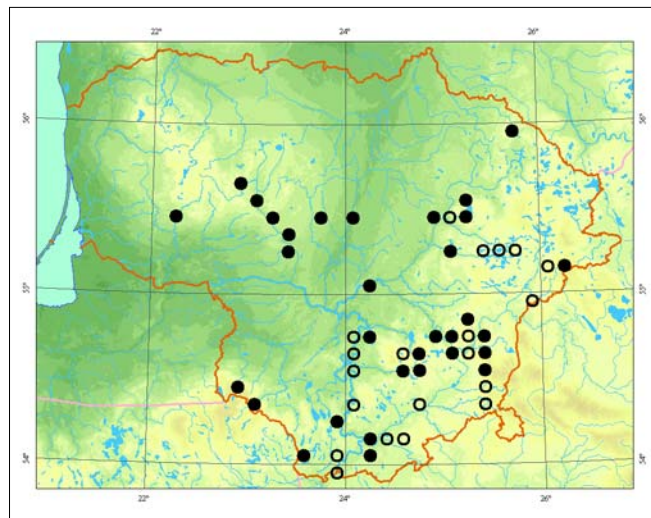
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1984 m.

Paplitimas. Pagrindinis arealas apima Europą, labai nedidelė dalis – Azijoje (Kaukaze, Turkijoje).

Lietuvoje didžiausia dalis radaviečių yra pietrytinėje dalyje, nerasta šiaurinėje ir šiaurvakarinėje dalyse.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, iki 1 m aukščio, šviesiai žalias retakeris varpinis augalas. Dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Žydi birželio–liepos mėn., jeigu ruduo šiltas – stebimas antrinis žydėjimas. Prierašus upių slėnių ir ežerų šlaitų lapuočių ir mišriems miškams, kur auga šaltinių išsiveržimo vietoje, iš jų ištekančiuose upeliukuose, griovose, šaltiniuose upių pakraščiuose. Sudaro miškinių monažolynų (*Glycerietum plicato-nemoralis*) bendrijas, kuriose kartu auga šaltiniuotoms augavietėms būdingi augalai (*Mentha aquatica*, *Veronica beccabunga*, *Scrophularia umbrosa*, *Myosotis scorpioides*, *Poa trivialis* ir kt.).

Populiacijų gausumas. Tinkamose šaltiniuose augavietėse populiacijos dažniausiai gausios, sudarytos iš derančių ir vegetatyviniu būdu besidauginančių kerų.

Grėsmės ir apsauga. Nyksta kertant upių slėnių miškus, teršiant griovas ir šaltinius atliekomis, pertvarkant hidrografinį tinklą. Dėl svetimžemių rūšių (*Impatiens glandulifera*, *Impatiens parviflora*, *Heracleum sosnowskii*) įsigalėjimo vyksta nepageidautina biocenozės kaita.

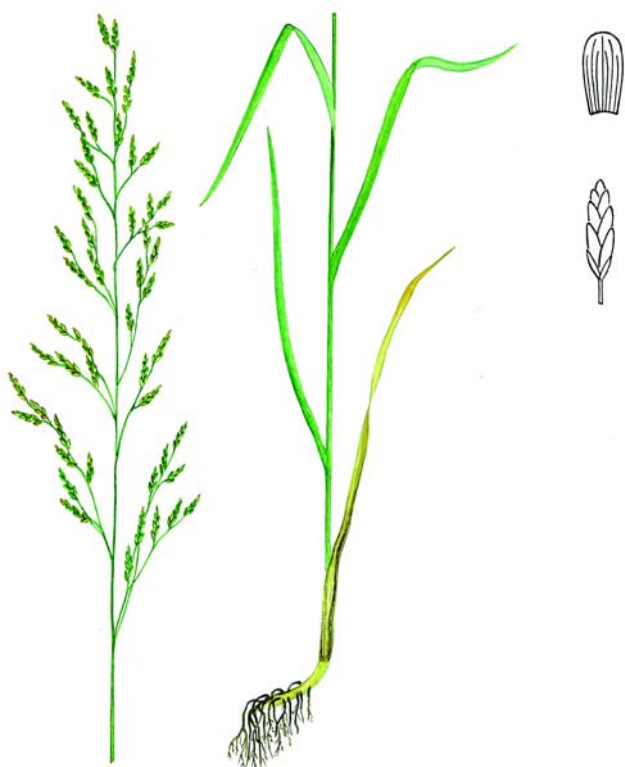
Informacijos šaltiniai

Sinkevičienė Z., 2000: *Glycerietum plicato-nemoralis* Kopecky 1972 – miškinis monažolynas. – Kn.: Balevičienė J., Gudžinskas Z., Sinkevičienė Z. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos: 124–126. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The species is not considered rare across most of Lithuania, yet is distributed only in specific habitats. Abundant populations are found on springy riverbanks and lake slopes overgrown with forest. The main threats are the clearing of slope forests, urbanisation of river valleys and the invasion of alien species.

Aprašė Zofija Sinkevičienė

Linės Jasiukonytės piešinys

Paprastoji bekmanija

Beckmannia eruciformis (L.) Host

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1992 m.

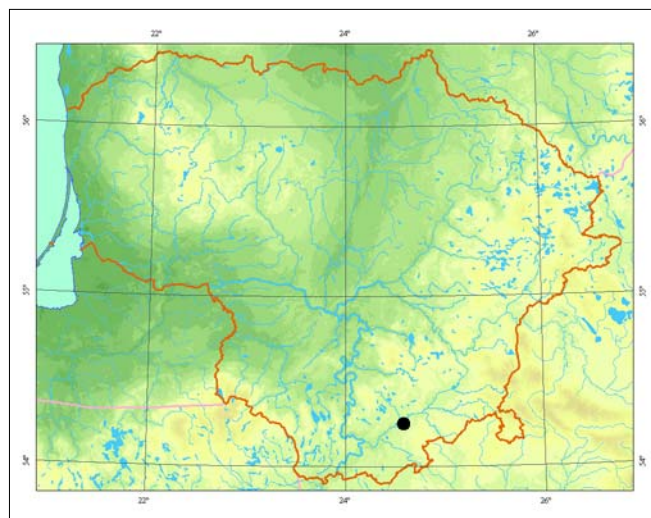
Paplitimas. Vidurio ir Pietų Europoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Sibire.

Vienintelė tikriausiai savaiminė šios rūšies populiacija Lietuvoje žinoma tik ties Merkio ir Varėnės upių santaka (Varėnos r.), o Kauno, Panevėžio, Utenos ir Vilniaus r. aptinkami augalai užnešti atsitiktinai arba išlikę buvusių pasėlių vietose ir sulaukėję.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, retus kerus sudarantis, 30–100 cm aukščio augalas su trumpais šakniastiebiais. Hemikriptofitas. Žydi liepos – rugpjūčio mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Anksti nušienauti ar nuganyti augalai menkai žydi. Sėklos (grūdai) subręsta rugpjūčio – rugsėjo mėn., jas išnešioja vėjas ir vanduo. Auga vidutinio drėgnumo ir drėgnose pievose, vidutiniškai derlingame, mažai rūgščiame ar šarmingame (pH 5,8–7,6) dirvožemyje. Geriausiai auga gerai apšviestose bu-

Jono Augustausko nuotrauka

veinėse, bet pakenčia ir dalinį pavėsį, todėl galima aptikti retais medžiais apaugusiuose paupiuose.

Populiacijų gausumas. Populiacijų gausumas ir užimamas plotas Varėnės pakrantėse ties Užmelnų kaimu ir Senąja Varėna (Varėnos r.) šiuo metu nežinomas. Anksčiau augo nedidelėmis grupėmis, vietomis sudarė retus, kelių ar keliolikos kvadratinų metrų ploto sąžalynus.

Grėsmės ir apsauga. Pernelyg intensyvus ganymas, menkas šienavimas, savaiminės pievų bendrijų sukcesijos, užtvindymas, žmonių sukelti vandens režimo pokyčiai. Pievos, kuriose auga paprastosios bekmanijos, turėtų būti mažai ganomos ir šienaujamos. Atskiri pievų plotai turėtų būti šienaujami rotacijos būdu: vieni – birželio antroje pusėje, kiti – rugpjūčio pabaigoje arba rugsėjo mėn. pradžioje. Antropogeninės kilmės populiacijos neturėtų būti saugomos.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – *Gramineae* – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI.

Summary

The only most likely native population of *Beckmannia eruciformis* is known to exist in the Varėna district, at the confluence of the Merkys and Varėnė rivers. Other populations are of anthropogenous origin.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Juosvavarpis pašiaušėlis

Alopecurus arundinaceus Poir.

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)

ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

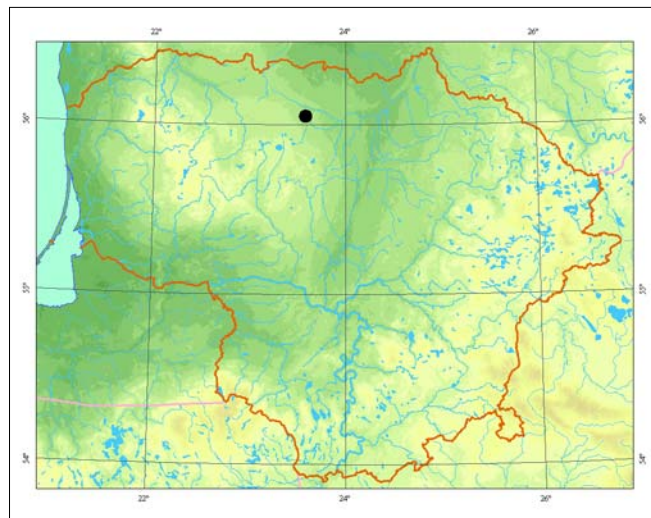
Paplitimas. Europoje, Kaukaze, Sibire, Centrinėje ir Mažojoje Azijoje, introdukuota arba užneštinė daugelyje kitų ne atogražų regionų.

Lietuvoje ilgą laiką nurodomos 2 radavietės (Vilnelės slėnyje Vilniaus apyl. ir Šiaulių apyl.), tačiau jose surinktų herbariumo pavyzdžių priskyrimas *Alopecurus arundinaceus* rūšiai abejotinas. 2005 m. rūšis aptikta Kruojos upelio slėnyje (Pakruojos r.).

Biologija ir ekologija. Daugiametis, aukštaūgis (50–150 cm), ilgas šakniastiebius turintis augalas. Žiedynas pilkšvas arba juosvas, varpažvyniai viršūnėje prasiskėtę. Žydi gegužės–birželio mėn., dauginasi sėklomis ir vegetatyviniu būdu. Laikomas geru pašariniu augalu. Gali augti drėgnose ir pelkėtose pievose, pagrioviuose, šlapiuose paupiuose ir paežerėse. Silpnas halofitas.

Linos Jasiukonytės piešinys

Populiacijų gausumas. Žinomoje radavietėje buveinė (vingiorykštynų ir pašiaušėlynų) užima maždaug 2 arus, kurioje juosvavarpiai pašiaušėliai auga padrikkais ploteliais.

Grėsmės ir apsauga. Grėsmės nėra įvertintos. Būtina ieškoti radaviečių ir tikslinti populiacijų būklę.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — Gramineae. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS.

Summary

Data on the state of species populations and localities is inaccurate. Only one population in northern Lithuania was confirmed by scientific data (2005).

Aprašė Valerijus Rašomavičius

Miškinis eraičinas

Festuca altissima All.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)
ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

3 (R) kategorija

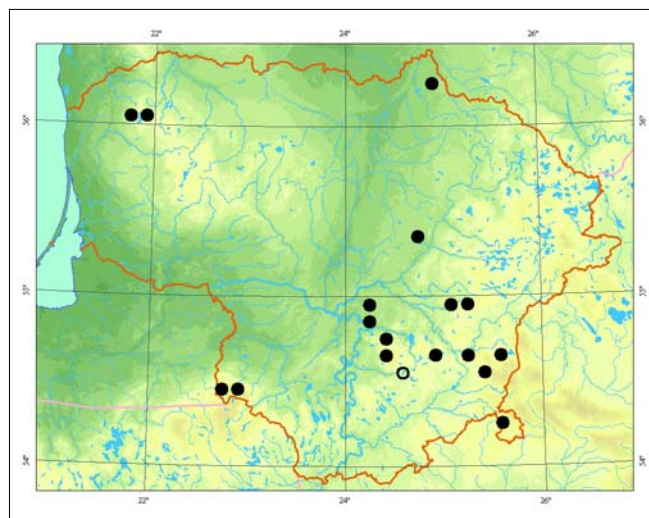
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vakarų, Vidurio ir Rytų Europoje, Kaukaze, Pietvakarių Azijoje, Altajuje.

Lietuvoje rūšies paplitimas susijęs su lapuočių miškų paplitimu. Reta rūšis.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, 60–120 cm aukščio augalas. Žydi birželio pabaigoje – liepos mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Sėklos (grūdai) subręsta liepos – rugpjūčio mėn. Jas išnešioja vėjas, kartais gyvūnai. Ūksmę mėgstantis augalas, gali augti buveinėse, kuriose apšviestumas vegetacijos laikotarpiu sudaro apie 5 proc. viso šviesos kiekio, tačiau esant geresniam apšvietimui (iki 50 proc.) augalai gausiau žydi ir dera, būna vešlesni. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, vidutinio drėgnumo, derlinguose, turtinguose azoto junginių, dažniausiai priemolio dirvožemiuose.

Populiacijų gausumas. Aptiktos populiacijos yra nedidelės, jas paprastai sudaro pavieniai, dideliame plote augantys individai. Rečiau miškiniai eraičinai auga gana tankiais guotais, kuriuos sudaro iki 100 kerų. Miškų kirtavietėse pirmais metais miškiniai eraičinai

gausiai pražysta, bet vėlesniais metais, kai suklesti aukštosios kirtaviečių žolės ir krūmai, žydinčių individų lieka labai mažai. Mažai žydinčių augalų būna miškuose, kuriuose tankus krūmų ardas.

Kai kuriais metais atskiros populiacijos smarkiai nukenčia nuo grybinių ligų, kurias sukelia *Puccinia* ir *Uromyces* genčių grybai. Ligoti augalai nesubrandina sėklų arba jų derlius būna labai menkas.

Grėsmės ir apsauga. Didžiausią grėsmę kelia staigūs buveinių sąlygų pokyčiai, vykstantys iškirtus brandžius miškus. Taip pat nyksta dėl medžių tankumo didinimo, spygliuočių plantacijų veisimo iškirstų lapuotynų plotuose.

Būtina išsaugoti įvairaus amžiaus lapuočių medžių medyną. Rūšies buveinių plotuose negalima veisti arba ugdyti eglynų.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — Gramineae — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. — Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

In Lithuania the distribution of *Festuca altissima* is closely related with the distribution of broad leaf forests. This species is threatened by rapid changes in habitat conditions and improper forest management.

Aprašė Zigmantas Gudžinskas

Linos Jasiukonytės piešinys

Smėlyninis eraičinas

Festuca psammophila (Hack. ex Čelak.) Fritsch

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

4 (I) kategorija

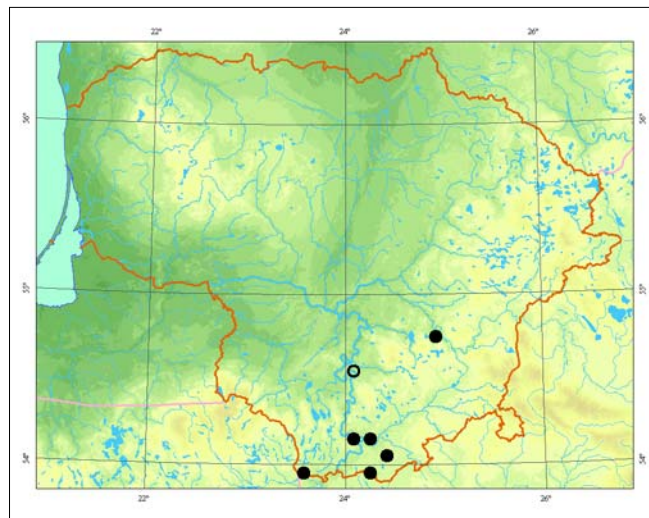
Statusas. Į Lietuvos saugomų augalų sąrašus rūšis įrašyta nuo 1981 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje.

Per Lietuvą eina šiaurvakarinė rūšies paplitimo riba. Paplitimas nepakankamai ištirtas. Lietuvoje ūšis rasta Pietryčių smėlėtoje lygumoje (Varėnos, Alytaus, Lazdijų r.). 2000 m. aptikta Neries upės smėlėtuose krantuose (Trakų r.). Bohemijos ir Lenkijos endemas.

Biologija ir ekologija. Daugiametis, tankiakeris, nedidelius kupstus sudarantis, 20–60 cm aukščio augalas. Lapų makštys šviesiai violetinės, stiebas plikas, žiedyno ašis nešiurkšti. Žydi birželio – liepos mėn. Dauginasi sėklomis, kurios platinamos per potvynius. Pagrindinės augavietės smėlėtuose upių šlaituose. Pasi-taiko pamiškėse, žemyninėse kopose, pušynų retmėse. *Festuca psammophila*-*Koelerietum* bendrijų edifikatorius ir būdinga rūšis. Gana gausiai auga ir vy-rauja *Cladonio-Pinetum* bendrijose.

Populiacijų gausumas. Populiacijos gausios, tačiau užima mažus plotus. Didžiausios (50–200 m²) yra Nemuno ir Merkio upių aukštuose smėlėtuose šlaituose. Jose generatyviniai ir vegetatyviniai individai žolyne sudaro beveik ištisinę dangą. Palei Ūlos, Sraujos, Skrob-

laus ir Stangės upės esančių populiacijų užimamas plotas daug mažesnis (16–30 m²) jose vyrauja vegetatyviniai augalai.

Grėsmės ir apsauga. *Festuca psammophila* priklauso tai augalų grupei, kurių išlikimo sąlyga – žmogaus ūkinė veikla. Svarbiausia ganyti galvijus, šienauti. Nyksta dėl vėjo ar vandens erozijos, apželdinant smėlynus mišku ir atsisakant Pietų Lietuvoje tradicinio gyvulių pergynimo ganytis.

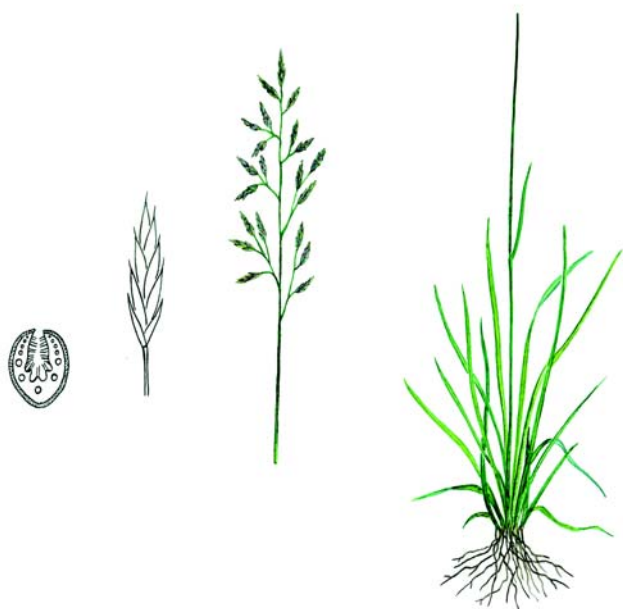
Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Eraičinas – *Festuca*. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 246–258. – Vilnius. Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, Wl.

Summary

Localities are concentrated on the fluvioglacial plain of southeastern Lithuania. The species occurs on the continental dunes and dry sandy banks of rivers. The largest populations are on the sandy slopes in the valleys of the Nemunas and Merkys rivers.

Aprašė Jolanta Stankevičiūtė

Linos Jasiukonytės piešinys

Miškinė šunažolė

Dactylis polygama Horv.

KLASĖ LELIJAINIAI (LILIOPSIDA)

ŠEIMA MIGLINIAI (POACEAE)

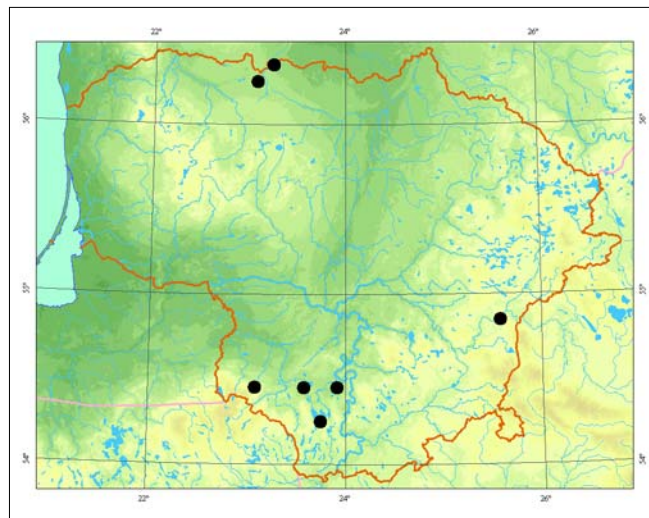
4 (I) kategorija

Statusas. Į Lietuvos raudonąją knygą rūšis įrašyta nuo 1989 m.

Paplitimas. Vidurio Europoje, Šiaurės Balkanuose, Pirėnų kalnuose, šiaurėje – iki Švedijos.

Lietuvoje rūšis aptikta Žagarės ir Martyniškių apylinkėse (Joniškio r.), Buktos miške (Marijampolės r.), Nemėnčinės apylinkėse (Vilniaus r.), Alytaus ir Lazdijų rajonuose. Esama senų duomenų apie radavietes Vilniaus apylinkėse ir Palangoje.

Biologija ir ekologija. Šakniastiebis žolinis augalas. Miškinę šunažolę sunku atskirti nuo miškuose retkarčiais aptinkamos paprastosios šunažolės (*Dactylis glomerata*), tačiau miškinės šunažolės apatinė šluotelės šakelė neaiškiai atitolusi nuo kitų; apatinio varpažvynio nugarėlė neblakstienota, šiurkšti. Augalai žydi birželio ir liepos mėn. Žiedus apdulkina vėjas. Dauginasi šakniastiebiais ir sėklomis. Auga šviesiuose lapuočių ir mišriuose miškuose: turtinguose rūšių

pušynuose (*Serratulo-Pinetum*, *Quercu-Pinetum*), sausuose *Carpinion* sąjungos ažuolynuose ir skroblynuose, senuose parkuose.

Populiacijų gausumas. Auga pavieniui arba grupėmis, po 10–15 augalų. Aptinkami šviesesnėse vietose (šlaituose, miškų retmėse).

Grėsmės ir apsauga. Plynieji kirtimai, medžių ir krūmų susivėrimas, nutrūkusi tradicinė ekstensyvi ūkinė veikla: miškų aikštelių šienavimas ir ganymas.

Gali reikėti retinti krūmus (rečiau medynus), saikingai ganyti miškuose.

Informacijos šaltiniai

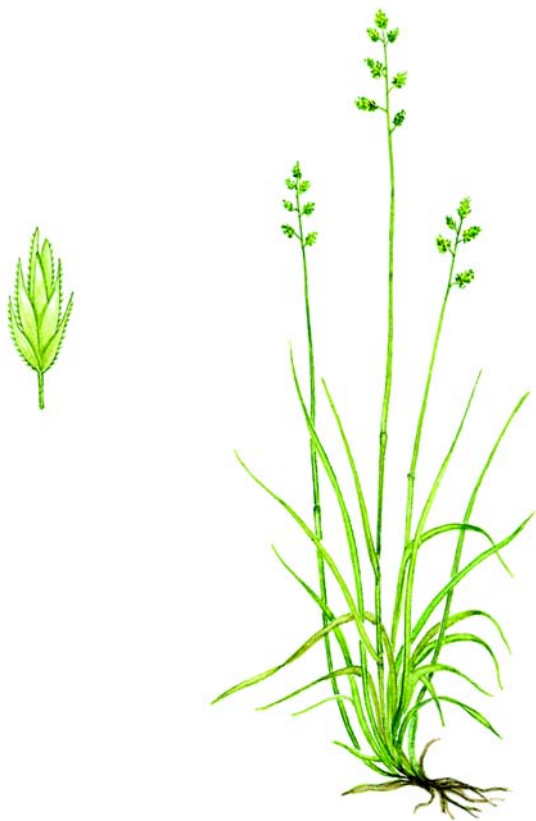
Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai – Gramineae. – Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. – Vilnius.

Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, HSUD.

Summary

In Lithuania, only several sites of *Dactylis polygama* are known. The species occurs in open broadleaved forests (*Carpinion*) and mixed pine forests (*Serratulo-Pinetum*, *Quercu-Pinetum*), usually along forest edges and on slopes. The main threats are clear felling, bush overgrowth, and discontinued grazing and mowing in forest clearings.

Aprašė Raimondas Čiuplys

Linos Jasiukonytės piešinys

Retažiedė miglė

Poa remota Forselles

KLASĖ LELIJAINIAI (*LILIOPSIDA*)
ŠEIMA MIGLINIAI (*POACEAE*)

5 (Rs) kategorija

Populiacijų gausumas ir apsauga. Populiacijos dažniausiai negausios. Augalai auga pavieniais kereliais arba nedidelėmis grupėmis. Retkarčiais sudaro kelių kvadratinų metrų ploto sąžalynus.

Grėsmės. Didžiausią grėsmę kelia buveinių nykimas dėl miškų kirtimo ir sausinimo. Kai kada augavietės užtvindomos, ypač bebrų.

Informacijos šaltiniai

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., 1963: Varpiniai — *Gramineae*. — Kn.: Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), Lietuvos TSR flora, 2: 114–299. — Vilnius.
Herbariumo pavyzdžiai: BILAS, WI, HSUD.

Summary

Poa remota is distributed in all of Lithuania, though it is rarer in the northern and western regions. The species is associated with springy broadleaved forests, mainly *Circaeo-Alnetum*. Populations are not usually abundant, consisting of solitary plants or small groups. The main threats are draining and forest felling. Some sites are also prone to flooding by beaver activity.

Aprašė Raimondas Čiuplys